

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Bilim ve Ütopya

Sayı: 179

Yıl: 15

Mayıs 2009

Aylık Bilim, Kültür ve Politika Dergisi

6 TL (KDV Dahil)

Kemalizm Pozitivist midir? Bir Hurafenin Sonu!

Devrimin Felsefesi Pozitivizm Olamaz!
Kemalist Devrim'in Felsefesi
Osmanlılar Dönemi'nde Pozitivizm

Prof. Dr. Sina AKŞIN
Prof. Dr. Remzi DEMİR
Prof. Dr. Semih KORAY
Prof. Dr. Taner TİMUR
Dr. Doğu PERİNÇEK
SSCB Bilimler Akademisi

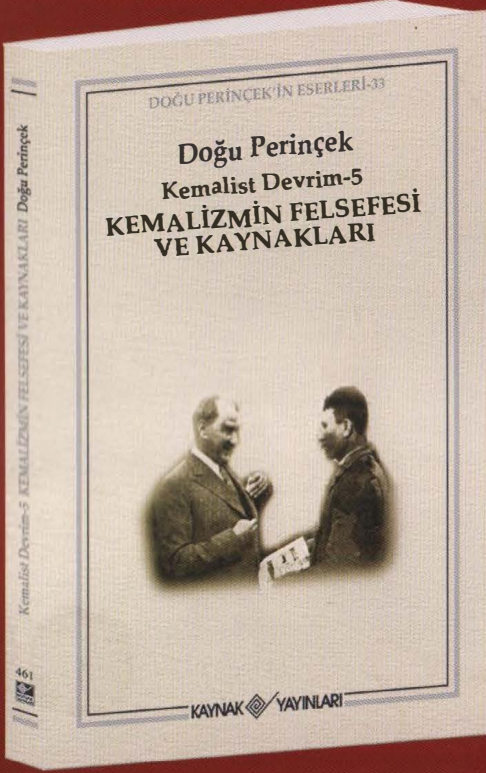
Akademik Kitap Kulübü

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Feyziye ÖZBERK:
Tevfik Çavdar
"Kim için" diye soran
bir aydın

KEMALİZMİN FELSEFİ KAYNAKLARI

Doğu Perinçek'in bu kitabında aşağıdaki soruların cevaplarını bulacaksınız:

- Kemalizm nedir; ideoloji mi, teori mi, öğreti mi, yoksa bir devrimin pratiği mi?
- Kemalizmin felsefesi nedir, varlığın ve bilginin kökeni konusundaki görüşü?
- Kemalizm, toplumların gelişmesini nasıl açıklıyor?
- "Determinizm", "Pratik Maddiyetçilik", "Tarihsel Materyalizm"...
- Kemalizm, evrimci mi, devrimci mi?
- Kemalizmin millî ve milletlerarası kaynakları?
- Aydınlanma hareketinin, Büyük Fransız Devrimi'nin, Alman Materyalizmi ve Devlet Sosyalizminin, Narodnizmin ve Sovyet Devrimi'nin Kemalist Devrim üzerindeki etkileri?
- Pozitivizm ve Kemalizm?

Doğu Perinçek, bilinmeyen belgeler ve kaynaklara dayanarak konuyu tartışıyor ve açıklığa kavuşturuyor

Doğu Perinçek'in Kemalist Devrim dizisinin diğer kitapları şunlardır:

Kemalist Devrim-1 Teorik Çerçeve

Kemalist Devrim-2 Din ve Allah

Kemalist Devrim-3 Altı Ok

Kemalist Devrim-4 Kurtuluş Savaşı'nda Kürt Politikası

Kemalist Devrim-6 Atatürk'ün CHP Program ve Tüzükleri

KAYNAK YAYINLARI

Meşrutiyet Cad. No: 62 - Beşiktaş/İstanbul - Tel: (0212) 249 28 99 Faks: (0212) 249 28 92
Ücretsiz PDF Kitap Arşivi: <https://arhivey.org>
www.kaynakyayinlari.com iletisim@kaynakyayinlari.com

S.S. Ütopya Bilimci ve Kültürel Araştırmalar Yay. ve Üretim Koop. Adına Sahibi ve Sorumlu Yayı İşleri Müdürü Prof. Dr. Semih KORAY

Genel Yayın Yönetmeni: Gani BAYER

Yayı İşleri Müdürü: Canan ÜSKÜPLÜ

Yayı İşleri: Safak TERZİ
Alper YAVUZ
Yarenkür ALKAN
İlyas KARATEPE
Onurcan ÜLKER

Düzenli: Kemal KIRAR

Ödül Yönetmeni: Hakan ÇAKAN
Dağıtım-Abone: Ergin ONAY

Yayı Kurulu: Dr. Ömer Akalın, Prof. Dr. Atilla Altınel, Dr. Bora Altın, Zühü Bayar, Dr. M. Kürat Bozkurt, Dr. Necmi Dayıday, Dr. Cemal Dindar, Prof. Dr. Eren Engin, Prof. Dr. Erbil Gözükürmez, Prof. Dr. Çiğdem Güler, Efe Can Gürsoy, Erkan İvaz, Prof. Dr. Bekir Kuruoğlu, Prof. Dr. Zahir Kars, Doç. Dr. Çiğdem Karakınok, Prof. Dr. Semih Koray, Dr. Arda Odoğru, Feyyaz Özbek, Serper Özcan, Ömer Özbe, Cem İsmail Savaş, Dr. Hakan Şekkin, Prof. Dr. Kadir Yamaç, Prof. Dr. Osman Şadi Yaman

Yönetim Yeri: İstiklal Cad. Deva Çıkması No: 7/2 Beyoğlu/İstanbul
Tel: (0212) 244 28 72- 61
Faks: (0212) 251 51 22

e-posta: posta@bilimutopya.com.tr
internet adresi: www.bilimutopya.com.tr

Ankara Temsilcisi: Feyyaz ÖZBERK
Tercüme: Kat. 3 Şişli/Ankara
Tel: (0312) 231 62 53 - 232 04 79

Edirne Temsilcisi: Umur AKAS
Tel: (0538) 453 80 47
umutakas@gmail.com

Hatay Temsilcisi: Hüseyin GÜLER
Büyük Çarşı İshan, Kat:1 No:450 İskenderun
Tel: (0326) 819 41 33

İzmir Temsilcisi: Nural GÜRAN
Tel: (0537) 843 55 19

Avrupa Koordinatörü: Filiz KARABULUT
fiz@bilimutopya.com.tr

Almanya Temsilcisi: Eylem DEMİREL BORAL
Frankenthal 39, 60327/Frankfurt
Tel: +4969-73918773 Faks: +4969-75009310

Belçika Temsilcisi: Sabri BAL
Tel: +32 22154964

Çin Halk Cumhuriyeti Temsilcisi:
Nurt DİRKEKES Tel: +86 1067637298

Fransa Temsilcisi: Ali Rıza TAŞDELEN
Tel: +33 6754511537

Hollanda Temsilcisi: M. Ozen UYAR
Tel: +316 45558564

İngiltere Temsilcisi: Murat METİN
Tel: +44 7939051882

İsviçre Temsilcisi: Gülay SINICI
Tel: +41 327245804 - +41 763023951

İtalya Temsilcisi: Zeynep GÜNEŞ
e-posta: zeynep-gunes@merck.com

Abone Koşulları: 6 Aylık: 35.00 TL
Yıllık: 70.00 TL Avrupa ve Ortaadoğu yillik:
50 Euro Amerika ve Üzleştüğü yillik: 100 \$

Abone bedelleri için S.S. Ütopya Kooperatifi İş Bankası Beyoğlu Şubesi Hesap No: 1022 0778251

İsviçre Hesap Numarası:
Gülay SINICI
Banque Cantonale Neuchâtelaise cpte
Hesap No: 1003.0.733
gultaysinici@romandie.com
gultay_sinici@lotmail.com

Yurt dışı Satış Fiyatı
Avrupa: 4.5 Euro

Organizator: Ulusal Haber Hz. Prod. Ort.
San. Tic. A.Ş.
Basıldığı Yer: Analiz Basım
Dağıtım: Merkez Dağıtım AŞ
İSBN 1301-6747

19 Mayıs'ın 90. Yılında

Ülkemizi, Bilimi ve Aydınliği Savunmaya Devam Ediyoruz!

19 Mayıs 2009'a doğru yol alıyoruz. Sıradan bir günden öte anlamlar taşıyan büyük bir tarihsel olgunun eşiğindeyiz. Bu olgu, İstanbul Boğazı'nı kara, uğursuz, demir yığını gemileriyle işgal eden donanmaların arasından geçip, "geldikleri gibi gidelir" diyen iradenin ortaya çıkardığı gerçektir. İşgalciliğe karşı bağımsız bir ülkede yaşamının, kulluğu ve mülkiğe karşı özgür yurttaşlar olmanın, ortaçağ gericiğine karşı aydınlanmanın safında yer almanın adıdır. Kökleri halkımızın bağımsız yaşama iradesine ve büyük aydınlanma hareketlerine dayanan 19 Mayıs, Kurtuluş Savaşı'yla millet haline gelme yolunda büyük bir adım atmış olan Türkiye halkının, mazlum uluslara kendi eylemiyle gösterdiği büyük bir özgürlük eyleminin tarihidir. 19 Mayıs'ın başarılı olmasının sonunda bosta adam diye küçümsenen ülkemiz, "Akdeniz'e bir kırsak bağı gibi uzanmış", büyük bir uyanışla 20. yüzyılın en önde koşan bilim ve uyanış coğrafyası haline gelmiştir. Bu başarının altında demokrasinin pratiğinin dinamiği olan halkçılık ve aydınlanma düşüncesi yatmaktadır. 1950'lerden sonra ise bu nitelikleri budanmış ve tamamen yok edilmek istenmiştir. Buna rağmen ülkemizin bilimsel aydınlığı ve yurtsever birikimi azımsanmayacak ölçüde ayakta durmaktadır. 19 Mayıs'ı bugün en az 1919 yılı kadar önemsiyoruz. Abdülhamit istibdatının sansürlere ve "padişah korkulana" isyan ederek "hürriyet" diye haykıran Jön Türkler'den, işgalci çizmelerin çiğneyemediği bağımsız bir ülke kurulmasına önderlik eden Musfata Kemal'e uzanan geneleğe bugün daha fazla dikkatleri çekiyoruz. Bu özgürlük eylemi ülkemizi, bilimi ve aydınlanmayı bugün her zamankinden daha fazla savunmak için irade göstermektedir. Tıpkı 19 Mayıs 1919'da olduğu gibi...Biz aşağıda imzası bulunanlar, Atatürk'ü ve yurtsever aydınların, bilim insanlarının "demokrasi" kavramı kullanılarak baskıları maruz kaldığı ve hapse atıldığı bugünlerde verilecek en önemli demokrasi ve özgürlük mesajının, 19 Mayıs'ta anlam bulan eylem olduğunu ilan ediyoruz. 19 Mayıs 2009'un arifesinde (17 Mayıs 2009) gerçekleştirilecek olan ve 19 Mayıs ruhunu canlandırmaya katkı sunacak olan "Cumhuriyet Mitingi" ne tüm kardeşliğimiz ile destek veriyoruz.

Kamuyuona saygı ile duyururuz.

(Katılmak için 03122320479, 02122442361 numaralı telefonlara veya ganibayer@gmail.com adresine mesajlarınızı iletiniz.)

Kemalizm ve Pozitivizm

Atatürk Devrimi'nin dünyaya bakışını pozitivizmin yönlendirdiği günümüzde yaygın kabul gören

bir görüştür. Atatürk Devrimi'nin doğaya ve topluma bakış açısını, bilime yüklediği işlevi doğru anlamak, ülkemizin bugün karşı karşıya bulunduğu sorunların çözümünü açısından da büyük bir önem taşımaktadır.

Türk Devriminin dünyaya yaklaşımıyla pozitivizm arasındaki benzersizlikler, en az benzerlikler kadar önem taşımaktadır. Olgulardan hareket etmek, kuşkusuz bilimsel yaklaşımın en temel ilkesidir. Ancak "olguculuk", toplumsal alanın gerçekliğini olguların kendiliğinden gelişimiyle sınırlı tutmak anlamına gelirse, o zaman hâlâ bilimsel bir yaklaşımdan söz edilebilir mi? Olguların kendiliğinden gelişimini esas alan bir yaklaşım, bir devrimin yol göstericisi olabilir mi? Pozitivizmin kendiliğindencilik ile devrimin hayata müdahaleyi esas alan yaklaşım arasındaki karşıtlığı ortaya koymak can alıcı bir öneme sahiptir. Pozitivizmin Batı'da hangi koşulların ürünü olarak ortaya çıktığı; Türkiye'ye girişi ve bizim düşünsel yaşamımız üstündeki etkileri; Atatürk Devrimi'nin felsefesiyle olan ilişkisi; gerek Atatürk Devriminin, gerekse pozitivizmin günümüz sorunları karşısındaki değişik tutumlarına nasıl yansıdığı, elinizdeki sayımızın ve mayıs ayı içerisinde gerçekleştireceğimiz "Atatürk, Devrim ve Bilim" başlıklı çalıştayı ışık tutacağı başlıca sorular arasında yer almaktadır.

Konuya ilişkin fikirlerini bizimle paylaşan değerli yazarlarımızı teşekkür ediyoruz.

Sağlıkta Ulusal Gündem

"Sağlık çalışanlarının önünde iki seçenek vardır. Bunlardan biri küreselci, piyasacı sağlık sistemine teslim olarak, halkı sömürünen bir aracı. Örgütsüz ve biçare bir emekçi haline gelmektir. İkinci ise, temel görevinin halka hizmet olduğu bilinci ile sağlık hakkına ve çalışanlarına yönelik her türlü saldırıya karşı, halkının yanında ve onunla birlikte mücadele etmek, mesleki gelişmesi için çalışan insanca yaşam koşullarına ve güvencesine sahip örgütlü bireyler olmaktır." (Prof. Dr. Recep Akdur) İkinci seçeneğin önünde bir bilim yaratmak isteyen hekimlerimiz bu sayımızdan itibaren Sağlıkta Ulusal Gündem başlıklı bir bölüm hazırlayacaklar. Tüm okurlarımızdan katkılarını bekliyoruz.

"Kriz Türkiye'ye teğet geçti." diyenlerin sistemi her şeye olduğu gibi matbaa malzemelerine de büyük oranda zamlar gelmesine yol açtı. Bir noktadan sonra bizim de dergi fiyatında değişiklik yapmamız zorunlu oldu. Siz okurlarımızın anlayış gösterceğini umuyoruz.

Sağlıcakla kalınız.

BİLİM VE ÜTOPYA
ÜNİVERSİTE TEMSİLCİLERİ

Ahyan Kocatepe Üniversitesi
Kutbiddin GÜLTEKİN
kbygultekin@hotmail.com (0 555) 629 75 83

Akdeniz Üniversitesi
Dr. Hakan ERENGİN
erengin@akdeniz.edu.tr (0 532) 852 74 15

Anadolu Üniversitesi
Deniz EREN ERİŞEN
denereer@gmail.com (0 565) 414 5202

Ankara Üniversitesi
Yarenkür ALKAN
altanyaren@gmail.com (0 537) 587 53 77

Beykent Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. İbrahim OK
ibrahimok@beykent.edu.tr (0 532) 23 4 34 49

Boğaziçi Üniversitesi
Cenk ÖZDAG
cezdah@yahoo.co.uk (0 505) 699 65 51

Cumhuriyet Üniversitesi
Rıza TÜRKMENİDAG
ronu58@myynet.com (0 546) 489 00 83

Çankaya Üniversitesi
Cankaya Osmaklı Mart Üniversitesi
Metin BALIK
metinsalik@hotmail.com (0 544) 335 79 32

Çankaya Üniversitesi
Fırat KAYAÖNÜ
firatbayaruu@hotmail.com (0 543) 844 57 32

Çukurova Üniversitesi
İlhan YAGCI
hyagci@gmail.com (0 506) 260 03 37

Dokuz Eylül Üniversitesi
Barbar YURTÇİÇEK
sardaryurtcik@hotmail.com (0 505) 298 90 70

Ege Üniversitesi
Hümmet TUTKUN
hummututkun@hotmail.com (0 555) 361 56 14

Erciyes Üniversitesi
Pınar ER
pinar_er@hotmail.com (0 542) 793 72 35

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Didem ÇİNEL
didemdem@myynet.com (0 505) 580 26 68

Gaziantep Üniversitesi
Cem SAVAŞ
cem@bilimutopya.com.tr (0 533) 358 51 78

Gazi Üniversitesi
Nesimi Yiğit ERYILMAZ
yigitzazz@hotmail.com (0 533) 311 81 05

Gaziantep Üniversitesi
Muhtemel BALABAN
balib27b@hotmail.com (0 538) 899 45 89

Hacettepe Üniversitesi
Tunpuz SAYILIR
turgood06@hotmail.com (0 506) 470 95 96

Haliç Üniversitesi
Şahin KARABİYYİK
sahinkarabiyik@hotmail.com (0 535) 215 77 26

İstanbul Üniversitesi
Pınar AKKOÇ
pinarakkoc@hotmail.com (0 555) 441 86 50

İstanbul Teknik Üniversitesi
Uğur ATAŞER
ugurataser@yahoo.com (0 542) 45347 33

İpek Üniversitesi
Güneş ÖZTÜRK
gunesozturk@gmail.com (0 505) 948 87 70

İzmir Yöresel Teknoloji Enstitüsü
Ercan ÖZKAN
ecouse1@hotmail.com (0 505) 289 64 30

Karadeniz Teknik Üniversitesi
Mustafa AKDIŞ
mekdis85@gmail.com (0 505) 980 67 77

Karadokya Üniversitesi
Celal SALMAN
celalsalman@gmail.com (0 543) 456 18 01

Kırıkkale Üniversitesi
Gürkan GENÇ
gurkangenc13@hotmail.com (0 544) 577 24 19

- Çiviyazısı 1
- Forum 4
- Kapak
Prof. Dr. Semih KORAY
Pozitivizm bir devrimin felsefesi olamaz 6
- Kapak
Dr. Doğu PERİNÇEK
Kemalizm ve Pozitivizm 12
- Kapak
Prof. Dr. Sina AKŞİN
Atatürk Devrimi'nin felsefesi 18
- Kapak
Prof. Dr. Remzi DEMİR
Osmanlılar Dönemi'nde Pozitivizm
ve Türk Düşüncesi'ne etkileri 22
- Kapak
Prof. Dr. Taner TİMUR
Yakın Osmanlı tarihi, Kemalizm ve Pozitivistler 28
- Kapak
SSCB Bilimler Akademisi
Auguste Comte ve Pozitivizm 31
- Prof. Dr. İrfan ERDOĞAN
Televizyon reklamlarında gündelik hayatın temsili:
Seks ve çikolata 37
- Mehmet ULUKÜTÜK
İslam düşüncesinde yeni bir tarih yazımı gerekli midir? 46

Üniversitelerden Tepki

Dr. Levent SEÇKİN
Bilim ve postmodernite

52

Dr. Serdar HERGÜNER
Sadece diyalektik materyalizm psikiyatridi'yi bilimsel yapar;
psikiyatri ise diyalektik materyalizmi doğruluyor

59

Nural GÜRAN
Kemalizm'in Milli Demokratik Devriminin eğitim ayağı:
Köy Enstitüleri-1

63

Abdullah GÜRGÜN
Truvalılar mı Türk, Türklere mi Truvalı?

67

Dilim'e Göre / Kemal KIRAR

70

İz Bırakanlar / Feyziye ÖZBERK

71

Bizim Üniversitelerimiz / Prof. Dr. Kürşat YILDIZ

79

Sağlıkta Ulusal Gündem /
Prof. Dr. Recep AKDUR – Dr. S. Fehmi KATIRCIDİĞİL

82

Kitap Eleştirisi / Haluk HEPKON
Ezoterizm ve Mısır tarihine bilimsel bir bakış

85

Kitap Kurdu / İlyas KARATEPE

87

Matematiğin B&Ü'sü / Mehmet YILMAZ

90

Çetin Ceviz Problemleri / Dr. Necmi DAYDAY

95

Bulmaca / Semra LARÇIN

96

Kocaeli Üniversitesi
Cem ŞAHUTOĞLU
cemsahutoglu@hotmail.com (0 542) 608 10 70
Kocaeli Üniversitesi
Alp AKINCI
bakinci@ku.edu.tr (0 535) 952 30 60
Marmara Üniversitesi
Deniz KEL
denizkel_85@hotmail.com (0 537) 267 52 13
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
Çağrı ÖZSEMA
acagrizosma@gmail.com (0 505) 749 41 36
Marmara Üniversitesi
Melike GÜNDOĞDU
melosun@hotmail.com (0 537) 729 67 46
Muğla Üniversitesi
Meltem ŞEN
meltemsen42@hotmail.com (0 542) 510 96 22
Osmanlı Üniversitesi
Mustafa YİĞİT
yigit_must_1907@hotmail.com (0 554) 255 82 26
ODTÜ
Oruçcan ÜLKER
orucanulker@gmail.com (0537) 297 07 88
Pamukkale Üniversitesi
Gökhan GÖÇMEN
gocmengokhan@hotmail.com (0 505) 871 65 48
Sabancı Üniversitesi
Övünç UZUN
ovuncuzun@sabanci.univ.edu.tr (0 505) 333 63 66
Sabancı Üniversitesi
Ahmet ÖZDEMİR
ahmet_3202@hotmail.com (0 537) 683 20 22
Sakarya Üniversitesi
Ufuk SEZGİN
ufuk_sezginde@hotmail.com (0 537) 430 80 42
Sileyman Demirel Üniversitesi
Can KARA
e-teor@hotmail.com (0 555) 828 80 12
Trakya Üniversitesi
İbrahim ÇERÇİ
cerci136@yahoo.com (0 543) 811 21 77
Uludağ Üniversitesi
Veli ÇOLAK
velico83@hotmail.com (0 505) 776 14 98
Yeditepe Üniversitesi
Efe SARP
efesarp66@hotmail.com (0 532) 467 30 22
Yıldız Teknik Üniversitesi
Ahmet ÇAKIR
ahmetcakan0182@gmail.com (0 505) 317 89 94
Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Tayfun TUZCU
turfayfun@myriel.com (0 536) 724 01 50

YURTDIŞI ÜNİVERSİTE TEMSİLCİLERİ

ABD
Philadelphia Üniversitesi
Tolga KARAYAYLA
E-posta: tkayy1@yahoo.com
Almanya (Güney Bölgesi)
Ulm Teknik Yüksek Okulu
Hakan DAĞISTANLI (hakan_d@gmx.net)
Almanya (Kuzey Bölgesi)
Münster Üniversitesi
Mustafa TOSUN (mustafatosun@gmx.net)
Çin Halk Cumhuriyeti
Guangdong Gonggong Üniversitesi
Alican GÖKDENİZ
alican@bilmuloppya.com.tr
İngiltere
Queen Mary, University of London
Hatice BALLIKAYA
ballikaya18@hotmail.com
İsviçre
Université de Genève
Sinan BAYKENT (sinanbaykent@hotmail.com)
Polonya
Vargova Üniversitesi
Makgorzata PILCZUK bogorzata@wp.pl
Rusya Federasyonu
Saint Petersburg Devlet Üniversitesi
Doç. Dr. Alexander SOTNICHENKO
sotnik37@mail.ru
Suriye
Şam Üniversitesi
Canan Fatma CAN turkkan.turhan@gmail.com

Editöre Mektup,

Prof. Dr. Namık Kemal Pak'ın, derginizin Nisan 2009 sayısında yayımlanan "TÜBİTAK ve Bilim: Bir kopuşun Tarihi"ni ilgi ile okudum. Ulusal bilim adına çok önemli hizmetler yapan bu kurumun şu andaki konumunu gösteren çok önemli saptamalar içeren önemli bir başyazı; öncelikle herkesin okumasını öneririm.

Bir kuşağı bağımsız bilim erki ile yetiştiren aklın bilime egemenliğini sağlayan bu kurumda olanları, Sayın Pak açık bir şekilde anlatıyor. On beş yılda yapılan ulusal ve uluslararası anlaşmalar gösteriyor ki bilim insanları ülkesinin somut koşulları dışında laboratuvarlara sıkıştırılmış bilimin yalnızca teknik yanları ile ilgili bireyler olarak görülmemekte ve saptamaları teknik olarak anlam taşımaktadır. Tekno bilim adamı olarak tanımlayacağımız bu tarz, doğal olarak ileri teknoloji fetişizmini ve tekno ulusçuluğun temellerini oluşturacaktır. Gerçeklerden kopuk teknik olarak düşünülen bilim, ulaşıcağı yerler ve sınırlılıkları ilerde yapacağımız çalışmaların temelini oluşturacaktır.

TÜBİTAK destekli araştırmalarımızda deneysel cerrahi ünitelerimizin kurulmasında imzası ulanan değerli hocamız Sayın Pak'a, bu yazısı nedeni ile teşekkür ederiz. Sayın Pak'ı, öyküsünü anlattığı o kopuşu durduran ve sonrasında bağlayan kişi olarak görmek dileği ile...

Türk dilinin kökenleri ile ilgili olarak Sayın Muazzez İlmiye Çığ ve Sayın M. Ünal Mutlu tarafında yazılan yazıları da ilgi ile okudum. Ceylan Mutlu tarafından çizilen resim ise Tanrıça

İnanna'nın çağdaş yorumu idi. Tarihin derinlerinde Türkçe ol-ması, Türk ulusunun büyüklüğünü gözler önüne serdi. Türkçe-nin tüm dillere örnek olması, evrensellik taşıması bizim için ne anlam taşımaktadır? Evrensel bilim-sanat, diyen yabancı dilde yazıp çizen insanlarımızın bu konuya yaklaşımları nasıldır, merak ediyorum.

Yazılara dikkatle bakıldığında, yazarlar üniversite dışından... Bu konuda üniversiteler nasıl bir yaklaşım içindedirler? Bir başka merak konusu ise, Atatürk'ün emri ile kurulan Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Sumeroloji Bölümü'nde neler yapılmaktadır? Üniversitede çalışan Sumerologlarımız, Türkçe Sumeroloji ilişkisi konusunda nasıl bir yaklaşım içindedirler? Unutmayalım, eski çağ tarihi ve araştırmaları Anadolu'nun tapusudur. Eski çağ tarihi araştırmaları ulusal tarih bilinci içinde yapılmalıdır. Cumhuriyet'in kurucuları bu bilinçle eski çağ tarihi araştırmalarına önem vermişler, bu amaçla da Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesini kurmuşlardır.

Sumeroloji alanında geniş bir kamuoyu bilinci oluşmaktadır. Bu bilinci kılmak için, geleneksel hale gelecek ulusal ve uluslararası katılımlı Sumeroloji toplantısı düzenlenerek dağınık çalışmalar daha toplu hale getirilebilir. Bu görev de Bilim ve Ütopya'ya düşmektedir düşüncesindeyim.

Saygılarımla,

Dr. S. Fehmi KATIRCIOĞLU

Değerli Dostlar, Meslektaşlarım,

"Bilim ve Ütopya" dergisinde sağlığta ulusal gündeme dair yazıların yer aldığı üç sayfalık bir bölüm hazırlanıyor. Bu köşeyi etkin ve canlı tutmak, ilgi odağı haline getirmek her zamanki gibi en önemli pratik ilkimiz olan "ne yaparsak birlikte yapacağız" ilkesi ile bizlerin elinde. Burada yayınlanacak yazılarımız dışında Derginin bütününde yayınlanmak üzere makalelerinize de yer verilebilecektir.

Bu köşenin Ulusal Hekim Birliği Bilim Kurulu adına koordinatörlüğü sevgili dostumuz Dr. S. Fehmi KATIRCIOĞLU tarafından yürütülecektir. Kendisi ile iletişimi ulusabilm@gmail.com adresi ile kurabilirsiniz.

Yazılarımızda bazı kural ve ilkelerimiz olacak;

- Konularımız sağlık politikaları ve sağlık bilimi ile ilgili güncel yazılar olmalı,
- Genel okuyucu kitlesine hitap etmeli,
- Yazılar 3500 vuruştan fazla olmamalı,

Yazılar yorum içermeli, haber özelliği ikinci planda olmalıdır,

Yazılarda mizanpaj gerekçesi ile kısaltma yapılabileceğini kabul etmeliyiz,

Bu köşe ayrıca Bilim ve Ütopya'ya makale göndermeye engel değildir.

Yeni gelişmelerle bu kuraltar yine birlikte alınacak kararlara güncelleşebilecektir.

Yazılarımızla bu köşeyi zenginleştirelim. Dergimizi sahiplenelim, dergimiz aracılığı ile UHB'yi de tüm dostlarımıza daha gerçekçi, daha doğru tanıtalım. UHB'yi büyütelim. Dostlarımızın UHB'ye katılmalarını sağlayalım.

Dostluk ve Sevgiyle...

Dr. M. Tanju Topçu
UHB Yürütme Kurulu Sekreteri

Onlar Yaşam Okullarıydı

Köy Enstitüleri, Cumhuriyet tarihi içinde bir eğitim devrimiydi. Bu okullar, Anadolu bozkırında binlerce "Cumhuriyet Devrimcisi" yetiştirmiştir. Bu devrimciler, derecesi ve gücü ne olursa olsun bugünkü Cumhuriyet çizgisinin belirleyicisi olmuşlardır.

Köy Enstitüleri Dergisi'nin 1945 yılı Nisan ayı sayısında Pazarören Köy Enstitüsü'nden bir haber özetini okuyalım: "... Kereste kağınlarla Göksu'dan geldi, binalar kuruldu, çatılar kancalarla tutturuldu, aylarca çivi beklendi. Bir Diçle'ye diğeri Hasanoğlu'na olmak üzere iki ekip gönderildi. Civar köylerin okul binaları 10-15 kişilik ekipler tarafından yapıldı. Bu iş devresi içinde son sınıflar ikinci tatbikatlarına gittiler."

Köy Enstitüleri köy çocuklarını üretime yönelik, ezberci olmayan, sorgulayan bireyler olarak yetiştiriyordu. Köy Enstitüleri Dergisi'nde yayımlanan Cilavuz Köy Enstitüsü'nden bir haber de şöyleydi: "... Bu yıl 40 inçimizden 15'i, 60 koyunumuzdan henüz 16'sı doğmuştur. 1942 yılında 3556 Lirayla faaliyete geçirdiğimiz istihlak kooperatifimiz gayretli ve faydalı çalışmaları neticesinde sermayesini bu gün 10000 liraya yükseltmiş ve kendi hesabına bir de kantin açmıştır."

Feodal toplumun insanı köleleştiren üretim biçimini ortadan kaldırmayı hedefleyen Köy Enstitüleri, toplum düzenini ataerkillikten çağdaş aile düzenine getirmek için uğraşıyordu. Aynı dergide yayımlanan Düziçi Köy Enstitüsü'nden bir haberi okuyalım: "... Düziçi Ovası'nda çeltik ekimi maksadıyla Sabunsuyu çayından vaktiyle ovaya uzatılmış olan çeltik arkının % 25 hissesi enstitümüzce satın alılabilmektedir. Bundan böyle Düziçi Ovası sızmadan kurtulacaktır. Arkın diğer hisseleri de Seyhan valisi ve Bahçe kaymakamının yakın ilgi ve yardımlarıyla ve köylüyle işbirliğiyle alındığında, bölgedeki köyler susuzluktan kurtulacaktır."

Milli Eğitim sistemini çağdaş ve ulusal bir yola sokmak isteyenler hizmet etmeye yermin etmiş devlet adamlarıydı. Onların hedefleri iktidar olmak ya da iktidarı sürdürmek değildi. Onlar egemenliğin halkın olması gerektiğine inanıyorlardı. O okullardan biri olan Kırıtepe Köy Enstitüsü'nden aynı dergide şu haber vardı: "... Enstitüye 8932 liraya mal olan 16 hayvanlık bir ahır yaptık. Yeni yapılacak revir planı, yapı ve sanat

başı öğretmenimizce hazırlanmıştır. Bu yeni revirimizde kız ve erkek hasta koşuuları, muayene, tecrit, hemşire odaları, helâ, etöv dairesi gibi bölümler bulunacaktır. Elverişli havalarda inşaat alanındaki toprak hazırlıkları devam etmektedir."

1950'den sonra "Marshall Yardımı"nın gelişi, okulların kapatılma sürecini hızlandırdı. Bu yardım kapsamında, Enstitülerden vazgeçilmesini sağlayacak 12 adet eğitim projesi vardı. Aksu Köy Enstitüsü'ndeki yıllık projeler ise birilerince vatansız komünistlerin projeleriydi ve tehlikeliydi. Gene Köy Enstitüleri Dergisi'nde, Antalya'daki Aksu'dan da haberler vardı: "... 137 tane ahlut armut, 180 çam, 450 zeytin, 380 kavak fidanı dikildi. Fidan yetiştirme tavalarına gladiçya, maklora, ligüstürüm, mazi, dişbademi ve gazgrına tohumları ekildi. Gelecek yıl bağ ekebilmemiz için 16 dönüm arazi tesviye edildi ve yağmurlara karşı setlerle önü çevrildi. Dokumahanede 878 öğrenci mevcudunun 400'üne desenli erkek mintanı dikilmiş ve dağıtılmıştır."

Birileri, toprağın yüzünde güneşi henüz görmüş filize hoyratça basmış ve ezmişti. Atatürk'ün beklediği yerine getirilememiş, devrimin önemli ayağı olan ulusal ve çağdaş eğitim hareketi yarım kalmıştı. Eğer hâlâ feodalizm devam ediyorsa, hâlâ mandacılık özendiriliyorsa ve hâlâ yozalık prim yapıyorsa, bütün bunların nedenlerini Köy Enstitüleri'nin yok edilışinde aramalı ve yakın tarihimizden dersler almalıydı.

Geçmiş unutmak kaderimiz olmamalı. Ve de bilinci bir siyasal hafızamız olmalıdır.

Cumhur UTKU

öğretmen dünyası

Bağımsızlıkçı
Aydınlıkçı
Halkçı
Öğretmenlerin
30 Yıllık Sesi

Doğru bildiklerimizi
söylemeyi sürdürüyoruz.
İmecemizi de...

Mayıs sayımızda:
Bir Kez Daha
Yabancı Dille Öğretme
HAYIR!

Eğitimde güdümüzü yakalamak için...

DERGİNİZİN BULUNDUĞU KİTAPLARI

AMASYA-Merkez: Ekin Karatepe (0358 313 83 63), ANKARA-Beşiktaş: As Ekin Karatepe (0312 256 77 66), Ekin Karatepe (0312 2508253), Y. Mahallesi-Kocaeli: Ekin Karatepe, Kocaeli: Dost, İhsan Ekin, Tuzluk, Deniz Kınarlı (0312 430 13 94), DİYARBAKIR: Dilem İhsan (0412 228 48 70), HATAY: İhsan Karatepe, Hatay: Ekin Karatepe (0366 214 85 40), İZMİR: Ekin Karatepe, İzmir: Ekin Karatepe (0312 430 13 94), ORDU: Ekin Karatepe (0366 214 85 40).

Telefon ve Faks: 0312 433 12 83 - 433 34 52
www.ogretmendunyasi.org
ogrudunyasi@kocaeli.net

Abone Olunuz
Pozisyon Çeld Numarası: 33A/199
YILLIK 12 Sayı 42 YILLIK 42 Sayı 42

Pozitivizm bir devrimin felsefesi olamaz

Atatürk Devrimi'nin programı, emperyalizme karşı milli devrimlerin bugün de hâlâ geçerliliğini sürdüren evrensel nitelikteki bir programdır. Pozitivizmin günümüze olan doğal uzantıları ise, emperyalizmin programı içinde yer almakta olup, açık ifadelerini neoklasik iktisatta ve postmodernizmde bulmaktadır.

Bilimsel Devrim'in esas işlevi, Batı Ortaçağı'nın din kökenli değişmez dünya resmine onulmaz darbeler indirirerek, ideolojik düzlemde demokratik devrimlerin önünü açmak olmuştur.

Bilimsel Devrim'in esas işlevi, Batı Ortaçağı'nın din kökenli değişmez dünya resmine onulmaz darbeler indirirerek, ideolojik düzlemde demokratik devrimlerin önünü açmak olmuştur. Aydınlanma'nın temelini oluşturan "insanın aklıyla dünyayı kavrayabileceği" ilkesi, bilimin elde ettiği başarılar sonucunda, insanlığın evrensel bir kazanımı olarak kayda geçmiştir. Böylelikle feodal hakim sınıfların din kökenli iktidarları, "geniş kitlelerin güdülmesi gereken akı ermez bir sürü olduğu" şeklindeki ideolojik araçları yoksun bırakılmıştır.(1) Demokratik devrimlerle sonuçlanan zorlu mücadeleler karşısında, Kilise, bilim ile gerçeklik arasındaki ilişkiyi yadsıma işlevini artık istenildiği ölçüde yerine getiremez hale gelmiştir.

Burjuvazi, iktidarı ele geçirip, devrimin kapitalizmin ötesine

geçmeye yönelen atılımlarının önünü kesme ihtiyacı duyunca, bu sefer de burjuvazi açısından, bilim ile gerçeklik arasındaki bağı karartma gereksinimi doğmuştur. Çünkü Bilimsel Devrim ve demokratik devrimler, aynı zamanda toplumsal gelişmenin de bilim aracılığıyla kavranılabileceğini ve bilimin geleceği kurmanın aracı olarak kullanılıp kapitalizmin de aşılabileceğini gündeme getirmiştir. Üstelik bu gündem sadece düşünsel bir zeminde kalmamış, işçi sınıfı

Aydınlanma ile "insanın aklıyla dünyayı kavrayabileceği" ilkesi, insanlığın evrensel bir kazanımı olarak kayda geçmiştir.

Pozitivizmin kurucusu
Auguste COMTE (1798-1857).

hem eylemi, hem de siyasi programıyla, tarih sahnesine çıkmıştır.

Bilimin kazanmış olduğu saygınlığın yanı sıra, Kilise'nin hem iktidarının, hem de itibarının büyük ölçüde zedelenmiş olduğu bu ortam, bilimin hayata olan etkilerini kısıtlamak için, artık dinin yerine geçecek yeni ideolojik araçların oluşturulmasını gerekli kılmaktaydı. Üstelik kapitalizm, üretimi geliştirmek için üretici güçlerin bir parçası olarak bilimin gelişmesini özendirme ihtiyacındaydı. Dolayısıyla bilimin bu yönü olumlanırken, denetim altına alınması gereken, bilimin toplumsal mücadelenin kapitalizmin ötesine geçen devrimci hedeflere yönelmesine yol açabilecek etkileiydi. Bu işlevleri yerine getirecek bir ideolojik araç, ne bilimin dışından, ne de bilimi açıkça yadsıyarak sağlanmasına imkan vardı. Sorunun, felsefe düzleminde, bilim ile gerçeklik arasındaki ilişkiyi bu amaca uygun biçimde karartarak çözümlenmesi gerekmekteydi. İşte pozitivizm, bilim ile devrim arasındaki bağı kopartmanın felsefi olarak böyle bir ortamda doğmuştur.

Bilim ile gerçeklik arasındaki ilişki

Bilgi ile gerçeklik arasındaki ilişki tarih boyunca idealizm ile materyalizm arasındaki mücadelenin ana konusunu

oluşturmuştur. Pozitivizm, Bilimsel Devrim'in başarılarının genel kabul gördüğü ve atılımlarının hâlâ sürmekte olduğu bir ortamda, bilim ile gerçeklik arasındaki bağı en aza indirmenin gerekçelerini "bilime dayandırmaya" çalışan ilk akım olduğu için özellikle önemlidir. Pozitivizmin bu amaçla ortaya koymuş olduğu temel kurgunun yansımaları günümüze kadar uzanmaktadır. Bunlar günümüzdeki varlıklarını, arada yapılmış olan zorunlu uyarlamalar sonucu değişik kılıklar altında sürdürmektedir. Her sınıf ya da toplumsal gücün siyasi programı, bilime bu programa uygun bir işlev yüklenmesini gerektirdiği için, pozitivizmin anlaşılması ve bilim ile gerçeklik arasındaki ilişkinin niteliğinin açıklığa kavuşturulması son derece önemlidir.

Dolayısıyla, ülkemizde oldukça yaygın bir kabul gören ve Kemalist Devrim'in felsefesinin pozitivizm olduğunu ileri süren savın irdelenmesi de, sadece tarihe doğru kayıt düşmenin ötesinde, güncel bir sorundur.

Burada Türk Devrimi ile pozitivizm arasındaki ilişkiyi ele almadan önce, pozitivizmin, bilim ve gerçeklik arasındaki ilişkiye olan yaklaşımını inceleyeceğiz. Bu incelemeyi yaparken de, öncelikle pozitivizmin doğa bilimlerinden hareketle ileri sürdüğü görüşleri ele almak istiyoruz.

Pozitivizmin kurucusu Auguste Comte, bilimin işlevini cereyan etmekte olan süreçlerin nasıl olduğunu betimlemekle sınırlıyor; nasıldan ötesine geçilip nedenlere inilemeyeceğini ileri sürüyor; nesnel gerçekliğin varlığını ve kavranılabileceğini öngören bütün teorileri, bilim dışına sürerek "metafizik" olarak niteliyordu. Bilişsel açıdan dış dünyanın varlığını kabul ediyor, ancak bilimin, maddenin özüne ve varlığına yönelik araştırmalardan vazgeçmesini ve işlevini sadece olguların bilişsel durumlarını araştırmayla sınırlamasını öneriyordu. Pozitivizme göre, bilimin görevi, sadece öznenin duygu ve deneyimlerini düzenlemek ve açıklamak olmalıydı. Bilim, deneyimleri genelleştirmeye girişmeyip, bunları sadece ta-

rif etmekle yetinmeliydi.(2)

Buradaki temel kurgu şöyle özetlenebilir: "Deney veya gözlemin konusu olan olgular tekildir ve bu olgulardan hareketle elde ettiğimiz bilgiler bu olgularla sınırlıdır. Bu tek tek olgulardan edinilen deneyim genelleştirilemez. Çünkü tekil deneyimlerden yapılacak genellemelerin gerçekliği yansıtıp yansıtmadığı deney ya da gözlemlerle sınırlanamaz. Hatta bizatihi nesnel gerçekliğin varlığı, deney veya gözlemlerle sınırlanamayacak zihinsel bir genelleme sürecini gerektirdiği için, nesnel gerçekliğin varlığı da bilimsel olarak bilinemez.

Bu ölçüde göre biz ancak olguların bilişsel görünüşleriyle ilgilenebiliriz. Bunun ötesine geçip, maddenin özünü anlamaya, yani olguların görünüşlerinin ardındaki nedensellik ilişkilerini kavramaya çalışmak, bilimin ölçütünün geçerli olduğu alanının dışında yer alır. O zaman öznenin bu olguları betimlemekle yetinmesi ve bu olguları araştırırken kendi zihninde oluşan nedensellik ilişkilerini nesnel gerçekliğe yansıtmaya kalkışıp genellemelere gitmemesi gerekir."

Bu yaklaşım, bilim aracılığıyla, ancak "cürmü kadar yer yakan" tekil bilgilerin elde edilebileceğini ileri sürüp, bilim ile gerçeklik arasındaki ilişkiyi en aza indirgemektedir. Tekilliliğin ötesindeki dünyayı da, burada artık bilimsel ölçütlerin geçersiz hale geldiği bölgeye girilmiş olacağı için, bilim ile bilim dışının eşit muamele görmesinin söz konusu olacağı "metafizik" terk etmektedir. Aslında pozitivizm bu yaklaşımıyla bütün dünyayı metafiziğe terk etmiş olmaktadır. Çünkü nesnel gerçekliğin varlığı bilinemez-

Pozitivizme göre, bilimin görevi, sadece öznenin duygu ve deneyimlerini düzenlemek ve açıklamak olmalıydı. Bilim, deneyimleri genelleştirmeye girişmeyip, bunları sadece tarif etmekle yetinmeliydi.

Bilimde doğruluğun ölçütünün, pratikte sinanma olmasına karşın, matematikte bir önermenin doğruluğu, bu önermenin, doğruluğu varsayılan ya da daha önce gösterilmiş olan önermelerden hareketle kanıtlanabilmesiyle sinanır.

Se, bilim, pozitivism açısından bilimin geçerli sayıldığı alanda da geçersiz hale gelir. Pratik içinde sinamanın bir bilginin doğruluğunun nesnel bir ölçütünü oluşturması için, pratiğin kendisinin nesnel bir varlığının olması gerekir. Nesnel gerçeklik yoksa, bilim de yoktur. Çünkü o zaman her şey, deneyi yapan ya da gözlemlerde bulunan öznenin öznel deneyimlerine indirgenir. Pozitivism, böylelikle "olguculuk"tan hareket edip, "bilimi tanık tutarak" sübjektif idealizmi yeniden keşfetmiş olmaktadır.

Bilimde nedensellik ilişkisinde kuramın rolü

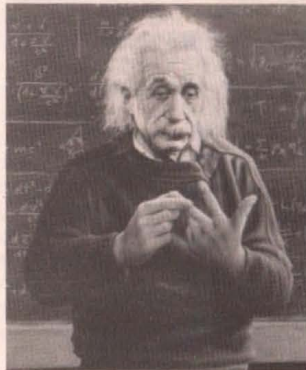
Auguste Comte, bilimi en baştan ve açıkça yadsır konuma düşmemek için, biçimsel açıdan bir "dış dünya"nın varlığını kabul ediyordu. Ama bilim ile gerçeklik arasındaki ilişkiyi zayıflatmaya yönelik çıkarımlarını yapabilmek için de, biçim ve öz, nasıl ve neden, betimleme ve nedensellik ilişkilerini kavrama, tekil olgular ve genellemeler ayrımlarını yapıyor, bilimin birinci türden unsurlarla ilgilirken, ikincilerden kaçınması gerektiğini ileri sürüyordu. Pozitivism, bu ayrımlarla, aslında araştırmayı yapan özneyle araştırmanın konusu arasındaki bağlantıyı kuramın temel unsuru, yani bilimde kuramın yeri sorununu gündeme taşımaktaydı.

"Kurmak" kökünden türetilmiş olan "kuram" sözcüğü, aslında "teori" kavramının son derece yerinde bir karşılığı olarak dilimize kazandırılmıştır. Çünkü

bilimde kuram, nesnel gerçekliğe ait ilişkilerin kavramlar aracılığıyla zihnimizde yeniden kurulmasından başka bir şey değildir. Bir kuramın geçerliliğinin ölçütü de, o kurama dayalı olarak yapılan çıkarımların gerçeklikle sinanmasıdır. "Madenden özüne inme" ya da nesnel gerçekliğe ait "nedensellik ilişkilerini kavrama" girişimlerinin cüreyan ettiği yer de, kuramıdır.

Bir kuramın temel araçlarını oluşturan kavramların ve kuramın bu kavramlar arasında kurduğu ve nedensellik içeren ilişkilerin kaynağı nedir? Bunlar salt insan zihninin ürünü olup, nesnel gerçekliği yansıtmıyorlarsa, o zaman kuram, içinde ne cüreyan ettiği bilinmeyen, sadece girdi ve çıktıları önem taşıyan bir kara kutuya indirgenir. Soruları girdi ve kuramın bu sorulara verdiği yanıtları da çıktılar olarak düşünürsek, yapılması gereken tek şey, kuramın içeriğine aldırmaksızın, yanıtların doğruluğunun deney ve gözlemlerle sinanması haline gelir. O zaman pratiğin sinavından geçen bir kuramın içeriğinin "başarılı" bir falcının sihirli küresinden herhangi bir farkı kalmaz.

Buradaki belirleyici soru, kuramın içerdiği nedensellik ilişkilerinin nesnel gerçeklikten mi, yoksa salt insan zihninden mi kaynaklandığı sorusudur. Her kuramsal çalışmada kuşkusuz insan zihninin bir katma değeri söz konusudur. So-

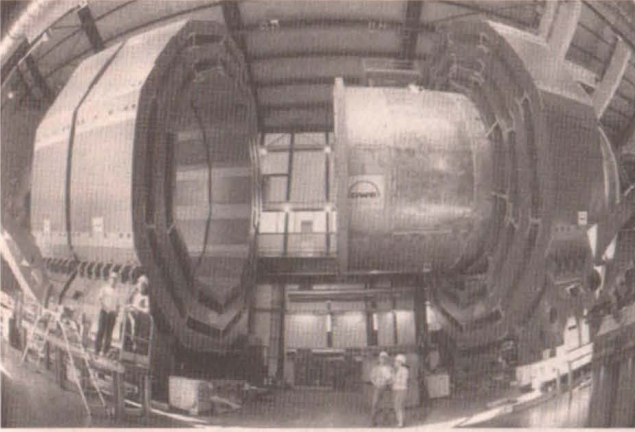

Nedensellik ilişkileri, ifadelerini matematiksel önermelerde bulurlar.

run, bu değerin neye katıldığıdır. Doğru bilimleri içinde pozitivismin de temel aldığı fizikte kuramlar matematikselidir. Nedensellik ilişkileri, ifadelerini matematiksel önermelerde bulurlar. Bilimde doğruluğun ölçütünün, pratikte sinanma olmasına karşın, matematikte bir önermenin doğruluğu, bu önermenin, doğruluğu varsayılan ya da daha önce gösterilmiş olan önermelerden hareketle kanıtlanabilmesiyle sinanır. Matematiksel bir kanıt da, mantık kurallarına uygun çıkarımlardan oluşur. O zaman, örneğin fiziğe ait bir kuramın içerdiği ve matematikle ifade edilen nedensellik ilişkilerinin insan zihninden mi, yoksa nesnel gerçeklikten mi kaynaklandığı sorusunun yanıtı, "mantık kuralları, salt insan zihninin ürünü müdür, yoksa bunlar nesnel gerçekliğe ait ilişkilerin tabii olduğu bazı kurallıkların insan zihnine yansması sonucu mu oluşmuştur?" sorusunun yanıtına bağlı hale gelir.

İnsanlar zihinleri mantıkla donanmış olarak doğmazlar. Mantık, her insanın sonradan edindiği (bazı durumlarda da edinemediği) bir kuralları bütünüdür. Esasen ilkel insan topluluklarında, çocuklarda ya da akıl hastalarında mantığın yeterince olgunlaşmamış veya burlukmaya uğramış olması da, mantığın hem kolektif anlamda, hem de kişiler temelinde, bir gerçeklikle ilişki süreci içinde oluştuğunun göstergesi olarak değerlendirilmelidir. Mantık kuralları, insanlığın gerçeklikle olan ilişkisi içinde dış gerçekliğin işleyişine egemen olan kurallıklarının kolektif biçimde kavramlaştırılması yoluyla oluşmuştur. Her yağmur yağdığında, gökün bulutlu olması; ama gökün bulutlanmasının ille de yağmurla sonuçlanmaması, bulutların varlığının yağmur için gerekli olup, yeterli olmadığı çıkarımına yol açar. Bu, nedensellik ilişkisinin kavramlaştırılmasında önemli bir adımı oluşturur.

Benzer bir durum, matematiksel kavramların kendisi için de söz konusudur. Matematikçi özerk iç gelişiminin bir sonucu olarak bazı matematiksel kavramların gerçeklikle olan ilişkisi çok dolaylaştırmış olsa bile, matematiksel kavram-

CERN laboratuvarı.

Bilim ilerledikçe, bilinenle bilinmeyen arasındaki cepheler genişleyecek, bilinmeyenler arttıkça, bilinmeyenlerin araştırma gündemine gelen bölümü de büyüyecektir.

ların oluşumlarının temelinde de, gerçekliğin insan zihnine yansımaları süreçleri yatar. Dolayısıyla fiziğin kuramlarının matematiksel olmasının şaşılacak bir yönü yoktur. Belki de Einstein'ın "doğanın işleyişinin matematiksel olduğu" doğrultusundaki sözünü, "matematiğin doğasal olduğu" biçiminde değiştirerek ifade etmek, doğa ile matematik arasındaki ilişkiyi daha doğru bir temel üstüne oturtacaktır.

Kuramsız bilim, felsefesiz ütopya olmaz

Kuramsız bilim olmaz. Kuram, bilginin birebir algısal bilgiden bilimsel bilgi düzeyine yükseltilebilmesi için gereklidir. Bilimde yeni çıkarılan büyük atılımlar hep daha öncekileri aşan yeni kuramlarla gerçekleşmiştir. Kuramın temel amacı da kavramlardır. Dolayısıyla kuram, hem içinde olduğu toplumsal sistem kavramsal yapılanmasından etkilendir, hem de kendi oluşturduğu kavramlarla o yapılanmayı etkiler. Esasen nesnel gerçeklik kavramının kendisi de, bu "toplumsal yetişkinlik" koşuluna tabi olarak ortaya çıkmış ve içinde olduğu toplumun ideolojisinde köklü değişikliklere yol açmıştır. Bu kavramın, yasaların, bir kez

konudan sonra, yasa koyucu dahil herkes için aynı derecede bağlayıcı olma anlamında bir nesnellik kavuştuğu toplumsal ortamlarda oluşturulmuş olması rastlantısal değildir.

Felsefenin de temel aracı kavramlar, temel amacı dünyanın kavranması ve hayata bir anlam yüklenmesidir. Tarihsel olarak, yeni bir geleceğin kurulmasının söz konusu olduğu dönemlerde felsefenin öne çıkmış; bir toplumsal sistemin ömrünü doldurduğu, insanlığın önüne yeni bir gelecek tasarımı koymasının söz konusu olmadığı, bütün kaygının mevcut durumu korumak ve bugünü yarın yeniden üretebilmek haline geldiği ortamlarda, felsefe kısırlaşmıştır. Çünkü böyle dönemlerde, hayata yüklenecek yeni bir anlam kalmadığı için, felsefe, zamanı doldurmanın ve dünya üstünde oyalanmanın felsefesi haline gelir. Pozitivizmin, felsefeyi bilimin içinde eriterek yok etme çabası, pozitivist dönemin, artık ötesinde yeni hiçbir dönemin yer alamayacağı, yani gelişmede ulaşılabilecek son aşama olarak nitelenmesiyle uyumludur.

Bilimsel bilginin görece niteliğinin ana kaynağı, bilimin konusunu oluşturan gerçekliğin kendisinin sürekli bir değişim

içinde olmasıdır. Dolayısıyla sorun, bir yerlerde mevcut olan mutlak bir bilgiye insanlığın kendi eksiklik ve yetersizlikleri nedeniyle tam olarak ulaşamaması ve bilgisini

ancak zaman içinde görece yetkinleştirebilir durumda olması değil, böyle bir mutlak bilginin mevcut olmamasıdır. Böyle bir mutlak bilgi mevcut olsaydı, ayırım bilenlerle bilmeyenler arasında olurdu. Ama bilimde ayırım bilen bilinen bilinmeyen arasındadır. Bilim ilerledikçe, bilinenle bilinmeyen arasındaki cepheler genişleyecek, bilinenler arttıkça, bilinmeyenlerin araştırma gündemine gelen bölümü de büyüyecektir.

Felsefe geleceği kurmak için dünyayı kavramaya ve insan hayatına bir anlam yüklemeye yönelikse, bilim, geliştikçe felsefenin yerini almak bir yana, hem felsefenin üstünde yükseldiği zemini güçlendirerek işlevini daha iyi görmesini sağlayacak, hem de felsefeye olan ihtiyacı güçlendirecektir. Diğer yandan, felsefenin gelişmesi, bilimin ütopiyalarını zenginleştirecek; bilime, daha ileri ve yeni kuramların oluşturulmasında yararlı olacak daha geniş ve derin bir kavram dağarı sağlayacaktır. Onun için, pozitivizmin felsefenin rolünün sona erdiğini ilan etmesi, insanlığın gelişmesinin sona erdiğini ilan etmekle eş anlamlıdır.

Pozitivizme göre tarihin sonuna iki yüzyıl önce geldik

Auguste Comte'un Pozitivizm Öğretisi, tarihin sonuna geldiğimizi zaten açıkça ilan etmektedir. İnsan düşüncesinin gelişimini, "teolojik", "metafizik" ve "pozitivizme" aşarak ilerlediğini savunur.

Mantık kuralları, insanlığın gerçeklikle olan ilişkisi içinde dış gerçekliğin işleyişine egemen olan kurallılıklarının kolektif biçimde kavramlaştırılması yoluyla oluşmuştur.

tivist" olmak üzere üç döneme ayıran Auguste Comte'a göre, pozitivist döneme karşılık gelen kapitalizm, artık gelişmenin son bulduğu yerdirdi. Daha önce olgusuzluk ve geçiş dönemlerinden geçen insanlık, olgusal süreçlerine fiziğin mekanik yasalarına benzer belirlenimci yasaların egemen olduğu, dolayısıyla pozitivist döneme karşılık gelen toplumsal ve iktisadi düzene ulaşarak gelişimini tamamlamıştır. Ancak her insanda düşüncenin gelişimi aynı dönemlerden geçtiği için, bu gelişimi tamamlayıp "pozitivist" döneme henüz ulaşamamış olan bireyler de vardır. O zaman bilenlerle bilmeyenler arasında ayırım yapmak zorunludur. Her türlü iktidar ve yönetim gücü, bilenlere bırakılmalı, bilmeyenlere de, toplumsal ve iktisadi işleyişin uyumlu olarak sürdürülebilmesi için, kendilerine düşen işlev ahlak ve eğitim yoluyla öğretilmelidir. Bu sistem, olguların gelişiminin belirlediği zorunlu bir sonuç olarak ortaya çıktıği için, iktisadi ve toplumsal sistem artık hiç kimsenin beğeni ya da seçiminin konusu değildir.

Pozitivizm, burada, doğadaki süreçlerin kendiliğindenliğini ve Newtoncu mekanığın belirlenimciliğini toplumsal gelişmeye de aktarmaktadır. Neoklasik iktisat, pozitivistimin toplum bilimi alanındaki bu programının iktisat alanına uygulanmasından başka bir şey değildir.

Kemalizmin bilime bakışı, Bilimsel Devrim'in ve Aydınlanma'nın bilime bakışıyla uyum içindedir.

Neoklasik iktisat, kapitalist piyasa sistemini, insanlığın daha önceki evrelerde gelişme düzeyi elvermediği için ulaşamamış olduğu, insan doğasına en uygun ve bu nedenle de başka seçeneği olmayan bir iktisadi sistem olarak sunmaktadır. Newton mekaniği, madde parçacıkları arasındaki etkileşimi, madde parçacıklarına yüklediği bazı temel özelliklerden hareketle açıklamaktadır. Newton mekaniğinin belirlenimciliği de, mekanik yasaları evrendeki bütün harekete egemense, bu yasalar uyarınca, evrendeki hareketin gelecekte nasıl olacağına tek türü belli olmasında ifadesini bulmaktadır.

Neoklasik iktisat da, bireylere bazı temel özellikler yüklemekte, bireyler arasındaki iktisadi etkileşimi bu özelliklerden türetmektedir.(3) Bu özelliklerden en önemlisi, her bireyin yalnızca kendi payına ne düştüğüne bakması, dünyanın gerisinde kıyamet kopsa, kendi payına düşen değişmediği sürece hiç istifi bozmamasıdır. Bu özelliğe sahip olan bireyler, Newton'un madde parçacıkları gibi, dışarıdan gelen uyartılara istenen ve beklenen tepkileri verecekler, bu sayede de piyasa mekanizması, istenilen sonuçlara ulaşmak üzere eşsiz bir uyum içinde işlemeye devam edecektir. Kuşkusuz toplumsal düzenin de, bireyleri bu uyumlu tepkileri vermeleri için gerekli özelliklerle donatması gerekmektedir.

Neoklasik iktisatın bu yaklaşımının, Pozitivizm öğretisi ile ne kadar uyum içinde olduğu açıktır. Bu yaklaşımın insan türünün doğasına yüklediği iki temel özellikten biri, insanın özünün bireysel varlığıdır. İnsan türüne yüklenmeye çalışılan diğer özellik de, bu bireysel varolu-

Neoklasik iktisatın en önemli özelliklerinden biri de, her bireyin yalnızca kendi payına ne düştüğüne bakması, dünyanın gerisinde kıyamet kopsa, kendi payına düşen değişmediği sürece hiç istifi bozmamasıdır.

şun, evrimin erken evrelerindeki kimi organizmalar gibi uyartılara belli tepkileri vermekten ibaret kendiliğinden bir varoluşa indirgenmeye çalışılmasıdır. İnsanogluğunu diğer canlı türlerinden ayıran iki temel özellik, insanın özünün toplumsal varlığında yatması ve tasarımcı bir öze sahip olmasıdır. Pozitivizm insanı insan yapan özünden yoksun bırakıp, onu diğer canlı türlerine yaklaştırırken, aynı zamanda bunu "bilim adına" oluşturduğu yeni dinin emri olarak sunmaktadır. Böylece toplumsal gelişmeye, öznenin kendi geleceğini tasarımıyarak müdahale etme hakkı yasaklanmakta, bilimin devrimden koparılması görevi tamamlanmaktadır. Kuşkusuz pozitivistimin gerici özünün kendini en belirgin biçimde açığa vurduğu yer de burasıdır.

Türk Devrimi ve Pozitivizm

Pozitivistimin, Türk Devrimi üstüne olan etkilerini doğru anlamak için, bu etkinin hangi düşünsel kanallardan gerçekleştiğini belirlemek önemlidir. 19. yüzyılın özellikle ikinci yarısı ve 20. yüzyılın başlarında, Sanayi Devrimi'nin Batı toplumlarında yol açtığı refah artışı ve günlük hayata getirdiği yenilikler, Osmanlı Devleti'nde ve Türk aydınları arasında, doğa bilimlerinin itibarının yükselmesine yol açmıştır. Ancak doğa bilimlerine olan ilgi, doğa bilimlerinin kendisinden çok uygulamalarına yönelmiştir. Bu durumun Osmanlı Devleti'nin eğitim sistemine yansımaları da, çoğunlukla mühendislik ve tıbbiye mekteplerinin veya diğer uygulamalı alanlardaki eğitim kurumlarının açılması biçiminde olmuştur. Diğer bir deyişle, tarihsel koşullar nede-

niyle, başlangıçta Türk Devrimi'ni etkileyen esas unsur, Bilimsel Devrim'den çok Sanayi Devrimi olmuştur. Pozitivizmin, bilimle barışık olduğu alan da, doğa bilimlerinin bulguları aracılığıyla üretimin geliştirilmesidir. Dolayısıyla pozitivizmin o dönemde ülkemizde de itibar kazanmasının esas nedeni, Batı'nın yükselişini simgeleyen Sanayi Devrimi arındaki düşünce sistemi olarak algılanmasıdır. İkinci ve en az birincisi kadar önemli olan diğer unsur da, pozitivizmin kendini din yerine doğa bilimine dayandıran yaklaşımıdır. Batı'da bilim ile gerçeklik arasındaki ilişkiyi karartmak için daha önce dinin gördüğü işlevi üstlenen pozitivizm, Doğu'da dinin tıkadığı yolun önünü bilim adına açan düşünce sistemi olarak algılandığı için kabul görmüştür.

Kemalizm, 20. yüzyılın en önemli devrimlerinden birini gerçekleştirmiştir. Cumhuriyet döneminin ilk on beş yılı, Türk toplumunun yalnızca çehresinde değil, aklında ve yüreğinde de, çok köklü dönüşümler gerçekleştirmiştir. Bu durum, sadece büyük devrimlere özgü bir olaydır. Tek başına bu olgu, Kemalizm'in felsefesinin Pozitivist Öğreti olamayaca-

Batı'da bilim ile gerçeklik arasındaki ilişkiyi karartmak için daha önce dinin gördüğü işlevi üstlenen pozitivizm, Doğu'da dinin tıkadığı yolun önünü bilim adına açan düşünce sistemi olarak algılandığı için kabul görmüştür.

Cumhuriyet Devrimi, herhangi bir şablonu izleyerek değil, devrimin karşılaştığı problemleri hayatın içinde çözerek ilerlemiştir.

ğının en önemli göstergelerinden birini oluşturmaktadır. Cumhuriyet Devrimi'nin bilime yaklaşımı, kuşkusuz, Mustafa Kemal Atatürk'ün çok iyi bilinen şu sözlerinde ifadesini bulmaktadır: "Dünyada her şey için, medeniyet için, hayat için, muvaffakiyet için en hakiki mürşit ilimdir, fendir." Pozitivizm, bilimin hayat alanını kısıtlayıp, hayatın geniş kesimlerini, "metafizik" adı altında bilim dışına bırakmayı hedeflerken, Kemalizm, bilimi hayatta en gerçek yol gösterici konumuna yükseltiyor.

Kemalizmin bilime bakışı, Bilimsel Devrim'in ve Aydınlanma'nın bilime bakışıyla uyum içindedir, bilimi devrimden kopartıp, Aydınlanma'yı metafizik kapsamına sokan pozitivizmininkiyle değil.

Pozitivizmin Genç Türk Devrimi'nde daha belirgin olan bazı etkilerinin izlerini, daha siliikleşmiş olsalar da, Cumhuriyet döneminde de sürmek mümkündür. Ancak pozitivizmin bu izlerine karşı en etkili panzehiri oluşturan etken de, yine Cumhuriyet Devrimi'nin bilime yüklediği işlev olmuştur. Çünkü Cumhuriyet Devrimi, herhangi bir şablonu izleyerek değil, devrimin karşılaştığı problemleri hayatın içinde çözerek ilerlemiştir. Eğer benzer bir problem daha önce başka bir yerde çözüme kavuşturulmuşsa, kuşkusuz bilimin yöntemi izlenerek, bütün insanlığa mal olmuş olan bu kazanımlardan yarar-

lanılmıştır. Atatürk Devrimi'nin bir özeti niteliğindeki Halkçılık, Milliyetçilik, Cumhuriyetçilik, Laiklik, Devletçilik ve Devrimcilik ilkelerinin farklı tarihlerde kabul edilmiş olması, bu ilkelerin uluslararası ve ulusal kökenlerinin farklılık göstermesi, bu birleşimin 1937 tarihinde Anayasa'ya dahil edilmesi, devrimin karşılaştığı sorunları hayatın içinde çözerek ilerlediğinin somut bir göstergesidir. Atatürk Devrimi'nin

programı, daha önce başka hiçbir devrimde rastlanmayan özgün bir birleşimin ifadesidir. Öte yandan bu program, emperyalizme karşı milli devrimlerin bugün de hâlâ geçerliliğini sürdüren evrensel nitelikteki bir programdır. Pozitivizmin günümüze olan doğal uzantıları ise, emperyalizmin programı içinde yer almakta olup, açık ifadelerini neoklasik iktisatta ve postmodernizmde bulmaktadır.

DİPNOTLAR

1) Aydınlanmanın en az bunun kadar önemli diğer bir ayağını da, "insanın özünde iyi olduğu" yaklaşımı oluşturmıştır. "İnsanın özünde kötü ve günahkârdır, dünyanın günahlardan arınma yeri olduğu" şeklindeki Ortaçağ söylemi, insanlığın feodal sınıflar ve Kutsal İsa'daki geniş kesimlerinin süni olarak güdülmesine, sadece zorunlu değil, ama aynı zamanda onlar için tek çıkış yolu olarak göstermeye hizmet ediyordu.

2) Pozitivizm Öğretisi'nin Auguste Comte tarafından dile getirilen bu görüşlerinin özeti; çevirisi Bilim ve Utopya'nın bu sayısında da yer alan "Geschichte der Philosophie'nin (VEB Deutscher Verlag, Berlin, 1960) "Auguste Comte ve Pozitivizm" bölümünden derlenmiştir.

3) Einstein'ın Genel Görecelik Kuramı'na temel olan yaklaşım, temel özellikleri uzayın yapısına yükleyip, maddenin özelliklerinin içinde yer aldığı uzayın yapısından türediğini öngörmektedir. Benzerleme yoluyla herhangi bir sonuç çıkarma girişiminde bulunmaksızın, toplumun modellenmesinde Newtoncu yaklaşım yerine Einstein'ı yaklaşım hareket noktası olarak alınırsa, bu sefer de, toplumun bireylerin bir araya gelmesinden oluşmak yerine, bireylerin özelliklerinin içinde yer aldıkları toplumdaki türediği varsayımına dayanan bir modelin elde edilmesine katkı çekmek istiyorum.

Kemalizm ve Pozitivizm

Kemalist Devrim'in demokratik devrimlerdeki düşünce kaynağı Pozitivizm değil; fakat "Aydınlanma Felsefesi" ve Büyük Fransız Devrimi yanında, Rusya ve Doğu Avrupa'daki "Halkçı akım" ve Sovyet Devrimi'dir.

Kemalist Devrim'in esas felsefi kaynağının Pozitivizm olduğu çok sık ileri sürülmüştür.(1) Genellikle "Sivil Toplumcu" diye anılan ve esas özellikleri, her tarihsel süreçte "Jakobenizm" düşmanlığı olan yazar ve araştırmacıların bu tezi vurguladıkları görülüyor. Birkaç örnek verecek olursak Mete Tunçay, Murat Belge, Asaf Savaş Akat, Taha Parla, Levent Köker. Bu yazarlardan farklı, hatta onlara karşıt bir Kemalist Devrim tahlili yapan Taner Timur da, Pozitivizmin "Türk devrimine temel teşkil ettiğini" öne sürüyor.(2) Ancak Timur, bu yargısından sonra yaptığı tahlilde, Pozitivizmin Kemalist Devrim'e "temel teşkil ettiği" görüşüyle, bağdaşmayan gerçeklere değinmektedir. Emre Kongar da Taner Timur gibi Kemalist Devrim'in ilerici rolünü kabul eden bir konumdan, Cumhuriyet felsefesinin Aydınlanmacılık ve Pozitivizm olduğunu ileri sürmüştür.

Pozitivizmin idealizmi ve bilinmezliği

Pozitivizmin kurucusu -bilindiği gibi- 1798-1857 yılları arasında yaşayan Auguste Comte'tur. Bu Fransız düşünürü, nesnel gerçekliğin varlığını ve bilinebilirliğini kabul eden teoriyi, "metafizik" olarak nitelmiştir.(3)

Comte'a göre, bilim, olguların özüne nüfuz etmekten kaçınmalı, betimlemekle yetinmelidir. Pozitivizm, felsefedeki açık idealist akımlardan farklı olarak doğabil-

me dayanmaya çalışır, doğabiliminin birçok olay hakkındaki açıklamalarını kabul eder; ancak bunlardan çıkarılan materyalist sonuçları sık sık reddeder. Böylece materyalist felsefeden ayrılır, doğabilimini felsefe ilan eder ve felsefeyi de doğabilimi içinde yok ederek, idealizmin ve Bilinmezçiliğin yolunu açar.

Comte, insan düşüncesinin ve genel olarak insanlık tarihinin üç dönemden geçtiğini öne sürdü: Teolojik, metafizik ve pozitivist aşamalar.

Birinci dönemde, insan düşüncesi de, yürürlükteki siyasal ve hukuki kurumlar da doğaüstü ve tanrısal kuvvetlerle açıklanır.

Pozitivizmin devrim karşıtlığı

Comte'un "metafizik" diye adlandırıldığı ikinci döneme, aslında devrimci te-

Pozitivizm, felsefedeki açık idealist akımlardan farklı olarak, doğa bilime dayanmaya çalışır, doğa biliminin birçok olay hakkındaki açıklamalarını kabul eder; ancak bunlardan çıkarılan materyalist sonuçları sık sık reddeder.

Comte'a göre bilim, olguların özüne nüfuz etmekten kaçınmalı, betimlemekle yetinmelidir.

ori ve pratikler girer. Comte, "metafizik" adı altında, nesnel gerçeğin doğası üzerine bilgi edinme olanağını reddeder; "Doğal Hukuk" teorisini metafizik diye mahkûm eder. Comte, gerçekte 18. yüzyılın materyalist felsefesine ve devrimci siyasetine karşı mücadelenin teorisini kurmuştur.

Üçüncü döneme, başka deyişle Pozitivizme ilerlemek, bilimde olguların kesin kanunlu oldukları anlayışına, siyasette ise bilimin ve bilenlerin otoritesine yönelmeyi ifade eder; parlamento gereksizdir. Comte, kapitalistler ile işçi sınıfı arasında toplumsal uyumu savunur. Aslında Pozitivizmde iktidar, büyük bankerlerin, kapitalistlerin elindedir. Nitekim Comte, III. Napolyon'u desteklemiş ve 1848 Devrimi sırasında savunduğu fikirlerle büyük burjuvazinin gerici eğilimlerini güçlendirmiştir. Comte, Büyük Fransız Devrimi'nden sonra ortaya çıkan siyasal gericiliği haklı göstermiştir ve burjuvazi ile toprak aristokrasisinin ittifakından yanadır. Dahası, Ortaçağ'ın toplumsal hiyerarşisini över, teokrasinin ve Engizisyon'un canlandırılması arayışı içindedir.

Pozitivizmin "Yeni Dini"nin materyalizm karşıtlığı

Pozitivizme göre, insan varlığın sırlarını keşfedemez ve felsefenin temel sorularına yanıt veremez. Böylece Comte, ister istemez alanı dine açmıştır. Zaten Tanrısızlığa düşmanlığını sık sık belirtmiştir. Comte, savunduğu "Yeni Din"le,

Pozitivizm, kapitalizmin ileri ülkelerinden birinde, devrim karşıtı büyük bankerlerin ve büyük sermayenin çıkarlarını savunur. Kemalizm ise, mazlum bir ülkenin henüz ilk sermaye birikimi dönemindeki genç burjuvazisinin hareketidir.

"Materyalizm" diye sunduğu teorisini idealizmin doruklarına tırmandırır. Ona göre, insanlık "sonsuz bir gerçek"tir. O nedenle insanların aradığı Allah da, işte bu insanlık olabilir. İnsanın parçası olan insanlar, iyilik ve erdemle bencilikten kurtuldukları oranda, insanlığın belleğinde ölümsüzleşirler. Comte, kendi din kavramının, ilahiyatçıların ortaya attıkları gibi düşsel olmadığı kanısındadır. Onun "İnsanlık Dini"nin esasında sevgi ve özgecilik vardır.

Aslında Comte'un "İnsanlık Dini"nin kilisesi, "zihinsel yeniden eğitim" adı altında halka devrim düşmanı zihniyeti aşılayacaktır. Comte'un "İnsanlık Dini", tutuculaşmış Fransız burjuvazisinin 18. yüzyılın Materyalizmine ve Tanrısızlığına tepkisinin başka bir şey değildir.

Kemalizmin Pozitivizme karşıtlığı

Pozitivizm ile Kemalist Devrim arasındaki ilişkiye gelince:

Pozitivizm, evrenin bilinemeyeceğini savunur. Atatürk ve arkadaşları ise, insan zekâsının evrendeki her şeyi keşfedebileceğini felsefelerinin temelinde oturturlar. Pozitivizm, Aydınlanma felsefesine ve Doğal Hukuk'a dayanan millî egemenlik ve hürriyet ideallerine karşı mücadelenin teorisidir. Kemalist Devrim ise, kaynağını bu ideallerde bulur.

Pozitivizm, devrim karşıtıdır; Kemalizm devrim yapmıştır.

Pozitivizm, kapitalizmin gericileşen devletin destekçisidir; Kemalizm ise devlet yıkmıştır.

Pozitivizm, Büyük Fransız Devrimi'nden geri dönüşün teorisidir. Kemalizm ise, bu devrimin açtığı yolda ilerler.

Auguste Comte, Ortaçağ'ın toplumsal hiyerarşisini över; teokrasinin ve Engizisyon'un canlandırılması arayışı içindedir.

jisini burjuva-devrimci bir eğitimle tasfiyeye yönelmiştir.

Pozitivizm, kapitalizmin ileri ülkelere birinden birinde, devrim karşıtı büyük bankerlerin ve büyük sermayenin çıkarlarını savunur. Kemalizm ise, mazlum bir ülkenin henüz ilk sermaye birikimi dönemindeki genç burjuvazisinin hareketidir.

Pozitivizm, artık gericileşmiş bir burjuvazi ile ona isyan eden bir işçi sınıfı arasında uyumun teorisini yapar. Kemalizmin halkçılığı ise, bir yönüyle demokratik devrimciliktir; diğer yönüyle emekçi sınıfların burjuvazinin ilk sermaye birikime teslim olmalarını öngörür.

Pozitivizm, "İnsanlık Dini"ni savunur. Kemalizm ise, 1924 yılından sonra, doğuştan bir varlığı reddeden ve yaradılışı çürüten bir ideolojik seferberlik yürütmüştür; herhangi bir "devrim dini" getirmemiştir.

Kemalizmi kimler niçin Pozitivizme bağyorlar?

Farklı sınıfsal karaktere, karşıt siyasal konum ve rollere rağmen, Kemalist Devrim'in asıl düşün kaynağını Pozitivizmde bulan görüşler niçin yaygındır?

Pozitivizm, Fransa'da devrim karşıtı bir akım olarak ortaya çıkmıştır.

Bizce ilk neden, Neoliberalizmin dünya ölçeğindeki atağıdır. Dünya sermayesinin, Türkiye'nin iç pazarını yık-maya yönelik saldırısı, bilim ve araştır-ma alanına böyle yansıyor. Türkiye'nin emperyalizme ve Ortaçağ'a karşı müca-delede kazandığı bütün mevziler, bugün milletlerarası kapitalizm tarafından sor-gulanıyor. "Sivil Toplumculuk", bu sorgu-lamaya kendi çapında katılıyor. Toplum-ların devrimle değiştiği gerçeğine karşı yürüttüğü kindar savaş, "Sivil Toplum-cu"luğu emperyalizmle bütünleştirmek yanında, bilimsel araştırma düzleminde de yozlaştırmış ve kısırlaştırmıştır. Dev-rim düşmanı çıkış noktası, bu akımı, en kaba gerçeklerden bile koparıyor.

İkinci neden, düşünceyi pratikten ko-paran metafizik inceleme yöntemidir. Felsefeyi, toplumsal sınıf ve rolünden soyutlayan idealist araştırmacılığın bu tür hatalara düşmesi kaçınılmazdır. Oy-sa Tarihsel Materyalizm, herhangi bir teo-riyi, toplumsal pratikle bağlantı içinde ve tarihsel sahnedeki yerini saptayarak tahlil eder.

Üçüncü neden: Türkiye'de araştı-rmacılar, Pozitivizm konusunda kulaktan dolma görüşlere sahiplerdir. Denebilir ki, ülkemizde tarihsel içerik ve rolünden farklı, hatta ona zıt, sulandırılmış bir Po-zitivizm kavramı oluşmuştur. Nerede Materyalizmin, doğa bilimciliğinin, bilime ve eğitime vurgunun, hatta Aydın Des-potluğu'nun bir belirtisi görülse, hemen "Pozitivizm" tanısı konmaktadır.

Bilimin yol göstericiliği Pozitivizm değildir

Oysa doğa bilimleri ve bilimin yol göstericiliğini vurgulayan her düşünce, Pozitivizm'e işaret etmez. 18. yüzyıl Fransız Materyalizm'inden 19. yüzyılın Alman Materyalizmi'ne, Feuerbach'lara ve Goethe'lere kadar bütün Aydınlanma-cılar, bilime abartılı bir vurgu yapmış, bi-lim ve eğitimi Yeni Dünya'nın yaratıcısı olarak görmüşlerdir. Marks da kendi devrimci teorisini, "Bilimsel Sosyalizm" diye adlandırmıştır. Sorun, bilime" poziti-vist bir içerik" verip vermemekte düğümlenmektedir. Evrenin keşfedilebileceğini savunan herhangi bir hareketin bilimci-liği, Pozitivizm değildir. Bazı yazarlar aynı çuvala koyuyorlar; ama Pozitivizmin ve Aydın Despotluğu'nun tarihsel içerik ve rolleri başka başkadır. Dahası Poziti-vizm, Aydın Despotluğu'nun ve devrimin karşısındadır. Mete Tunçay, Pozitivizm ile Aydın Despotluğu'nu birbirine karıştı-ryor.(4)

Emre Kongar da, "Aydınlanma ile Pozitivizmi", Kemalist Cumhuriyet'in fel-sefesini tanımlarken bir araya getirerek, Mete Tunçay'ın bu yanlışını paylaşı-yor.(5) Oysa Pozitivizmin "filozoflar ve sosyologlar egemenliği" ile Jakobenlerin Aydın Despotluğu birbirine karşıt iki modeldir. Teorisi olmayan biçimci ve siğ ba-kış, içeriği, sınıfsal karakteri ve tarihsel konumları karşıt olan bu modelleri aynı sepete koyabiliyor. Ekonominin temel et-ken olarak kabul edilmesi de, tek başına Pozitivizmin belirtisi sayılamaz. Bu ne-denlerle "her gördüğü sakallıyı" Poziti-vizm sanan ve bu sanı üzerine ahkâm kesen ya-zarların önce Pozitivizmi öğrenmeleri gerekiyor.

Dördüncüsü: Pozitivist görüşlerin Kemalizm üze-rinde gerçekten de bazı etkileri vardır. Ancak kimi araştırmacılar bu etkileri abartmış, tarihsel süreçte ki yerine oturtamamış, Ke-malizmin düşünce kay-naklarına inmemiş, Kema-list eğitimin resmi belgele-

rini incelememiş, yalnız bazı kavramlara bakarak benzerlikler kurmuş (analoji), önyargılarını toplumsal pratiğin verileri-yle sinamamış ve kocaman sonuçlara ulaşmışlardır.

Emre Kongar bu yazısında, Atatürk Cumhuriyeti'nin felsefesini iki bileşkede özetliyor: "İnsanlığı dinin boyunduruğundan kurtaran tüm bir Aydınlanma felse-fesi" ile "Bilimselliğin önünü açan, ampi-rizm ve deneyselliği getiren Pozitivist fel-sefe".

Pozitivizmin etkileri

Pozitivizmin ülkemiz düşün hayatın-daki etkisi, Genç Türklere kadar uzanır. Comte'tan sonra Pozitivist akımın başını çeken Pierre Lafitte'in Paris'teki Osman-lı aydınlarını, özellikle din konusundaki görüşleriyle etkilediği biliniyor. Ahmet Ri-za Bey, pozitivistlere katılmış ve daha sonra Genç Türklerin belli başlı önderle-rinden biri olarak, Abdülhamit istibdadı-na karşı mücadelede aktif rol oynamıştır.

Fransa'da devrim karşıtı bir akım olarak ortaya çıkan Pozitivizmin, ülke-mizde devrimci akım içinde boy atması o kadar şaşırtıcı değildir. Bir kez Poziti-vizm, 19. yüzyılın ikinci yarısında burju-va felsefesi içinde etkili bir rüzgâr estirmiş-tir. Dünyanın çeşitli ülkelerindeki ba-zı aydınlar, doğa bilimleriyle bağlantısı nedeniyle Pozitivizmin cazibesine kapıl-mışlardır. Çin, Rusya, Polonya ve Latin Amerika ülkelerinde birçok ilerici şahsi-yetin bu akımdan etkilenmelerinin sırrı buradadır.(6) Özellikle henüz demokra-

Kemalizm, devrimci dönemde, düşün kaynaklarını devrimci Batı'da ve Sovyet Devrimi'nde bulmuştur.

tik devrimini yapmamış birçok ülkenin aydını, Pozitivizmi Fransa'daki işlevinden farklı bir içerikle anlamış ve siyaset pratiğine sokmuşlardır.

Türkiye'ye baktığımız zaman da, aynı durumu görüyoruz. Pozitivizmin yüzeysel Materyalizmi ve vahye dayanan dinlere karşı eleştirel tavrı, Osmanlı Ortaçağı'ndan çıkış yolları arayan aydınlarımızı yönlendirmiştir. Aynı aydınlar, Pozitivizmin "metafizik" diye mahkûm ettiği Jean Jacques Rousseau'lara daha çok hayrandırlar. Tefik Fikret, Ziya Gökalp gibi önde gelen düşünürlerin Pozitivizmi, burjuvazinin hürriyet mücadelesinin ihtiyaçlarına göre yorumlayarak benimsemeleri dikkat çekicidir. Böylece bir anlamda hürriyetçilik salçasıyla lezzetlenirilmiş bir Pozitivizm, Kemalist hareketi bu düşünürler üzerinden de etkilemiştir.

Kemalist Devrim'in kaynağı Pozitivizm değil Aydınlanmacı ve Devrimci akımlardır

Mustafa Kemal'in ve çevresinin de Auguste Comte'u inceledikleri ve ondan etkilendikleri görülmüyor. Ancak, Kemalizmin felsefi tavrı konusunda dikkatli bir araştırma, Cumhuriyet Devrimi önderliğinin bilerek Pozitivizmden farklı bir felsefi yöneliş benimsediğini gösteriyor.

En önemlisi, Kemalizmin devrimci pratiği ile Pozitivizmin devrim karşıtlığı arasındaki çelişmedir. Kemalizm, kendi "ana fikirlerini", emperyalizme karşı Kur-

tuluş Savaşı'yla başlayan "devrim" pratikleriyle tanımlamıştır. Bu devrimi, Pozitivizme sığdırma olanağı yoktur.

Kemalist Devrim'in demokratik devrimlerdeki düşünce kaynağı, Pozitivizm değil; fakat Aydınlanma felsefesi ve Büyük Fransız Devrimi yanında, Rusya ve Doğu Avrupa'daki Halkçı akım ve Sovyet Devrimi'dir.(7) Ne var ki, CHP yönetimi İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Atlantik sistemine bağlanmış ve tutuculaşmaya başlamıştır. CHP'nin bu kireçlenme dönemiyle birlikte, dünya burjuvazisinin tutucu

fikir akımlarına, bu arada Pozitivizmin etkilerine daha açık geldiği söylenebilir. Kemalizm, devrimci dönemde, düşün kaynaklarını devrimci Batı'da ve Sovyet Devrimi'nde bulmuştur: Felsefede Fransa'nın 18. yüzyıl Materyalizmi ve siyasette Jean Jacques Rousseau'nun Doğal Hukuk ve Milli Egemenlik teorisi. Öte yandan Sovyet Devrimi'nin dünya hakkındaki tahilleri ve halkçı-devletçi planlı ekonomisi.

Kireçlenme döneminde ise, CHP'nin gözü, tutucu Batı'ya dönmeye başlar. Cephesini geçmişi hesaplaşmadan gelecekle hesaplaşmaya çeviren Kemalist iktidar, bu konumuna uygun olarak, emekçi halk üzerindeki diktatörlüğünü pekiştirmek için, aradığı birçok ideolojik malzemeyi Pozitivizmde bulmuştur.

Kemalizmin demokratik devrimlerdeki kaynaklarına baktığımız zaman, hem kapitalizmin yükseliş çağının etkilerini görüyoruz. Kemalizm, 16-18. yüzyıldaki genç kapitalizmin Aydınlanma felsefesi ile Jean Jacques Rousseau'nun hürriyetçi ve milli egemenlikçi siyaset teorisinden beslendi. Fransız Devrimi'nin emekçilerin ta-

leplerine cevap veren Babeuf eğilimi, Kemalist Devrim'i doğrudan değil; fakat Narodnikler ve Sovyet Devrimi üzerinden etkiledi. Öte yandan 19. yüzyılın Sosyolojik Tarihçiliği ve Darvinciiliği de,

Kemalizmin kaynakları arasındadır. Bu akımlar, burjuvazinin artık gerileştiği dönemde ortaya çıkmakla birlikte, tarih ve doğa bilminde 18. yüzyılın devrimci eğilimlerinin 19. yüzyıla uzanan damarları özelliğindedir.

Görülüyor ki, Kemalist Devrim'i besleyen Avrupa'daki demokratik devrim akımları, Türkiye'nin 20. yüzyıl başında yaşadığı köklü değişikliğin doğasına uygundur. Cumhuriyet

Devrimi'nin Materyalizmi, sermayenin ilk birikim döneminin felsefi ifadesidir.

Kemalizmin Narodnik ve Sovyet Devrimi kaynakları

Ancak Avrupa'dan farklı olarak, Kemalist hareket, emperyalist kapitalizmin sömürgeleştirmek istediği bir Ezilen Dünya ülkesinde ortaya çıktı. Milletlin bağımsız ve özgür yaşama ihtiyacı yanında, yeni oluşan genç milli burjuvazinin, kendi pazanına hâkim olma ve sermaye binktirerek gelişme ihtiyacına devrimci bir çözüm getirdi. Bu işlevine uygun olarak, kendisine burjuvazinin milletlerarası düşünce mirası içinden devrimci kaynaklar buldu. Aynı zamanda Halkçılıktan ve Sovyet Devrimi'nden beslendi. Kemalist Devrim, 17. ve 18. yüzyıl materyalist filozofları arasında, Voltare gibi Yaradancı filozofları değil, Holbach gibi dinlere daha köklü eleştiri getirenleri benimsedi. Siyaset teorisinde ise, Montesquieu gibi Meşrutiyetçileri değil, Jean Jacques Rousseau gibi devrimcileri yeğledi. Bu açıdan Kemalizm, Yeni Osmanlı ve Genç Türk hareketinin devamı olmakla birlikte, onları daha tutarlı devrimciliğiyle aşar. Kemalist Devrim, felsefede, Genç Türk hareketinin İslamcılıkla uzlaşmasını köktenci materyalist bir tavırla arkada bırakmıştır. Kemalist Dev-

Kemalizm, Yeni Osmanlı ve Genç Türk hareketinin devamı olmakla birlikte, daha tutarlı devrimciliğiyle onları aşar.

rim, 1924 yılından sonra, "Genç Türk Devrimi"nin ötesine geçerek, dine dinin dışından, bilimin mevzilerinden bakabilmiştir. Siyasetteki sıçrama ise, Meşrutiyet mirasından Cumhuriyet'e doğrudur. Bu olgular, Kemalizmin kendinden önceki hürriyet hareketini olduğu gibi düz bir çizgide değil, devrimle aşarak devam ettirdiğini gösterir.

Demokratik devrimciliğin sınırları

Sınıfsal dayanakları ve düşünsel kaynakları, Kemalizmin sınırlarını da belirlemiştir. Kemalizmin bilime, eğitime, ekonomik etkene, yasaların dönüştürücü gücüne yaptığı vurgular, Aydınlanma hareketinin 18. yüzyıl Fransa'sından 19. yüzyıl Almanya'sına kadar genel karakteridir. Devrimin hükümlerliği esastır; devrimci irade, yaratıcı makamındadır.

Kemalizmin teorisi ve pratikteki sınırı, demokratik devrimciliğin genel sınırıdır. Gerçi Kemalizm, ilerde göreceğimiz gibi, Halkçı sosyalizmden (Narodnizm) ve Sovyet Devrimi'nden de kuvvetle etkilendi. Ancak gerçekleştirdiği pratik, milli demokratik devrim pratiği idi ve Sovyet Devrimi'nin emperyalizm karşıtlığını ve devletçiliğini bu pratiğin ihtiyaçları çerçevesinde özümledi. Atatürk, CHP 1935 Kongresi'nde, "arasız devrimlerle" çağdaş uygarlığın en önünde yer alma hedefini açıkça belirlerken, demokratik devrimden sonra devrimi sürdürme kararlılığını ifade etti. Ancak çağdaş uygarlık amacını bir toplumsal sistem olarak tanımlamadı. "Sınıf, ırk ve renkler arasındaki farkların kalmadığı bir dünya" özlemini zaman zaman ortaya koymakla birlikte, o dünyaya giden sistemi, programda açıkça belirlemedi. Bununla birlikte, üretimin amacının kâr değil, toplumun yararı olduğu programlarında saptıyorlardı.

Milli demokratik devrimin tamamlanması için, sonrasının da belirlenmesi gerekirdi. Kemalist yönetimin bu saptamadan niçin kaçındığı sorusuna bazı cevaplar verilmiştir. En belirgin açıklama, Atatürk'ün "pratik ve gerçekçi" olmasıdır.

Kemalizm, Sovyet Devrimi'nin emperyalizm karşıtlığını ve devletçiliğini milli demokratik devrim pratiği çerçevesinde özümsemiştir.

Kuşkusuz bu pratiklik ve gerçekçiliğin de felsefi ve sınıfsal temelleri bulunmaktadır. Bu özellikler nedeniyle Kemalist Devrimciler, Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı sonrasında içine girdiği sürece cevap veremeyen bir konuma düşmüşlerdir. 1920 ve 1930'larda Türkiye'de keskin sınıf çelişmelerinin bulunmadığı doğrudur. Ancak İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ginen emperyalizme bağımlı kapitalizm süreci, sınıflar arasında derin farklar oluşturmuştur. Bu durumda, hâlâ 1930'ların "sınıfsız imtiyazsız bir kitleyiz" saptamalarında kalanlar, yeni programlar üretmedikleri gibi, halktan ve halklıktan da uzaklaşmak zorunda kalmışlardır. Bu gerçek, Kemalizmin 1945 sonrası gelişmelere hazır olmadığını gösterir. Atatürkçülüğün kırılma ve aşınmasının nedenleri arasında, "pratik olmak" adına olumlanan teori ve program yetersizliklerinin bulunduğu ortadadır.

Milli demokratik devrimin tamamlanmasından sonraki aşamanın ve programın belirlenmemiş olması, Kemalist

Atatürk, "Kimsesizlerin kimsesi" bir cumhuriyet

kurmuştur. Ama o cumhuriyet, İkinci Dünya Savaşı sonrasında yaşanan

Küçük Amerika sürecinde, emperyalizm, işbirlikçi burjuvazi ve Ortaçağ güçleri tarafından yıkıma uğratılmıştır.

Devrim'in tamamlanmayışının tek nedeni değil, fakat önemli nedenlerinden biridir. Kemalist Devrim önderliği, gerçekleştireceği "arasız devrimlerin" ne olduğunu kesin çizgilerle belirlemediği için, önündeki sürecin bütün çelişmelerini ve dinamizmini kavrama ve kavratma olanaklarını başından yitirmiştir. Çünkü var olan sahnede, yalnız "kaynaşmış bir halkın" bulunması geçiciydi. Nitekim daha İkinci Dünya Savaşı yıllarında bir vurguncu takımı palazlandı Atatürk ve arkadaşları, demokratik devrim mevzilerinde, toprak ağalığının ve şeyhliğin Cumhuriyet için bir tehdit oluşturduğunu 1930'larda saptamış ve toprak reformu planı içine girmişlerdi. Ancak emperyalist-kapitalist sisteme özgü yeni sınıflaşmaların getireceği sorunlar üzerinden pek durmamışlardı. Bu nedenle Cumhuriyet, 1945 sonrası gelişmeler karşısında -denebilir ki- gafil avlandı. Demokratik devrimlerin teorik ufku ve dönüştürücülüğü yetersiz kaldı.

Kemalizmin 1945 sonrasında hazırlıksızlığı

Fransız Devrimi felsefesinin saati, kapitalizmin hâkimiyetinin devam ettiği yere kadar işler, ötesinde hayat durmuştu. Gerçi Atatürk'ün Fransız Devrimi'ndeki köklü araştıracak olursak, halkçı felsefesi ve Sovyet Devrimi'nin etkileri nedeniyle, Robespierre'den çok, emekçilerin çıkarlarını savunan Babeuf'e yakın durduğunu söyleyebiliriz. Bu konuda birkaç yıl önce Bilim ve Ütopya dergisinde yapılan tartışmada, Arda Odabaşı'nın değil, İşıya Üşür'ün gerçeğe daha yakın olduğu görüşündeyim.

Atatürk, "Kimsesizlerin kimsesi" bir cumhuriyet kurmuştur. Ama o cumhuriyet, İkinci Dünya Savaşı sonrasında yaşanan Küçük Amerika sürecinde emperyalizm, işbirlikçi burjuvazi ve Ortaçağ güçleri tarafından yıkıma uğratılmıştır. Aslında Atatürk, Büyük Nutuk'un sonlarındaki Gençliğe Hitabesi ve Bursa Nutuk'unda bu tehlikeye de görmüştü. Ne var ki, teori ve programı, o tehlikeyi cepheinden göğüslemeye yetersiz kaldı. Kuşkusuz nesnel koşulların da büyük rolü var.

Ama Kemalist Devrim'in tasfiyesine Kemalist Devrimciler içinden 27 Mayıs dışında kuvvetli bir direnmenin çıkmayışı, hatta devrime önderlik eden CHP'nin Batı sistemi tarafından denetim altına alınması, Kemalizmin felsefede, teoride ve programdaki yetersizliklerini de kanıtlamıştır.

Kemalizm, işte bu sınırlılığı nedeniyle, ekonominin belirleyici etken olduğuna vurgu yapmakla birlikte, sınıfsal düzenlerini belirlemede bulanıklık içine düşmüştür. Bir yandan sultanlığı, halifeliği, tekke ve zaviyeleri; yani Ortaçağ sınıflarını sahip oldukları mülklere el koyarak tasfiye etmiştir. Yani Ortaçağ'a karşı bir sınıf mücadelesi yürütmüştür. Bu sınıfların ideolojik ve kültürel kurumlarına da, dünya tarihinde az rastlanır türden ağır darbeler indirmiştir. Ancak Cumhuriyet'in kılıcını çekip, onların temelindeki toprak ağalığının başına saplayamamıştır. Eğitimin, bilimin ve özellikle yasaların dönüştürücü gücünü kararlılıkla kullanmış; ancak bunu Ortaçağ ilişkilerini toplum hayatının her kesiminden temizlemeyi hedefleyen köklü bir toplumsal-ekonomik programla birlikte yürütememiştir.

Fransız Devrimi'nin Materyalizminin yetersiz kaldığı yer, işte burasıdır. Ke-

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra gelen emperyalizme bağımlı kapitalizm süreci, sınıflar arasında derin farklar oluşturmıştır.

malizm de, diğer Aydınlanmacılar gibi, dini insan düşüncesinin ve duygularının ürünü olarak görmüştür. Kuşkusuz, burjuva Materyalizmi, bu arada Kemalizm de, dinler ile sosyoekonomik ilişkiler arasındaki bağlantılardan habersiz değildir. Ancak sorun, bağlantının ötesinde varlık ile bilinç arasındaki ilişkinin doğru tahlil edilmesidir. Tarih sahnesi, başka deyişle toplumsal ve ekonomik ilişkiler, temeldir, bilinç üzerinde belirleyicidir. Belli dinler ve ideolojiler, insanlar tarafından yaratılmıştır; ancak belli sosyoekonomik ilişkiler temelinde ve belirli sınıf hâkimiyeti ilişkilerini meşrulaştırmak amacıyla...

Burjuva Materyalizmi, doğadan toplumun açıklamasına doğru gelirken, Materyalizminden de ödünler verir. Burjuvazi, fiziksel, kimyasal ve biyolojik süreçlerin açıklanmasında daha kolay materyalisttir. Ancak iş toplumsal ilişkilere gelince, Materyalizm de hava kaçırmağa başlar. Fransız Aydınlanmacıları, Hristiyanlığı ideolojik-felsefi düzlemde çürütmüş; fakat onun toplumsal rolüne gelince idealizme kaymışlardır. Dinin akla, mantığa ve doğa bilimlerine aykırılığı üzerinde durmuşlar; fakat toplumsal köklerini ve işlevini tahlil etmekte isteksiz ve yetersiz kalmışlardır. Dini, yalnızca feodallerin ve ruhbanların halkı ezmede kullandıkları bir araç olarak gösterdiler; dinin burjuvazinin elinde oynayacağı role girmediler bile...

Toplumla ilişkisi yerli yerine oturtmadığı zaman, dinleri ve Allah'ı insanın yarattığını söylemek yanlışların yolunu açıyor. Toplumsal süreçlerden bağımsız olarak dinleri insanın yarattığı düşüncesi, aynı dinlerin yine insan tarafından yasalarla ve eğitimle ortadan kaldırılabilceği gibi gerçekçi olmayan istekleri kirbaçlıyor. Eğitimin ve yasaların kudreti, toplumsal ve ekonomik sahneyle sınırlıdır. Var olan toplumsal ve ekonomik kurum ve ilişkilerle birlikte ele almadığınız

Kemalizm, ortaçağ sınırlarının ideolojik ve kültürel kurumlarına dünya tarihinde az rastlanır türden ağır darbeler indirmiştir.

zaman, yasalar da eğitim de yetersizdir. Kemalizm, köklerindeki Fransız aydınlanmacılarından ve Feuerbach gibi Alman aydınlanmacılarından bu yetersizliği de miras almıştır. Yasa koyucunun, ideolojinin ve eğitimin, kuşkusuz bir kudreti vardır. Daha önemlisi, bütün devrimciler, verilen tarih sahnesini bu kudreti kullanarak değiştirirler. Devrimci iradeye vurgunun ve yüklenmenin nedeni budur. Üstelik belli tarihsel koşullarda, o devrimci irade, belirleyici önem de kazanır. Esasen devrimler, bir bakıma o iradenin belirleyici olduğu tarihsel anlardır. Ne var ki, o belirleyici irade bile, verili bir tarih sahnesinde, belli toplumsal ilişkiler zemininde geçerlidir ve hükmünü yürütür. Ayrıca o irade, sınıflı toplumlar da, sosyalizm dahil, her zaman belli bir sınıfın adına ve çıkarınadır; yoksa genel olarak "insanlığın" adına ve çıkarına değildir.

DİPNOTLAR

- 1-Taner Timur, *Türk Devrimi ve Sonrası*, İmge Kitabevi Yayınları, 2. basım, Ankara, Mart 1993, s.99.
- 2- Emre Kongar, *Cumhuriyet*, 9 Haziran 2008.
- 3-Pozitivizm ve Comte için bkz. *Geschichte der Philosophie*, II, s.182 vd.; *Maçit Gökbekir, Felsefe Tarihi*, s.558 vd.
- 4-Mete Tunçay, *Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek Parti Yönetiminin Kuruluşu (1923-1931)*, Yurt Yayınları, Ankara, 1981, s.326.
- 5-Emre Kongar'ın kitaplarına gönderme yapma olanamı şu anda yok. O nedenle Cumhuriyet'teki bir köşe yazısını kaynak gösteriyorum: "Anayasa Mahkemesi 'Türkiye Cumhuriyeti'nin Felsefesi Vardır' Cumhuriyet, 9 Haziran 2008.
- 6-Geschichte der Philosophie, II, s. 188.
- 7-Bu konuda bkz. *Doğu Perinçek, Kemalist Devrim - 5 Kemalist Felsefesi ve Kaynakları*, Kaynak Yayınları İstanbul, Ekim 2006.

Atatürk Devrimi'nin felsefesi

Atatürk Devrimi'ni Pozitivizm kategorisine yerleştirmek için yeterli veri yoktur. Onun için feodalizm ve Orta Çağ karşıtı genel Aydınlanma kavramı daha uygundur.

Taner Timur'un doçentlik tezi olan Türk Devrimi (1968) çalışmasını esas alan Türk Devrimi ve Sonrası (1971) kitabında Atatürk Devrimini Pozitivizm ile ilişkilendirmektedir. Öte yandan, Suat Sinanoğlu L'Humanisme à Venir (1960) ve bu iki kitabın Türkçesi olan Türk Hümanizmi (1980) kitabında Atatürk Devrimini "hümanist" bir hareket olarak tanımlamaktadır. Daha sonra Bedi Akarsu (1962) ve Macit Gökberk (1983) Atatürk Devrimini hümanizm ile az çok özdeş sayılabilecek olan "Aydınlanma" kavramı ile tanımlayacaklardır. Benim burada yapmak istediğim, bu tanımlamalardan hangisinin daha isabetli olduğunu araştırmaktır.(1)

Pozitivizm (Olguculuk) nedir?

Tanınmış Fransız sözlüğü Petit Robert'e göre pozitif, "akla deney yoluyla kabul ettirilen" anlamındadır. Pozitivizm ise öncelikle "Auguste Comte'un pozitif öğretilerinin bütünü", sonra da geniş anlamda, "yalnızca olgular bilgisini, bilimsel deneyi kabul

eden her türlü öğretisi" anlamına gelmektedir. Demek ki Pozitivizm deyince öncelikle Auguste Comte'un (1798-1857) öğretisi akla gelmektedir. Comte'un ardından, öğretisini izleyen, ondan etkilenen bir takım düşünürler de olmuştur: Claude Bernard (1813-1878), Emile Littré (1801-1881), Ernest Renan (1823-1892), Hippolyte Taine (1828-1893), Pierre Laffitte (1823-1903), Emile Durkheim (1858-1917), John Stuart Mill (1806-1873), Herbert Spencer (1820-1903).(2)

Comte'un Olguculuğu metafiziğe, tanrıbilime bir tepki sayılabilir. Ondan önce Alman idealizmi Fichte, Schelling, Hegel, Schleiermacher, Schopenhauer sayesinde metafiziği doruklara tırmandırmıştı. İdealistler bir bakıma Hristiyan geleneğinin temel değerlerini, yani dinsel değerleri, değişik biçimlerde de olsa bir ölçüde

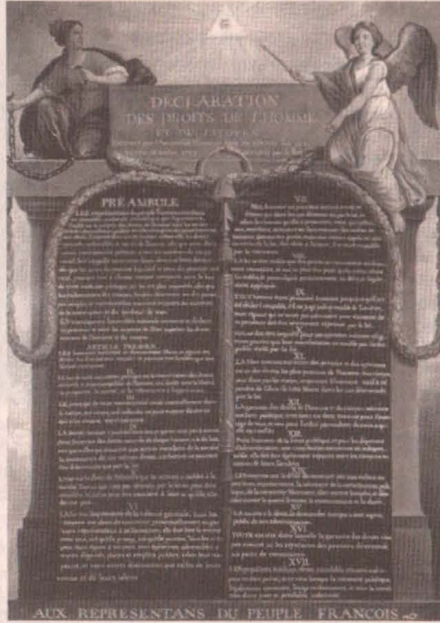
Auguste COMTE (1798-1857)

Bence Atatürk Devrimi'ni Pozitivizm kategorisine yerleştirmek için yeterli veri yoktur. Onun için feodalizm ve Orta Çağ karşıtı genel Aydınlanma kavramı daha uygundur.

ayakta tutmak isteyen tutucuları. Oysa Comte yalnızca bilimi, bilimsel yöntemi kabul ediyor, böylece felsefede çok kökten bir devrim gerçekleştiriyordu.(3) O daha da ileri gidiyor, bilim nasıl fizik yasalarını bularak fizik evrenini "çözüyorsa", bilimin toplumun yasalarını da bulabileceğini ileri sürüyordu. Nitekim sosyoloji sözcüğünü de uydurarak, sosyolojinin (toplumbilim) kurucusu sıfatını almıştır.

Toplum yasalarını bulan toplumbilim sayesinde, tabiri caizse, "toplum mühendisliği" olanaklı olacaktı. Yani, daha iyi, daha ileri bir toplum inşa edilebilecekti. Ve asıl önemlisi, bu iş kavgaya gürültü olmadan, devrim yapmadan gerçekleştirilebilecekti. Çünkü 1789'dan 1815'e değin uzanan çeyrek yüzyıllık Fransız Devrimi süreci çok kanlı, çok ıstıraplı olmuştu. Onun için Fransa'da 1815'te başlayan karşıdevrim sürecinde hem Devrim, hem onun getirdikleri bir bir reddedilmiştir. Reddedilenler arasında Devrim'in çok itihah ettiği akılcılık, bilimsellik de vardı. İşte Comte, Fransa'ya, toplumbilim sayesinde devrim olmadan ilerleme olabileceğini söylemiş oluyordu. Nitekim Olguculuğun şiarı ilerleme (terakki) ve düzendir. Yani düzen içinde ilerlemek, devrim yapmadan ilerlemek.

"Abdülhamit istibdadı"na karşı 1889'da Askeri Tıbbiye öğrencilerinin kurduğu gizli örgütün adı 'İttihat-ı Osmanî Cemiyeti', yani Osmanlı Birliği Derneği idi. Söz konusu birlik dinleri, milliyetleri ne olursa olsun, Osmanlı uyruğu olan herkesin oluşturacağı bir birlikti. O zamanlar buna 'İttihat-ı Anasır', (unsurların birliği) de deniyordu. Aynı yıl Bursa'da Maarif Müdürü olan Ahmet Rıza, Fransız Devrimi'nin 100. yılını kutlamak için Paris'te kurulmuş Dünya Sergisi'ni görmek üzere Fransa'ya gitmişti. Ahmet Rıza bu yolculuktan geri dönmedi. Paris'e yerleşti. Orada yaptığı şeylerden biri de Pierre Lafitte'in öğrencisi olmaktı. Böylece sıkı bir "Olgucu" oldu. O sıralar

Fransa'da 1815'te başlayan karşıdevrim sürecinde hem Devrim, hem onun getirdikleri bir bir reddedilmiştir.

İttihat-ı Osmanî Cemiyeti ile temas kurdu. Anlaşılan, bilim sayesinde düzen içinde ilerlemek düşüncesi ona çok çekici gelmişti. Onun etkisiyle Cemiyet adını değiştirdi, İttihat ve Terakki (İT) Cemiyeti oldu. Ahmet Rıza uzun yıllar İT'nin Paris şubesi başkanlığını yaptı. Hürriyetin ilanı (1908) üzerine İstanbul'a döndü, mebus seçildi ve Meclis-i Mebusan başkanı oldu. Fakat kısa bir süre sonra İttihatçı önderlerle anlaşamadı, İT'den koptu. İT'de herhangi bir ağırlığı kalmadı.

Ahmet Rıza dışında Olguculuktan etkilenen Türkler: İlk Türk Olgucu, bilim için intihar eden Beşir Fuat(4), matematikçi ve Halide Edib'in ilk kocası Salih Zeki, Sevr'i imzalayanlardan "feylesof" Rıza Tevfik, Durkheim'dan etkilenen Ziya Gökalp ve gazeteci, siyaset adamı Hüseyin Cahit (Yalçın).

Burada, Comte'un insanlığın zihinsel gelişmesinin üç aşamasından söz etmek uygun olabilir. İnsanlık ilk önce tarımsal (teolojik) bir aşama geçirmiştir.

Bu aşamada önce cansız ve canlı bütün nesnelerin canlı, duygulu ve düşünce sahibi sayıldığı görülür (fetişizm). Daha sonraki bir gelişmede çoktanrıcılık ortaya çıkar. Sonunda bu da tektanrıcılığa dönüşür. Bunun ardından ikinci aşamaya, metafizik aşamaya gelinir. Burada Tanrı düşüncesi iyice somutlaşmıştır. Tanrıdan söz edilse de, o artık kişilerin yaşamları, yazgılarıyla ilgilenmez. Üçüncü aşama pozitif (olgusal) düşünme aşamasıdır. Bu anlayışta yalnızca olayların (fenomenlerin) yasallığı, görgül (ampirik) varsayım ya da yasalar söz konusudur. (5)

Hümanizm-Aydınlanma nedir?

Orta Çağ'ın sona erip Yeni Çağ'ın başlaması için verilen tarih 1453'tür. Orta Çağ'dan çıkarak devrimsel nitelikte büyük bir toplumsal dönüşümün gerçekleşmesi demektir. Bu devrimle feodal düzen son buldu, yerine kapitalist düzen geldi. Fakat Batı'da bu iş yüzyıllara yayılan bir sürecin sonucuydu. Süreç 1453'ten önce başladı, 1453 sonrasında da devam etti. Hatta bunun 20. yüzyılın başına değin sürmüştü olduğu savlanabilir. 1453'ün gerisine baktığımızda, sürecin ilk kez İtalya'da hızlandığını ve 1300'den başlayarak, burada Rönesans'a (yeniden doğuş) yol açtığını görüyoruz.

İtalya'da Rönesans'ı oluşturan et-

Kuşku yok ki Rönesans-Hümanizm-Aydınlanma sözcükleri aynı olayı anlatıyor. Bunlar kapitalizmin bilim, sanat, kültür, ideoloji olarak ifade edilmiş biçimleridir ve feodalizm, Orta Çağ karşıtlığını anlatırlar.

kenler kabaca şunlardır:

1) Akdeniz'de Doğu-Batı ticaretini (ipek ve baharat) yürüten İtalyan kentlerinin çok zenginleşmesi...

2) Eski Yunan ve Roma'ya daha kapsamlı bir yönelme olması (yapıtların okunması, incelenmesi, çeviriler)...

3) Yeni bir hayat felsefesi...

Son etken üzerinde biraz duralım: Yeni hayat felsefesi, Orta Çağ'ın hayat felsefesinin tersine, iyimser, bu dünyacı (laik), doğasever, bireyci oldu. Böylece en geniş anlamıyla insancıl ve doğal olanın kutsallığı ve öbür dünyacılığa yeğlenmesi ve yüceleştirilmesi başladı ve buna da "Hümanizm" dendi.

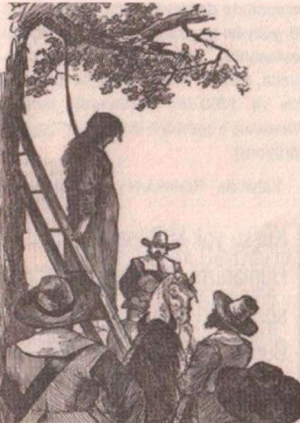
Rönesans'ın, Hümanizm'in çok kapsamlı sonuçları oldu:

1. Üniversiteler gelişti ve bilimsel düşünce başladı. Skolastik felsefe gözden düştü.

2. Edebiyat ve sanatın önemi artı, doğacılık benimsendi.

3. Şövalyelik aşağılandı (Don Kişot). Kâr etmek için ticaret, iş yapmak makbul oldu.

4. Devletlerin Papalığa ya da Mukaddes Roma-Cermen İmparatorluğu'na az çok bağımlı olması yerine bağımsız olmaları gündeme geldi. Roma Hukuku önem kazandı.

Tahminlere göre iki yüzyıl boyunca (16.-17. yüzyıllar) Avrupa'da yaklaşık 500.000 insan cadı, diye din din yakıldı.

5. Günah, cehennem korkusu azaldı.(6)

Rönesans, çağcıl (modern) dünyaya kapıların ardına dek açılması demekti. İtalya'da başladı ama zamanla bütün Batı ve Orta Avrupa'ya yayıldı. 1450'de basımevinin icadı Rönesans'ın yayılmasını olağanüstü hızlandırdı.

Ne var ki, bir süre sonra Protestanlığın doğuşuyla, yani Reform hareketiyle bu olumlu gelişmeler karanlık bir gölgenin altına girdi. Bizde Reform olumlu, ılgıncı bir hareket olarak algılanır. "Ah, bizde Rönesans, Reform, Aydınlanma olmadı." diye hayıflanılır. Oysa Reform sonuçta belki çoğulculuğa, hoşgörüye kimi katkılarda bulunduğu için olumlu sayılabilirse de, en az iki yüzyıl süren (1500-1700) bir yobazlık ve kanlı kavgaya dönme yol açtığı, Rönesans'ı kesintiye uğrattığı için de olumsuz olarak değerlendirilmelidir.

Reform, 1517'de Almanya'da Martin Lüter (Martin Luther) önderliğinde başladı. Katolik Kilisesi bölündü, Protestan mezhebi (mezhepleri) ortaya çıktı. Lüter'in niyetleri belki çok iyi idi. Katolik Kilisesi'nde ileri derecedeki hurafeler, yolsuzluk, sömürsüzlükleri önlemeye çalışıyor, Kutsal Kitap'a dönüşü savunuyordu. Ama, dediğim gibi, iki yüzyıl boyunca Avrupa'nın altı üstüne geldi, çok kanlı mücadeleler oldu. Lüter yobazdı. Akılcılığa karşıydı. "Akıl, şeytanın orospusudur." diyor. Küçük kan dolaşımını bulan İspanyol hekim ve bilim insanı Miguel Servet, öğlemeyi (teslisi), ilk günah (insanların günahkâr doğduğu) öğretisini reddetti; Filistin'in, İncil'in dediği gibi bereketli bir ülke olmadığını, kıraç bir yer olduğunu söyledi, diye sığınmış olduğu Cenevre'de Kalvenci Protestanlar tarafından 1553 yılında küçük ateşte yakıldı (gaddarlığa bakın).

Protestanlığın saldırıları karşısında zor durumda kalan Katolik Kilisesi, kendine çekidüzen vermek için Trento Konsilini topladı (1545). Böylece "Karşı Reform" hareketi başlamış oldu. Oysa Katolik Kilisesi'nin ileri gelenleri daha önce Rönesans'ı desteklemişler, kiliselerin Rönesans sanatçıları tarafından bezene-

Ahmet Rıza, Paris'e yerleştikten sonra sıkı bir öğrenci olmuştur.

mesine önyak olmuşlardı. Trento Konsili, "disiplini" sağlamak için Engizisyon uygulamasını canlandırıp yaygınlaştırdı. Cadı avı başladı. Tahminlere göre iki yüzyıl boyunca (16.-17. yüzyıllar) Avrupa'da yaklaşık 500.000 insan cadı, diye diri diri yakıldı.(7) Demek ki Katoliklerle Protestanlar yobazlıkta yarışmışlardı.

Ancak 1700'lerde, 18. yüzyılda Rönesans geri gelebildi. Fakat bu sefer Aydınlanma adıyla tanındı, tanıtıldı. Kuşku yok ki Rönesans-Hümanizm-Aydınlanma sözcükleri aynı olayı anlatıyor. Toplumbilimsel bir anlatımla, bu hareketler feodalizmden kapitalizme geçiş işaret ediyorlar. Bunlar kapitalizmin bilim, sanat, kültür, ideoloji olarak ifade ediliş biçimleridir ve feodalizm, Orta Çağ karşıtlığını anlatırlar. Onun için Suat Sinanoğlu Atatürk Devrimini "Hümanizm", Bedi Akarsu ve Macit Gökberk "Aydınlanma" hareketi olarak betimlerken aynı şeyi söylemiş oluyolar.

Atatürk Devrimi ve Pozitivizm

Şimdi de Taner Timur'un görüşlerine bakalım. İlk ağızda dikkati çeken nokta, Timur'un Atatürk Devrimi için Türk Devrimi deyimini kullanması. Atatürk Devrimi Türkiye'de uygulanmış olduğuna göre, bu deyimle itiraz edilemez. Fransa'daki devrime Fransız Devrimi, Rusya'dakine Sovyet, Çin'dekine Çin Devri-

mi dendiğine göre, Türkiye'dekine de Türk Devrimi denebilir. Bununla birlikte, şu var ki Atatürk, Türkiye'deki devrimin tek tasarlayıcı, tek uygulayıcısı olmuştur. Sözü edilen devrimlerin hiçbirinde "Tek Adam" olayı yoktur. Robespierre Devrimi, Lenin Devrimi, Mao Devrimi demek pek doğru değildir. Oysa Türkiye'deki devrime Atatürk Devrimi, demek yanlış değildir. Yanlış olmadığı gibi, bir gerçekliğin anlatımı olduğu için, özgül bir adlandırma olarak bence daha uygundur.

Gelelim Pozitivizm sorununa. Kainımcı, Timur Yeni Osmanlıları Pozitivist yaparken zorlama bir sınıflandırma yapmış. İT'ye Pozitivist, derken çok daha haklı; çünkü yukarıda da anlatıldığı üzere, 1908 öncesinde her bakımdan Pozitivist Ahmet Rıza var. 1908 sonrasında da İT'nin Merkez-i Umumi'sinden eksik olmayan ve Durkheimcı olan Ziya Gökalp var.(8) 1918 sonrasına gelince, sanırım Pozitivizm yakınlaştırmaları yine zorlama oluyor. Sorun şu ki Timur, Son Çağ Batı felsefesini iki kümeye indirmiş görünüyor: bir yanda Pozitivizm, öbür yanda Diyalektik Materyalizm. Yani, biri olmazsa öteki...

Timur'a göre Comte'un kuramlarının önemi kalmamıştır. Pozitivizm bugün yöntemiyle ve "Neo Pozitivizm" olarak devam etmektedir. Timur, Marksçı olduğu için sınıf mücadelesini kabul etmeyen Pozitivizmi, dolayısıyla Atatürk Devrimi'ni pek tutmuyor. Burada iki nokta ileri

sürülebilir. Bir tanesi şu: Batı'da, Orta Çağ'dan bu yana gelen ve Orta Çağ karşıtlığı ile belirlenmiş olan Aydınlanma felsefesini, daha somut olarak 19. yüzyıl ve sonrasında felsefesini sözü edilen iki kümeye indirgemeye hakkımız var mı? Çünkü bunu yaptığımızda, bu iki kümeye girmeyen birçok filozofu, birçok felsefe akımını görmezden gelmiş oluyoruz. İkinci nokta: Bence Atatürk Devrimi'ni Pozitivizm kategorisine yerleştirmek için yeterli veri yoktur. Onun için feodalizm ve Orta Çağ karşıtı genel Aydınlanma kavramı daha uygundur. Atatürk Devrimi'nin felsefesi, Akarsu-Gökberk'in (dolayısıyla Sinanoğlu'nun) dedikleri gibi Aydınlanma olarak belirlenmelidir. Zaten Timur da doçentlik tezinde yer alan Pozitivizm yakıştırmalarını 1971'de sürdürmekle birlikte bir dipnotunda kısmen de olsa eleştirmiş gibidir: "Kemalizm'in bir "pozitivizm" olarak isimlendirilip isimlendirilmemesi o kadar da önemli değildir. Burada bir özeleştiri yaparak, bizzat bu satırların yazarının da bir çalışmada (1968), aslında yanlış olmayan, fakat eksik olan bu görüşün etkisi altında kaldığını belirtelim." Timur'un "bu görüş" dediği "İkel" Pozitivizm yakıştırmalarıdır. İkel Pozitivizm yakıştırmaları Kemalizm'i "resmi balolarla ve Türkçe tangelarla sembolize edilen dar bir Batıcılık" olarak yorumluyormuş.(9)

Şunu da belirtmek gerekir: Timur, Padişahlık ve Halifeliğin kaldırılmasının tek "gerçek" devrimci adım olduğunu, arkasının, hatta sanayileşmenin bile gelmediğini düşünüyor(10). Oysa o dönemde ciddi sayılabilecek, sürekli gelişen bir sanayinin temellerinin atıldığını biliyoruz. Ayrıca feodalizm -Orta Çağ'a- şeyhlik ve ağalık düzenine karşı mücadele -ki bu bir sınıf mücadelesidir- tek parti döneminde ideolojide kalmış olsa da, hep sürdürüldü.

delesidir- tek parti döneminde ideolojide kalmış olsa da, hep sürdürüldü. Orta Çağ'ın kaleleri olan dincilik ve cehalete karşı laiklik için kitleleri eğitmek için (okullar, yüksek öğrenim kurumları, Halkevleri, Köy Enstitüleri) büyük çaba harcadı. Daha ötesine gitmeye Devrimin gücü yetmemiştir. Ama Rejim kendini yeterince güçlü hissettiği bir noktada toprak reformu da yapılıyordu. Ne yazık ki, bunu İsmet İnönü en zayıf olduğu, çok partiliğe geçiş kararı sırasında yapmaya kalkışarak acemilik sergilemiş oldu. Çokpartili düzenle birlikte, toprak reformu ne kelime, Türkiye'ye "Karşıdevrim" egemen oldu. Devrim dondurulmuş ya da askıya alınmış oldu.

DİPNOTLAR

- 1) T. Timur, *Türk Devrimi* (Ank., SBF Y., 1968); T. Timur, *Türk Devrimi ve Sonrası. 1919-1948* (Ank., Doğan Y., 1971); S. Sinanoğlu, *L Humanisme à Venir* (Ank., DTCE Y., 1960); S. Sinanoğlu, *Türk Hımanizmi* (Ank., Türk Tarih K. Y., 1980); B. Akarsu, *Aydınlanma Felsefesi ve Atatürk Devrimi*, *Atatürk Devrimi ve Temelleri* (İst., İnkılap Kitabevi, 1995); M. Gökberk, *"Aydınlanma Felsefesi, Devrimler ve Atatürk", Çağdaş Düşüncenin Işığında Atatürk* (İst., Eczacıbaşı Y., 1983).
- 2) Muratza Koşakçı, *Pozitivizmin Türkiye'ye Girişi* (İst., İnsan Y., 1986), s. 140-170.
- 3) Henry D. Aiken, ed., *The Age of Ideology* (New York, Mentor Boks, 1966), s. 115-6.
- 4) M. Orhan Okay, *İlk Türk Pozitivist ve Natüralist Başarıları* (İst., Derspın Y., t.y.).
- 5) M. Gökberk, *"Aydınlanma Felsefesi, Devrimler ve Atatürk"*, *Çağdaş Düşüncenin Işığında Atatürk* (İst., Eczacıbaşı Y., 1983).
- 6) Edward McNell Burns, *Western Civilizations*, vol. 1 (New York, W. W. Norton, 1963), s. 383-7.
- 7) Marvin Harris, *İnsanlar, Domuzlar, Savaşlar, ve Cadılar* (Ank., İmpo Y., 1995).
- 8) Timur, 1971. s. 132.
- 9) Timur, 1971. s. 50.
- 10) Timur. 1971. s. 135, 288, 291.

Orta Çağ'ın kaleleri olan dincilik ve cehalete karşı kitleleri laiklik doğrultusunda eğitmek için büyük çaba harcadı.

Osmanlılar Dönemi'nde Pozitivizm ve Türk Düşüncesi'ne etkileri

II. Meşrutiyet Dönemi ve ardından Cumhuriyet Dönemi siyasi kadroları sadece “dünyevi sorunların çözümü için bilimin rehberliğinden yararlanmanın en doğru yol olduğuna” inanmış ve bu nedenle siyasi tasarılarını ve eylemlerini bu düstur çerçevesinde gerçekleştirmeye özen göstermiş devlet adamlarıdır

Fransa, Almanya ve İngiltere'de giderek başat konuma yükselmeyi başaran “Pozitivizm Öğretisi”, II. Meşrutiyet Dönemi ile bunu takip eden Cumhuriyet Dönemi'nde geleneksel değerlerin aşılması yönünde çok önemli hamleler gerçekleştirdi.

19. yüzyılın ikinci yarısında Türk Düşüncesi, büyük bir değişim ve dönüşüm süreci içine girdi; bu süreçte, temel aktörler, yani özellikle askeri ve sivil mühendishaneler ile tıbbiyelerde yetişen aydınlar, çağdaş Avrupa bilim ve felsefesini Türkiye'ye aktarmaya ve Osmanlı Toplumunun yerleşik değerleriyle uzlaştırmaya çalıştılar. Gayretler, giderek güçlenmekte olan muhalefetin geleneksel değerler üzerinde yükselen “ilim yapısı”nın bekçilerinin yöneltmiş oldukları eleştiriler yüzünden hiçbir dönemde istenilen yoğunluğa ve yegünliğe ulaştırılamadı. Kısacası, “yerel değerlerin” yeni mümessilleri direnmişti; bununla birlikte II. Meşrutiyet Dönemi ile bunu takip eden Cumhuriyet Dönemi'nde geleneksel değerlerin aşılması yönünde çok önemli hamleler gerçekleştirildi.

Bu hamleleri etkileyen ve güçlendiren temel felsefi öğ-

retlerin başında, Avrupa'da ve özellikle de Fransa, Almanya ve İngiltere'de giderek başat konuma yükselmeyi başaran “Pozitivizm Öğretisi” önemli bir rol oynadı. Pozitivizmi, öğretisel yakınlık ve benzerlik nedeniyle dönemin diğer baskın öğretileri olan “Materyalizm” ve “Evolüsyonizm” de büyük ölçüde destekledi. Böylece söz konusu felsefi sacayağı, “Yeni Teknik” ve “Yeni Bilim”e dayanarak Türk Düşüncesi'ni, “dini olan”dan “dünyevi olan”a veya başka bir biçimde söylemek gerekirse, “vahyi olan”dan, “ampirik ve rasyonel olan”a doğru dönüştürmeyi başardı.

"Yeni Bilim" ile "Yeni Felsefe"yi içeren "Yeni Bilgi"nin alınması ve kullanılması noktasında, yönetimi temkinli olmaya mecbur eden en önemli sebeplerden birisi, insanların anlam dünyalarını derinden değiştirecek böyle bir girişime verecekleri tepkinin büyüklüğüydü.

Elbette bu değişim ve dönüşümün toplumsal bir temeli vardı. "Eski Bilgi"nin üreticisi ve aktarıcısı konumundaki medreseler ve müderrisler ile dergâhlar ve mutasavvıflar, iki asra yayılan bütün eleştirilere ve yenileşme gayretlerine karşın 18. yüzyılın ikinci yarısına değin "tanrı-merkezci bakış açıları"nı toplumda ve devlette hâkim kılmayı başarmışlardı; ama özellikle 17. yüzyıldan sonra yaşanan büyük toplumsal ve yönetsel sorunlar yüzünden (ki bunların başında siyasi ayaklanmalar ve askeri yenilgiler geliyordu) "Eski Bilgi"nin; yani "Aristoteles-Platon-merkezci Bilim-Felsefe-Din Birlikliği"nin birçok alandaki gündelik gereksinimleri karşılamakta yetersiz kalması, yavaş yavaş "Yeni Bilgi" arayışlarını gündeme taşıdı. Bu arayışlarda âlimlerden ve sufilere ziyade, Avrupalılar veya Batılı Hristiyanlar ile ilişki kurlmaları daha kolay olan meslek veya millet grupları etkili oldu. Asker ve sivil bürokratlar, sefirler, esirler, denizciler, tacirler ve eğitim için Avrupa'ya gönderilen Rumlar, Ermeniler ve Yahudiler ülkelerine döndüklerinde resmi veya gayri resmi çevrelerde Avrupa'ya ilişkin gözlemlerini ve duyumlarını aktardılar ve bu esnada, Osmanlı Türkleri'nden Saray'a yakın belirli bir kesimi de, ilgileri nispetinde öğrenebildikleri veya kavrayabildikleri kadarıyla "Frenkler"in veya "Kâfirler" in elinde ki "Yeni Bilgi"den ve bunun toplumsal ya-

şamın muhtelif alanlarında yaratmış olduğu değişimlerden toplumu haberdar etmeye başladılar.

Geçmiş dönemlerde çok açık bir biçimde ortaya çıkmıştı ki biraz temkinli yaklaşmakla birlikte Osmanlı Yönetimi, "İslam Ümmeti"ne yararlı olacak bütün teknik gelişmelere ve bu türden yeniliklere açıktı; ancak "Yeni Teknik" değil de, "Yeni Bilgi" söz konusu olduğunda, resmi tavır büyük oranda farklılaşıyordu; çünkü "Eski Bilgi" (özellikle de felsefi ve ilmi bilgi), asırlar süren çalışmalar sonrasında, "İslami Öğreti" ve "Ulusal Gelenekler" ile büyük oranda uzlaştırılmış ve uydurulmuş ve böylece nispi bir epistemik kararlılık durumu yaratılmıştı. Şimdi (ne de olsa Türklerin dini ve millî düşmanları olan) Batılı Hristiyanlar tarafından üretilen ve üstüne üstlük buna karşın "Tanrı merkezci yaklaşım"ı dışlayan "Yeni Bilgi", bu kararlılık durumunu bozacak ve başta âlimler ve sufiler olmak üzere Osmanlı Düşüncesi'nde egemenlik kurmuş "aydınlar"ın düşünce dünyalarını ve bununla ilintili olarak toplumsal konularını temellerinden sarsacaktı.

Osmanlı yönetimi, başlangıçta toplumsal sorunları daha da ağırlaştıracak böyle bir girişimin sorumluluğunu üstlenmek istememişti. Benim kanaatime göre, "Yeni Bilim" ile "Yeni Felsefe"yi içeren "Yeni Bilgi"nin alınması ve kullanılması noktasında, yönetimi temkinli olmaya mecbur eden en önemli sebeplerden birisi, insanların anlam dünyalarını derinden değiştirecek böyle bir girişime verecekleri tepkinin büyüklüğüydü; ama bütün bu tedirgin duruşlara karşın, şartlar yenilik yapmayı ve "Yeni Bilgi"nin hiç değilse elzem olan bazı bölümlerini Türkiye'ye aktarmayı gerektirdiğinde, harekete geçmekte duraksanmadı. 17. ve 18. yüzyıllarda Kâtib Çelebi, Tezkireci Köse İbrâhim Efendi, Salih İbn

Nasrullah, Bursalı Ali Münşi, İbrahim Mûteferrika ve Halifezâde İsmail Efendi gibi âlimler ve sufiler sınıfına mensup olmayan bazı "yeni tür"den Osmanlı düşünceleri ve bilgileri, Avrupa'nın matematik, astronomi, coğrafya, tababet ve özellikle de (bahriye ve berriye birlikte olmak üzere) askeriye alanlarındaki gelişmeleri takip etmeye çalıştıkları için, bu konulardaki köhnemiş Ortaçağ birikimini aşmanın, Osmanlı İmparatorluğu'nun yaşadığı ve yaşayacağı sorunların çözülmesine büyük katkıda bulunacağını duyurmaya başladılar.

Seçilen bilgi alanları aslında oldukça ilginçti:

1) Frenklerin bu konulara ilişkin bilgilerini Türkçe'ye aktarmanın şeran herhangi bir sakıncası yoktu.

2) "Yeni Bilgi"nin "Eski Bilgi"yle nispeten en az çatışacağı ve nispeten en çok uzlaşacağı kısımlarından ibaretti.

3) "Teknik Bilgi"yle ilişkileri nedeniyle "Osmanlı Yenileşmecileri"nin eskiden ben duraksamadan ilgilendikleri alanlar arasında bulunuyorlardı. Böylece 19. yüzyılın başlarına gelindiğinde "Türk Modernleşmesi"nin en temel enstrüman-

"Eski Bilgi"nin merkezi olan Yeniçeri Ocağı'na yerleşik çıkar açını bozacak ve kendilerini külfete sokacak girişime olumlu bakmadıklarını, muhtelif vesilelerle yazdıkları eserler ve yaptıkları işler ile kanıtlamışlardır.

"Türk Modernleşmesi"ni, Rus ve Japon gibi diğer çağdaş "Doğu Modernleşme Örnekleri"nden ayıran ve onlara nispetle daha başarısız kılan en önemli etmenlerin başında, bu temkinli yaklaşımın doğurduğu "Evrimci Yenileşme Modeli"nin benimsenmiş olması gelmektedir.

İlari olan bilimler ve teknikler konusunda, çok sağlam olmasa da, "Yeni Bilgi" özlemine artıracak ve güçlendirecek nitelikte belirli bir birikim sağlamak mümkün olmuştur. (Burada yeri gelmişken hemen hatırlatmakta yarar vardır ki "Yeni Bilgi", Tanzimat Dönemi Siyasi Düşüncesi'nin bir sonucu değildir; bilakis "Tanzimat Dönemi Siyasi Düşüncesi", "Yeni Bilgi"nin bir sonucudur; bu nedenle, bir siyaset adamı sıfatıyla Mustafa Reşid Paşa ile Midhat Paşa'nın veya bir siyasi düşünür sıfatıyla Namık Kemal ile Ziya Paşa'nın Türk Tarihindeki gerçek yerlerinin, siyaset tarihçilerimiz tarafından yeniden sorgulanması gerekmektedir).

II

Matematik, astronomi, coğrafya, tababet ve askeriye! Astronomi Evren'i, coğrafya ise Dünya'yı betimlediği için yaşanan ortamı tanıtıyor (Ortamsal Bilgi); buna karşılık askeriye toplumu, tababet ise bireyi koruduğu için, söz konusu ortamdaki yaşamı güvence altına alıyordu (yaşamsal bilgi). Matematik ise, "Ortamsal Bilgi" ile "Yaşamsal Bilgi"nin "alet"iydi. (Beşinin de şeriat'a ve ayrıca şeriat çerçevesinde biçimlenmiş kelimaya; yani daha doğrusu Osmanlıların dahil oldukları "Eşarilik"e ve "Matüridik"e aykırı herhangi bir yönü yoktu ve hatta askeriye ve tababet, geleneksel dini düşünce tarafından da takdir ve teşvik ediliyordu). Öyleyse "Ortamsal Bilgi" ile

bununla doğrudan doğruya ilintili olan "Yaşamsal Bilgi" bir bütünün ayrılmaz parçalarını teşkil ediyordu ve bu nedenle "Yeni Bilgi" ile "Yeni Teknik" aktarılınca, önceliğin bu beş alana tanınması gerekmişti. Ancak "Ortamsal Bilgi", esasen kuramsal, buna karşılık "Yaşamsal Bilgi" ise esasen kılğısal bilgi olduğundan ve toplumsal sorunların derinliği ve yeginiği "Kılğısal Bilgi"yi "Kuramsal Bilgi"nin önüne geçirdiğinden, 18. yüzyılın son çeyreğinden itibaren, öncelikle (Doğa Bilimleri eğitimi için değil ama) askeriye ve tababet eğitimi için bağımsız yüksek okullar kurulmuş ve ancak buralarda kılğısal eğitimin gereksinim duyduğu ölçüde matematik, astronomi, coğrafya (ve hatta tıbbiyelerde biyoloji) bilgileri de aktarılmak suretiyle, bir ölçüde, "Kuramsal Bilgi"ye de yer verilmişti.

Evet! Savaş veya savunma bilgisi veya sanatı askeri mühendishanelerde ve koruma veya sağaltma bilgisi veya sanatı ise tıphane'de (ve bununla bağlantılı olarak baytarhane'de) "Osmanlı Talipleri"ne aktarılacaktı; ancak yukarıda belirttiğimiz gerekçeden ötürü, yani "Yeni Bilgi"nin yaratacağı sarsıntıları asgariye indirmek için (zaman ve zemin çok daha uygun oluncaya değin) sonradan "Dârü'l-Fünûn" olarak adlandırılacak bir üniversite kurulması yoluna gidilmemişti. Açıkça söylemek gerekirse, Batılılaşma'nın başlangıç yıllarında, "Yeni Bilgi"nin ve bununla ilişkili içinde olan "Yeni Teknik"in matematik, astronomi, coğraf-

ya, tababet ve askeriye gibi dallarında verilecek sınırlı eğitim ve öğretimin, "Osmanlı Bilgi Âlemi"nin sınırlı ve yetersiz bir biçimde yenilenmesi ve "Osmanlı Sorun Yu-

mağı"nın kolay bir biçimde çözülmesi için yeterli olacağı düşünülmüştü. Buna karşın, herkesin malumu olduğu üzere, hem "Ortamsal Bilgi", hem de "Yaşamsal Bilgi" (matematiği temel almaları bir yana bırakılacak olursa) başka bilgi dallarıyla çok yakın bir münasebet içindeydi ve her ikisinde de yeterli bir birikim ve becerinin kazanılabilmesi ve böylece Avrupa'daki "Bilgi Âlemi" çerçevesinde kavranılabilmesi için (başta fizik, kimya ve biyoloji olmak üzere) bütün Doğa Bilimleri'nin mükemmel bir biçimde öğrenilmesi gerekiyordu; yani Osmanlı yönetimi, öyle bir açmazın içine düşmüş veya düşünülüyordu ki "Yeni Bilgi"nin bir kısmına göz kırpmak, bütününe göz kırpmak veya bir kısmını almak, bütünü almak mecburiyetinde kalmış veya bırakılmıştı. Böylece mühendis mekteplerinin müfredatında fizik ve kimyaya ve hekim mekteplerinin müfredatında ise botanik ve zoolojiye (ve bunlarla bağlantılı jeolojiye) yer açmaları gerekmişti; yani bilim-sel ufukları giderek genişlemişti.

III

Yine de Dârü'l-Fünûn (Üniversite) ile ilgili ilk girişimler, Türk düşünce hayatı'nın belirli bir olgunluğa eriştiği 19. yüzyılın ortalarına değin gecikmiş veya geciktirilmiş ve süreklilik ve kararlılık gösteren ilk yüksek eğitim ve öğretim kurumu; ancak 1900 yılında açılmış veya açtırılmıştı. Bu alabildiğince ve olabildiğince temkinli yenileşme biçimi, "Eski Bil-

Dârü'l-Fünûn

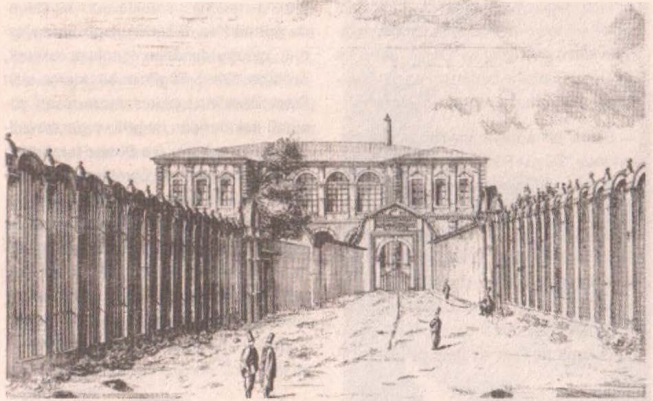
gi'den "Yeni Bilgi"ye geçiş şekli, çok açıktır ki "devrimci" karakterde değil de, "evrimci" karakterde olduğundan ötürü, belki çok şiddetli toplumsal tepkilerin ve çok sert toplumsal çatışmaların önünü alınmasına yararmış ama buna karşılık,

(1) "Yeni Bilgi"nin aktarılması ve benimsetilmesi sürecini büyük oranda yavaşlatmış ve

(2) Osmanlı Bilgi Âlemi'nde bir ikiliğin doğmasını ve yerleşmesini; yani "Eski Bilgi" ile "Yeni Bilgi"nin birlikte var olmaya devam etmesini meşrulaştırmıştır.

Öyle anlaşılmaktadır ki "Türk Modernleşmesi"ni, Rus ve Japon gibi diğer çağdaş "Doğu Modernleşme Örnekleri"nden ayıran ve onlara nispetle daha başarısız kılan en önemli etmenlerin başında, bu temkinli yaklaşımın doğurduğu "Evrimsel Yenileşme Modeli"nin benimsenmiş olması gelmektedir. Burada haklı olarak şöyle bir soru sorulacaktır: "Osmanlı Yenileşmecileri"ni bu kadar temkinli kılan ve onları "Eski Bilgi"yi temsil eden gruplarla çatışmaktan alıkoyan şey nedir?" Elbette, bunun için birçok sebep ileri sürülebilir: Mesela, Türklerin İslam Âlemi'nin öncüsü sıfatıyla asırlardan beri Hristiyanlara karşı yürütmüş oldukları "Cihâd"ın doğurduğu derin güvensizlik veya Yenileşmeciler'in farklı "milletler"e mensup olmaları yüzünden kendi milletlerinin çıkarlarını öne çıkaran bir yaklaşımı benimsemiş olmalarından kaynaklanan bölünmüşlük, bunlar arasında gösterilebilir; ancak bana göre, bunun en önemli sebebi, Müslümanların ve dolay-

Cumhuriyet Dönemi'nde, özellikle de "Eski Bilgi"nin gücünün, 1933 Üniversite Reformu sonrasındaki atılımlarla tamamen kırılması sonrasında, "Yeni Bilgi"nin önü açılmış ve dolayısıyla Batı'dan Doğu'ya yönelmiş bilgi akışı çok hızlanmıştır.

Mühendishâne-i Berri-i Hümayûn

ısıyla Türklerin Ortaçağ Dönemi'nde savunmaya değercek olgunlukta bir "Bilgi Yapısı" oluşturmayı başarmış olmalarıdır; yani Osmanlı Yönetimi'ni Yenileşme Tasarısı'nda devrimci atılımlardan yoksun bırakan, "Eski Bilgi"nin olağanüstü sağlamlığıdır. Bu yüzden bu kalede büyük gediklerin açılması ve oradan "Yeni Bilgi"nin askerlerinin sokulması, bir hayli vakit almıştır. (Cumhuriyet Dönemi'ne gelindiğinde ise, Atatürk Devrimleri'nin bu gerekçeleri ortadan kaldırması ve özellikle de "Eski Bilgi"nin gücünün, 1933 Üniversite Reformu sonrasındaki atılımlarla tamamen kırılması sonrasında, "Yeni Bilgi"nin önü açılmış ve dolayısıyla Batı'dan Doğu'ya yönelmiş bilgi akışı çok hızlanmıştır).

IV

18. yüzyılın üçüncü çeyreğine gelindiğinde, aşağı yukarı "Yeni Teknik" ve "Yeni Bilgi" için resmi tutum kesin olarak belirginleştirilmişti; ancak buradaki temel sorun şuydu: "Memâlik-i Nasraniyye"den, yani Hristiyan Ülkeler'den ithal edilecek olan bu bilgiler, hangi çatı altında tedris ve talim edilecekti?

"Eski Teknik"in ve "Eski Bilgi"nin merkezleri olan Yeniçeri Ocağı ve Molla Medresesi ile Sufi Dergâhı mensupları, (dini muhalefet bir yana) yerleşik çıkarlarını bozacak ve kendilerini külfete so-

kacak böyle bir girişime olumlu bakmadıklarını, muhtelif vesilelerle yazdıkları eserler ve yaptıkları işler ile kanıtlamışlardı. Geriye tek çare kalıyordu: Yeniçeri Kışlası ve Molla Medresesi ile Sufi Dergâhı'nı bir süre daha yerinde bırakmak. Ama "Yeni Teknik" ile "Yeni Bilgi"den uygun görülenleri; yani matematik, astronomi, coğrafya, tababet ve askeriyeyi aktarmak ve yerleştirmek maksadıyla yeni bir askeri eğitim örgütü ve yeni bir yüksek eğitim kurumu kurmak (ve belki de vakti geldiğinde "Eski Teknik"in ve "Eski Bilgi"nin odakları olan kurumları ortadan kaldırmak)!

İşte, sonraki yıllarda bu projeye harfieri uyulmuş ve "Nizâm-ı Cedid" (sonradan Harbiye) ve (Mühendishâne-i Bahri-i Hümayûn ile Mühendishâne-i Berri-i Hümayûn'dan oluşan) Mühendis-haneler ve Tibbiyeler, "Yeni Teknik"i ve bunlara nispetle oldukça geciken "Dârü'l-Fünûn" ise "Yeni Bilgi"yi aktarmak için kurulmuşlardı.

Öyle anlaşılmaktadır ki Osmanlı Yönetimi, takriben 19. yüzyılın ortalarına değin, sınırları gayet titiz bir biçimde çizilmiş bir yönetsel plan çerçevesinde, "Eski Teknik" ile "Eski Bilgi" taraftarlarını sindirmek ve buna karşılık "Yeni Teknik" ile "Yeni Bilgi" taraftarlarını ise koltuklamak suretiyle "Yenilikçi Kadrolar"ın güçlenmesini sağlamak yoluna gitmişti. Böylece bir süre sonra, "Batı Teknik"ini

ve "Batı Bilgisi"ni benimseyen toplumsal güçler, yönetim ve eğitim hayatında etkili mevkilere getirilmiş ve "Doğu Teknik"ini ve "Doğu Bilgisi"ni benimseyen gelenekçi güçlerin yerlerini almaya başlamıştı.

Belirli bir süreye yayılmış olsa da, sonunda "Büyük Plan" başarılı oldu: Önce Yeniçeri Ocağı kaldırıldı; "Eski Teknik"nin kalesi yıkıldı ve takriben bir asır sonra Cumhuriyet Dönemi'nde ise Molla Medresesi ile Sufi Dergâhı kapatıldı; "Eski Bilim"in yuvası dağıtıldı. Böylece "Yeni Teknik" ile "Yeni Bilgi"nin girişini yavaşlatan toplumsal direnişin en güçlü resmi kurumları etkisiz hale getirilmiş oldu.

Bu arada şu noktaya da temas etmeden geçmek doğru değildir: "Eski Bilgi"nin gerçek kalesi olan medreselerin kapatılmasındaki nispi gecikmenin birçok nedeni olabilir; ama sadece bunlardan bazılarını sıralamak, öyle sanıyorum ki bu kurumun sağlamlığını anlamak için yeterli olacaktır:

1) Medreseler, memleketin her tarafına yayılmışlardı ve bu yüzden müderrisler (ve diğer medrese görevlileri) toplum içinde küçüm-senmeyecek bir nüfusu oluşturuyorlardı.

2) Eğitim ve hukuk alanlarında geçmişle bağları koparacak devrimsel dönüşümler gerçekleştirilemediği için medrese mensupları, "Eski Bilgi"yi yeniden üretmeyi ve uygulamayı sürdürüyorlardı.

V

Modern Mektepler'de müderrislerle yakından alakası olmayan yertli ve yabancı hocalar eliyle yetişen Yenilikçiler, yukarıda da belirttiğimiz üzere, giderek çoğaldılar ve devleti hemen hemen her konuda yönlendiren büyük bir toplumsal güç haline geldiler; öyle ki yönetsel hiyerarşinin en üst basamaklarına değin yükselmeyi veya yükseltmeyi başardıkları için, bir zamanlar kıskırtmaya cesaret edemedikleri âlimlerin ve sufilerin ve onlar tarafından temsil edilen "Eski Bil-

gi"nin karşısına çıkmakta ciddi bir sakınca görmediler. Edindikleri gücün sağladığı olduğu fırsatları ganimet bilerek, özellikle "Yeni Bilgi"nin bir kısmı olan "Yeni Bilim"in, toplumsal sorunların çözümünden değerli ve yararlı buldukları kısımlarını (ve bunlar tarafından içerilen kuramları ve öğretileri), iktidarlara ve imkânları nispetinde Türkçe'ye aktardılar ve uyarladılar (Tanrısal yaratışı dışlayan Evrim Kuramı, bazı tartışmalara ve gürültülere sebebiyet verse de); bunları benimsetme konusunda ciddi bir sorunla karşılaşmadılar; hatta bu konu-

Auguste COMTE (1798 – 1857)

daki propagandalarında o kadar başarılı oldular ki "Eski Bilgi"nin müntesiplerini ve ayrıca bunların yeni palazlanmaya başlayan şakirtleri olan "İslamcılar"ı bile, "Yeni Bilim"in değeri ve yararı konusunda ikna etmeyi başardılar. Ancak "Yeni Bilgi"nin diğer bir kısmı olan "Yeni Felsefe" için aynı şeyleri söylemek çok da mümkün görünmüyordu; çünkü "19. yüzyılın Avrupası"nda, özellikle de Fransa, Almanya ve İngiltere'de çok sayıda felsefi öğreti mevcuttu ve bunların, İslami öğreti açısından "sakıncalı" yönlerinin

belirlenmesi ve giderilmesi için uzun bir süreyle ve yoğun bir emeğe ihtiyaç buluyordu. Bu nedenle, "Yenilikçiler" (çıkacak sakıncaları daha rahat göğüsleyebilecekleri inancıyla), bilimin sonuçlarıyla doğrudan ilintili görünen ve bilimsel bilgiyi öğretisinin odağına yerleştiren felsefi akımlara öncelik tanımak mecburiyetinde kaldılar ve giderek daha büyük sıkıntılar yaratan "felsefi boşluk"dan kurtulmak için zihinlerini, "Pozitivizm", "Materyalizm" ve "Evolüsyonizm" gibi akımlara açtılar.

Bu öğretiler de, aslına bakılacak olursa, kelami yönden büyük sakıncalar içeriyordu; mesela pozitivism, sadece duyuların konusu olan görüngülerin bilgisini, yani "pozitif bilgi"yi değerli buluyor ve bu yüzden (Ortaçağ İslam Dünyası'nda felsefe, kelim ve tasavvuf kapsamında dile getirilenler de dahil olmak üzere) bütün metafizik tasarımları tasfiye etmek gerektiğini savlıyordu. Dolayısıyla buradan yola çıkılacak olursa, en azından "Müslüman Osmanlılar"ın, hayatı yaşanılır kılan "anlam çerçeveleri"ni tamamen değiştirmeleri gerekiyordu. Bu gerçekten de zor bir işti ve kısa bir süre içinde yapılması mümkün görünmüyordu. Bu nedenle "Yeni Teknik"in ve "Yeni Bilim"in göz kamaştırıcı başarısına dayanarak, iki farklı tutum geliştirildi:

1) Aydınların büyük bir kısmı, söz konusu sorunları bilinçli bir şekilde göz ardı ettiler.

2) Geriye kalan kısmı ise, bu akımların ilkeleriyle İslami öğretinin ilkelerini uzlaştırmaya çalıştılar.

Buna karşılık "Eski Felsefe"nin olmasa da, İslami öğretinin sadık dostları, kendi inanç düzenlerini berhava edecek ve dolayısıyla varoluş gerekçelerini ortadan kaldıracak bu türden felsefi öğretilere şiddetle cephe almak mecburiyetindeydiler ve nitekim öyle de yaptılar. "Selefi" ataları gibi (ama bu sefer daha cılız bir sesle), bu öğretileri eleştirmeye ve çürütmeye çalıştılar; ancak özellikle de II. Meşrutiyet Dönemi'nden sonra, top-

Salih Zeki (1864-1921)

lum içindeki saygınlıklarını olmasa da, siyasi güçlerini büyük ölçüde yitirdikleri için, bunların yayılmasına ve yerleşmesine engel olamadılar.

VI

İşte pozitivistin yıldızı böyle müsait bir ortamda yükselmişti; ancak şunu hemen vurgulamak gerekir ki Osmanlı Aydınları'nın büyük bir kısmını Avrupa'dan aktarılan bu yeni anlayışlara yönlendiren ve bağlayan kesinlikle pozitivism öğretisi değildi; bilakis önce "Yeni Teknik" ve sonra "Yeni Bilgi"nin bir kısmı olan "Yeni Bilim" çoktan gelmiş ve iyi kötü yerleşmişti. "Yeni Bilgi"nin geriye kalan kısmı olan "Yeni Felsefe" ve bunun bir parçası olan pozitivism ise (Auguste Comte'un (1798-1857), Cours de philosophie positive'nin (6 Cilt) 1830-1846 yılları arasında yayımlandığı düşünülecek olursa), yukarıda belirttiğimiz gereksinimi karşılamak için sonradan getirilmiş ve ancak 19. yüzyılın son çeyreğine doğru Türk Düşünce Hayatı'nı etkilemeye başlamıştı. (Daha önceleri dile getirilen Voltaire'ci, Rousseau'cu ve Montesquieu'cü görüşler ise, siyasi içerikleri nedeniyle Osmanlı Yönetimi tarafından baskı altına alınmıştı.)

Dolayısıyla Türk Düşüncesindeki gerçek kırılma, bir bakıma "Yeni Bilim"le başlamış; ama "Yeni Felsefe"yle bitmişti. Buna karşın yine de Hoca Tahsin Efendi, Şemseddin Sami, Ahmed Midhat Efendi, Baha Tevfik, Salih Zeki, Subhi Edhem, Rıza Tevfik, Ahmed Rıza, Abdullah Cevdet ve Ziya Gökalp gibi dönemin önde gelen aydınlarının pozitivism (ve diğer felsefi öğretiler) ile ilgileri, bilim ile ilgilerinden çok daha fazla değildi; mesela Hoca Tahsin Efendi'nin Haec-ke'l-ciliği ile Subhi Edhem'in Darvenciliği esasen biyolojiden ve bunun gibi, Rıza Tevfik'in Spencer'cılığı ile Ziya Gökalp'in Durkheim'cılığı ise esasen sosyolojiden beslenmişti.

Şimdi artık şu soruyu anımsatmanın ve yanıtını vermenin zamanı gelmiştir: "Osmanlılar Dönemi'nde, Pozitivism'in "Türk Düşüncesi" üzerindeki etkileri neler olmuştur?"

Benim kanaatime göre, "Yeni Teknik" ile "Yeni Bilim" in yapmış oldukları "baskın katkı"yı göz ardı etmemek koşuluyla, bunlardan başlıcalarını şöylece sıralamak mümkündür:

1. "Eski Bilgi"nin, yani bu bilginin temel unsurları olan "Eski Bilim" ile "Eski Felsefe"nin terk edilmesine yardımcı olmuştur.

"Yenilikçiler", bilimin sonuçlarıyla doğrudan ilintili görünen ve bilimsel bilgiyi öğretisinin odağına yerleştiren felsefi akımlara öncelik tanımak mecburiyetinde kaldılar ve giderek daha büyük sıkıntılar yaratan "felsefi boşluk"dan kurtulmak için zihinlerini, "Pozitivism", "Materyalizm" ve "Evolüsyonizm" gibi akımlara açtılar.

Ziya Gökalp (1876-1924)

2. "Yeni Bilgi"nin kaynağı olan Avrupa Uygurluğu ile entegrasyonu kolaylaştırmıştır.

3. "Akılcılık"ın ve "Deneycilik"in güçlenmesini sağlayarak, "Bilimsel Düşünce"nin yerleşmesine destek olmuştur.

4. Din'in ve Tanrı'nın düşüncenin merkezinden kaldırılmasına katkıda bulunarak, bireyde ve toplumda laikleşmenin önünü açmıştır.

Bu kadarı bile, pozitivistin Türk Bilim Tarihi'nde çok önemli bir rol oynamış olduğunu duyumsatmaya yeterlidir; ancak yine de buradan yola çıkılarak II. Meşrutiyet Dönemi ve ardından Cumhuriyet Dönemi siyasi kadrolarının ve bu arada özellikle Mustafa Kemal Atatürk'ün pozitivist olduğunu söylemek, öyle tahmin ediyorum ki büyük bir yanlışla düşmek olacaktır. Onlar, sadece "dünyevi sorunların çözümü için bilimin rehberliğinden yararlanmanın en doğru yol olduğuna" inanmış ve bu nedenle siyasi tasarılarını ve eylemlerini bu düstur çerçevesinde gerçekleştirmeye özen göstermiş devlet adamlarıdır; yani (bazılarının savladığı üzere) pozitivist oldukları için bilime değer vermiş değillerdir; bilakis bilime değer verdikleri için pozitivist sanılmışlardır.

Yakın Osmanlı tarihi, Kemalizm ve Pozitivistler

Cumhuriyet ilan edildikten sonra pozitivistlerin daha da güçlendiğini ve resmî felsefe haline geldiğini söylemek herhalde şaşırtıcı olmayacaktır. Bunda en önemli pay, kuşkusuz, Cumhuriyet'in kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'e aittir. Atatürk bu rolü bir devlet adamı olarak değil, bir düşünür olarak oynamıştır.

Comte'un sistemi sınıf kavgasını tanımamakla beraber yükselen burjuvazinin sömürgeci zulmüne karşıydı. Siyasal tercihi itibarıyla cumhuriyetçi olmayan, reformcu bir monarşiyi yeğleyen Comte'un, Fransa'nın sömürgeleştirdiği Cezayirliyi silahla direnmeye davet ettiği unutulmamalıdır.

Pozitivism, XIX. yüzyılda Fransa'da Auguste Comte tarafından geliştirilmiş ve toplum kuramını doğa bilimleri statüsüne yükseltmek iddiasında olan bir düşünce sistemidir. Comte, aslında metafizik olarak nitelediği felsefi sistemlere karşı geliştirdiği düşüncelerini "sosyoloji" veya "fizik sosyal" olarak adlandırmış ve bu yeni bilimin ataları olarak da Bacon, Galile ve Descartes gibi düşünürleri işaret etmişti. Daha yakın bir ilham kaynağı olarak da ilk kez 1813'te "pozitif felsefe"den söz eden ütopyacı sosyalist Saint-Simon'u anmıştı.

Comte, 1830'larda sistemini geliştirirken Avrupa devrimci atılımlar içindeydi ve burjuvazi feodal ilişki kalıntılarını temizleyerek ulusal pazarı geliştiren devrimci misyonunu tamamlamamıştı. Feodalizme bağlı skolastik düşünce yapılarını tasfiye etmek ve laik yaşam tarzını yaygınlaştırmak da bu misyonun bir parçasıydı. Ayrıca şu noktanın da altını çizmeliyiz: Comte'un sistemi, sınıf kavgasını tanımamakla beraber yükselen burjuvazinin sömürgeci zulmüne karşı-

ydı. Siyasal tercihi itibarıyla cumhuriyetçi olmayan, reformcu bir monarşiyi yeğleyen Comte'un Fransa'nın sömürgeleştirdiği Cezayirliyi silahla direnmeye davet ettiği unutulmamalıdır. Pozitivism sömürge ve yarı sömürge statüsündeki ülkeleri de bu özellikleriyle etkilemiştir. Gerçekten de XIX. yüzyılın ikinci yar-

Comte, ilk kez 1813'te "pozitif felsefe"den söz eden ütopyacı sosyalist Saint-Simon'u bir ilham kaynağı olarak anmıştı.

sında Comte'un "Düzen ve İlerleme" sloganı Brezilya bayrağına yazılırken, Japon düşünürü Nişi Amane'nin de ülkesine pozitivist sokması pozitivist coğrafyanın ne kadar geniş bir alanı kapsadığını gösteriyor. Bu coğrafyadaki pozitivism etkisini Brezilyalı iktisatçı (ve eski cumhurbaşkanı) F. H. Cardoso şöyle özetlemiştir: "Pozitivizmin XX. yüzyılda Marksist sınıf kavgası konusundaki küçümseyici tutumu yüzünden kazandığı tutucu anlam, Latin Amerika'da çok değişti. Güney Amerika çevresi ve ona özgü toplumsal ve kültürel ilişki biçimleri ekonominin ve toplumun giderek artan rasyoneleşmesine engel oluyordu. Öyle ki sonuçta çok daha sempatik ve 'ilerleme' anlamına gelen bir pozitivism şekli doğdu".

Pozitivizm, XIX. yüzyıl sonlarından itibaren Osmanlı aydınlarını da bu bağlamda etkilemiş ve ikinci Meşrutiyet'te yeşeren seküler düşünce akımlarına öncülük etmiştir. Abdülhamit despotizmine karşı kavgaya veren aydınların yurtdışında çıkardıkları dergiler (Meşveret, Meşrutiyet, Mizan vb.) bu konuda anılmaya değer. İkinci Meşrutiyet'in en etkili düşünürü

rü olan Ziya Gökalp'in da pozitivismin ikinci neslinin en önemli temsilcisi olan Durkheim'a olan bağlılığı ayrıca dikkat çekicidir. Unutmayalım ki Mustafa Kemal Paşa da Meşrutiyet akımları içinde kendi eğilimlerine en uygun akım olarak pozitivismi görüyordu.

Ulusal Kurtuluş Savaşımızı bir devrime dönüştüren kurumsal değişimlikler, her devrimde olduğu gibi, ken-

disini bazen açık bazen de gizlice hissettiren bir dirençle karşılaşmıştı. Özellikle tüm devrimci atılımları içeren "laiklik" uygulamasına yapılan itirazlar aslında hep aynıydı. Birçok yabancı gözlemcinin de paylaştığı eleştiriler, Cumhuriyet'in ilanının oldubittiyi getirilmesi ve laikliğin hazırlıksız kabul edilmesi nokta-

Cumhuriyet ilan edildikten sonra pozitivismin daha da güçlendiğini ve resmi felsefe haline geldiğini söylemek herhalde şaşırtıcı olmayacaktır.

larında birleşiyordu. Oysa yukarıdaki şematik açıklamamız dar bir çevrede kalmış olsa bile, Osmanlı Devleti'nde laik düşüncelerin hayli gerilere uzanan bir geçmişi olduğunu ortaya koymuştur sanıyorum. Bu gelenek içinde pozitivist düşünce ağır basan bir rol oynamıştır.

Cumhuriyet ilan edildikten sonra pozitivismin daha da güçlendiğini ve resmi felsefe haline geldiğini söylemek herhalde şaşırtıcı olmayacaktır. Bunda en önemli pay, kuşkusuz, Cumhuriyet'in kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'e aittir. Atatürk bu rolü bir devlet adamı olarak değil, bir düşünür olarak oynamıştır.

Atatürk, Meşrutiyet yıllarının önemli yayınlarını yakından izlemiş ve temel kanlılarını bu dönemin kültürel mayalanması içinde geliştirmiş bir liderdi. Milli Kurtuluş Savaşı içinde Halife-Sultan'a karşı gizli bir kavgaya verirken, İslam tarihi ile ilgili okumaları ve açıklamaları, askerî savaşıla fikir savaşını nasıl başarılı bir şekilde bir arada götürebildiğinin işaretidir. Cumhuriyet ilan edildikten sonra da yaptığı tüm konuşmalar ancak pozitivist bir perspektifte uyum sağlamakta, tutarlı bir bütünlük oluşturmaktadır. Bu alanda en dikkati çeken ve bir toplumsal analiz aracı olarak kullanılan "halkçılık" ilkesidir.

Henri Saint-Simon

1760-1825 yılları arasında yaşamış Fransız ütöpic sosyalist. Friedrich Engels, Saint-Simon'un düşüncelerini şöyle açıklıyordu:

Saint-Simon Fransız devriminin çocuğu idi; devrim patlak verdiği zaman otuz yaşında bile yoktu. Devrim, tiers-état'ın, yani ulusun üretim ve ticarete etkin olan büyük yığınını, o zamana değin aylak olan, ayrıcalıklı zümreler olan soyluluk ve din adamları üzerindeki etkisi idi. Ama tiers-état'ın etkisi, az zaman sonra yalnızca bu zümrenin küçük bir bölümünün etkisi olarak siyasal erkiğün, bu aynı zümrenin toplumsal bakımdan ayrıcalıklı katmanı olan varlıklı burjuvazi tarafından fethi olarak görülmüştü.

Saint-Simon'un kafasında, tiers-état

ile ayrıcalıklı zümreler arasındaki karşıtlık, "emekçiler" ile "aylaklar" arasındaki karşıtlık biçimini aldı. Aylak olanlar yalnızca eski ayrıcalıkları değil ama üretime ve ticarete katılmaksızın, harzıdan yaşayan kimselerin hepsini kapsıyordu. Ve "işçiler" yalnızca ücretlileri değil ama fabrikacıları, tüccarları, bankacıları da kapsamına alıyordu. Aylakların entelektüel yönetim ve siyasal egemenlik yeteneğini yitirdikleri apaçıktı ve bu da devrim tarafından kesinlikle doğrulanmıştı.

Daha Cenevre Mektupları'nda Saint-Simon, "bütün insanlar çalışacaklardır" ilkesini koyar.

Kaynak: Friedrich Engels, Ütopik Sosyalizm ve Bilimsel Sosyalizm, Sol Yayınları, Ekim 1998.

Halk Firkası'nı kurarken Batılı toplumların sınıfsal niteliğine dikkati çeken ve Batı'da her siyasal partinin sosyal bir sınıfa dayandığını söyleyen Atatürk, yeni Cumhuriyet'i pozitivist bir dayanışma ürünü, bir "toplumsal ahenk"e kavuşturmak istemişti. Fakat aynı ilke, başka bir yönden de ulusal egemenliğin temelini oluşturuyor ve ilahi kökenli bir meşruiyet anlayışının reddini ifade ediyordu. Atatürk, ilk kez Kurtuluş Savaşı sırasında Batılı gazetecilerin kullandığı bir terim olan "Kemalizm" sözcüğünü de, hareketi dondurma potansiyeli taşıması dolayısıyla ihtiyatla karşılamıştır. Böylece statik bir görüntü veren halkçılık ve toplumsal ahenk fikirleri, "devrim" ikesiyle bütünleşmeye ve "ilerleme" fikrine açık tutulmuştur. Bütün bunlara temel teşkil eden ilke ise "hayatta en hakiki mürşit" olarak gördüğü "ilim" olacaktır.

Kuşkusuz böyle bir düşünce sistemi ni teorik ayrıntıları da göz önünde bulundurarak akademik bir pozitivism olarak sunmak yanlış olur. Zaten Atatürk ve daha arkadaşları da kendilerini "pozitivist" olarak tanımlamamışlardır. Ne var ki "Rönesans" ve "Aydınlanma" gibi Avrupa'nın birikimini oluşturan kültür devrimlerini yaşamamış olan bir toplumda bu mirasın -alttan alta- ne büyük bir atılım kaynağı olduğunu da gözden uzak tuta-

mayız. Belki burada şunu eklememiz gerekecektir: Söz konusu tarihi gecikme, sonunda "bilim" taht'a oturtulsa bile, onun çağdaş espri içinde uygulamasını zorlaştıran engeller de getirmiştir. Bilim, yüzyılların mirası olan düşünce gelenekleri, çağdaş bir bilim teknolojisi ve zengin bir literatür ve kitaplıklar çerçevesinde hayat bulur. Bunların yetersiz olduğu mekânlarda bilimin de yetersiz kalması kaçınılmazdır. Türk Devrimi'nde bilim, soyut bir kavram ve ilke olarak Atatürk'ün karizması sayesinde belli bir kutsallık kazanmış ve bu haliyle birçoklarının dine rakip bir statüye getirilmiş gibi algılanmıştır. Kemalist pozitivismi bu bağlamda eleştirenler arasında laik kafalı ve modern düşünceli aydınlarımız da olmuştur. Örneğin A. Adnan Adıvar, bu pozitivismi "Cumhuriyet Türkiye'si"nde "eskiden İslami dogma nasıl empoze ediliyorsa öyle empoze edildiğini" söylerken bu düşünceyi dile getiriyordu. Yüzyıl önce Saint-Simon bilimi nasıl kutsal kılmaya çalışmışsa, "Atatürk Türkiye'si"nde de bilim kavramı kutsal bir yere oturtulmuştu. Fakat bu kutsallıkla dini kutsallık arasında çok önemli bir farkın olduğu unutulmamalıdır. Dini kutsallık ve bu çerçevedeki akideler, inanç sahipleri için hiç değişmeyen, ezeli ve ebedi verilerdir; kendi kendini eleştirecek ve aş-

Türk toplumu, çelişkiler içinde diyalektik bir biçimde ilerleyen gerçeğiyle, belki de bir gün çok daha ileri bir merhalede, gerçek bir "toplumsal ahenk", yani sınıfsız bir toplum yaratacaktır.

cak bir ilke içermezler ve ancak dıştan bir itiraza uğrayabilirler. Bu bakımdan bir dini, devlet dini statüsüne getirmek, o devleti özgür ve eleştirel düşünceye ancak bir devrimle açılacak koşullara yerleştirmek demektir. Oysa bilim kendi ön kabullerini aşma ve kendisini sürekli yenileme ilkesini bizzat kendi içinde barındırmaktadır. Bu yüzden bir ülkede belli bir dönemde ve belli koşullar içinde "bilim" ve bilim temelli pozitivism kutsallaştırılmış olsa bile, toplumsal değişme ve evrim içinde tabular yıkılır, kutsallıklar kendiliğinden ortadan kalkar ve düşüncenin diyalektiği donmuş kalıpların yerini alır. Nitekim Türkiye'de de böyle olmuştur.

Türkiye'nin siyasal ve toplumsal anlamda çoğulcu gelişimi, 1930'ların ileri bir nitelik taşıyan pozitivist programını sarsmış, onu gayri resmi "devlet felsefesi" olmaktan çıkarmış ve düşünce alanında da çoğulcu bir yapı yaratmıştır. Bu planda, Türkiye'de insan, kuşkusuz bugün de, çağdaş ya da arkaik formları içinde pozitivist olabilir. Buna hiçbir engel yoktur. Fakat modern sınıfların ortaya çıktığı, "küreselleşme" ideolojisi maskeyle bağımlı bir kapitalizmin toplumsal çelişkileri bütün iç karartıcı gerçeğiyle keskinleştirdiği bir ortamda, 1930'ların pozitivismi ve toplumsal ahenk idealini benimsemek her gün biraz daha az inandırıcı olmaktadır. Türk toplumu, çelişkiler içinde diyalektik bir biçimde ilerleyen gerçeğiyle, belki de bir gün çok daha ileri bir merhalede, gerçek bir "toplumsal ahenk", yani sınıfsız bir toplum yaratacaktır.

Atatürk, Batılı gazetecilerin kullandığı "Kemalizm" sözcüğünü, hareketi dondurma potansiyeli taşıması dolayısıyla ihtiyatla karşılamıştır.

Auguste Comte ve Pozitivizm

Pozitivizm, 17. ve 18. yüzyılda Fransız felsefesinde görülen materyalist ve tanrıtanımaç akımın bir karşıtı olarak ortaya çıktı. Burjuvazinin ideologları pozitivizmi, devrimci düşüncelerin gelişmesinin önünü kesmek için reformizmin teorik bir zemini olarak kullandılar.

Bu makale, "Geschichte der Philosophie, VEB Deutscher Verlag, Berlin, 1960" adlı yayıttan alınmıştır.

Fransa'da 19. yüzyılın ilk yarısından itibaren felsefe alanında şiddetli bir mücadele baş gösterdi. Fransa'da pozitivizmin felsefesi de bu dönemde orta çıktı ve özellikle 1848 devriminden sonra büyük bir gelişme kaydetti; sonradan bu akım, hem Fransa'daki hem de başka ülkelerdeki burjuvalar tarafından başarılı bir şekilde kullanıldı.

Pozitivizm akımının kurucusu Auguste Comte'tur (1798-1857). Comte, Montpellier'de bir memur ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi. 16 yaşında Paris'te Politeknik Üniversitesi'ne yazıldı ve özellikle de matematik bilimlerinde eğitim gördü. Bu arada sonradan yollarını ayıracağı Saint-Simon'un da birkaç yıl sekreterliğini yaptı.

Comte'un başyapıtı 1830-1842 yılları arasında kaleme aldığı "Pozitif Felsefenin Öğretisi"dir.

Comte kendisi de, biçimsel açıdan dış dünyanın varlığını kabul etmesine rağmen, nesnel gerçekliğin varlığını ve kavranılabileceğini öngören bütün teorileri "metafizik" olarak damgalıyordu. Ayrıca Comte, bilimin, maddenin özüne ve varlığına yönelik araştırmalardan vazgeçmesini ve işlevini sadece olguların biçimsel durum-

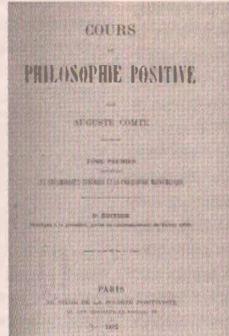
larını araştırmayla sınırlamasını öneriyordu. Ona göre bilim, "Neler var?" sorusuna yanıt bulmakla oyalanmamalı ve enerjisini sadece biçimlerin nasıl oluştuğuna hasretmeliydi; bilim, deneyimleri genelleştirmemeli, sadece bunları tarif etmeliydi; bilimin görevi, tarif edilmesi gereken biçimlerin birbirleriyle olan dışsal ilişkilerini -benzerlik ve ardısal açıdan- mümkün olduğunca en küçük sayıya kadar azaltmalıydı. Bu düşünceler Comte'u mekanik bir sonuca götürdü.

Neden-sonuç ilişkisi yerine soyut "yasalar"

Comte'a göre bilim, sadece "yasaları" keşfetmeliydi; "yasa" deyince de bundan sadece birisini takip eden ve birbi-

rine benzeyen ilişkilerin açıklanmasını anlıyordu. Öte yandan daha önceden bilimin görev alanından dışladığı "neden-sonuç-ilikisi" kavramının karşısına da "yasalar" kavramını koyuyordu.

Bilimsel bir felsefe yarattığını iddia eden Comte, doğal bilimlere ait çok sayıda malzeme-yi incelemeye sundu. 18. yüzyılın ansiklopedistlerin aksine Comte, doğa bilimlerine ve varlık teorisine materyalist değil, idealist ve biline-

Comte'un başyapıtı 1830-1842 yılları arasında kaleme aldığı "Pozitif Felsefenin Öğretisi"dir.

Pozitivist bilgi teorisi kendisini, bilgi teorisinin tarihinin, insan düşüncesinin üç halinin birinin yerine geçmesinin tarihi, daha doğrusu üç metodun tarihi -teolojik, metafizik ve pozitif- olduğu önermesiyle gösterdi.

1848 devriminde Comte, Parisli işçilere yönelik özel açıklamalarında onlardan devrimci mücadeleden vazgeçmelerini istedi.

mezci (agnostik) bir konumdan yaklaşıyordu. Göreceli ve mutlak bilgiyi karşı karşıya getirmesinin sonucunda Comte, görecelilikle karar kıldı. Örneğin, şöyle yazıyordu: "Görüngülerin incelenmesi, mutlak hale gelmeden önce sürekli örgütsel yapımıza ve konumumuza uyarlanabilir halde olmalıdır." (1)

Ayrıca pozitivist bilgi teorisi kendisini, bilgi teorisinin tarihinin, insan düşüncesinin üç halinin birbirinin yerine geçmesinin tarihi, daha doğrusu üç metodun tarihi -teolojik, metafizik ve pozitif olduğu önermesiyle gösterdi. Comte'un ifadesine göre teolojik metod, insan düşüncesinin gelişmesinde ilk evreyi oluşturur; insan düşüncesi, gelişmenin bu evresinde mutlak bilgiye ulaşmak için izlediği her fenomeni doğaüstü, tanrısal bir etkiyle açıklar. Bu nedenle Comte dini, bilimsel anlamın ilk adımı olarak görür. İnsan düşüncesinin gelişiminin ikinci adımı olan "metafizik metod" ise birinci adımın, yani teolojik metodun yeniden düzeltilmesi olarak görür. Burada doğaüstü güçler, incelenen bütün görüngülerin metafizik "varlıkları" aracılığıyla, yani görünümdeki soyut "doğa güçleri" ile temsil edilirler. "Metafizik metod" denince Comte bununla, nesnel gerçeğin doğasına ilişkin bilgilerin bilinebilirliğine dair olasılıklara sahip olmayı kastediyordu. O günkü bütün devrimci teorileri de

Comte, "metafizik"ten sayıyordu. Aslında o, "metafizik metod"u eleştirerek ve nesnel idealizme karşı çıkarak, gerçek anlamda materyalizme ve devrimci düşüncelere karşı çıkmaya yürütüyordu. Ona göre maddi dünya, soyutlamadan ibaretti; aslında böylece nesnel gerçeğin keşfedileceğine dair olasılıkları da inkâr ediyordu. Kendi bilinememezliği de gerçeğin keşfedilmesinin bilimsel yöntemi olarak ilan ediyordu.

Bilim felsefeye indirgeniyor

Comte'un insan düşüncesinin gelişiminin üçüncü basamağı olarak ifade ettiği pozitivizm ise daha baştan itibaren mutlak bilgidен vazgeçiyor ki bununla da materyalizm kastediliyordu.

Çernişevski, Comte'un üç parçalı formülünü bilim karşıtlığı nedeniyle eleştiriyordu.

tiriye tabi tuttu. "Bilimin 'teolojik' bir dönemi hiçbir zaman olmadı." diye isabetli bir saptamada bulunan Çernişevski, "Comte'un algıladığı 'metafizik' de buna benzer bir şeydir ki bu şekliyle bu da, hiçbir zaman varolmadı." dedi. Antikçağın materyalizmini göz ardı eden Comte'un bu formülasyonu da bir başka açıdan kesinkes tarihsel değildi. Diyalektik üçlemenin bir kopyası görünümdeki bu üç aşamalı yapı, ölü bir şemadan başka bir şey değildi.

Auguste Comte, bilimin sınıflandırılmasına ilişkin bir dizi teorem ileri sürmektedir. Ancak bu teoremlerin hiçbirisi bilimsel bir açıklamada bulunamıyordu; çünkü bunlar, bilimsel sınıflamanın aslında maddenin hareketinin aşamalarının nesnel temelini açıklamaktan başka bir şey olmadığını kavrayamamanın ifadeleriydi. Comte, bilim dallarının genelinden, sözüm ona kavranması daha kolay

Karl Marks

Marks 5 Mayıs 1818'de Trier'de doğdu. Liseden mezun olduktan sonra, önce Bonn'da sonra da Berlin Üniversitesi'ne geçerek hukuk öğrenimi gördü; tarih ve felsefeye daha çok ağırlık verdi. Doktorasını 1841 yılında, Epiküros felsefesi üstüne tamamladı.

1842 Ekim'inde Köln'de Sol-Hegelciler tarafından kurulan Rheinische Zeitung'un başyazarı oldu. Gazetenin devrimci-demokrat eğilimi, Marks'ın yönetimi altında giderek ağırlık kazandı ve bunun üzerine hükümet, gazeteye yönelik önce sansür yasasını işleterek yayımını durdurdu. 1843'te Marks, çocukluk arkadaşı Jenny von Westphalen ile Kreuznach'ta evlendi. Eylül 1844'te, Friedrich Engels, birkaç günlüğüne Paris'e geldi ve bu tarihten sonra Marks'ın en yakın arkadaşı oldu. Birlikte küçük-burjuva sosyalizminin değişik öğretilerine karşı zorlu bir savaş vererek, bilimsel sosyalizmin teorisini ve siyasi taktiklerini geliştirdiler. 1847 ilkyazında Marks ve Engels, Komünist Birlik adlı gizli bir propaganda derneğine katıldılar; Birliğin İkinci Kongresinde (Londra, Kasım 1847) önemli rol oynadılar ve kongrenin iste-

ği üzerine, 1848 Şubatında yayınlanan ünlü Komünist Partisi Manifesto'su'nu kaleme aldılar.

Kara Avrupa'sında kalamayacağıın anlayan Marks, ömrünün sonuna kadar yaşayacağı Londra'ya yerleşti. Londra'da Marks, çalışmalarını esas olarak ekonomi politığın incelenmesine ayırdı. Bu çalışmanın ürünleri olan Ekonomi Politığın Eleştirisine Katkı (1859) ve Kapital(Birinci Cilt, 1867)'i yayımladı.

1. Enternasyonal içindeki yoğun çabası ve bundan da daha yoğun olan teorik çalışmaları, Marks'ın sağlığını bozmuştu. Ekonomi politığı yeniden biçimlendirme ve Kapital'in tamamlanması işini sürdürdü, ne var ki, sağlığının bozulması Kapital'i tamamlamasını önledi.

14 Mart 1883'te Marks, koltuğunda otururken sessiz sedasız göçtü. Eşi ile birlikte, Londra'da Highgate mezarlığında yatmaktadır.

Kaynak: "V.I. Lenin, Marx Engels Marksizm, Sol Yayınları, Ekim 2006" adı eserden kısaltılarak alınmıştır.

Nikolay Gavriloviç Çernişevski

1829-1899 yılları arasında yaşamış, K.Marks'ın deyişiyle, "büyük Rus bilginini ve eleştirmeni".

Çernişevski, Comte'un üç parçalı formülünü bilim karşılığı nedeniyle eleştiriyse tabii tuttu.

"Basit halkın" sömürü ve baskı boyunduruğundan kurtarılması gerektiğine inanıyordu. Bu yolda gösterdiği faaliyet Çarlık hükümeti tarafından kısa zamanda engellendi ve kendisi 1862'de tutuklanarak hemen ömrünün sonuna ka-

dar hapiste tutuldu. Çernişevski, bir sosyalist olarak, esaslı bazı noktalarda genellikle ütöpic sosyalizm sınırları içinde kalır. Herzen'le birlikte Rusya'da halkçılığın teorisini olarak bilinir.

Marks'ın doktrini hakkında bilgisi olmamıştır. Felsefi görüşlerinde sıkı bir materyalist ve Feuerbachçıdır. Eserlerinin çeşitli yerlerinde geliştirdiği bazı fikirleri, modern diyalektik materyalizme çok yaklaşıp.

Aydınlanma döneminin büyük Fransız filozofu Voltaire gibi, Çernişevski de çok çeşitli konular üzerinde yazılar yazmıştır. Hapiste iken yazdığı "Nasil Yapmalı" adlı romanı büyük ün kazanmış ve 1860-1880 yılları devrimci gençliğin el kitabı olmuştur.

Kaynak: G. V. Plehanov, Marksizmin Temel Sorunları, Sosyal Yayınlar, İstanbul 1994

ampirizmin ve rasyonalizmin bir antitezi olarak ortaya koydu. Onun ampirizme ve induksiyona ilişkin yaptığı propaganda ise, bilgi teorisi sürecinde matematiğe attığı "özel konumdan" dolayı bir çelişkiler yumağına dönüşmektedir.

Comte'un bu "acınacak pozitivism çorbasının", "felsefenin utangaç orta yolu partisi"(3)'nin amacı, felsefede idealizm ve materyalizm üstü bir konum edinmek, bu iki karşıt akımı "uzlaştırarak" bunların bir "sentezini" yaratmaktır. Comte'un ve onun taraftarlarının alternatif bir "materyalizm ve idealizm" yaratma çabaları, Lenin'in de gösterdiği gibi "barıştırmaya özenleyle tuşmuş bir şarlatanlıktan" ibarettir.

Comte'un sosyolojisinin en önemli karakteristik özelliği, onun biyolojik doğalcılıkla tarihsel idealizmin bir sentezi olmasıdır. O sosyolojiyi metafizik bir tarzla iki kısma ayırıyordu: Topluların "organizmal" dengesini açıklayan sosyal statik ve ahlaki normların ve düşüncelerin dünyayı nasıl etkilediğini ve değişikliğe uğrattığını açıklayan sosyal dinamik. Özünde tutucu bir düşüncenin ifade eden sosyal statikle amaçlanan, burjuva toplumlarının devrimci bir tarzda değiştirile-

olandan daha spesifik olana, yani daha kolay kavranılır olanlara doğru sıralamaya soktu. Bu sıralamanın en başında da bütün bilim dallarından önce pozitif aşamaya geçmiş olan matematik bilimi bulunuyordu; onu sırasıyla astronomi, fizik ve sonra da diğerleri takip ediyordu. Sıralamanın en sonunda da "sosyoloji" (bu ifade Comte aittir) bulunuyor. Comte'un bilim sıralamasında "genel" olanla "somut" olanın karşılaştırılması özel bir karaktere sahiptir.

Comte'un kendisinin de fark ettiği gibi bu bilimler sıralaması dogmatik bir karaktere sahiptir. Bu sıralama Saint-Simon'un bilimler sınıflamasından oldukça farklıydı ve onun ilerici düşüncelerinin de reddi anlamına geliyordu. Bu durumu Engels şöyle tarif ediyor: "Comte, bütün bu dahiyan fikirlerini Saint-Simon'dan almıştır; ancak kendine ait bu sıralamayla Saint-Simon'la alay etmiştir; bu sıralamayla onları öylesine aşağıya düşürmüştür ki hem bunların mistik örtüsünü kaldırmıştır hem de (ama) onları kendi dar kafalılığıyla bulandırmıştır."(2)

Comte bu sıralamayı, nesnel gerçeklikten hareketle değil de bilimlerin kendisini çarpıtarak algıladığı özelliklerinden hareketle oluşturduğu için, ona özenli bir karakter kazandırmıştır. Comte'un bu sı-

nıflaması da mekaniği matematiğe, psikoloji ve sosyolojisi de dar bir bakış açısıyla biyolojiye indirgeyerek faydacı bir yaklaşım sergilediği için, mekanik bir karakter taşımaktadır. Örneğin o, astronominin görevini sadece güneş sisteminin sorunlarıyla sınırlamasını istiyordu; diğer sorunlarla uğraşmaksa, güya insanlığa gerekli değildi. Comte felsefeyi, doğa bilimlerinin sonuçlarını genel bir formülasyona indirgeyerek, onu yok ediyordu. Comte'un sıralamasında mantığın kesinlikle yeri yoktu. Bilgi teorisinin sorunlarına diyalektik yaklaşım göstermemesinden dolayı Comte kendisini, bilimler sıralamasında da görüleceği gibi

Birinci Nikola

1825-1855 yılları arasında yaşamış Rusya çarı. Birinci Aleksandr'ın ölümünün ardından başlayan karışıklık döneminden faydalanarak dekabrist ayaklanmasını başlatan liberaleri sert bir biçimde bastırarak devlet yönetimine eli aldı.

Birinci Nikola, ülkede liberal düşüncelerin gelişmesinin önünü kesmek için gittikçe sertleşen bir istibdat yönetimi kurdu. Polis örgütünü güçlendirdi; gizli ajanlar ve sansür ülkenin toplumsal ve kültürel yaşamını baskı altına aldı. Eğitim Bakanı Uvarov tarafından

geliştirilen "otokrasi, Ortodokslik, ulusallık" formülü resmi ideoloji haline getirildi; 1835 tarihli bir yönetmelikle üniversite özerkliği sınırlandırıldı.

Birinci Nikola dönemi, bütün sansür ve baskılara karşın felsefe, tarih ve edebiyat alanlarında önemli gelişmeler sahne oldu. Rusya'nın tarihi ve geleceği üzerine yaşanan Batıcı-Slavcı tartışmaları bu dönemde gerçekleştiği gibi; Puşkin, Gogol, Lemortov ve Herzen gibi edebiyatçılar da pek çok yapıt kaleme aldılar.

Burjuvazinin ideologları pozitivist, devrimci düşüncelerin gelişmesinin önünü kesmek için reformizmin teorik bir zemini olarak kullandılar.

meyeceğini ve hatta değiştirilmesinin zorunlu olmadığını anlatmaktır. "İlke olarak sevgi, altyapı olarak düzen ve hedef olarak ilerleme"; bunlar Comte'a göre toplumsal görüngülerin en yüksek normlarını ifade ediyorlar. Comte'un bu formülasyonları burjuva liberal palavraların en tipik örneklerindendir. Comte'un bu anlamda en karakteristik sloganları ise "düzen ve ilerleme"dir.

Kapitalizmin yeni dini

Toplumsal tarihi de Comte, aynı şekilde söz konusu üç aşamanın görünürlükteki "yasalar"ına göre sınıflandırıyor; tabii ki Comte bu şemaları, insan düşüncesinin gelişimine ve hatta tek tek insanların gelişme aşamalarına da uyguluyordu. Ona göre toplumlar üç aşamadan geçiyordu: düşüncede teolojik gelişme-

nin bir ifadesi olan savaşçı bir dönem, metafizik aşamaya tekabül eden geçici bir dönem ve en sonunda pozitif aşamanın karşılığı olan bilimsel ve endüstriyel bir dönem. "Endüstriyel" dönemi, yani kapitalist dönemi, toplumsal gelişmenin en yüksek ve en sonuncu aşaması olarak tarif ederken Comte, sosyolojik bakış açısının burjuva karakterini de ortaya sermekteydi.

Comte, ekonomik ve siyasi gelişmeden daha fazla önem verdiği "ahlaki yenilenmeyi", toplumsal gelişme başta olmak üzere her türlü insanı ilerlemenin yegâne zemini olarak görüyordu. Buradan da Comte, insanlık için öngördüğü ve "yüce varlığın" kültünü ifade eden yeni bir dinin zorunluluğuna varıyordu.

"Yeni bir din"i öngören düşünceleri etrafında büyük bir gürültü koparan Comte'un yaptığı, idealist düşüncelerini en son kertesine kadar vardırıktan başka bir şey değildi. "Yüce varlığın" kültü dışarıdan bakınca, bilimin ve "büyük düşünürün" kültü gibi gözüküyordu; özünde bu, yeni bir hiyerarşik dinin kuruluşunun örtüsünden başka bir şey değildi ve dolayısıyla da diğer dinlerden daha az gerici değildi. Comte'un anlayışına bakılırsa pozitivist "kilisenin" rahipleri

Üçüncü Napolyon

1808-1873 yılları arasında yaşadı. Birinci Napolyon'un yeğeni, Hollanda Kralı Louis Bonaparte'nin oğluydu. İtalya'da 1831 devrim hareketlerine katıldı. Strasbourg (1836) ve Boulogne'daki (1840) ayaklanma girişimleri sonucu Ham Kalesi'ne hapsedildiyse de buradan kaçmayı başardı. 1848 Devrimi'nin ardından Fransa'ya döndü ve "Napolyon efsanesi"nden yararlanarak ikinci cumhuriyetin cumhurbaşkanı oldu. Anayasayı yasal yollardan değiştiremeyince 1851'de hükümet darbesi gerçekleştirdi ve 1852'de "Üçüncü Napolyon" adıyla Fransız İmparatoru oldu.

halkı karşıdevrimci bir ideolojiyle yenden kalıba dökmek ve iktidarı da bankere ve siyasilerle bırakmaldırlar.

Comte'un mükemmel düzeninde kapitalistlerle emekçiler barış ve uyum içinde bir ilişki sürdürmektedirler. Fransız sosyolog, emekçilere "kanaatkârlığı ve itaati" önerirken, etrafa da gelişmenin barışçıl olacağı inancını yayıyordu. Comte'un ve yandaşlarının siyasi çalışmaları ise, devrimci işçi sınıfı hareketine karşı ve sosyalizme düşmanlık şeklindeydi.

1848 devriminde Comte, Parisli işçilere yönelik özel açıklamalarında onlardan devrimci mücadelede vazgeçmelerini istedi. Bunun bir gereği olarak da 3. Napolyon'dan, 1. Nikola'dan ve hatta Cizvit Tarikatı'ndan siyasi çalışmaları için destek istedi. Teorileri, burjuva sınıfının gerici yönlerinin güçlenmesinin bir yansıması olan Comte, Fransız Devrimi'nden sonra ortaya çıkan gerici iktidarı olumlu bularak burjuvazinin toprak baronlarıyla siyasi ortaklığını savunmuştu. O ortaçağın toplumsal düzenini savunmakla, hem teokrasiyi hem de engizasyon mahkemelerine yeniden saygınlık kazandırıyor.

Materyalizme ve diyalektliğe düşmanlık

Marksizm'in klasikleri, Comte'un toplumsal görüşlerinin ve genel olarak pozi-

Cizvit Tarikatı

Cizvit, (Latince: Societas Iesu) İsa Derneği (İng. Society of Jesus) olarak anılan bir Hristiyan tarikatı. Tarikatı Ignatius of Loyola kurmuştur. Misyonerlik ve eğitim başlıca eğildikleri alanlardır.

Cizvitlerin benzer tarikatlardan en önemli farkının örgüt yapısında olduğu görülür. Tarikat üyeleri her zaman göze batmadan her türlü toplum içerisinde, o toplumun insanları ile aynı düzeyde ve uyum içerisinde yaşarlardı. Tarikat, ilk gününden itibaren kısa vadeli hedefler yerine hep uzun vadeli hedeflere yö-

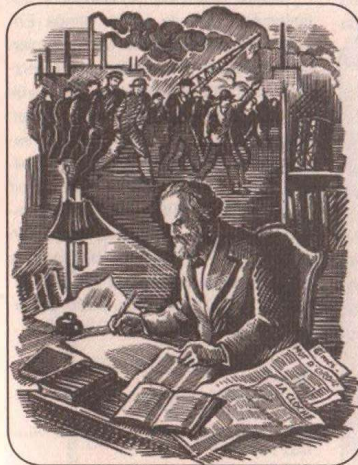
nemiş ve özellikle insana yatırım yapmıştır. Gerçekten insana yapılan yatırımlar sayesinde cizvit tarikatı çok kısa sürede avrupanın en önemli siyasi ve ekonomik gücü haline gelmiştir.

Cizvitlerin en önemli bir başka özelliği ise toplumcu düşünceye sahip olmalarıdır. 1610-1767 yılları arasında Paraguay'da komünar bir devlet kuran Cizvitler, sefalet içinde yaşayan Kızılderililere de bir yaşam olanağı sundular. Cizvit devleti Katolik Kilise'sinin hismine uğramış ve dağıtılmıştır.

tivizminin gerici karakterini gözler önüne sermişlerdi. Marks'ın değerlendirmesi şöyleydi: "Comte, Parisli emekçiler nezdinde siyasi açıdan (kişisel diktatörlük) emperyalizmin, siyasi iktisat açısından kapitalist iktidarın, insan yaşamının ve etkinliğinin ve hatta bilim alanında bile hiyerarşinin peygamberi, yeni bir din kitabının yazarı ve daha da ötesi eski Papa'nın yerinde oturan yeni ve kutsal bir Papa olarak biliniyordu."

Comte'un dini öven görüşlerinin ortaya çıkmasıyla birlikte birçok taraftan da coşkusunu kaybetti. Ardından da Comte'un hareketi ikiye bölündü: Başını Pierre Laffite'nin çektiği birinci hareket, Comte'un görüşlerinin takipçisi oldu ve onun kitaplarında dile gelen görüşlere, İnci'ye tapar gibi bağlı kaldı. Bunlar başta Fransa ve İngiltere olmak üzere ve özellikle de Brezilya'da pozitivist dini cemaatler kurdular ki bunların bir kısmı bugün bile hâlâ varlığını devam ettirmektedir. Başını Emile Litre'nin çektiği ikinci hareketse, Comte'un kilise şeklindeki örgütlenmesine karşı çıktı; ancak onun felsefi ve sosyolojik teorilerinin takipçisi oldu.

Pozitivizmin ortaya çıkması, felsefe tarihinde dikkat çekici bir gelişmeydi. Bu,

Karl Marks: "Comte, Hegel'in yanında bir zavallıdır!"

David Hume

1711-1776 yılları arasında yaşamış İskoçyalı filozof, felsefede kuşkucu ve bilinmezci (septik ve agnostik), aktif politikacı. Toplumsal ekonomi sorunları üzerine denemeler yazdı ve özgün bir tarihçi oldu. Hume'un felsefesi İngiliz burjuvazisine özgü düşüncenin yöneliminin, yani Locke'un deneysel felsefesi ile başlayıp sonradan Berkeley'in öznelliliğine(subjectivisme) dönen ve en sonunda bütün temel sorunlarda bilinmezlikten yana, yani gerçek bilginin olanaksızlığını iddia eden teoriden yana düşünceleri benimseyen yönelimin en belirgin örneğini temsil eder. Hume, Berkeley gibi, maddenin varlığını yadsımakla yetinmez, nedensellik ilişkilerinin nesnel gerçeklikleri olmadığını, yalnızca öznел bir alışkan-

burjuva hâkim sınıfı ideologlarının artık atalarının felsefi konularından uzaklaştıklarının da ifadesiydi. Pozitivizm, bilimin metafizik olarak damgaladığı eski felsefeden ayrı durması gerektiğini belirtiyor ve bunun yerine bilimle aynı konumu paylaşan pozitivist bir felsefenin yaratılmasının zorunlu hale geldiğini söylüyordu.

Felsefede materyalizme ve diyalikteğe karşı mücadelede başlatan pozitivism, bu konumuyla felsefede 17. ve 18. yüzyılda görülen idealist ve bilinemezci kanadın mirasını devam ettiriyordu.

Pozitivizm, 17. ve 18. yüzyılda Fransız felsefesinde görülen materyalist ve Tanrıtanımaz akımın bir karşıtı olarak ortaya çıktı. Devrimden sonra iktidara yerleşmiş olan Fransız burjuvazisi için artık materyalizm, yabancı ve tehlikeli bir akımdı. Gün geçtikçe burjuva politikacılar ve ideologları pozitivismi, güçlenen proletarya hareketine ve onun felsefesi olan tarihsel materyalizme karşı daha çok kullanmaya başladılar.

Tutucu burjuva ideologları, pozitivismi şun veya bu görüşünden gün

liğin değişikliklerine uyarak kurulmuş olduklarını bildirerek, kuşkuculuğunu, şeylerin nedensel ilişkilerine kadar genişletir. İnsan, olaylar dizilerinin, düzenli bir biçimde yinlendiğini saptadı ve bundan, başka bir neden olmaksızın, olaylardan birinin, ötekini nedeni olduğu sonucuna vardı. Marks'ın Ekonomi Politikin Eleştirisine Katkı'da tahlil ettiği Hume'un para teorisi, onun, şeylerin yüzeysel görünüşlerinin her zaman esas temel süreçleri yerlerini aldığı yolundaki yutturmaca burjuva anlayışının ekonomik ilişkilere uygulanışdır. Başlıca felsefe yapıtları: İnsan Tabiatı Üzerine İnceleme(1739-1740), İnsan Aklı Üzerine Araştırmalar (1748)

Kaynak: Georges Politzer, Felsefenin Başlangıç İlkeleri, Sol Yayınları, Mayıs 2002.

geçtikçe daha fazla etkilenmeye başladılar. Aynı durum ve hatta daha fazlası liberal burjuvalar için de geçerliydi ki çoğunlukla bunlar özgürlükçü "masonlar" olmakla övünüyorlardı. Diğer açıdan idealist olan düşünce sistemlerine göre pozitivism, idealizmin maskeli bir biçimiydi. Bu akım dinle olan bağıni açıktan "Tanrıclık" şeklinde ortaya koymuyordu; hatta bunları, saçma ve aşırı "sistemlere" karşı çıkararak ve bunların metafizik felsefenin bir öğretisi olduğunu belirterek, sözde de olsa reddediyordu. Ancak bunun karşısına buna benzer bir öğreti olan, yani "bilimin bilimi" olduğu belirtilen ya da "bilimin, felsefe" olduğu şeklindeki görüşlerle çıkıyordu.

Pozitivizm, öзде daha önceki ileric felsefenin öğretilerini reddediyordu; ancak

Jacques Laffitte

1767-1844 yılları arasında yaşamış Fransız siyaset adamıdır. 1816 ve 1827'de Liberal Parti'den milletvekili seçildi. Temmuz Devrimi'nde etkin rol aldı. C. Perier hükümetinde Konsey Başkanlığı ve Maliye Bakanlığı görevlerini yürüten (1830) Jacques Laffitte, 1831 yılında istifa etmek durumunda kalınca sol muhalefetin başına geçti.

"pozitif" bilgiyi, yani "tahmini bilgidен" tümden arınmış olan pozitif bilgiyi ise savunuyordu. Felsefenin açıktan idealist olan akımlarının tersine pozitivizm, doğa bilimlerine yaslanmaktaydı ve doğa bilimlerinin verdiği sonuçların birçoğunu kabul ediyordu; ancak, çoğunlukla bilimsel bakış açısını ve bu bakış açısının materyalist sonuçlarını birbirinden ayrı şeylermiş gibi değerlendiriyordu. Materyalist felsefeden uzaklaşarak ve bilimi felsefe düzeyine yükselterek, yani felsefeyi bilimde çözülmeye uğratarak, idealizmi ve bilinmezliğe yol veriyordı.

İktidarı elinde tutan ve artık toplumsal ilerlemeye karşı duran burjuvazinin ideologları da pozitivistlerin kısmen Hume ve Kant'tan devraldıkları bilinmezliğin cazibesine kapıldılar.

İnsan bilgisinin, hem varlığın birçok gizemini keşfetmeye yetmeyeceğini hem de felsefenin, tayin edici sorunlarına yanıtlar bulamayacağını ileri süren pozitivistler, bu görüşlerle ister istemez dinin önünü açıyorlardı. Comte da birçok kez Tanrıtanımazlığa düşman olduğunu açıklamıştı. Pozitivistler, felsefenin temel sorunlara ilişkin sunduğu muhtemel bir çözüme itiraz ederken, kullandıkları biçimler, pozitivist felsefi akımların birbirinden farklılaşmasını da sağlıyordu. Örneğin, başlangıçta felsefenin sorunlarını

çözme konusunda insan aklının çaresiz kaldığını söylerken, sonradan, felsefenin temel sorunlarına "üçüncü çizgiyi"yle yanıt aramayı denediler. Daha sonradan ise, aslında felsefenin temel sorunlarının kendisinin anlamsız olduğunu iddia ettiler. Bütün bilimler hep birlikte felsefenin yerine konunca, ya felsefe çözmesi gereken sorunlardan soyutlandı ya da felsefi araştırma, bilgi teorisinin sadece bir aşamasına indirildi.

Pozitivizm, bilimin görevini, sadece öznenin duygu ve deneyimlerini düzenleme ve açıklamayla sınırlıyordu. Çünkü böylece bilimin köşe taşı olarak ilan edilen "sağlıklı anlam"da gerçekleşmiş oluyordu.

Bu şartlarda pozitivizm, geniş burjuva çevrelerde büyük bir etkiye sahip oluyordu. Bilimle uğraşan birçok ilericı aydın, pozitivizmin etkisi altına girmişti. Çin ve Latin Amerika'daki birçok ilericı dü-rüst aydının, 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren pozitivizmden kuvvetle etkilenmesinin gizi de işte burada yatıyor. Bu durum 19. yüzyılda Rusya, Polonya ve başka ülkeler için de geçerlidir.

Burjuvazinin ideologları pozitivismi, devrimci düşüncelerin gelişmesinin önünü kesmek için "reformizm"ın teorik bir zemini olarak kullandılar. Pozitivizmin en çok taraftarı, kapitalizmin 19. yüzyılda

Georg Wilhelm Friedrich Hegel

İdealist Alman filozoflarının en büyüğü olan Hegel, 1770–1831 yılları arasında yaşadı. Hegel, büyüklüğünü özellikle diyalektik yöntemine, idealist bir şekilde anlamasına rağmen aslında doğru olan bu metoda borçludur. Hegel tarihsel materyalizmin sınırına dayanmış nesnel idealist bir düşündürdür. Ona göre; insanlık tarihinde ifadesini bulan mutlak akıl, mutlak ide(fikir), ilk prensip ve tek gerçektir.

İlk kez Marks, özne ile nesnenin birliğini doğada ve toplumunda uygulamak suretiyle, Hegel'in diyalektiğini tersine çevirip gerçekten ayakları üzerine koymuş ve bilhassa bunun hakikî devrimci özünü meydana çıkarmıştır.

Hegel'in başlıca eserleri; Esprinin Fenomenolojisi (1807), Mantık Bilimi (1812–1816), Felsefi Bilimler Ansiklopedisi (1817), Hukuk Felsefesinin Prensipleri (1820).

Kaynak: G. V. Plehanov, Marksizmin Temel Sorunları, Sosyal Yayınlar, İstanbul 1994

en çok geliştiği Fransa ve İngiltere'de bulunuyordu.

Marks, pozitivizm için isabetli bir be-timlemede bulundu. 1866 yılında Engels'e yazdığı mektupta Marks şunları söylemekteydi: "Bir yandan da Fransızların ve İngilizlerin şahsıyla ilgili büyük gürlüldü kopardıkları şu Comte denen adamı inceliyorum. Onları etkileyen şeyin, onun 'sentezlediği' ansiklopedik bilgisi olmalı. Ama o, Hegel'in yanında bir zavallı (matematik ve fizik profesörü olması nedeniyle ayrıntılarda Hegel'den daha iyidir; ama Hegel, bu alanda da iş genele kayınca ondan çok çok yükseklerdedir) gibidir. Bu baktan pozitivizm kitabı ise 1832 yılında yayımlanmış!"(4)

Dipnotlar:

1. A. Comte: Pozitivizmin Ruhunun İncelenmesi Üzerine, Leipzig, 1915, s. 17.
2. K. Marks/F. Engels: Seçme Mektuplar, Berlin 1963, s. 577 vd.
3. W. I. Lenin: Materyalizm ve Ampririzmizm, s. 331
4. K. Marks/F. Engels: Seçme Mektuplar, s. 212

Immanuel Kant

1724–1804 yılları arasında yaşamış ünlü Alman filozofu. Aydınlanma döneminin en ünlü filozofudur. Aynı zamanda modern felsefenin babası olarak da bilinir. En ünlü sözü ise "Akılını kullanma cesareti göster"dir.

1755'te Evrensel Fizik ve Gök Teorisi adlı kitabı yayımlandı; bu kitap, yıldızların oluşumu üzerine Laplace teorisinin ön belirtisidir. 1781'de Salt Akılın Eleştirisi'ni, 1787'de ise Sonsuz Baş Üzerine Bilimsel İnceleme'yi yazdı.

Onun bilinmezliği, şeylerin kendilerini "kendinde" oldukları gibi tanımanın olanaksız olduğunu ileri sürer, onları ancak bize göründükleri gibi ("olaylar", sözcüğün etimolojik anlamında

"görüngüler" demektir) tanıyabiliriz.

Kant, Fransız Devrimi'ni sempati ile karşılamıştır. Dinde, usçudur, ama olumlu (positives) dinlere saygı gösterir. Felsefede dogmatizme saldırır, ama kuşkuçuluğu da kabul etmez. Ahlakta bütün dış yasaları yadsır, ama bütün yadsıdıklarından çok daha sert bir iç yasaya tabi olmak üzere, kurgu konusunda ataklık, cesaret, ama olgular düzenine ve pratik düzene saygı. Onun kafasının belirgin özelliği budur. Kısacası, liberal burjuvazinin gerçek tipidir.

Kaynak: Georges Politzer, Felsefenin Başlangıç İlkeleri, Sol Yayınları, Mayıs 2002.

Televizyon reklamlarında gündelik hayatın temsili:

Seks ve çikolata

Seks ilişkisel kullanımdan geçerek fizyolojik ve psikolojik “doyum sağlama olarak” sosyalleştirilip normalleştirildiğinde, “tüketme” de kolayca amaç yapılabilir ve popülerleştirilebilir. Bireysel değer satışında, “ne kadar çok” ve “ne kadar farklı” tüketirsen ile ölçüldüğünde, değer kazanma “cebindeki paraya” (satın alma gücüne) göre biçimlenir.

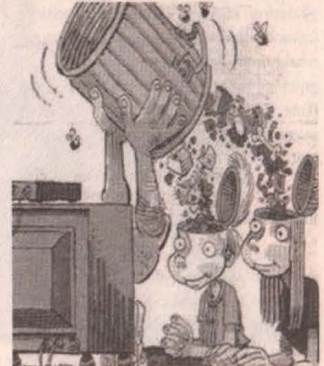
Gündelik hayat

Türkiye’de çoğu gazetelerin, dergilerin ve televizyon programların içerikleri seksüel çağrışımlar ile dolu. Medyada seks konuşulmakta ve tartışılmakta, çünkü güçlü olan gündemi belirler. Güçsüz olana bu gündemi eleştirme olanakları bile verilmez. Bir akademisyen veya güçsüz konumdaki biri televizyondaki seks hakkında konuşmak ve yazmak isterse, büyük olasılıkla engellerle karşılaşır. Cehaletin bilgiçlik tasladığı çevrelerde (buna bazı akademisyen olmayan akademisyenlerin olduğu çevreler de dahil), ancak “medya dünya görüşünün” promosyonu yapılır, televizyonu anlamlı bir şekilde irdelleyecek kimse çok azdır ve onlar da engellenir. Dolayısıyla, gündelik hayat güç ve çıkar ilişkilerinden bağımsız, kendiliğinden olan bir şey değildir.

Gündelik hayat denildiğinde her gün rutin ve rutin dışı süren yaşamımızdan bahsediyoruz. Dolayısıyla, gündelik hayatı anlamak ve incelemek tüm hayatı anlamak ve incelemektir. Biz bunu gündelik yaşamdan bir örnek veya örnekler seçerek yaparız. Bu örnekle, insanın

yaptıkları, yapmadıkları, yapamadıkları, düşündükleri, düşünmedikleri ve hissettikleri ve hissetmedikleri üzerinde dururuz. Bunu yaparken, bazen “insanın kendini, günlük yaşamdaki ifadelerini” yüceltir ve gerçeğin yansıması, kamuoyunun örneği, aktif ve bağımsız iradenin ifadesi, insanların istekleri, umutları, beklentileri, sevdileri olarak sunarız. Bu sunumu yaparken, gündelik hayatı sanki insanın kurduğu ve yönettiği bir şeymiş gibi ele alırız. Daha kötüsü, “gündelik hayatın bu hayatı yaşayanlar tarafından ifadesini” özgür iradenin ve rasyo-

Popüler kültür, gündelik hayatı sömürgeleştiren bir kullanım ve tüketim kültürüdür. İnsan eğer popülere katılmazsa veya kazara popüleriyakalayamazsa, popüler bir şekilde tedirgin edilir ve tedirgin hisseder; huzursuzdur.

nel varlığın kendisini anlatması olarak kabulleniriz. Buna benzer birçok ön kabulle geliriz. Böylece, ciddi hatalar yaparız.

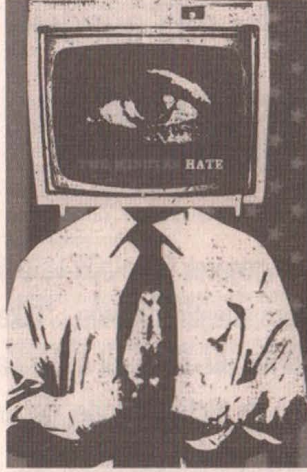
Gündelik hayatın sömürgeleştirilmesi: Popüler kültür

Popüler kültür, gündelik hayatı sömürgeleştiren bir kullanım ve tüketim kültürüdür. İnsan eğer popülere katılmazsa veya kazara popülerleri yakalayamazsa, popüler bir şekilde tedirgin edilir ve tedirgin hisseder; huzursuzdur. Popüler medya, madde bağımlı duruma gelmiş popüler kullanıcıyı özgürlük mitleriyle besler. Popüler siyasal, ekonomik ve kültürel pazarda emeğiyle üretime ve dağıtım katılan ve bölüşümden ona verilen serbest köleliği garantilen insan, popüler olmayan kendine kendi olarak bakmaktan korkar; kendini kendinden çalan popülerlere kurtarıcı olarak sarılıp özgürlüğünü, kimliğini ve kendini bulup rahatlar: Bu yolla kendinin sandığı "önemli kendi" olur. Bunu her gün sürekli yapmak zorundadır. Böylece kitle üretimi yapan endüstriyel yapıda insan materyal ürünleri, bu materyal ürünü yaratan üretim biçimi ve ilişkilerine uygun bilinci taşıyarak yaratır.

Zaman ve dil sınırlarını aşan popüleri en popüler seks ve seksüel tatmin ve umut satışıdır... Popülerlerle paketlenmiş popüler, tüketiciler alır ve popülerleri boğazlarına takarlar, saçlarına ve yüzlerine sürerler, midelerine indirirler, üstlerine giyerler, kulaklarına ve vücutlarının başka yerlerine takarlar, ayaklarına giyerler. Bu yolla popülerin popülerleştirilme sürecini tamamlarlar. Bu tamamlamada, tüm pazar mekanizması memnun gülmüser.

Tüketim ve seks

Seks, ilişkisel kullanımdan geçerek fizyolojik ve psikolojik "doym sağlama olayı" sosyalleştirilip normalleştirildiğinde, "tüketme" de kolayca amaç yapılabilir ve popülerleştirilebilir. Bireysel değer

satışında, "ne kadar çok" ve "ne kadar farklı" tüketirsen ile ölçüldüğünde, değer kazanma "cebindeki paraya" (satın alma gücüne) göre biçimlenir. Zaten tabularla, ideallerle, yasaklarla ve günahla ilişkilendirilmesi nedeniyle seks tarih boyu ciddi şekilde zorlaştırılan bir insan ilişkisidir. Elbette, toplumsal engeller gelince, onunla birlikte alternatif çözümler üretilmeye başlanır. Bu çözümler en az iki grup içine düşer. Birincisi "gayri meşru, tasvip edilmeyen, onaylanmayan, kınanan" çözümlerdir. Bu çözümler en eski mesleğe başvurmaktan kendi kendini tatmine, homoseksüelliğe ve bir hayvanı kullanarak tatmine kadar çeşitlenir. Bu tür gereksinim gidermeyle ilgili olarak dünyada yaygın bir porno ve alet edevat endüstrisi ve gayri meşru "evler" ve "yerler" bulunmaktadır. İkincisi ise, meşru çözümlerdir. Bu meşrulaştırılmış çözümlerin başında evlilik gelir. Evlilik elbette her endüstri için değişen ölçüde faydalıdır. Bu fayda aynı zamanda düşüncelerle, inançlarla ve tutumlarla desteklenir ve bu destekten hem meşrulaştırılmışlık sınırı içinde iş gören hem de bu sınır dışında iş gören ekonomik, siyasal ve kültürel sermayeler/güçler fayda elde ederler.

Seks, popüler medyanın sürekli olarak işlediği en popüler konulardan biridir.

Televizyon ve günlük hayat öykülerinin merkezileşmesi

Televizyon, örgütlenmiş merkezi temsil sistemidir. Bu temsil, televizyon programları denen anlatı türleriyle yapılır. Bu temsil örgütlenmiştir, çünkü günümüzde bir endüstriyel egemenliğin materyal üretim ve ilişki tarzını meşrulaştıran faaliyetler ağırlıkta televizyon medya endüstrisinin gözde parçasıdır. Merkezileşmiş bir anlatı sistemidir, çünkü artık haber dahil anlatı üretimi ve dağıtım bu endüstriyel yapı tarafından yapılır ve çoklu merkezlerden yapılabilir. Rusya Today (Rusya), CCTV9 (Çin), CNBCE, Al-Jazera, CNN-Int, Press Tv (İran), France24, BBC-World, TNT, TV8 ve her ülkedeki tüm televizyonlar küresel pazarın profesyonel anlatı biçimini öğrenmiş ve becerili bir şekilde kullanmaktadırlar. Ülkelerde halkın ve yerelin artık kendisi için kendi anlatısını üretmesi (örneğin, kendi dedikodusunu üretmesi) ortadan kaldırılmış veya bir köşeye itilmiştir: Dedikodu dahil, yerelin gündemindeki her şey medya endüstrileri tarafından paketlenmiş ve yayılmış ürünlerden oluşmaktadır. Bu paketlerde "gündelik hayatta normalleştirilmiş egemenlikler" köpeğin her gün insanı ısırması olduğu için, habere ve programa konu yapılmaz. Ücret politikaları, iş koşulları, "kriz var" diye milyonlarca insanı işten çıkarmalar gibi normalleştirilmiş "ısırmalar" medya gündeminde olmaz. Onun yerine, "köpek insanı ısırılır" (örneğin, Iraklı bir muhabir Bush'a ayakbağı fırlatır) ve çoğu kez "haber olmaması gereken olaylar" haber yapılır: Bu olaylarda halktan olanlar hep kötü, rezil, iğrenç, utanç verici, aşağılık, çağdışı şeyler yaparlar.

Televizyonda gündelik yaşamın ifadeleri siyasal dedikodular, eğlence kültürü, seks, içki, müzik ve moda ile çeşitlenerek temsil edilir. Haberler çoğunlukla dedikodular biçimindedir; cinayetler, trafik canavarına yüklenen kazalar, görüşleri ve yaşam tarzlarıyla tüketim aptallığının temsilcisi olan sanatçılarla yapılan showlar televizyonda egemen durumdadır. İnsan ilgisi hep seks ve seksle karışık eğlence mi ki medya bü-

İnsan ilgisi barınak, ekmek, iş ve gelecek kaygısını içermiyor mu ki medyada çok ender sunulmaktadır veya sunulduğunda bireyselliğe indirgenmektedir?

yük ölçüde bu "ilgileri" sömüren sunumlar yapıyor? İnsan ilgisi barınak, ekmek, iş ve gelecek kaygısını içermiyor mu ki medyada bunlar çok ender sunulmaktadır ve sunulduğunda ise sunulandırılmakta ve bireyselliğe indirgenmektedir? Seks ve tüketime yönelik sunumlarla hangi endüstriyel yapıların reklamı ve satışı yapılıyor?

Televizyonda günlük hayatı kurgulayan popüler durum komedileri, önce bir problem veya gerilim sunarlar, ardından bunu önceden hesaplanmış bir zaman içinde güldürür katarak çözerler. Bu problem ve çare modeli bütün problemlerin (veya yanlış anlamaların) var olan toplum içinde tatlılıkla çözülebileceğini vurgular. Eğer sorun, örneğin ahlaki bir çelişkiyse, çoğunlukla geleneksel ahlak anlayışını destekleyecek şekilde çözülür. Televizyon melodramları çatışmalar, acı çekmeler, gözyaşları, öfkeler, kötülükler, dalavereler, dolaplar ve sonunda hep ahlaki çözümlerle doludur. Melodramlarda ağırlık şiddet ve seks üzerinde toplanır, iyi ile kötü arasında yoğun bir çatışma sürer. İyiyi ve kötüyü, ahlaklıyı ve ahlaksızı tanımlamada kesin

belirli kodlar kullanılır. İyi ve kötü, ahlaklı ve ahlaksız arasındaki çatışma iyi ve ahlaklının kazanması düzenin yeniden kurulmasıyla sonuçlanır. Amerika dahil birçok ülkede televizyonda seks ve şiddet kinayan sağcı örgütler gerçekte bu programların neyi desteklediğini bile anlayamamışlardır. Bu da genellikle kendi anlayışlarını kendi bildikleri yolda yaymak için televizyonu kontrol etme çabalarından kaynaklanır.

Programlarla verilen imajlar ve hikâyeler günlük hayattaki problemleri çömede yeni mitolojiler üretirler. Bu mitolojiler basit anlamıyla endüstriyel ve kurumsal yapıları ve pratikleri açıklayan, öğreten ve haklı çıkaran öykülerdir. Bu mitler insan hayatında önemli olan sorunlarla ilgilidir; insanların ölümlü, şiddetle, aşkla, seksle, işle ve toplumsal çatışmayla uzlaşmalarını çekici çerçeveler içinde mümkün kılar. Gangsterlere, savaşa, devrimcilere, teröristlere, katillere, haydutlara ve yabancılara karşı güçsüz kalan toplumu, Süperman, Arka Sokaklar'da kötü adamlara korku salan süper polisler, Adanalı, Örümcek Adam, Batman gibi süper kahramanlar korurlar. Mitsel güçler tarafından çoğunlukla kötülerin kullandıkları aynı yöntemi kötülerle karşı kullanarak çözümleme popüler ürünlerin çoğunda egemendir. Bütün bunlar belli bir ideolojiyi, özellikle Amerika'da baskın olan düşünüş tarzını ve toplumsal otoriteye boyun sunmayı iletir. Bu mitler egemen örgütlenmeleri ve ya-

şam tarzlarını doğasallaştırır, kişileri topluma uyarlamayı sağlayacak şekilde duruma çözüm getirirler.

Seksin temsili: Televizyonda reklam

Televizyon paketlenmiş anlatılarının hepsi gündelik hayatın bir veya birden fazla yanını değişen biçimlerde temsili de içerir. Bu temsil biçimlerinin, istisnasız hepsinde seks bir şekilde yer alır. Seksin temsili, seks denen sosyalleştirilmiş doğal insan gereksiniminin ve bu gereksinim için gerekli ilişkinin amaçlı kurgulanması şeklinde olur. Bu amaçlı kurgularla, insanlara düşünceler ve bu düşüncelerin meşrulaştırdığı veya gayri meşrulaştırdığı ilişkiler hakkında bilgiler işlenir, işlenmiş bilgiler yeniden üretilir.

"Seks" deneni, amaçlı bir şekilde kurgulayarak kullanan örgütlü anlatı yapılarından biri de televizyonu iletme aracı olarak kullanan reklam endüstrisidir. Reklam endüstrisinin "seks" kurgularının hepsi de gündelik yaşamda insanın kendisini nasıl ifade ettiğiyle ilgilidir: Yemek, içmek, eğlenmek, sevmek, haz duymak, mutlu olmak, değer kazanmak, kimlik oluşturmak ve kimliğine eklemeler yapmak, hayatta beklentilere sahip olmak gibi insanın günlük yaşamındaki her şey bir şekilde "seks" kullanılarak belli endüstriyel amaçlar için yönlendirilmeye çalışılır. Bu yönlendirmedeki amaçlar somut çıkarlarla doğrudan bağlantılı ola-

Sistemin koruyucusu yapay kahramanlar...

bilir. Seksin bu şekilde kullanımında, insanlara en azından bir ürün/marka çağırışımı yoluyla hatırlatılır. O tahrik edici hareketi ve/veya sergilenmiş eti (pazara sunulan kadın vücudunu) gördüğümüzde, aklımıza hemen ürün/marka gelir. Bu akla gelişle birlikte, ürünün/markanın yerleştirilmiş imajlarıyla "avlanırız." Bu yönlendirmedeki amaç, somut çıkarlarla doğrudan olabileceği gibi, dolaylı olarak da bağıntılı olabilir. Seksin bu tür kullanımında, "düşünce" veya "ilişki" işlenir ve bu düşünce ve ilişki ürün/marka ile bağlanmaz: Bu bağı biz kurarız. Seksin kullanımı "seksist" veya "antiseksist" kurgulama biçiminde olabilir. Seksin kullanımı sanki kadın haklarını savunuyormuş gibi de kurgulanabilir. Seksin kullanımı basit bir "et sergileme" biçiminde inşa edilebilir (araba yıkayan çıplak, genç ve güzel kızlar). Seksin kullanımında seks yapmadan seks yapan kadın faaliyeti de inşa edilir (Nestle çikolatasını yiyen genç kız); bu tür kurguda, eylem görsel ve gerekiyorsa sözsel anlatıyla öyle bir şekilde düzenlenir ki, örneğin, metonim veya metaforik anlatı yoluyla, seks iletişime sokulur.(1)

Seks kullanan kurguda daima "gündelik hayatta" bir yerde bir şekilde bir durumdaki insan (bazen birden fazla insan) vardır. O insan ele alınan gündelik durumunda, bir "soruna" en tercih edilen

çözümü üretmesi gerekir ve bunu da üretir. Gündelik durumu ve durumda sorun hemen her seferinde (a) ya fiziksel haz veren (fiziksel doyum sağlayan) (b) ya fiziksel hazdan geçerek sosyopsikolojik bir gereksinimi gideren, (c) ya da herhangi bir sosyalleşmiş gereksinimi karşılayan çözümle son bulur: Satan memnun ve alan memnun, İrfan'a da n'oluyo? Çözümle son bulan insanlık durumu ve bu durumdaki sorun da, çoğu kez yemeyle veya içmeyle ilgilidir. Fakat "yeme" veya "içme" sorunu, "statüye" ve bir şekilde aşk ve sevgi gibi insan duygusu ve ilişkisine bağlanır. Bu bağ aptalca da görünse, bu bağla engellenmiş, bastırılmış, seks için olanakları ve durumu müsait olmayan insanlara (ki bunun anlamı nüfusun büyük çoğunluğu demektir) kolay çözüm sunulur: Yeme ve içme faaliyetinde seksüel haz çıkarma ve böylece vekaleten seks ile kendini tatmin etme.(2)

Vekaleten tatmin engellenmiş tanınan, fakat muhtemelen birilerine ekonomik fayda sağlayan bir tatmin faaliyeti olmazsa, "günah, ayıp, kötü," sayılan ve hatta "yaparsan kör olursun" diye bireye korku verilen bir seçenektir. Bu seçenek bastırılır, engellenir. Bu engellemeler üzerine, Televizyon seyretmekten, bir şey içmek ve yemekten, "Ankamal"da "boş vakit değerlendirmekten" geçerek

yapılacak vekaleten tatminlerin reklamı ve promosyonu inşa edilir.

Vekaleten tatmin arayışı, tatmin elde etmek "normal olarak" yapılan faaliyet yapılmadığı veya yapılmadığı zaman ortaya çıkar. Yapamamanın nedenlerini "koşulların" ve "olanakların" ortadan kaldırılması veya "zorlaşması/zorlaştırılması" olarak özetleyebiliriz. Sunulan alternatifler ikame olarak görünebileceği gibi, asıl gibi de sunulabilir: Çikolata veya dondurma veya herhangi bir ürün, her zaman yeni hazlar için kolayca erişilebilir, psikolojisi yoktur, "onu düşünme" veya "seni yarı yolda bırakma" gibi bir kaygı da yoktur.

Reklamlarda seksin kullanımı örnekleri

Duygusal bağla bağlı iki kişinin günlük yaşamından bir kesit sunulur: Kız, sevgilisini yolcu edecektir. Vedalaşırlar ve erkek trene biner. Bu kurgu oldukça olağan günlük yaşam durumlarından biridir. Fakat birden bire sıra dışı, olağanüstü, heyecan verici, tatmin edici, doyurucu olan sunulur: Kız hemen gizlenir ve çikolatayı açıp, daha tren hareket etmeden sevgilisini kandırır. Ardından, kandırma ve vekaleten seks meşrulaştırılır: Sevgilisi onu çikolata ile oral seks yaparken yakalar. Kız hiçbir suçluluk hissetmez; yemeden alınan seksüel haz, yakalanmanın heyecanı ile devam ettirilir hem de farklı bir alana taşınır. Bu alanda, kız kandırdığı için pişman olmalı veya utanmalıdır. Hayır, öyle

Vekaleten tatmin engellenmiş tanınan, fakat muhtemelen birilerine ekonomik fayda sağlayan bir tatmin faaliyeti olmazsa, "günah, ayıp, kötü," sayılan ve hatta "yaparsan kör olursun" diye bireye korku verilen bir seçenektir.

Kadının erkeğin nesnesi olarak tüketildiği reklamlarda, kadın seks amacı olarak kullanılır. Fakat kadının özne olduğu reklamlarda kadın çoğu kez erkekle seks faaliyeti gibi bir ilgiye sahip değildir.

olmaz, bu tür kurguda öyle olmamalıdır. Onun yerine bir haz bir diğer hazla tamamlanır: yakalanmanın verdiği haz. Kız en az iki hazla mutlu.

Reklamla ilgili etki, diğer tüm örgütlü iletişimlerle desteklenen biriken bir etkidir. Yukarıdaki reklamı anlatırken, bunun en belirgin göstergelerinden biri olan ve belki de 20 sene kadar önceki bir reklam geldi aklıma ve bu reklamın aklıma gelmesini ben istemedim: Kendisi geldi. O reklamda, önce bir gerginlik işleniyor: Normal ile normale ters düşen alışkanlık arasındaki gerginlik: Kız evde. Diyet yapıyor. "La Yogurt" yemek istiyor ama yoğurt yağlı (şişmanlatıcı ve zararlı). Ama canı çekiyor. Evin içinde buzdolabına bir gidiyor bir geliyor. Gergin. Zorlanıyor. Mücadele.

Gerginliğin çözümü: Dolaptan yoğurt alıp, bize La Yogurt'u göstere göstere büyük zevkle yiyor.

Normalin, endüstrilerin yönettiği fişkiyel haz (ve alışkanlık) önünde yenilgi-

si: Kaşıktaki kalan son yoğurt parçasını zevkle yalarken, "Yedim ve hiç de suçlu hissetmiyorum..." diyor kız mutlu bir şekilde. (Bunu yazarken, birkaç gün önceki haber aklıma geldi. Bunu hatırlamayı da ben istemedim (geçmiş olsun tercihi hatırlama tezinel). Haberde McDonalds'daki yiyecekler gibi "fast food" denen yiyeceklerin beyinde tümör yaratması gibi etkilerinden bahsediliyor. Bu durum sokakta "fast food" yiyen insanlara anlatılıyor ve "Yemeyi bırakacak mısın?" diye soruluyor. Herkes "Hayır!" diyor. Dikkat edilirse, "biriken etki" yaşam boyu (mantığı geçersiz yapan alışkanlıklarımız dahil) edindiklerimizle oluşmaktadır.

Reklamlarda seksin yapıldığı yer önemlidir. Çünkü kurguda seks faaliyeti yer ile ön plana geçerse, istenen imaj ikinci plana düşebilir. Dolayısıyla "yer" tamamlayıcı, zenginleştirici veya ilgi çekici ikincil öğe olarak kurgulanır. Örneğin, Nestle'yi silikonlu/şişman dudakları arasına alan kız, büyük hazla kendini sırtı üstü yatağa atar ve haz alma devam eder. Doyum gösterilmez. Biliyoruz ki, çikolata bitince, doyuma ulaşılacak.

Seks her istenen yerde ve özellikle başkalarının gözü önünde ve kamusal alanda yapılmaz. Bunu yaptığınızı düşünün: herkes dondurma yer. Dondurma dondurmadır. Bizim dondurmalar sadece dondurma değildir. İki hazzı aynı anda verir: Dondurma yeme ve vekaleten seks. Dolayısıyla, her türlü kamusal alanda bizim dondurmamızla çifte zevki aynı anda alabilirsin. Aşağıdaki örneğimizde, "ses" ile seksüel çağrışım sağlanmaktadır. Seksin kullanıldığı reklamlarda görüntü, seks ve müzik öğelerinden biri, ikisi veya hepsi birlikte kullanılır. Örneğin: Reklam bir kozmetik reklamı. Yer. Havadaki bir uçağın içi. Genç kadın tuvalete gidiyor ve kozmetiği kullanmaya başlıyor. Bunu yaparken aldığı hazı, bir seks ilişkisindeki hazla çıkarılan sesle yapıyor ve bunu uçağın içindeki herkes duyuyor. Kadın tatmin olmuş ve mutlu bir şekilde yerine geri dönüyor. Herkesin gözü onda. Hostes yaşlı bir kadına soruyor: "Ne alırsınız?" Kadın, "Onun aldığından..." diye yanıt veriyor. Bir kozme-

tik ürünün reklamı, kullanmanın verdiği haz, seks hazzıyla eşleştirilerek yapıyor.

İçecek reklamlarında (bira dahil) çoğu kez erkek, seks nesnesi kadını içecekten geçerek elde eder. Bu elde ediş erkeğin içeceği içerken, içecek onu birden bire güzel kızlar/kadınlar arasına götürür ve onlarla doyum sağlar. İçecek bitince, mutlu şekilde geriye döner. O mutluluğa erişmek için bir daha satın alıp içmesi gerekir. Bazen de kızı/kadını elde ediş, içkiyi içme sırasında yanına/oraya gelen bir kıza içki sayesinde

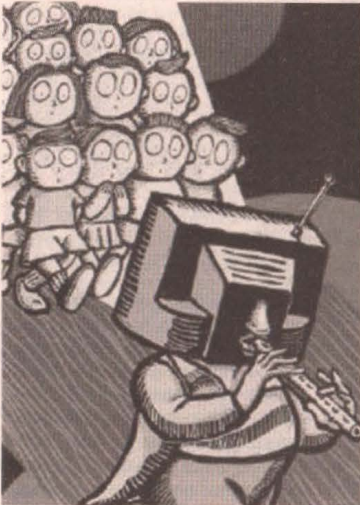
"Seks" deneni, amaçlı bir şekilde kurgulayarak kullanan örgütlü anlatı yapılarından biri de televizyonu iletme aracı olarak kullanan reklam endüstrisidir.

ilişkiye geçmesiyle olur. Kurgular oldukça zengindir; fakat temel tema ürün kullanımı/tüketimi sayesinde kıza/kadına sahip olma etrafında döner.

Erkekler kızı/kadını eskiden spor arabayla da elde ederdi. Şimdi kadını/kızı elde etme ürünleri çeşitlendi. Hiç akla gelmeyecek üründen bile kullanılmaktadır: Çok çekici genç bir kız tüp getiriyor size: Bir zamanlar arabayla gelen kızlardan bazıları, şimdi "ocak tüpünü" taşıyor: onu görmek için. elbette tüp alman gerek. Kadını/kızı elde etmede şimdi içecekten yiyeceğe ve kozmetik ürünlere kadar zengin bir yelpaze var.

Erkek sürdüğü parfüm, traş kolonyası veya deodorant ile kadını/kızı çeker getirir. Bunu yapamazsa, "zengin" olması ve hatta zengin değilse Mustafa Sandal'ın "Muhabbet Card" reklamında yaptığı gibi, zengin numarası yaparak "kızları" çekmeye çalışır. Peki kadın? Kadın çoğu kez ya seksüel tatminsizliğinde kendini tatmin etmek için kulla-

nır/tüketir. Bunu yaparken bazen diğer kadınlara statü ve doyum pazarlamasıyla ömek olur ve bazen de erkekleri peşinde koşturur. Kadının erkeğin nesnesi olarak tüketildiği reklamlarda, kadın seks amacı olarak kullanılır. Fakat kadının özne olduğu reklamlarda kadın çoğu kez erkekle seks faaliyeti gibi bir ilgiye sahip değildir. Bazen erkeği seksle ilgili olmayan bir çıkarı için seks kullanarak erkeği baştan çıkartıp kullanır (örneğin, Mazda reklamında seksüel çekicilik ve vaatle erkeği arkasına takıyor, aslında amacı erkeği başka çıkarı için kullanmak ki herhalde erkeklerin önemli bir kısmının en az bir tane böyle bir hayat deneyimi vardır). Bazen de, açıkça erkekle ürün arasında tercih yapar: Magnum çikolata reklamında, kızın iki seçeneği var (erkek veya Magnum). Kız "asla daha aزیyla yetinmeyerek" Magnum çikolatasını seçiyor. Reklamdaki kızın t-shirt arkasında "Sadece seks yapmak istiyorum" diye yazıyor İngilizce. Kız caddede koşuyor ve bu yazıyı gören erkekler de hızla birer bire artıyor arkasında koşmaya. Bir tekneye atılıyor kız ve kendini kurtarıyor, çünkü erkekler atlayamıyor; çünkü kız "Aktif" marka meyve suyu içiyor. Bu sırada kızın arkasındaki yazının tümü görünüyor: "Erkekler sadece seks ister" yazıyor.

Çoğu kez kadın, ürün satın alan ve tüketen bu tüketimden seksüel haz çıkarmasını bilen ve başarandır. Çatlasın erkekler, çünkü reklamlarda erkekler bu işte çoğu kez başarısız olarak gösterilirler: Bazı reklamlarda sadece yedikleri ve içtikleri erkekleri hayal âlemine götürür ve hayal âleminde kızlarla/kadınlarla olurlar. Erkeğin aradığı kadındır ve elde etmesi ürünle olan ilişkisinden geçerek olur. Kadının aradığı erkek değildir; statü, üstünlük, haz, bağımsızlık ve bazen de "erkeklerin sadece seks istediğini" bildiği için (aslında, seksüel cazibeyle erkekleri kullanabileceğini bildiği için), erkekle rekabet, onu yenme ve bazen de arından koşturmadan aldığı hazdır. Kızlar/kadınlara her şeyden gerekli hazı çıkarılır: elma, dondurma ve çikolata yeme biçimleriyle, kullandıkları kozmetiklerle, yani, kullanıp tükettikleri her şeyle bunu başarıyla yaparlar.

Calvin Klein reklam filminde seks yıldız Eva Mendez yatağa vücudunu sergilerken "aşk ve delilik arasına gizli saplantıyı" yerleştiriyor ve kadının aşk ve delilik arasında yaptığı Calvin Klein'in "Secret Obsession" ürününü kullanmak oluyor. Böylece, "delicesine olan gizli veya yasak aşk" için kadın (hem de Eva Mendez gibi bir kadın yatağa tek başına kıvrılırken) erkeği kullanmıyor, Calvin Klein kalitesinin ürününü kullanıyor. Bir başka reklamda, "Hiç gerçek aşkı tattın mı?" diye soruyor. Sanki aşk (seks) tat çıkartma, damak tadı, yememiş gibi. Yanıt olarak da, gerçek aşkın tadının bir İtalyan makarnasında olduğunu söylüyor: Afiyet olsun! Gerçek aşkı yedin bitti. Gelecek sefere görüşürüz! Max Faktor reklamında, birçok reklamda olduğu gibi, kadın tüm güzelliği ve çekiciliğiyle, kendisi için pazarladığı fakat asla satmadığı, ken-

di kullanımından geçerek değerlendirilen kendisi için kendisi. Seks için veya erkeğin tüketimi için veya erkeği tüketmek için, seksi/çekici değil kadın; sadece kendisi için; kendisi gibilerle mekânsal birlikte, fakat duygusal izolasyonda/alienasyonda. Kendisi için diğerleri, giyilen çizme, yenilen yemek, kullanılan kozmetiktir. Bir diğer endüstriyel ürün. Diğerleri için kendisi de öyle. Pantene reklamında olduğu gibi saçın veya vücudunun parçaları seni sevmelidir, sevmezse, düşün kim sevebilir? İnsan olarak kendini ve diğerini sevmek, teknolojik bir ürünü satın almaktan, kullanmaktan/tüketmekten geçerek olan bir dünya; ve bu dünyanın insanı. Tutku, yemesini bilen tutkulu kadının Eti Çikolatası tutkusuyla gerçekleşir. "Daha iyisine layık olma", endüstriyel ürünlerle üretilen ve reklamla inşa edilen dünyada, gerekli bir maddeye sahip olmadır.

Silah fallik sembol olarak nitelenir: (3) Freud "Nestlé çikolatasına ve Ankara metrosuna yetişemedi." Artık fallik semboller reklamcının karar verdiği her şey olabilir, sadece çikolata veya dondurmayla dolu külah değil. Arayış da, sadece "seksüel güç yetersizliğini (iktidarsızlığı)" gideren ve ilişkisel doğasıyla bireyin iktidarı hissetmesini sağlayan bir sembol değil, daha çok bireyin kendisinin kendisi için kullandığı/tükettiği ve bu kullanımdan haz/ zevk çıkardığı ve böylece tatmin olduğu bir ürün-sembol. Sigarayı bir fallik sembol olarak düşünün: İçerek/tüketerek, kimseye iktidarsız ol-

duğunu veya doğrudan ilişkiyle tatmin elde edemediğini (veya tatmin edemediğini ki bu zaten reklamcının ilgisini dışı, çünkü reklamcının istediği bireyin vekaleten kendini tatminidir, diğeriyle ilişkiyle olan bir tatmin değil) hissettirmeden kendi kendini tatmin ve bu tatminin reklamı... Bu reklamda, diğer seçeneklerle olan tatminsizlik vurgulanır: "Asla daha azıyla yetinmeyin! Magnum çikolata." Fakat reklamlarda ilginç olan bir yan da aşk ve sevginin nasıl gösterileceği: Satın alma ve tüketme.

Kadın için güç, erkeğin sahip olduğu havluya kapattığı, fakat bir Crunch ile havlu düştüğünde ne mal olduğu ortaya çıkan "iktidarsız güce" bağlı olarak gelmektedir.

Reklamlarda seks kullanımıyla desteklenen biliş ve duygu işlemede, Anadolu insanına "tüketimin" seks gibi yapılması gereken heyecanlı bir şey olduğu anlatılmaktadır. Tüketimle olmaz, yapılamaz sanılan şeyleri başarabilirsiniz: Bir "Crunch" ile neleri patlatırsınız neleri! Hem de korkmadan. Ceturca. Magnumla (vekaleten seks ile) haz ve mutluluğu elde edersiniz. Seks ilişkisinde, güç ve iktidar garantisi, erkek için oldukça güvensiz temellere dayanmaktadır. Kadın için ise güç, erkeğin sahip olduğu havluya kapattığı, fakat bir Crunch ile havlu düştüğünde ne mal olduğu ortaya çıkan "iktidarsız güce" bağlı olarak gelmektedir. Dolayısıyla, Magnum ile sekste, kadın için güçsüzlük, iktidarsızlık veya doyumsuzluk ile karşılaşmak söz konusu değildir: Çünkü kontrol ve güç sizedir: Her şeyi (nerede ola-

cağını, nasıl olacağını, ne kadar olacağını, zamanını ve hızını, gerekirse müziğini) siz istediğiniz gibi ayarlarsınız. Romans mı istiyorsun? Macera mı? Kolay. Parmaklarınızın arasında. Kısır, rekabet, üstün olma, kazanma gibi duygulara vurgu yapan reklamın promosyonunu yaptığı ürünü tüketme, aynı zamanda, diğerlerinde olmayan güç, ayrıcalık ve statü duygusu işler sana.

Seksizm, feminizm ve reklamlar

Reklamcılığı savunan çağdaş anlayışa göre, bir reklamın seksist olduğunu veya seksüel imalarla sömürü yaptığını söyleyebilmek için, reklamı yapanların böyle bir amacının olduğunu açıkça bilmek gerekir. Aksi takdirde, izleyici veya eleştirmen olarak sizin reklamda gördüğünüz reklamı yapanın amaçlamadığı, niyet etmediği olabilir. Yapımcıya sorarsın, o da "Hayır, öyle bir mesaj vermek istemedim." diyebilir. Dolayısıyla, bu reklamlardaki apaçık görünen imalar, mesajlar, benzeştirmeler, çağrışımlar, sadece benim gibi seksüel manyakların kafasında bu şekilde anımlandırılır. Normal insanlar, bu reklamlarda böyle bir şey göremezler. Bu tür anlatı, gerçek olarak sunulan her şey sunanların gerçeği olası yorumlarından biridir" ön kabulüyle günümüzde olduğu gibi egemen yapılsa, insanlar, kınanmamak veya

aptal yerine konmamak için gördükleri gerçeği bile gizleme yoluna giderler. Bunun en aşagılık örneklerinde birini, Türkiye'de bir gazetenin, "İnsanlara ve her görüşe saygı duymalıyız, kimseye, örneğin, hortumcu dememeliyiz." diyen reklamında görürüz: Hortumcuya hortumcu olduğunu söylemeyip de ne diyeceğiz? Soyguncuya ne diyeceğiz? Binlerce aile babasını gazeteden atarak işsiz bırakan bir gazetenin, "Hepimiz 70 milyonluk bir aileyiz" diye yaptığı propagandaya "bilış yönetimi sahtekârlığı" demeyelim de ne diyelim?

Reklamcılar, günümüzde, gerek duyamadıkça, ender olarak "seksizm" olarak nitelenecek içerik sunarlar.(4) Asıl seks yerine, "vekaleten seks" pazarlanır. Reklamlarda, sevgi, aşk ve sevgili ilişkileri, "kullanma ve haz almaya" indirgenir. Düşünün, sevgiliniz trene binmiş gidiyor. Eh. N'apacaksınız? Onu bir başka erkekle aldatmak hem zaman alır hem de pek tasvip edilmez. O zaman, daha tren hareket etmeden, sevgilini, daha tren bin-dirir bindirmez, çikolatayla seks yaparak sevgilini aldatırsın. Bu aldatma gayri meşru değil, kimse de bunu kınamaz, böylece bir tahta iki kuş vurursun bu gündelik pratikte: Aradığın hazı, doyumunu alır ve gereksinimini gidererek mutlu olursun; bundan sevgilinin haberi bile olmaz. Ama sevgilinin veya birilerinin haberi olsa bile, korkun yok, çünkü sadece "bir şeyi zevkini çıkartma çıkartma yiyorun". Eğer birileri bunun için, "Sen n'apıyorsun ya, çikolatayla oral seks mi yapıyorsun!" derse,(5) Sen de "Bu senin yorumun, kafadan kontak mısın?" dersin ve post modern seksi, post modern ve post yapısalçı açıklamayla desteklersin.

Bu reklamları yapanların seksist olmasına gerek yok; feminizm de olabilir bazıları. Sorun, reklamı yapanın ne olduğu veya kimliği değil; pazarlanacak, reklamı yapılacak malın nasıl sunulaca-

Sorun, reklamı yapanın ne olduğu veya kimliği değil, pazarlanacak reklamı yapılacak bir mal var ve bunun nasıl sunulacağıdır. Eğer "en etkili" sunum, seks sömürüsüye, o sömürü yapılır.

Reklamcılık seks duygularını ve tatminsizliklerini sömürerek, belli ürün, düşünce ve davranış tarzını pazarlarlar.

ğidir. Eğer "en etkili" sunum seks sömürsüyse, o sömürü yapılır. Yapmazsa, o zaman işinden bile olabilir. Reklamda içeriği dolduranların amacı kendi özel düşüncesini yansıtmak değildir; dolaşımda olan reklam pratikleri ve dolaşımda olan egemen/yaygın düşünce ve duyguları sömürme yolları bulmak ve bundan hareket ederek reklam yapmaktır. Dolayısıyla, eğer dolaşımda yaygın olan feminizm ise, feminizmi temel alarak reklamını oluşturur, seksizm ise seksizmi temel alarak.

Son sözler

Erkek, "yılan kadına" kanıp elmayı yiyince (yani Havva Adem'i ayartıp seks yapınca), erkeğin üstünlüğü ve kadının köleleştirilmesinde önemli ilk adım atıldı: Tanrı, Havva'ya, "Senin acılarını ve gebeliğini büyük ölçüde çoğaltacağım. Acılar içinde çocuk doğuracaksın. Arzun kocan için olacak ve kocan senin üzerinde hüküm sürecektir," dedi. Sonra, Adem'e, "Kadının sözüne uyduğun ve yeme dediğim ağaçtan yediğin için, ... hayatın boyu toprağı işleyerek yiyeceksin; ... topraktan geldin toprağı döneneceksin." dedi (Genesis). Sonra, ikisini de dünyaya attı. Dünyada "elmayı yeme" öyle kurallara bağlandı ki, erkekler elmayı ya yiyemez oldular ya da bir iki dişlemeden sonra doydular ve bitirmeden kenara bıraktılar. Bitişi sigarayla tamamladılar. Kadınlar mutsuz, ama onların da imdadına modern endüstriler yetişti ve telif mekanizmaları

getirdiler. Reklamcılar "mutluluk vaadiyle" kadınlara oltayı attı. "Kadın özgürlüğünü" seks ile karıştıran, ideolojik anlamda seks ticareti ve ekonomik anlamda endüstriyel çıkarların promosyonunu yapanlara, böylece reklamcılık da katıldı. Oltta hiç boş kalmadı o zamandan beri.

Sosyal bakımdan sorumlu reklamcılığın olduğu, reklam endüstrisi tarafından iddia edilir. Reklam endüstrisiyle bağlantılı ilişkiler ve üretim alanında, reklamcılığın sosyal sorumluluğu ve etik konusu egemen yaklaşımların gündemini oldukça meşgul eder. Bu sorumluluklar da kültürel farklar, etik, korku kullanımı, seks ve şiddet gibi alanlar içine hapsedilir. Bu sorumluluk çoğunlukla medyaya yüklenir. Medya da reklam şirketlerine gönderme yapar. Eleştirenler, reklam endüstrisinin açık etik kurallara uymadığından yakınır. Kötü etiğe sahip olan

reklamcılığın çoğunun çocuklara olan reklamlarda ve sigara, bira ve içki gibi tartışmalı ürünlerin promosyonunda olduğu belirtilir. Reklamın estetik karakteri, moral kabalığı ve etik yoksunluğu üzerinde durulur. Reklamcılığın etik bağlamında yüksek ahlak standartları yerine en düşük seviyedeki ortak öğeler üzerinde iş gördüğü belirtilir. Yüksek ahlak standartları ne demek? Kızlara "Erkek arkadaşınızı nasıl çıldırtırsın" diye öğüt veren Kozmopolitan dergisi mi yoksa kızlık kontrolü yapan devlet mi alçak (veya yüksek) ahlak standartlara sahip? Seksüel sömürü yapılmazsa, pornografi olmazsa, kötü sözler kullanılmazsa, yüksek standartlar mı elde edilir? Reklamcılığın alkışladığı çıkarlar daha mı değerli, ahlaki ve yüksektir? Ahlakı sekse indigeme binlerce yıldır yapılmaktadır; medyanın desteğiyle günümüzde bu çok daha yoğunlaşmıştır. İnsanları işsiz bırakın ve ücret politikalarıyla yoksulluğa

mahkûm eden mülkiyet ilişkileri, günlük hayatın önemli ifadeleri olarak ele alınıp incelenmez. Onun yerine, iki kişi arasındaki seks ilişkisi, kadın dövme ve taciz, muhtemelen kendi seks ilişkilerini yürütmeden aciz veya evlilikte başarısız olan ve liberal burjuva değerlere sarılmış kadın ve erkeklerin hazırladığı ve yürüttüğü TV programlarında sürekli olarak gündemde tutulur. Bu gündemle tutulan bilinç yönetimi, Batı'nın zorladığı yasalar ve uygulamalarla desteklenir. Örneğin, bugün seninle herhangi bir nedenle öpüşen bir kız, herhangi bir nedenle sana düşman olduğunda, "Bana tacizde bulundu" diye suçlamaya başlar ve tacizci ilan edilir. Bunlar liberal burjuva sisteminin bireyi bireye düşman eden, güvensizlik aşılayan, insanlararası dayanışmayı ortadan kaldıran politikalarının somut sonuçlarından bazılarıdır. Unutmayın, dostça sarıldığınız veya sevgiyle elini tuttuğunuz birisi, sonradan herhangi

bir nedenle sizi tacizle suçlayabilir. Bu nedenle, evliyseniz eşinizi, değilseniz hiç bir kızı/kadını kendinize düşman etmeyin. En iyisi siz sanal dünyaya ve alışverişe gidin; arkadaş, dost, sevgili ve seks satın alın. Serbest ticaret olduğu için, sansür bile edilemez; hiç bir sorun da çıkmaz. Bunların hiçbirini yapamıyorsanız, o zaman bir Magnum çikolatası alın ve rahatça keyfinize bakın. Paranız mı yok? Kredi kartınız da mı yok? Tüketemeyen tüketici ölü tüketicidir. Allah rahmet eylesin!

Reklamcılık, seks duygularını ve tatminsizliklerini sömürerek belli ürün, düşünce ve davranış tarzını pazarlar. Seksüel davranış eğer insanlararası ilişkilerle doyuma giden bir karaktere sahip olsaydı, Playboy, Penthouse, Playgirl hahyalı seks satamaz ya da şimdiki başarısına ulaşamazdı. Kadın dudak boyaları ve kadın çorapları şimdi seksüel organ çağrışımlı biçimde kutularda/kapılarda satılmaktadır. Erkeklerin son model spor arabaya düşkünlüğünün altında reklamları yaratılmış, "güzel kadınların" dikkatini çekme yatar. Kitle iletişim araçlarıyla sunulan reklamlar geçici ve tekrarlanması yeniden kullanımla sağlanabilecek "mutluluklar" yaratırlar. Bu yaratma işinde, örneğin, seksüel çekicilik ve seksüel davranış yeniden tanımlanır. Bu tanımlama yoluyla dikkatler tüketim mallarına ve bu mallarla eşleştirilen fantazilere yönlendirilir.

Çağdaş toplumda, insanlar sadece üretim, bölüşüm ve alışveriş aşamalarında sömürülmektedir. Aynı zamanda tüketim aşamasında da sömürülmektedir. İnsanlar sadece maddi olarak yoksul/yoksun bırakılmamakta, aynı zamanda bu materyal zenginliği/yoksulluğu yaratan materyal/maddi üretim tarzını ve ilişkilerini destekleyen düşünsel/bilişsel ve duygusal olarak da yoksun bırakılmaktadır. Bu düşünsel ve duygusal yoksunlukla yanlış konumlandırılmış duyarlılıklar gelir. Reklamcılık dahil, medya endüstrilerinin inşa ettiği "emtia estetiği" ile yoksullaştırmanın değerleri, algıları ve davranışları yaratılır.

KAYNAKLAR

- 1) Abercrombie & Fitch Advertisement (n.d.). www.abercrombie.com.
- 2) BLAIR, J. D., STEPHENSON, J. D., KATHY L. HILL, K.L. and GREN, J. S. (2006). Ethics in advertising: sex sells, but should it? *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues*, Jan-July.
- 3) CEBRZYNSKI, G. (2000, March 13). Sex or sex? The difference is that one sells, and the other doesn't. [Electronic version]. *Nation's Restaurant News*, 34, 11, 14.
- 4) ERDOGAN, İ. (n.d.). www.liranerdoğan.com (cinsiyet ile ilgili yazılar).
- 5) Hall, C. C. & Crum, M. J. (1994). Women and "body-isms" in television beer commercials. *Sex Roles*, 31(5/6): 329-337.
- 6) La Tour, M. & Henthorne, T.(1994, September). Ethical judgments of sexual appeals in print advertising. [Electronic version]. *Journal of Advertising*, 23(3), 87-91.
- 7) ORDONEZ, I. (2003, September). Peddling sex: Taut and trim flesh hits billboards as advertiser's aim low. [Electronic Version]. *Business Mexico*, 13(9): 48.
- 8) RAMIREZ, A. & REICHERT, T. (2000). Defining sexually oriented appeals in advertising: A grounded theory investigation. [Electronic version]. *Advances in Consumer Research*, 27, 269-273.
- 9) REICHERT, T. and FOSU, I. (2005). Women's responses to sex in advertising: Examining the effect of women's sexual self-schema on responses to sexual content in commercials. *Journal of Promotion Management*, 11 (2/3): p142-153.
- 10) REICHERT, T. and LAMB/ASE, J. (2003). How to get "kissable close": examining how advertisers appeal to consumers' sexual needs and desires. *Sexuality & Culture*, 7 (3): 120-136.
- 11) TAFLINGER, R. (May 28, 1996). You and Me, Babe: Sex and Advertising. <http://www.wsu.edu:80801-taflinger/sex.html>.
- 12) TOM, R. (2003) The Prevalence of Sexual Imagery in Ads Targeted to Young Adults. *Preview. Journal of Consumer Affairs*, 37(2): p403-412.
- 13) Victoria's Secret Advertisement (2003)
- 14) <http://www.gtslade.com/vs/vs3>
- 15) WHIPPLE, T. & MCMANAMON, M. &. (2002, Summer). Implications of using male and female voices in commercials: An exploratory study. [Electronic version]. *Journal of Advertising*, 31(2), 79-91.

DİPNOTLAR

- 1) Metafor (eğretileme, mecaz): Elininden ve tanınandan hareket ederek bir şeyi anlatma. Metanın (paçırışım, akla getirme): İlişkili bir ayrımın kullanımı yoluyla bir fikrin/objenin uyandırılmasını içerir. Örneğin, sararmış yaprağın son baharı akla getirmesi.
- 2) Vekaleten seks (Bkz: Vicarious relationship): Seks normal olarak iki karşı cins arasında olan bir ilişkidir. Bu ilişki peşilli nedenlerle gerçekleştirilmediğinde veya yeterince tatmine ulaşmadığında, kişi seksüel gereksinimini, karşı cinsten başkaya girişilen ilişkiden geçerek giderme yerine, başka yollardan giderir. Bu gidermenin bazen farkındadır (mastürbasyonda, hayvanlarla ve maketlerle yapılan sekste olduğu gibi, hatta eşcinselliğe de buraya katabiliriz), bazen de farkında değildir (sigara içmede, işkence yapmada, coplamada, silah kullanmada, bir şey yemede, içmede ve tüketmede olduğu gibi).
- 3) Falilik (phallic): Sertleşmiş erkek organıyla ilişkili; seksüel güç (Bkz: Freud)
- 4) Burjuva feminizminin egemenliğindeki dünyada aseksüel veya eşcinsel olarak söz söyleyebilirsiniz, ama heteroseksüel olarak sen "erkek söylemi yapan" bir seksistisin.
- 5) Bu tür kavramları kullanmak utanç verici değil mi? İnsan rahat hissetmiyor kendini; bir ilişkisel insan geçip gidiyor anlatamıyorum; ama reklamlar, televizyoncular, sinemacılar anlatıyor; hem de nasıl bir pisliğe ve çöplüğe dönüştürerek. Pislik ve çöplük sözün sizi rahatsız mı ediyor? Hiç. "Neden ben yanlış duyanlıklara sahibim?" diye düşünüldü mü? "Pislik ve çöplük" diye "kültürel" diyerek bana yüklenme yerine, neden pisliği ve çöplüğü üretenlere yüklenmiyoruz? Buru da meşrulaştırın yani kesinlikle vardır. Söylüm larzi önemlidir, insanların duyarlılıklarına dikkat etmek gerekir! Daha iyi ve düzgün dile uygun anlatılabilir. Çok doğru. Ama, senin duyarlılıkların senin mi ve benim için mi? Senin dilin ne kadını senin ve benim için? Ben aslında, işlenen pislik ve çöplük bileşeni yıkmak için, pisliğe pislik çöplüğe çöplük diyorum. Ben, tabuları yıktığını söyleyen (cinsel tercihler konusunda tv programlarını ve tartışmalarını düşünün), fakat aslında kadını ve erkeği aşağılayan, insanların arasında sevgi ve duygusal bağ endüstriyel kılıfınla gerçekleştirilmeyi söken "şemşamerleşmiş" (sakın eşcinsellik olarak anlamayın) insan ilişkisinin ekimesine karşımıy. Ben "tülek ıcat oldu mertlik bozuldu" diyen geri çekiliştirme-yeye karşımıy. Tülek ıcat olduğu için mertlik bozulmadı, Namertlik olduğu için tülek ıcat edildi. Tüleşe suçlamayalım, Medyayı suçlamayalım. Medyayı, reklama ve tüleşe kimin ne amaçlar ve sonuçları kullandığını anlamaya çalışalım. O zaman sorukun "reklam" denen cansız üründen değil, o ürünü üreten ve ardından da kullanımlarda olduğunu anlarız. Yineleyeyim: Neden bazı kavramların kullanılmaması? Ben tahatsız ediyord? Buna verdiğin "neden" kimin ve neyin nedeni, kimin ne tür çıkarını ve yönlendirmesini desekliyor?

İslam düşüncesinde yeni bir tarih yazımı gerekli midir?

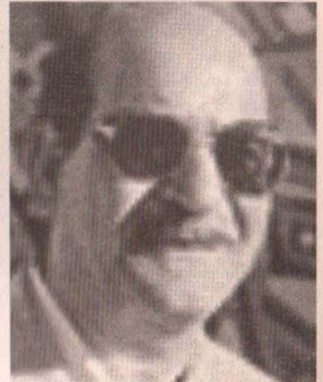
Geçmiş ile “bugün” nöbetleşe yer değiştirerek insanların havsalarında “geçmiş”, kendisini bugüne dayatmaktadır. Yani insanlar, geçmişin içinde yaşamakta ve oradan çıkıp gününü yaşayamamaktadır. Bu da Arap kültür tarihinin yeniden sistemli bir şekilde yazılması gerektiğini göstermektedir. Câbirî, bu bağlamda Arap aydınının da durumunu ortaya koyar.

İslam düşüncesinin yeniden anlaşılmasında Faslı düşünür Câbirî'nin yeni bir tarih yazımı (Tedvin Asrı) düşüncesinin katkısı üzerine...

Faslı düşünür Muhammed Abid Câbirî'nin çalışmalarına yön veren temel varsayım, Arab'a özgü bir aklın mevcudiyetidir. Câbirî, Arap dünyasında meşhur olmuş ve hepsi birden “Arap Aklının Eleştirisi” ana projesi etrafında tasarlanan üç ciltlik çalışmasının birincisinde “Arap Aklının Oluşumu”nu incelerken, ikincisinde “Arap Aklının Yapısı”nı ve üçüncüsünde “Arap Siyasi Akıl”ı yapısal bir yaklaşımla analiz etmektedir. Yapısalcı bir yaklaşımın gereği olarak Arap aklının bileşenlerini, temel unsurlarını ortaya çıkarmaya çalışmıştır. Bunlar Arap aklının yapısal unsurları olacak ve aynı zamanda Arap akli dediğimiz bir şeye, başka tür akılları dışlayacak veya o akıllarla sınır oluşturacak şekilde, münhasır olacaktır. Yine yapısal bir yaklaşımın gereği olarak söz konusu akıl olarak, onu taşıyan tek tek öznelerin üzerinde, bu öznelerin inisiyatifinin dışında işleyen bir mekanizmayı var saymak gerekiyor (1) Bu **konuda** yapısalcı

lık içerisindeki meşhur özne-yapı geriliminin tüm boyutları, Arap aklının yapısı içerisinde düşünülebilir. Bu durumda Arap akli dediğimiz bütünlüklü yapı tek tek her Arab'ı aşan ve her Arab'ı da belli bir şekilde düşünmeye mecbur eden bir mekanizma olarak işler. Öznelerin bu yapının dışına çıkmaları söz konusu olmaz. Câbirî bu ikiliği zaman zaman “oluşturucu akıl” (Akıl-ı mükevvin) ile “oluşmuş akıl” (Akıl-ı mükevven) arasında yaptığı ayrımlarda yansıtır. Bu ayırmada oluşturucu akıl yapının yerini tutmakta, değişik tarih ve toplumlarda olu-

Câbirî'ye göre, “Arap Akli” metafizik, aşkın veya “olağanüstü, mucizevi” bir kategori değil, belli bir kültür için, yani Arap-İslam kültürü için yine onun vasıtasıyla üretimde bulunarak teşekkül eden bir “akıl”dır.

Muhammed Abid Câbirî

sacak olan tarihsel ve toplumsal akılların üstünde işleyen, onları belirleyen bir mekanizmaya te- kabul etmektedir.

Ama Câbirî'ye göre, "Arap Akıl" metafizik, aşkın veya "ola-ğanüstü, mucizevi"(2) bir kate- gori değil, daha ziyade, belli bir kültür için, yani Arap-İslam kül- türü için yine onun vasıtasıyla üretimde bulunarak teşekkül eden bir "akıl"dır. Akıl ile bir dü-şünme aracı olarak "düşünce"yi kasteden Câbirî, bundan aklın her türlü içerikten yoksun oldu-ğunun anlaşılabilirliğinin far-kındadır. Ama o, bu akli içerik-ten yoksun bir düşünce olarak düşünmüyor. Bunun için bağvur-duğu "oluşturucu akıl" (Akı-ı mü-kevvîn) ile "oluşturulmuş akıl" (Akı-ı mükevvên) ayrımının ken- disine yeterli bir açıklama mode- li sunduğunu düşünür. Câbirî, birincisiyle, "her insanın eşyanın ilişkilerini kavramak suretiyle bütün insanlar tarafından de-ğiş- mez olarak kabul edilen temel ve

determinist ilkeleri çıkarsayabilme mele- kesini" kasteder. İkinci ise "çıkarsama- larımızda dayandığımız kural ve ilkelerin toplamıdır." (3) Bu, herhangi bir dönem- de onaylanan ve genel kabul gören ku- rallar manzumesi olup o dönemde ken- disine mutlak değer izafe edilen bir olgu- dur. Dolayısıyla Arap aklıyla ne kastedil- diği aydınlatılmış oluyor: Câbirî'nin araştı- rması boyunca sınırları belirlenmeye çalışılan bu akıl, oluşturulmuş bir akıldır; Arap kültürünün kendisine mensup olan- lara, bilgiye ulaşmak için dayanılması gereken bir esas olarak sunduğu ilke ve kuralları toplamıdır. Başka bir deyişle bu- nun anlamı Arap kültürünün kendi men- suplarına dayattığı bilgi sistemidir.

Tedvin Asrı: Arap düşüncesinin referans çerçevesi

Câbirî'ye göre Tedvin Asrı, H. II. as- rın ortası ile H. III. asrın ortasında yer alan, ilmi diye nitelenebilecek tüm faa- liyetlerin gerçekleştiği dönemdir. Bu dö-

Hallac-ı Mansur (bir tasvir).

nemin ilmi faaliyetleri kapsamlı ve yeni- den yapılandırıcıdır. Câbirî bu dönemde "ilmi" olarak nitelenen şeyin re'yin dışın- da kalan ilimler olduğunu, dolayısıyla üretime değil Tedvin (toplama), Tevib (bablara ayırma) unsurlarını içerdiğini kaydetmektedir.(4) Câbirî, Tedvin Döne- mi'nin Arap-İslam kültürünün referans çerçevesi olduğunu ifade eder; ona göre referans çerçevesi: Uza- yın derinliklerin- de dolaşan astronotun içinde olduğu uzay gemisi onun referans çerçevesidir. Dolayısıyla dünyadaki tüm insanların dış dünya ile ilişkisini belirleyen bir "referans çerçevesi" vardır. Kısacası insanın eş- yayı, dünyayı ve tüm dışsal ve düşünsel gerçekliğini kendisine dayanarak anlam- landırdığımız değerler mekanizması- dır.(5) Hal böyleyken Arap-İslam kül- türünün eşya ile ilişkisini belirleyen daya- namları tesis eden, kendine has kavram- laştırmayı sağlayan unsurları ortaya çı- karan, en genel ifadeyle teorik ve pratik tüm faaliyetleri belirleyen ilkeleri ortaya koyan özelliğiyle Tedvin Asrı, onun "refe-

rans çerçevesi"dir. Tedvin Asrı, Arap kültürü için haliya atılan ilk düğümler gibidir. O, İslam kül- türünün referans çerçevesi olup bu kültürün bütün dallarını de- mir halatlarla kendine çekmek- te, muhtelif dalgalanmalarını düzenlemektedir. Bu günümü- ze kadar sürüp gelmektedir.(6) Tedvin Asrı yalnızca geçmiş i il- gilendirmekte bilakis günü- müzü de ilgilendirmektedir. Ni- tekim Câbirî bundan hareketle yazımızın ilerleyen bölümlerin- de belirteceğimiz gibi günümüz İslam düşüncesinin kendisini geleneksel referanslardan do- layısıyla Tedvin Asrı'nın ege- menliğinden kurtaramadığını iddia etmektedir.

Tedvin faaliyetinin siyasal yönü

Câbirî, Kuşeyri'den müihem kavramlarla İslam düşüncesin- deki epistemolojik etkinlikleri üç başlık altında analiz eder: "Be- yan", "Burhan", "İrfan".(7)

Beyanı bilgi sistemi ile Şafîi, Eş'ari, Gazalî, İbni Teymiyye vb. ifadesini bulan epistemolojik çerçeve kastedilir. Burada düşünce "lafız-mana", "cevher-araz", "asıl-fer" diktomilere (çiftlerine) dayalı özelde dilin merkezde olduğu bir meto- dolojyle üretilir.

Burhani bilgi ile Vâsıl bin Ata, Allaf, Nazzam, Harizmî, Birunî, Kindî, Farabî,

Câbirî'nin araştırması

boyunca sınırları belirlenmeye çalışılan bu akıl, oluşturulmuş bir akıldır; Arap kültürünün kendisine mensup olanlara, bilgiye ulaşmak için dayanılması gereken bir esas olarak sunduğu ilke ve kuralları toplamıdır.

İbni Sinâ, İbni Rüşd ve İbni Haldun gibi düşünürlerce akla ve deneysel tecrübeyle dayalı bilgi sistemi kastedilir. Bu bilgi sisteminde "akıl-vahiy", "vacip-mümkün" ilişkileri, kullanılan metodolojiye yön verir.

İrfani bilgi sistemi ise, Cüneyd-i Bağdadî, Beyazîd-i Bistamî, Hallac-ı Mansur, Suhreverdî ve İbni Arabî gibi mutasavvıflarda anlamını bulan keşf ve ilham dayalı tasavvufu metodoloji kastedilir. Bu bilgi sistemi "zahir-batın", "nübüvvet-velâyet" kavramları etrafında düşüncelerine yön verir.(8)

Beyani epistemoloji, temelde "Dil" merkezli bir epistemolojidir.(9) Siyasal iktidarı elinde bulunduran erkin, kendilerinin meşruiyetlerini kanıtlamak için dinin ana kaynaklarına başvururlar. Eskilerden bu yana çokça rastlanan bir husustur. Bunun için de öncelikle "Tedvin Çağı" dediğimiz bir süreci başlatarak, öncelikle tüm dini kaynakları ve söylemi yazıyla kayıt altına aldırıp sözlü gelenekten yazılı geleneğe geçişi sağlamışlardır. Böylece, sözlü gelenekte bir taraftan üretilerek çoğalan malzeme durdurulmuş ve yazıyla tespit edilmiş olurken, diğer taraftan da yazılı hale gelen bu malzemenin hangi usul ve yöntem ile okunacağını "Metodolojisi" belirlenmiştir. Hemen her alanda yöntem belirlenmesine gidilmiştir. Dilde, sarf ve nahvin kuralları belirlenerek yazılı metinlerin nasıl okunacağını metodolojisi tespit edilmiş, "Fıkıh Usulü" ile fıkıhın ve dini metinlerin/nassın nasıl okunacağını kuralları

konmaya çalışılmış. Kelam ilminde "Usulü'd-Din" in ilkeleri belirlenerek itikadi alanın prensipleri tespit edilmiştir. İşte Beyani epistemolojiyi oluşturan tüm bu metodolojik çalışmalar, irfani epistemolojinin agnostik karakterine karşılık "dil" merkezli ve karakterli idi. Nassın zahiri okunuşuna dayanıyordu. İrfani epistemolojinin Batını okuyuşuna mukabil Beyani epistemoloji, zahiri okuyuşu savunuyor ve epistemolojik ilkelerini buna göre belirliyordu.(10)

Buna göre Câbirî, Tedvin Asrı'nın H. 136-150 yılları arasında Abbasi halifesi makamında bulunan Mansur döneminde, yaklaşık bir asırdan fazla devam eden ve Arap-İslam toplumunun sosyal ve düşünsel hayatına damgasını vuran ve bizzat devletin gözetiminde başlatılan faaliyetin kendisi olduğunu vurgular.(11) Câbirî'ye göre, Tedvin Dönemi faaliyeti yine bu dönemin uleması tarafından oluşturulmuş şartlar (sübjektif) doğrultusunda yürütülerek "Arap kültür mirası" (ki Arap'ın ona dayanarak eşyayı, insanı, evreni, tarihi ve toplumu tanımlayabileceği bir kaynak çerçeve haline dönüştürülmüştür) teşekkül ettiğinden, "kat'i sahihlik" sıfatına değil "zannî sahihlik" sıfatına haizdir. Câbirî, hadis ulemasının şartlarının farklılığından ötürü ortaya çıkan farklı sahihlik şartlarını delil gösterek bu görüşünü şöyle ifade eder: Tedvin Asrı'ndan günümüze dek nesiller tarafından aktarılan Arap-İslam kültür mirası kat'i olarak değil, "ilim ehlinin şartlarına göre" sahihtir. Bu şartlarda H. II. asrın ortasından H. III. asrın ortasına

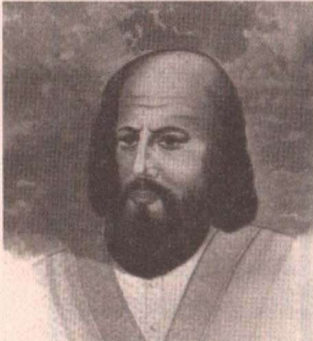
Geçmişe sırf geçmiş olduğu için değil bilakis, yaşanan döneme ve geleceğe hâkim olabilmek için saldırılır.

Abbassiler, bu anlayışın farkına çok erken zamanlarda varmışlar ve siyasetleri açısından bu siyasi taktikten faydalanmışlardır.

dek geçen Tedvin Asrı zarfında yaşamış hadisçiler, fıkıhçılar, müfessirler, nahivciler ve lügat bilimcileri tarafından konulmuş şartlardır.(12) Câbirî bunu söylerken de Arap-İslam kültürünün şaibeli olduğunu kastetmediğini, tam aksine bu dönemin tesis ettiği şartlar ve kavramların re'ye dayalı olarak şekillendiğini, dolayısıyla Arap aklındaki yaratım ve ibdânın tezahürü olduğunu belirtmektedir.(13)

Burada önemle üzerinde durulması gereken asıl vurgu geçmiş bugünde yeniden inşa etmenin doğası itibarıyla siyasal bir karaktere dönük olduğunun altının ısrarla çizilmiş olmasıdır. Zira geçmişe sırf geçmiş olduğu için değil bilakis, yaşanan döneme ve geleceğe hâkim olabilmek için saldırılır. Abbassiler, bu anlayışın farkına çok erken zamanlarda varmışlar ve siyasetleri açısından bu siyasi taktikten faydalanmışlardır.(14) Câbirî'nin belirttiği olduğu bu strateji, kültür tarihimizdeki muhalefetin stratejisidir. Yani, bir devletin dayandığı temel fikri ve kültürel çerçeve kırılırsa o devlet yıkılır. Abbassiler, bu stratejiyi muhalefet oldukları Emevîlere karşı uygulamış ve başarılı olmuşlardır. Fakat iktidar olunca iş değişmiştir. Artık bu tür muhalefetin, kendilerine karşı yöneleceğini bildikleri için, bunu yok edebilmek amacıyla kültürel bir harbe girişmişlerdir.

Bu kültürel harbin temel hareket noktası da devletin temel dayanağı olan bu kültürün tarihinin yazılmasıdır. Câbirî'ye göre, bu nedenle Cahiliyye ve sonrasında İslami dönemde ortaya çıkan Arap tarihinin yazımını, fertlerden ziyade bi-

Gazalî (1058-1111)

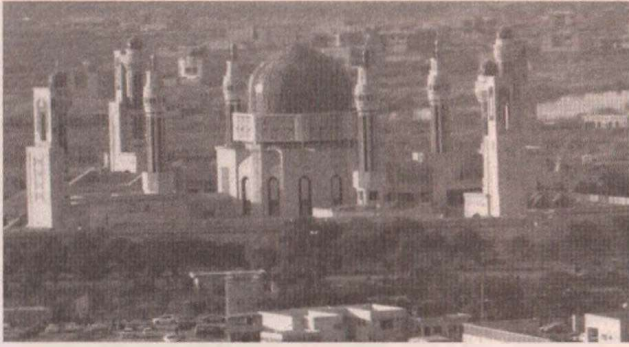

Biruni (973-1061)

zatihi devletin kendisi üstlenmiştir. Devlet, bunu siyasi bir vazife olarak üstlenmiştir. Bu bağlamda halifelerin saray ve köşklerinde düzenlenen münazara ve gece sohbeti meclisleri, eğlenceden ziyade bu vazifenin ifa edildiği mekânlar olmuştur. Tabii ki böyle bir ameliye, zamanın şartları sonucu ortaya çıkan baskılar ve bunlara karşı koyma ihtiyacından kaynaklanmıştır. İşte bu durum, Tedvin Asrındaki devlet yapılanmasının arka planında yatan temel kültürel verileri meydana çıkarır.(15) Arap aklının oluşum yapısına bakıldığında odaklanılması gereken temel nokta, bu oluşumun şekillenmediği bizatihi bunun inşasının kendisidir. Zira Emevi ve Abbasi dönemlerindeki kültürel işlemler göz önüne alındığında bunlardan amacın, Arapların tarihinin kayıt altına alınması değil bilakis bir Arap söylemi meydana getirmek olduğu görülecektir. Buna binaen bazı şeyler ön plana alınırken bazı şeyler de ihmal edilmiştir.

Tedvin faaliyetinin ideolojik arka planı

Câbirî, Tedvin Dönemi'nin ilmi faaliyetlerini ideolojik açıdan da değerlendirdi: Tedvin Dönemi faaliyetlerin Sünni ekol ile Şia ekolü arasındaki şiddetli rekabetle gerçekleştiğini söylemekle işe başlayan Câbirî, bu dönemde Sünni faaliyetin arkasında Sünni bir ideolojiye sahip Abbasi devletinin olduğunu iddia eder. Bu kapsamlı ve dev faaliyetin arkasında devlet olmak gerekir. Devlet dini "resmileştirmek" yani onu devletin güvenciliğinin bir unsuru ve onun hizmetindeki bir araç haline getirmek istemektedir. Şii ve Sünni rekabetin hedefi ise, İslam kültür mirasını, geçmiş bugünün hizmetine, Sünni bugünü veya Şii bugünü de kendi hizmetine sokacak şekil-

Bağdat, M. 1258'de Moğollar tarafından istila edildiğinde altı yüzyıllık bir tarih halkası kaybolmuştur. Fakat kaybolan bu kısım dikkate alınmamıştır. Bu durumda kültürel bir tarih bilinci oluşturmak mümkün değildir.

de yeniden inşa etmektir.(16) Dolayısıyla Tedvin faaliyetinin bir de ideolojik hedefi vardır ve bu da hiç şüphesiz ki İslam'ın iki büyük ekolü olan Şia ve Ehl-i Sünnet'in gelecek beklentilerine hizmet etmesidir. Tedvin girişimlerinin bütün şekillerinin arka planında ideolojik ve sosyopolitik bir çatışmanın yattığını insan var saymaktadır.(17) Dolayısıyla bu ideolojik çatışma ve rekabetin bir sonucu olarak bu dönemde "Arap Akıl" "Sünni Akıl" ve "Şii Akıl" olarak ayrılmıştır.

Câbirî buraya kadar ifade ettiklerinin ardında büyük tartışmalar yaratacak şu sonuca varır: Arap Kültürü'nün ve tabii ki "Arap Akıl"nın Tedvin Asrı olarak bilinen bir dönemde temelleri atılmış, sınırları ve eğilimleri belirlenmiştir. Şu halde "Arap Akıl"nın referans çerçevesi ne Cahiliye dönemi ne de İslam'ın ilk yıllarıdır. Bilakis Tedvin Asrı'dır. "Arap Akıl", Tedvin Asrı'nda olduğu şekliyle Arap Kültüründe istikrar bulan zihinsel yapının adıdır.(18)

Sonuç yerine

1. Câbirî, Arap kültür tarihinin yazılmasında, Batı kültür tarihindeki gibi bir sistematğe ve intizama dayanılmamasından şikâyet eder. Ona göre, Batılılar kültür tarihlerini belirli bir süreklilik arz eden sistematik bir yapıda yazmışlardır. Koymuş oldukları kültürel tarihler, tam yerinde olması gerektiği gibidir. Mesela eski, orta ve modern çağlar gibi. .. Ama

Arap kültür tarihine bakıldığında bir süreklilik ve intizam görülmemektedir. Tarihsel bölümlere hâlâ siyasi otoritelerin tarihlerine göre ayarlanmaktadır. Bu açıdan tarihsel okumalarımız, hâlâ gerektiği gibi değildir. Mesela Bağdat, M. 1258'de Moğollar tarafından istila edildiğinde altı yüzyıllık bir tarih halkası kaybolmuştur. Fakat kaybolan bu kısım dikkate

alınmamıştır. Bu durumda kültürel bir tarih bilinci oluşturmak mümkün değildir. Geçmiş ile "bugün" nöbetleşe yer değiştirerek insanların havsalarlarında "geçmiş", kendisini bugüne dayatmaktadır. Yani insanlar, geçmişin içinde yaşamakta ve oradan çıkıp gününü yaşayamamaktadır. Bu da Arap kültür tarihinin yeniden sistemli bir şekilde yazılması gerektiğini göstermektedir.(19) Câbirî, bu bağlamda Arap aydının da durumunu ortaya koyar. Arap aydını, hâlâ Emevi döneminde yaşamakta, onun sorunlarının içerisinde çıkmamakta ve ortaya konulan eski şeyleri yeni şeyler diye sunmaktadır. Bu tür bir anlayış da onun zihninde bir kültürel çakışmayı ortaya çıkarmaktadır. Bu çakışma da okuyucuya yansımakta ve onu sistemsiz bir şekilde hareket etmeye yönlendirmektedir. Onun zihninde, ilkesel bir düşünüş tarzı olmadığı için günün birik bir okuma ameliyesi içerisinde.(20)

Arap kültür tarihine bakıldığında bir süreklilik ve intizam görülmemektedir. Tarihsel bölümlere hâlâ siyasi otoritelerin tarihlerine göre ayarlanmaktadır. Bu açıdan tarihsel okumalarımız, hâlâ gerektiği gibi değildir.

İslam düşüncesini başta bilgi sosyolojisinin temel varsayımları ve argümanlarıyla, dilbilimsel tespitlerle ve siyaset biliminin verileriyle tarif, tahlil, tenkit ve tahayyül etmek, İslam düşüncesini yeniden keşfedilmesine/inşa edilmesine özgün katkılar sağlayabilir.

Galileo'nun en büyük erdemi, deneysel ve mekanik ustalık ile vardığı sonuçları matematik formüllere aktarabilme gücünü birleştirmiş olmasındadır.

6. Bugün İslam düşüncesi, Câbirî'nin bakış açısındaki derinliğe, titizliğe, çok yönlülüğe ve özgünlüğe şiddetle ihtiyaç duymaktadır. Câbirî'nin İslam düşüncesinin inceleme tarzından ilham alarak bir adım öteye gidersek şunları rahatlıkla ifade edebiliriz: İslam düşüncesini artık slagonik yaklaşımlar, kısır tartışmalar, kategorik kalıplar ve soyut ve metafizik yaklaşımların ötesinde, başta bilgi sosyolojisinin temel varsayımları ve argümanlarıyla, Hermeneutik bakış açısıyla, dilselimsel tespitlerle ve siyaset biliminin verileriyle tarif, tahlil, tenkit ve tahayyül etmek, İslam düşüncesini yeniden keşfedilmesine/işna edilmesine özgün katkılar sağlayabilir.

*İstanbul Üniversitesi Felsefe ve Din Bilimleri
Din Felsefesi Anabilim Dalı Doktor Öğrencisi

DİPNOTLAR

1. Aktay, Yasin, "Aklın Sosyolojik Soykütüğü: Soy Aklından Tanışıl ve Toplumsal Akla Doğru", *Toplum ve Bilim*, 82, Güz, 1999.
2. Câbirî, Muhammed Abid, *Arap Aklının Oluşumu ve Tekvini*, Akilî/Arabi, Çev. İbrahim Akbaba, İstanbul, 1997's. 19
3. Câbirî, *Arap Aklının Oluşumu*, s. 21.
4. Câbirî, *Arap Aklının Oluşumu*, s. 87.
5. Câbirî, *Arap Aklının Oluşumu*, s. 86.

6. Câbirî, *Arap Aklının Oluşumu*, s. 86
7. Câbirî, yapısal bir perspektiften kurguladığı bir takım merkezi öneme haiz kavramlarla İslam düşüncesini ve tarihini okumaya çalışır. İslam düşüncesindeki epistemolojik etkinlikleri üç kavram olan *Beyan*, *Burhan*, *İrfan* olarak kurgularken, İslam düşüncesindeki siyasal aklı da yine bir başka ütleme olan; *Akide*, *Kabile*, *Ganimet*'le açıklamaya çalışır. Bakınız, Câbirî, *İslam'da Siyasal Akıl*, Çev. Vecdi Aküz, Kitabevi Yay. İstanbul, 1996.
8. Câbirî, *Arap-İslam Kültürünün Akıl Yapısı, Arap-İslam Kültüründeki Bilgi Sistemlerinin Eleştirel Analizi*, Çev. B. Kırdoğu, H. Hacı, E. Demiri, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 1999. Câbirî, bu eserinde genel hatlarıyla ele aldığı konuyu, *Arap-İslam Kültürünün Akıl Yapısı* adlı eserinin "*Beyan*", "*Burhan*", "*İrfan*" başlıklar altında yaklaşık 750 sayfalık bir araştırma, "*Beyân*", "*Burhan*", "*İrfan*" epistemolojilerinin kaynaklarını ve problemlerini incelemiştir.
9. Câbirî, *Arap-İslam Kültürünün Akıl Yapısı*, s. 17-51.
10. Câbirî, *Arap Aklının Oluşumu*, s. 57-73.
11. Câbirî, *Arap Aklının Oluşumu*, s. 87.
12. Câbirî, *Arap Aklının Oluşumu*, s. 89. Nitekim Ahmet Emin Tedi'nin aslında İslamî ilimlere Yunan Kültürünün etkisiyle ilgili şunları ifade eder: "Yunan kültürü İslamî ilimlerin tedvinini aşamasında ilimlere şekil ve ipeğin açısından etkisini göstermiştir. Şekil yönünden en büyük etkisi mantık ilmi yapmış dil ve edebiyatta olduğu gibi bütün ilimleri şekli yönüyle etkilemiştir. Dilce, kıyas, burhan, cedel, salsale, hızbet ve sair konularına önem verilmiştir. Şibeyhi (180/796), nin el-Kitab adlı eserinde mantıkla yararlandığı görülür. Kelimeyi isim, fill ve harf şeklinde üçe ayırarak; bunları kısım kısım açıklamıştır. Ahmed Emîn, Duha, İslâm, C.I, s. 291. Bu konuyla ilgili son yıllarda dilimize kazandırılan özgün bir çalışma içi edebiyat. Dilin Gutas, Arapça Kültür Yunanca Düşünce, Bağdat'ta Yunanca-Arapça Çeviri Hareketi ve Erken Abbasi Toplumu, Çev. Lütfi Şimşek, Klasik Yay. İst. 2003.
13. Câbirî, *Arap Aklının Oluşumu*, s. 90.
14. Câbirî, *Arap Aklının Oluşumu*, s. 60.
15. Câbirî, *Arap Aklının Oluşumu*, s. 60.

16. Câbirî, *Arap Aklının Oluşumu*, s. 93.
17. Câbirî, *Arap Aklının Oluşumu*, s. 96.
18. Câbirî, *Arap Aklının Oluşumu*, s. 96.
19. Câbirî, *Arap Aklının Oluşumu*, s. 44-45.
20. Câbirî, *Arap Aklının Oluşumu*, s. 45-46.
21. Câbirî, İslam düşüncesinin yeniden yapılanmasında yeni bir tedvin aşısı bilincinin gelişmesinin önemini İslam hukuk düşüncesi yeniden yapılandırılması özelinde şöyle ifade eder: "Şu ana kadar İslam hukukunun üzerine bina edildiği genel prensipler, Abbasi İmparatorluğunun ilk dönemlerinde tamamlanan tedvin dönemine aittir ve büyük bir kısmının da daha sonraki dönemlerde formüle edildiği tarihi bir vaktedir. Tedvin döneminden önce içtihat ameliyesini gerçekleştiren belirgin yönetsel kurallara rastlanmamaktadır. Dolayısıyla içtihadın yapılması şeklini gösteren kurallar daha sonra belirli bir tarihi süreçte ortaya konmuşlardır. Bu prensipleri belirleyen fukaha, kendi dönemlerine hakim olan epistemolojik perspe ve o dönemdeki sosyal gerçeklikte anlaşılan maslahat, zaruret ve ihtiyaçların etkisinde ortaya koydukları içtihat ameliyesi ile onları belirlemişlerdir. Bu noktada çağdaş hayal, hem metodolojik, hem de gözetilmesi gereken amaçlar bakımından, tedvin dönemindeki bu sosyal-tarihi şartlardan köktü bir farklılık göstermektedir. Tespit edilen bu ilk dönem şartları ile çağdaş hayal şartlarının doğrudan doğruya farklılık arz ettiği için, yapılacak içtihat ameliyesinin bu farklılığın getireceği ihtiyacları dikkate alması kaçınılmaz olacaktır. Hz. Ömer'in nass varid olan birçok olayda kendisinin ve iktisade bulunduğu şahabının içtihadını esas aldığını biliyoruz. Örneğin yeni fethedilen topraklar gaziler arasında dağıtılmış, hem o zamanki, hem de gelecekteki maslahat gözetilerek bu topraklardan haraç alınmakla yetinilmmiştir. Ganimetler Hz. Peygamber ve Hz. Ebu Bakir tarafından eşit olarak dağıtılmasına rağmen, Hz. Ömer kendi döneminde, adaletin, İslam'ın girmeye öncelik ve Hz. Peygambere yakınlık esas alınarak gerçekleştirilmesine kani olma sı nedeniyle, yeni bir dağıtım modelinin gerektirdiğini ortaya koymuştur. Şimdi Hz. Ömer -ki Kitap ve Sünnetten sonra ilk teşri ameliyesinde bulunan halife olarak nitelendirilebilir. yukarıdaki örnekte görüldüğü üzere maslahatı, şeriatin maksatlarını esas alması ve bunları her türlü mülahazanın üstünde tutmuş olduğuna göre, neçin günümüzde müctahitler tedvin döneminin takihlerini taklit yerine Hz. Ömer'in örneğini gösterdiği türden bir içtihat ameliyesini benimsemesinler?" Câbirî, "İslam Hukuk Felsefesinde Metodolojik Yeniden Yapılanmanın Zorunluluğu", Çev. Abdullah Şahin, İslamiyat Dergisi, C. I, S. IV, 1998, s. 42-43.
22. Câbirî, *Arap Aklının Oluşumu*, s. 46.
23. Câbirî, *Arap Aklının Oluşumu*, s. 47.
24. Câbirî, *Arap Aklının Oluşumu*, s. 47.
25. Câbirî, *Arap Aklının Oluşumu*, s. 51.
26. Wittgenstein, L., *Tractatus Logico-Philosophicus*, Çev. Oruç Aruoba, Bilim Felsefe Sanat Yayınları, İstanbul, 1985 s. 31.
27. Gadamer, Truth and Method, Trans. Joel Weinsheimer and Donald G. Marsall, New York, 1989, s. 115.
28. Heidegger, Martin, "Hümanizm Üzerine Mektup", Hümanizmin Özü, Der-Çev. Ahmet Ardoğan İz Yayınları, İstanbul, 2002, s. 37.

Bilim ve postmodernite

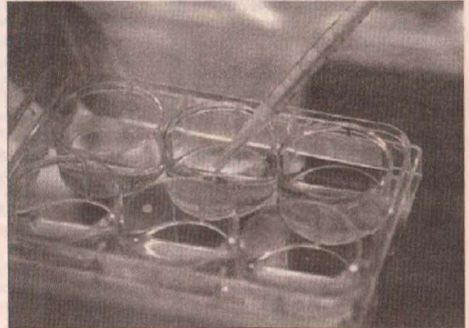
Postmodernitenin, modernite eleştirisindeki temel savı, insan aklı ile elde edilen bilimsel ve teknolojik gelişmenin insan mutluluğunu sağlamadaki başarısızlığı nedeniyle insan aklına ve onun ürünü olan bilime güvenilemeyeceği eleştirisidir. İnsanın yanılabilirliği temelinde aklın ve bilimin öncülüğü reddedilir; bilimin otorite konumu yerden yere vurulur ve bilim adamının saygınlığı ayaklar altına alınır.

G ünümüzün başat uygarlığı olan Batı Uygarlığı, "uygulayıcılık" (pragmatizm) temelinde şekillenmiş bir uygarlıktır. Olguları sonuçlarına göre değerlendirmek olarak tanımlayabileceğimiz uygulayıcılığı, Harvard'lı psikolog W. James'e borçluyuz. Aslında, "Ada Avrupası"ndaki J. S. Mill ve J. Bentham'dan kalma "yarcılığın" (utilitarizm) yeni kitadaki evrimleşmiş halidir uygulayıcılık. "Yararlı olan iyidir"ın yerini, "Sonuç iyi ise iyidir" almıştır. Her ikisi de yüzde yüz Anglo-sakson'dur.

W. James, insanın evrendeki konumunu betimlerken, insanı kütüphanedeki kediye benzetir; görür, dinler ama hiçbir şey anlamaz. Gerçekten de çoğumuzun yaşamı kütüphanedeki kedi gibidir. Yaşadıklarımıza bir anlam vermeden öylesine yaşarız; bizim yaşadıklarımızı anlamaya başlammamız çoğunlukla on yılları alır. Ancak tarihin zirvesinden geride kalanlara baktığımızda yaşamışlıkları yerli yerine oturtabiliriz.

Yaşları kemale ermiş, orta yaşlı bilim insanları açısından anlaşılması zor bir süreç yaşanıyor. Bilimsel unvan ve bilimsel yayın olanakları kolaylaşırken bilim ve bilim adamına verilen değerde belirgin bir azalma söz konusu... Eskiden, "Hayatta en hakiki mürşit" olan "bilim"; artık otorite konumun yitirmiş ve kolaylıkla ulaşılabilen ve tüketilebilen bir meta konumuna gelmiş. Gene eskiden yöneticiler ve üreticiler üzerinde saygın ve yönlendirici bir etkisi olan bilim adamları, yönetici ve üreticilerin amaçlarına göre çalışan memurlar konumuna düşmüşler. "Ne olmuş, nasıl olmuş da böyle bir dönüşüm olmuş?" sorusunun yanıtının gizli olduğu moderniteden postmoderniteye geçiş sürecini incelemekten

Eskiden yöneticiler ve üreticiler üzerinde saygın ve yönlendirici bir etkisi olan bilim adamları, yönetici ve üreticilerin amaçlarına göre çalışan memurlar konumuna düşmüşler.

Küreselleşme (globalleşme), tüketimin artırılması, bilimin metalaştırılması ve otoritelerin yıkılması, postmodernitenin temel savlarıdır.

evvel, bilim ve postmodernite kavramları gözden geçirmekte büyük yarar var.

Bilim

En yalın, en basit tanımı ile bilim, insanın doğayı anlama çabasıdır. Bilim sayesinde doğayı anlayan, onun işleyişindeki gizleri anlayan insanın doğaya egemen oluşunu ise teknoloji terimi ile ifade ediyoruz. İnsanın neyi bilip neyi bilemeyeceğinin ve bilgi kaynaklarının (akıl, gözlem ve sezgi) sorgulanması ise "epistemoloji" kavramı ile ifade ediliyor. Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere, bilginin felsefesi olan epistemoloji için sözlükler "bilginin bilgisi" diyorlar. Bilim tanımında ön plana çıkarılan iki bilim insanı var: B. Russell ve A. Einstein. B. Russell, "Bilim, gözlem ve gözleme dayalı uslamlama (akıl yürütme) yoluyla önce dünyaya ilişkin olguları, sonra bu olguları birbirine bağlayan yasaları bulma çabasıdır." derken, A. Einstein da "Bilim her türlü düzenden yoksun duyu verileri (algılar) ile mantıksal olarak düzenli düşünme arasında uygunluk sağlama çabasıdır." diyor.

Russell, düzenli kabul ettiği doğadaki düzeni anlama işini bilime yüklerken, Einstein insan aklının ve mantığın düzenleyiciliğini bilimin konusu yapmaktadır. I. Kant'tan bu yana biliyoruz ki, bilim ne salt aklın ne de katıksız gözlem ve deneyin bir sonucudur. Bilim, denetimli gözlem ve gözlem sonuçlarına dayalı mantıksal düşünme ile olguları açıklama gücü taşıyan hipotezler (açıklayıcı genellemeler) bulma ve bunları doğrulama yöntemidir. Tanımdan da anlaşılacağı üzere bilim olgusal, nesnel, mantıksal, eleştirel ve genelleyici (evrensel) olmak durumundadır.

Postmodernite

En yalın ifadesi ile postmodernite, günümüzün kültürel formu (yaşam tarzı)'dur. Anlamsal (semantik) olarak modernite sonrası gibi bir çağrışım yapsa da aslında tam bir modernite karşıtıdır postmodernite... İnsanın bilim ve teknolojiye kaydettiği ilerlemelere rağmen, insan mutluluğunda sağlayamadığı iyileşmeden yola çıkarak, modernitenin insana olan güvenine (Hümanizma) ve aklın ve bilimin öncülüğüne (Aydınlanma) getirdiği bir eleştiridir postmodernite.

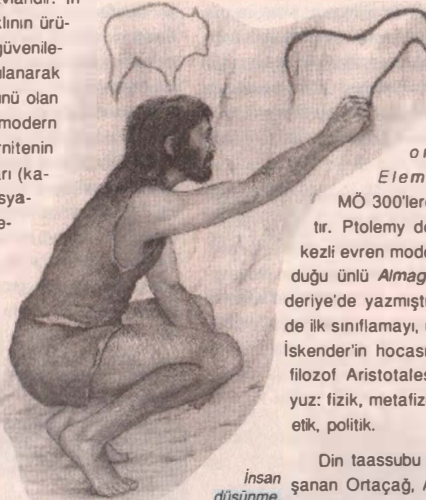
Küreselleşme (globalleşme), tüketimin artırılması, bilimin metalaştırılması ve otoritelerin yıkılması, postmodernitenin temel savlarıdır. İnsana ve onun aklının ürünü olan bilime güvenilemeyeceği vurgulanarak modernitenin ürünü olan modern bilim, modern sanat, modernitenin ekonomik formları (kapitalizm ve sosyalizm), modernitenin ulusdevlet oluşumu, modernitenin aydınlanması ve hümanizmi kıyasıya eleştirilir. Kavramlarımızı bu şekilde ortaya koyduktan sonra, modernite'den postmodernite'ye geçiş sürecini anlatabilmemiz için her iki kavramın tarihsel gelişim sürecine bir göz atmakta yarar olduğu kanısındayım.

Bilimin serüveni

Çevre ile uyum sağlayabilmek tüm canlıların ortak çabasıdır. Tüm canlılardan farklı olarak insan düşünme, iletişim

kurma ve araç yapma yeteneği ile doğaya egemen olmuştur.

Önceleri sürüler halinde avcı-toplayıcı sürüler halinde yaşayan insanlar, daha sonra yerleşik düzene geçerek tarım ve hayvancılık yapmaya başlamışlar; önce taşa, sonra metale şekil vererek doğaya egemen olmaya başlamışlardır. Tüm büyük uygarlıklar büyük nehirlerin kıyılarında ortaya çıkmışlardır. MÖ 3000'de Sumerler çivi yazısını bulmuşlardır ve bu, yazılı tarihin başlangıcıdır. Sumerler ve ardılı Babilliler matematikte, Mısırlılar geometride, her iki uygarlık da astronomide çok ilerlemişlerdi. Helenistik dönemde de matematik ve geometrinin çok ilerlediği-

İnsan düşünme, iletişim kurma ve araç yapma yeteneği ile doğaya egemen olmuştur.

ni biliyoruz. Euclid eseri *Geometrinin Elementleri*'ni

MÖ 300'lerde yazmıştır. Ptolemy de yer merkezli evren modelini savunduğu ünlü *Almagest*'i İskenderiye'de yazmıştır. Bilimlerde ilk sınıflamayı, ünlü Büyük İskender'in hocası olan ünlü filozof Aristoteles'e borçluyuz: fizik, metafizik, etik, poetik, politik.

Din taassubu altında yaşayan Ortaçağ, Avrupa için Karanlık Çağ'dır. Bu dönemde dünyanın öteki yüzü aydınlatır. Çinliler 1044'te barut'u, 1090'da pusula'yı bulmuşlardır. Daha sonra Müslümanlarca Avrupa'ya götürülecek bu iki buluş büyük keşiflere neden olacaktır. Satranç'ı ve "0 sayısı"nı da Hintlilere borçluyuz.

Batı'nın Ortaçağ karanlığından çıkışı "Rönesans", "Reform" ve "Aydınlanma" süreçleri ile olmuştur. Sürecin başlangıcında skolastik mantığı Ochamlı William ve ünlü usturasını unutmamalıyız.

"Şeyler gerekli olmadıkça çoğaltılmamalıdır." şeklinde özetleyebileceğimiz bu ilke, bilimin safsatalardan, laf kalabalıklarından ve bilim dışlıklardan arındırılması gereğine işaret eder. Böyle bir ustura-ya günümüz postmodern ortamında ne kadar gerek olduğunu takdirlenize bırakıyorum. Süreç içinde Polonyalı N. Copernicus, Danimarkalı T. Brahe ve Alman J. Kepler'in çalışmaları ile "Yer merkezli evren" modeli, yerini "Güneş merkezli evren" modeline bırakmıştır.

Modern bilimin doğuşu, muhtemelen insanlık tarihinin en önemli olayıdır. Sadece 20. yüzyılda yapılan bilimsel buluşların ve ilerlemenin tüm insanlık tarihinden fazla olduğu söylenilir ve bu modern bilim ile olmuştur. Aklın ve bilimin öncülüğü olarak tanımlayabileceğimiz Aydınlanma, yani bin yıllık karanlıktan çıkış da modern bilim sayesinde mümkün olmuştur. Ve biz modern bilimi iki önemli isme borçluyuz: Sir F. Bacon ve G. Galilei.

Kraliyet Bilim Akademisi'nin kurucusu olan ve "Bilgi güçtür" sözü ile ünlü F. Bacon, deneysel bilimin yılmaz bir savunucusu ve bilimsel yöntemi ön plana çıkaran bir öncü idi. Gözlem ve deneyin önemini vurgulayarak modern bilimin temellerini atan F. Bacon, matematiğin önemini kavrayamamış olmakla eleştirilir. Onun bu açığını G. Galilei kapaya-

caktır. F. Bacon'ın, *Bilginin İlerlemesi* adlı eseri, eski dünyanın sonunu ve yeni bilimsel dünyanın başlangıcını belirleyen bir köşe taşı kabul edilir. Fiziğe matematiği katarak dışımızdaki nesnel âlemi ölçülebilir ve hesaplanabilir kılan kişi İtalyan G. Galilei'dir. Bu nedenle "fiziğin babası" ve "modern bilimin kurucusu" kabul edilir. "Serbest Düşme Yasası" ve "Eylemsizlik Yasası"nı Galilei'ye borçluyuz. Teleskopu ile güneş merkezli evren modelini kanıtladığı için engizisyonun zulmüne uğramıştır. Ünlü sanatçı Michelangelo'nun öldüğü yıl (1564) doğan Galilei'nin öldüğü yıl (1642) ünlü I. Newton doğar.

Bilim tarihçileri iki bilim adamını diğerlerinden bir adım öne çıkarırlar: A. Einstein ve Sir I. Newton. A. Einstein'ın da I. Newton'ın sırtında yükseldiği söylenir. "Kütle çekimi" ve "Mekanik yasaları" gibi temel buluşları A. Einstein tarafından yerle bir edilen ve T. Hobbess ile birlikte mekanik evreni savunan I. Newton, bilimde mutlakiyeti ve neden/sonuç ilişkisini (determinizm) savunması ile modern bilim adamlarını en büyüğü kabul edilmiştir. Onun, *Principia Mathematica* adlı eseri modern bilimin kutsal kitabı kabul edilir.

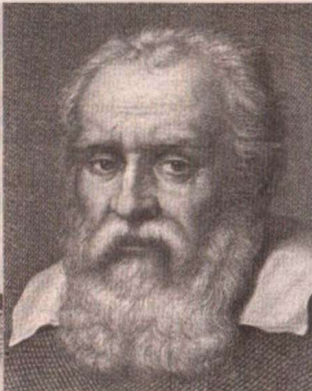
Gözleme, deney ve mantıksal kullanıma (akıl yürütme) esasına göre çalışan modern bilimle insanlık büyük bu-

luşlar imza attı ve dev ilerlemeler kaydetti. W. Harvey (1578-1657) ile kan dolaşımını, R. Boyle (1627-1691) ile gazların basınç altında davranışlarını, Lavoisier (1743-1794) ile modern kimyayı ve kütle korunumu yasasını, Dalton (1766-1844) ile atomik ağırlık tablosunu, M. Faraday (1791-1867) ile elektromanyetizma ve elektrolizi, C. Darwin (1809-1882) ile evrim teorisini, G. Mendel (1822-1884) kalıtım yasalarını, L. Pasteur (1822-1895) mikropları ve aşılı, J. C. Maxwell (1831-1879) ile elektroman-

Din taassubu altında yaşanan Ortaçağ, Avrupa için Karanlık Çağ'dır. Bu dönemde dünyanın öteki yüzü aydınlıktır.

yetik ışınlarını, I. Pavlov (1849-1936) ile şartlı refleksi, M. Curie (1858-1934) ile radyoaktiviteyi, M. Planck (1858-1947) ile kuantumu, E. Rutherford (1871-1937) ile atom modelini tanıdı insanlık.

Sadece 20. yüzyılda kaydedilen bilimsel ve teknolojik ilerlemenin tüm insanlık tarihinden fazla olduğu söylenilir. 19. yüzyıl sonlarında A. Parker plastiği (1862), A. Nobel dinamiti (1866), Siemens ilk elektrik dinamosunu (1867), A. Graham Bell telefonu (1876), K. Benz otomobili (1885), G. Marconi telsiz telgrafı (1895) hayatımıza kattıktan sonra, "modern bilim" hiç hız kesmedi. 20. yüzyılın başında Wright kardeşlerle ilk defa uçakla uçuş (1903) ayrıcalığına erişen insanlık, topu topu elli sekiz yıl sonra Rus Y. Gagarin ile uzayı (1961) ve ondan sekiz yıl sonra da Amerikalı N. Armstrong ile Ay'ı (1969) fethetti. Gene 20. yüzyılın başında, 1909'da genetik geçişin kromozomlarla olduğunu bulan insanlık, 1953'te Watson ve Creek ile DNA'nın yapısını keşfetti; 1978'de ilk tüp bebeği doğurttu ve 1980'lerde monoklonal antikorları, 1990'larda genetik kopyalamayı başardı. ABD'de düzenli radyo yayınlarının başlangıcı 1920'lerdir. 1928'de televizyon yayını başlamıştır. İlk

Modern bilimi iki önemli isme borçluyuz: Sir F. Bacon ve G. Galilei.

Sadece 20. yüzyılda kaydedilen bilimsel ve teknolojik ilerlemenin tüm insanlık tarihindekiinden fazla olduğu söylenilir.

bilgisayar, devasa boyutlarda 1945'te, transistör 1948'de ortaya çıktı. Bunları 1958'de silikon chipler izledi ve ne mutlu bize ki, 1990'lardan bu yana "internet"imiz var.

1923 yılında Cambridge Üniversitesi Cavendish Laboratuvarları'nın ünlü deneysel fizikçisi E. Rutherford, Kraliyet Bilimler Akademisi'nde "Fiziğin şahlandığı bir çağda yaşıyoruz" diye bağıyordu. Gerçekten de bilimde mutlakliğin (doğa yasalarının mutlak olduğunun) savunulduğu, maddeci, gerekirci ve olgucu (materyalist, determinist ve pozitivist) bilimin mutlak otorite olduğu günlerdi. Ancak gene bu bilimsellikte öyle üç buluş yapıldı ki, bu mutlak otorite ciddi biçimde sorgulanır oldu. Hoş, öncesinden Reimann ve Labachevski "Öklid dışı geometri" ve Gödel "Matematik teoremleri" ile matematik ve geometride o zamana kadar mutlak kabul edilen kavramları sorgulandı hale getirmişlerdi; ama fiziğin sorgulanır hale gelişi A. Einstein, N. Bohr ve W. Heisenberg ile oldu.

A. Einstein ve Görelilik Kuramı

A. Einstein, 1905'te yayımladığı *Özel Görelilik Kuramı* ile Newton'ın "Mekanik yasaları'nı, 1916'da yayımladığı *Genel Görelilik Kuramı* ile de "Kütleçekimi yasası'nı yerle bir etti. Newton, zaman ve

mesafe ölçümlerinin yeryüzünde ve uzayda aynı (mutlak, saltık) olduğunu söylemişti. Einstein birbirine göre farklı devinen sistemlerde bu ölçümlerin farklı olduğunu ileri sürdü. Sistemin devinim hızı arttıkça cetveller kısalıyor, saatler yavaşlıyordu. Küçük kardeşinize veda edip ışık hızına yakın hızda seyreden bir roketle gezegenler arası bir seyahat yapıp döndükten sonra bir de bakıyordunuz ki, küçük kardeşiniz sizin abiniz olmuştu. Gene önceden kütleçekimi sandığınız şeyin maddenin evrende en az enerji ile en kısa yoldan, "jeodezik" denen eğriler üzerinde hareket etmesinden ibaret olduğunu GGK ile Einstein bizlere ispatladı. Yani artık bilimde mutlaklık değil görelilik söz konusu idi.

A. Einstein kadar çelişik bir hayat, Tanrı'nın pek az kuluna nasip olmuştur. İlkokulda sınıfının tek Yahudi öğrencisidir, Almanya'da doğmasına rağmen Al-

Kraliyet Bilim Akademisi'nin kurucusu olan ve "Bilgi güçtür" sözü ile ünlü F. Bacon, deneysel bilimin yılmaz bir savunucusu ve bilimsel yöntemi ön plana çıkaran bir öncü idi.

manlardan nefret eder, sık bir savaş karşıtı olmasına rağmen onun buluşlarından yola çıkarak atom bombası yapılmıştır, mutlak doğa yasalarına ve deterministik (neden/sonuç ilişkisine göre işleyen, gerekirci) evrene olan katıksız inancına rağmen buluşları ile bu kavramları tartışılır kılmıştır.

N. Bohr ve Kuantum Teorisi

Danimarka'nın övünç kaynaklarından biri olan ve gerekircilik (determinizm) konusunda A. Einstein'ın yoğun eleştirilerine muhatap olan N. Bohr, "mikrokozmoz" denen "atomaltı parçacık" düzeyinde aynı şartlar altında aynı tepkinin aynı etkiyi yaratmadığını, yani gerekircilik söz konusu olmadığını öne sürdü. Yörüngede devinen bir elektrotla dışarıdan bir parçacık çarptığında, elektronun hangi yöne gideceğini ancak olasılıklar dahilinde söyleyebiliyordunuz. Yani artık bilimde mutlakliyet değil olasılık söz konusu idi ve aynı etki (sebebi) aynı tepkiyi (sonuç) yaratmıyordu. Mikrokozmozda da olsa gerekircilik (determinizm) büyük yara almıştı.

W. Heisenberg ve Belirsizlik İlkesi

W. Heisenberg "mikrokozmoz" denen "atomaltı parçacık" düzeyinde parçacığa ait iki özellikten ikisini de aynı anda net olarak bilinemeyeceğini söylüyordu. Yörüngedeki bir elektronun hızını (momentum) saptamak için kullandığınız uzun dalga boyulu ışınım ile konumunu saptayamıyordunuz, konumunu saptayabildiğiniz kısa dalga boyulu ışınım ile hızını saptayamıyordunuz. Konum ve hız gibi enerji ve zamanın da birbirinden bağımsız olmayan değişkenler olduğunu söyleyen "Belirsizlik ilkesi" ile mutlakliğin yerini belirsizlik alırken (gerekircilik) determinizm de bir yara daha alıyordu. Doğa yasalarının mutlak (kesin, saltık) olduğunu söyleyen, maddeci-gerekirci ve olgucu (materyalist, determinist ve pozitivist) "modern bilim" anlayışı yerle

Sir K. R. Popper (1902-1994)

yeksan olmuştur! Fizik'in şahlandığı çağın ilk çeyreği dolduğunda bilimde "mutlaklık" yerini "görelilik", "rastlantısallık" ve "belirsizliğe" bırakmıştır... Ve birileri uzun zamandır bekledikleri bu fırsatı kaçırmazlar.

K. Popper'dan postmodernlere: "Modern bilimin köküne kibrit suyu!.."

B. Russell'dan sonra İngiltere'nin en büyük filozofu ve 20. yüzyılın en büyük bilim tarihçisi olarak bilinen ve ünlü spekülâtör Soros'un yanı sıra I. Lakatos, P. Feyerabend gibi pek çok kişiye hocalık yapmış olan Sir K. R. Popper (1902-1994), Cambridge'deki Bacon ve Hobbes maddeciliğine karşı çıkan "anti materyalist" okulun üyesi ve "açık toplumun" (liberal demokrasi) fikir babasıdır. "Felsefe ciddi bir iştir." diyerek, felsefeyi dilin mantıksal çözümlemelerine indirgeyen "Yeni olgucu" Wittgenstein'in saltanatını "maşa" yeme pahasına yıkmıştır. K. Popper, zamanının en revaçta görüşlerine karşı çıkmış, o zaman kadar kendine bilimsellik atfeden ve kendilerini "Tarihsel özdekçi" olarak tanımlayan Marksistlere karşı "tarihselcilik" tezlerini kıyasıya eleştirerek sosyalizmin o zama-

na kadar olan epistemolojik üstünlüğüne son vermiştir. Aynı şekilde "Freudculuk" ve "psikanaliz"de Popper'dan paylarına düşeni almışlar ve bilimdisizlikle suçlanmışlardır. Popper'ın ilişmediği tek çağdaşı A. Einstein'dır; hatta tıpkı Einstein gibi Popper da "Kuantum Teorisi"ne sıcak bakmaz. Oysa ki Popper'ın açtığı yoldan ilerleyen postmodernlerin en sevdiği teori olacaktır "Kuantum Teorisi" ve onun "Kopenhag Yorumu".

Bilim tarihçileri ve postmodernler tarafından hiç ilintilendirilmesine de, "bilgi kaynaklarının (bu arada aklın) otoritesine güvenilemeyeceği, mutlak doğru olmayacağı, bilimin temelinin yanlışlama olduğu, tüm yerleşik otoritelerin yıkılması gerektiği" fikirleri ilk kez ve doğrudan Popper tarafından dile getirilmiştir. Bunlar, postmodernizmin temel paradigmalardır. Bozuk bir saat bile günde iki kez doğruyu gösterir, derler. Popper'ı okuduğunuzda Popper'ın yirmi ya da yirmi iki kez doğruyu gösterdiğini görürsünüz: fakat iki kez öyle şeyler söyler ki bilimselliğin tümüyle siyasete (Açık Toplum ve Liberal Demokrasi'ye) feda edildiğini anlırsınız.

Birlikte bakalım:

"Bilim yanılabilir; çünkü bilim bir insan ürünüdür."

Kesinlikle bilim yanılabilir; ancak bu insan ürünü olduğunun vurgusu insana olan güvene (Hümanizma) bir atıf olmasın?

"Mutlak doğru yoktur, doğruya en yakın olan vardır."

Kesinlikle doğru bir önerme. Ancak sorun şu: Biz neye güveneceğiz? Hiçbir doğruyu mutlak kabul etmesek de, her doğrunun bir gün bilimsel olarak yıkılabileceğine inansak da, aksi bilimsel olarak ispatlanana kadar güveneceğimiz şey, doğruya en yakın olan değil mi?

"Hiçbir öğreti eleştiriden uzak kalmaz."

Eleştirilebilir olmak bilimselliğin te-

melidir, eleştirilemeyen şey bilimsel doğrular değil, dogmalardır.

"Her bilgi kaynağının (gözlem, akıl, sezgi) otorite iddiasını reddediyoruz." Yani postmoderniteye bu kadar güzel pas atılır!

"Aklın otoritesine karşı çıkıyorum." demekle "Ayдынlanma"ya karşı çıkıyoruz." demek arasındaki farkı bilen varsa lütfen bana da anlatsın!..

"Bilimselliğin temeli deneysel doğrulama değil yanlışlanabilirliktir."

Bu da kesinlikle doğru bir önermedir. Ancak o kadar da tartışmalıdır. 2001 yılında Skeptical Inquirer'da yayımlanan A Skeptical Look at K. Popper adlı makalesinde M. Gardner, deneysel doğrulamanın (induction) pekiştirici olmasına rağmen yanlışlamanın kesinlik arz etmesine rağmen doğrulayıcı örneklerle kıyaslandığında yanlışlayıcı örneklerin çok az sayıda olduğunu, bulanık ve anlaşılması zor olduklarını söylüyor. Gene Gardner'a göre, pekiştirici (doğrulayıcı) her örnek tam zıt bir durumun yanlışlaması olduğu gibi, her yanlışlama da tam zıt bir durumun onaylanmasıdır aslında.

16. yüzyılda "modern bilimin" kucusu olduğu için F. Bacon Kraliçe I. Elizabeth tarafından Sir unvanı ile taçlandırılmıştır. Yaklaşık dört yüzyıl sonra K. Popper "modern bilimi" yerle bir ettiği için Elizabethlerin II.s'i tarafından aynı Sir unvanı ile taçlandırılmıştır. Aradaki çelişki kafanızı karıştırmamasın, burada bilmeniz gereken şey Anglosakson imparatorluğu'nun âli menfaatleridir! Hiç kimse sradan bir Avusturya Yahudisi'ne

Sir K. R. Popper (1902-1994), Cambridge'deki Bacon ve Hobbes maddeciliğine karşı çıkan "anti materyalist" okulun üyesi ve "açık toplumun" (liberal demokrasi) fikir babasıdır.

durduk yerde Sir unvanı vermez. Popper, sosyalizmin (Tarihsel Maddeciliğin) epistemolojik üstünlüğüne son veren kişidir. Bunu yaparken sosyalizm kendine "bilimsellik" attettiği için (Bilimsel Sosyalizm) biraz bilime de vermek gerekmiştir. Hepsî budur!

Popper'in surda açtığı delikten, kendilerini "postmodern" olarak tanımlayan Derrida, Facoult, Lyotard ve Baudrillard geçmiştir. Derrida dışında (o kendini Marksist olarak ifade eder) tümünün ortak özelliği Marksizm ile büyük hayal kırıklığı yaşamış "dönek Marksistler" oluşlarıdır. Yerleşik ve egemen "modern bilim" anlayışını sorgulayarak, doğruluk temsili iddiasında bulunacak bir bilim anlayışının olanaksızlığını öne süren "postmodernite", bilimin otoritesinin yıkılmasını ve metalaştırılmasını (alınır-satılır, pazarlanabilir olmasını) önermektedir. Postmodernlerin de açıkça ifade et-

tikleri gibi tam bir modernite ve onun ürünü olan her şeyin (modern bilim, ulusdevlet, modern eğitim, modern sanat vs.) karşıtıdır postmodernite. Bir asrı aşkın süredir kendine karşı epistemolojik üstünlük kurmuş olan Marksizm'e karşı, günümüzün egemeni olan "yeni özgürlükçü" (neoliberal) ekonomi politikin geliştirdiği bilim anlayışı. Öyle bir bilim anlay-

Sanayi Devrimi, Rönesans, Reform ve Aydınlanma süreçleri sonrasında ilk kez 19. yüzyıl İngiltere'sinde ortaya çıktı.

şırıdır ki bu, sorgulamayan cahillerden, anlaşılmağından keramet çıkarmasını bekler. Oysa bunların anlaşılmağıklarının nedeni bilimsel ya da sanatsal düzeyleri değil, gerçekten anlaşılmağı olmalarıdır. A. Sokal ve J. Bricmont, *Son Moda Saçmalar* adlı kitaplarında bunların çok güzel örneklerini sergilerler.

Postmodernitenin serüveni

Günümüzün neoliberal dünyasında oluşmuş sanayi sonrası (postendüstriyel) toplumun kültürel formu (yaşam tarzı) olan postmoderniteyi anlayabilmek için, öncelikle tam karşıtı olduğu savı ile eleştirdiği moderniteyi anlamamız gereklidir. Bunun için gelin birlikte asrı (modern) zamanlara bir uzanalım...

Rönesans, Reform ve Aydınlanma süreçleri sonrasında bilim ve teknolojiye sağlanan ilerlemelerle ilk kez 19. yüzyıl İngiltere'sinde ortaya çıktı "Sanayi Devrimi". Bu devrim sonrası oluşan toplum, sanayi toplumu olarak adlandırıldı. Sanayi toplumunun kültürel formu (yaşam tarzı) modernite idi. Modernite iki ayak üzerinde durur: Aydınlanma ve Hümanizma. Aydınlanma en yalın tanımı ile aklın ve bilimin üstünlüğüne inanma demektir. Hümanizma ise insana ve onun aklına olan sosuz güvenin ifadesidir. Modern insan, insanlığın ilerleyebileceği ülküsünde olan insandır. Modern insan için gözlem'e, deney'e ve mantıksal uslamlamaya (akıl yürütme) dayalı modern bilim, hayatta en hakiki mürşittir. John Mc Gowan, "Modernite, toplumun herhangi bir dış otorite ya da tanrısal köken söz konusu olmaksızın kendi ürettiği ilkelere dayanarak meşruluğunu temellendirmesidir." der.

Sanayi toplumunda geçerli olan ekonomik form anamalcılıktır (kapitalizm). Kapitalizmin dayandığı felsefe liberalizmdir. Liberalizm ekonomide her türlü devlet müdahalesini ve korumacılığı reddeden, hür teşebbüsü ve bireysel girişim hürriyetini savunan bir görüştür.

Postmodernite bilim anlayışı, günümüzün egemeni olan "yeni özgürlükçü" (neoliberal) ekonomi politikin geliştirdiği bilim anlayışıdır.

Zaman içinde kapitalizm kökenli sorunlar nedeniyle, ona tepki olarak "bırakınız yapsınlar" (laissez faire) yerine planlı ve programlı bir ekonomi anlayışı olarak toplumculuk (sosyalizm) ortaya çıktı. Görüldüğü gibi sosyalizm de kapitalizm de aynı ana-babanın çocuklarıdır: Sanayi Devrimi ve Aydınlanma. Sosyalizmin seçenik karşıtı tezleri ve Frankfurt Okulu'ndan gelen eleştirilerle iyice yıprandı. 1980'lerin sonuna gelindiğinde Berlin Duvarı (!) çöktü. 1980'lerin sonu aynı zamanda neoliberalizmin ve onun yaşam tarzı olan postmodernitenin de ortalığa hâkim olmaya başladığı yıllardır. Kimileri modernitenin başlangıcı gibi postmodernitenin başlangıcına da bir devrim oturturlar: "Bilişim Devrimi".

Moderniteden postmoderniteye geçiş anlayabilmek için kapitalizmin kendi içindeki felsefe değişikliğini (liberalizmden neoliberalizme geçiş) zorunlu kılan koşulların iyi bilinmesi gerekir. Yazılanlara göre, kapitalizm ilk ciddi krizini 1929'da yaşadı. Bu "Büyük Buhran"ın nedeni, savaş sonrası halkın fakirleşmesi sonucu oluşan talep azlığı idi. Bu buhran, "Fordist" üretim teknikleri ve "Keynesçi" ekonomik tedbirlerle atlatıldı. Keynes, düşük faizlerle ve uygun kredilerle alım gücünü artırarak bir refah toplumu yaratabiliyordu. Doğal olarak kâr oranlarının düşüklüğü ile yaratılmış refah toplumu. Galiba K. Marks haklıydı! Kapitalizm her defasında ya krize ya savaşa neden oluyordu. 1980'lere gelindiğinde, sosyalizmin tehdidinden gitgide özgürleşen kapitalistler bu sefer kâr oranlarının azlığını öne sürerek yeni bir

krize neden oldular. Çare gene bir Yahudi'den geldi: "Monetarizm". Buluşunu, tekerleğin icadından sonraki en büyük keşif olarak adlandıran M. Friedman, para sıkıntısı çekenlere düşük kur ve yüksek faiz uygulayarak borçlanmayı öneriyordu. Bir ekonomi borçlanabildiği ölçüde iyi idil

Krizin nedeni kârlılığın azlığı olduğuna göre, her şey kârlılığın artırılmasına yönelik olmalıydı. Öyle de oldu: Kârlılığın artırılması için sermayenin emeğin ucuz olduğu yerlere sorgusuz sualsiz gidebilmesi, maliyeti düşürerek kârlılığı artırabilmesi gerekiyordu. Bunun için küreselleşme (globalleşme) bir medeniyet projesi olarak öne sürülürken, bunun önündeki en büyük engel olan ulusdevletler demode ve yıkılması gereken oluşumlar olarak gösterildi.

Kârlılığın artırımı için sadece üretim maliyetinin azaltılması yetmiyordu; ayrıca, daha önceki dönemde yeterli estetik ve bilimsel kalite ölçütleri olmadığı için pazarlanma olanağı bulamayan her türlü kalitesizlik, pespayelik, özgürlük ve yerellik adına pazarlanabilir hale getirildi. Tabii tüm bu kârlılığı artırıcı uygulamaların sağlam bir felsefi temele dayanandırılması gerekiyordu. İşte tam da bu ne-

Artık önemli olan "şirket kârının maksimizasyonu" idi. Yani kârlılığı artırıcı bir yaşam tarzına ihtiyaç vardı.

Vikipe'de postmodernite yazdığınızda karşınıza şu tanım çıkıyor: Küreselleşme, tüketimin artırılması, bilimin metalaştırılması ve otoritelerin yıkılması.

denle kapitalizm kendi içinde felsefi bir dönüşüme gitti: Liberalizmin yerini neoliberalizm aldı. Artık önemli olan hür teşebbüs ya da bireysel girişim hürriyeti değil, "şirket kârının maksimizasyonu" idi. Bu yeni felsefeye uygun; yani kârlılığı artırıcı bir yaşam tarzına ihtiyaç vardı. Sermayenin, emeğin ucuz olduğu yerlere sorgusuz-sualsiz gidebileceği, her türlü kalitesizliğin, çirkinliğin, pespayeliğin özgürlük ve yerelliğin yüceltilmesi adına pazarlanabilir kılındığı, insanların yiyip içip, seks yapıp, tüketerek ama sorgulamadan mutlu olmalarının önerildiği bir yaşam tarzı. Vikipe'de postmodernite yazdığınızda karşınıza şu tanım çıkıyor: Küreselleşme, tüketimin artırılması, bilimin metalaştırılması ve otoritelerin yıkılması.

Sonuç

Ülkemizin saygın sosyologlarından Behçet Batur., Üniversite ve Toplum dergisinin Mart 2004 sayısında "Postmodernizmin ve Postendüstriyalizmin Gölgesinde Toplum ve Bilim" adlı makalesinde, "Çağdaş çatışma, bilim ile postmodernite arasındaki çatışmadır." diyor.

Postmodernitenin, modernite eleştirisindeki temel savı, insan aklı ile elde edilen bilimsel ve teknolojik gelişmenin insan mutluluğunu sağlamadaki başarısızlığı nedeniyle insan aklına ve onun ürünü olan bilime güvenilemeyeceği eleştirisidir. İnsanın yanılabilirliği temelinde aklın ve bilimin öncülüğü reddedilir; bilimin otorite konumu yerden yere vurulur ve bilim adamının saygınlığı ayaklar altına alınır.

Bugün dünyanın egemenleri sadece ve sadece kârlılıklarını artırmak amacı ile özgürlük maskesi arkasına gizlenerek, aklın ve bilimin öncülüğüne karşı; yani aydınlığa karşı bir savaş açmışlardır.

Zerdüşt'ten bu yana, dünya aydınlıkla karanlığın bir savaş alanıdır. Aydınlığın karşıtı karanlıktır. Ve bugün yaşamakta olduğumuz postmodern çağ aklın, bilimin otoritesinin yok edilmeye çalışıldığı ikinci "Karanlık Çağ"dır (birincisi skolastik Ortaçağ).

Çıkış yolu tektir: Ünlü bilim insanı Carl Sagan, kitabı ile bize doğru yolu gösteriyor: *Karanlık Bir Dünyada Bilimin Mum Işığı*.

"Uzun yaşamımda öğrendiğim bir şey var: Gerçeklikle ölçüştürüldüğünde tüm bilimimiz ilkel ve çocukça kalmaktadır; ama gene de sahip olduğumuz en değerli şeydir, bilim." A. Einstein.

KAYNAKÇA

- 1) EDMONDS, David – *Eldinow John "Wittgenstein'in Maşası" (YKY / Cogito) 2.baskı.*
- 2) HANÇERLİ/ÖĞÜ, Orhan "Felsefe Sözlüğü" (Remzi Kitabevi) 8.basım.
- 3) HANÇERLİ/ÖĞÜ, Orhan "Düşünce Tarihi" (Remzi Kitabevi) 11.basım.
- 4) POLANYI, Karl "Büyük Dönüşüm" (İletişim Yayınları) 7.baskı.
- 5) POPPER, Karl Raimund "Açık Toplum ve Düşmanları" cilt II (Türk Siyasi İlimler Derneği Yayınları) 1968.
- 6) POPPER, Karl Raimund "Science as Falsification" Conjectures and Refutations. 1963.
- 7) KOYRE, Alexandre "Bilim Tarihi Yazıları I" (Tübitak Popüler Bilim Kitapları) 2.basım.
- 8) OSBORN, Richard "Herkes İçin Felsefe 1999.
- 9) SAGAN, Carl "Karanlık Bir Dünyada Bilimin Mum Işığı" (Tübitak Popüler Bilim Kitapları) 16. basım.
- 10) GARDNER, Martin "A Skeptical Look at K. Popper" Skeptical Inquirer 2001.
- 11) SOKAL, A. – J.Bricmont "Son Moda Saçmalar" İletişim Yayınları 1998.
- 12) ŞAYLAN, Gencay "Postmodernizm" (İmge Kitabevi) 3. basım.
- 13) YILDIRIM, Cemal "Bilimin Öncüleri" (Tübitak Popüler Bilim Kitapları) 16.basım.
- 14) YILDIRIM, Cemal "Bilim Felsefesi" (Remzi Kitabevi) 11.basım.
- 15) Üniversite ve Toplum (Bilim, Eğitim ve Düşünce Dergisi)

Sadece diyalektik materyalizm psikiyatri'yi bilimsel yapar; psikiyatri ise diyalektik materyalizmi doğruluyor

Düşünce dahil bütün ruhsal işlevler insan beyninin ürünüdürler. Ruhsal, akılsal bozukluklar bu işlevlerin çeşitli biçimlerde bozulmasının bir sonucudur ve bu bozulma (psikiyatrik hastalıklar) karşılığını, kökenini beyinde bulur.

"Marksizm güçlüdür, çünkü doğrudur."

Lenin

"Anlayana sivrisinek saz, anlamayana davul-zurna az."

Türk Atasözü

"Giderek daha çok

İnsanın anlaması için

Yazacağım."

Malebranche

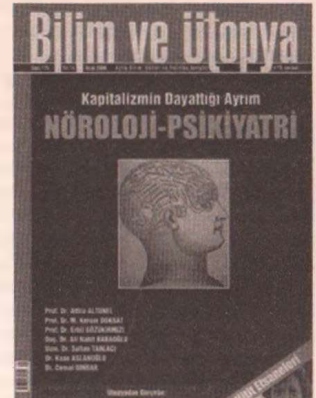
Marksist Psikiyatri'nin güneşi, psikiyatrideki önceki kuram ve ekollerin üzerinde ve onları aşarak doğuyor ve giderek bütün Bilim Dünyası'nı, Marks'ın Artı-Değer Yasası'nı keşfinin ekonomi çevrelerinde yarattığı etki, güneşli bir havada çakan şimşek gibi aydınlatacak ve bütün bu kuram ve ekollerin gizemli, insan doğasına yabancı havasını bozacak.

Kısaca anımsayalım. Ne idi Diyalektik Materyalizm'in "Ruh" ve "Bilinç" üzerine olan önermeleri?

Madde, Ruh-Bilinç'ten önce gelir ve onu yaratmıştır. Çünkü Ruh ve Bilinç maddenin en gelişmiş ve organize olmuş biçimi olan insan beyninin ürünüdür.

Filozoflar bütün felsefe tarihi boyunca, "Hangisi önce gelir? Ruh mu, madde mi?" sorusuna verdikleri yanıtla göre iki ayrı ana kampa bölünürler: Ruh önce

Madde, Ruh-Bilinç'ten önce gelir ve onu yaratmıştır. Çünkü Ruh ve Bilinç maddenin en gelişmiş ve organize olmuş biçimi olan insan beyninin ürünüdür.

gelir, diyenler Felsefi İdealizm'e, madde önce gelir, diyenler Materyalizm'e... Bu iki ana kamp dışında bir üçüncüsü yoktur.

İdealistlerin dediğinin tersine, dünyayı bilincimiz, duyularımız var etmek ve bunlar sayesinde var olmaz; bilginiz doğuştan getirilmez. Ruhumuz, bilincimiz nesnel dünyadan bağımsız olarak vardır ve nesnel dünyayı (bir fotoğraf makinesinin görüntü oluşturmaya gibi) zihnimize yansıtır. Bu yansıma, ne kadar doğru olursa, dış ve iç dünyamızı da o kadar doğru tanıır.

Maddi varlığımızı belirleyen bilincimiz değildir, tam tersine bilincimizi belirleyen maddi varlığımızdır.

Bilgi'yi yaşam deneyimlerinden, aldığımız eğitimden, çevre koşullarımızdan çıkarırız ve bu bilgi nesnel iç ve dış dünyamızı doğru yansıttığı oranda (eşdeyişle nesnel dünyada karşılığı olduğu oranda) dünyaya olan yansımamızla ilgili yeteriz ve ona uygun bir bilinç oluştururuz (Öznel Diyalektik). Bilimsel araştırma ve bilim yöntemi de kısaca bundan ibarettir. Evrenin, doğanın, toplumun, iç dünyamızın işleyişine uygun düşünce edinebildiğimiz oranda bilimselidir.

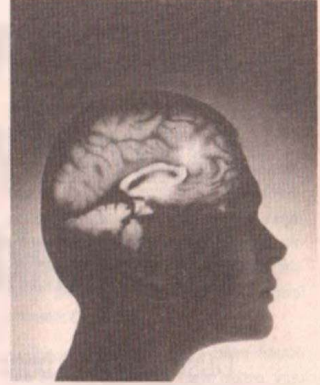
Son olarak, düşünce dahil bütün ruhsal işlevler insan beyninin ürünüdürler. Ruhsal, akılsal bozukluklar bu işlevlerin çeşitli biçimlerde bozulmasının bir sonucudur ve bu bozulma (psikiyatrik hastalıklar) karşılığı, kökenini beyinde bulur. O halde normal ve anormal ruhsal durumları anlamak, açıklamak, hatta tedavileri için beyin fizyolojisi, biyokimyası, genetik ve toplumsal fenomenlerin bu fizyoloji ve kimyaya etkilerini bilmek esastır/emeldir.

İşte, çağdaş psikoloji ve psikiyatri artık bu önermeleri, yani Diyalektik Materyalizm'i doğruluyor. Bunu nasıl mı yapıyor? Belki spontane (kendiliğinden) ve farkında olmadan. Ne ile mi yapıyor? Örn. Biyolojik Psikiyatri ile Organik Psikiyatri ile Psikofarmakoloji (ruhsal alana etki eden ilaçlar bilimi) ile Klasik dönem (Biyolojik Psikiyatri öncesi dönem) kuram ve ekollerini aşarak ve onların etkilerini açığa çıkarıp tamamlayarak ve

aynı zamanda insanın toplumsal bir varlık olduğunu göz ardı etmeden, toplumsal-ekonomik olay ve olguların ruh sağlığına olan etkilerini göz önüne alarak yapıyor. Artık psikiyatrik bozuklukların nörokimyasal ve bir kısmı için de genetik kökenleri aydınlanıyor.

Klasik dönem psikiyatrisine bir göz atalım. Asıl temsilcisi ve duayeni, psikoseksüel bozuklukların psikanalitik kuramı ile S. Freud'dur. İzdaşları ve yeni psikanalizciler onun eksiklerini tamamlamakla birlikte kimisi bilimsel alanda onun gerisine düşmüşlerdir ve burada konumuz dışında oldukları düşünüldüğünden ele alınmayacaklardır. S. Freud ise, örneğin ruhsal aygıtı üç ana bölüme (id, ego, süpereo) ayırması ve libidonun (cinsel enerjinin) bastırıldığına çeşitli biçimlerde ruhsal patolojiyi oluşturduğunu öne sürmesi ile anılmaya değer. Libido akacak doğru ve yararlı bir yol bulabilirdi takdirde ruhsal patolojiye açığa çıkmayabilirdi. Freud, bütün bir psikanalitik kuramını bu esaslar üzerine kurar. Şöyle ki: Ruhsal aygıtta ego (benlik) bölümü aslında bilinci, farkındalığımızı ifade eder ve toplumsal düzenin yasalarını, baskılarını oluşturan süpereo (üst benlik) id'in (bilinç dışı veya bilinçaltının) istenmeyen arzularının bilince çıkmasını (ego alanına girmesinin) önüne geçer ve birey bu şekilde toplumsal uyumunu sağlar. Süpereo zayıfladığı zaman, bu uyum sağlanamaz ve id'deki gizli arzular bilince çıkmak için fırsat kollar. Bu da çatışma ve ruhsal (özellikle psikonörotik) bozukluk yaratır. İşte psikanaliz (ruhsal çözümleme) bir tedavi aracı olarak böy-

Ruhsal aygıttaki ego bölümü aslında bilinci, farkındalığımızı ifade eder ve toplumsal düzenin yasalarını, baskılarını oluşturan süpereo, id'in istenmeyen arzularının bilince çıkmasının önüne geçer ve birey bu şekilde toplumsal uyumunu sağlar.

Düşünce dahil bütün ruhsal işlevler beynin ürünüdürler.

le bir durumdaki hastada devreye girer ve bilinçaltına bastırılan şeyin ne olduğunu hastada araştırır. Hastanın hastalığının sebebini öğrenmesini, bu konuda bilinçlenmesini sağlar ve bu bilinçlenmenin de hastanın iyileşmesini sağlayacağını (hastalığın yenileceğini ve/veya baş edeceğini) öngörür. Bu yaklaşım ancak bazı psikonörotik bozukluklar için etkilidir ve bütün çağdaş bilimsel psikoterapilerin kökenini oluşturmuştur. Genetik bir neden ve ağır bir tablo olmadıkça bu durumdaki hastalarda yararı olacağı açıktır ama kuram sadece bu soyut düzeyde kalır ve S. Freud aynı zamanda bir nörolog olmasına rağmen kuramı somuta indirgeme başarısını maalesef göstermez. Yani, beyindeki nörokimyasal değişimler gösterilemez. Ancak, burada Freud'un suçlamak hakkıdır. Döneminin bilimsel çevre ve seviyesi bu durumdan sorumludur. Beyin üzerine olan araştırmalar ruhsal, psikonörotik bozuklukların karşılığı beyindeki nörokimyasal vb. bozukluk olduğunu açığa çıkarınca bu eksiklik giderilebildi. S. Freud'un kanıtlaştığı en önemli şey kanımca şuydu: Ruhsal aygıtın en önemli bölümünü id (bilinç dışı) oluşturur. İd, ruhsal aygıtın bilinmeyenler, karanlıkta olanlar bölümüdür. İnsan hastalığının nedenini bilemediği (bilinç alanına getiremediği) süreçte hasta olarak kalır. Yani kısaca insan bilinçlendiği, kendini ve çevresini tanıdığı oranda hastalığını yener ve insan olur. Psikanaliz de bunu sağlamak için yapılır.

Ruhsal savunma mekanizmalarından sadece sublimation=yüceltme sağlıklıdır, diğerleri sağlıksızdır. Psikanaliz, kişiyi kullandığı hastalıklı savunma mekanizmalarından kurtarmaya çalışır. Ancak vurgulamak gerekir ki psikanaliz pratikte çok zaman ve emek sarf ettirir. Yoğun çalışma temposu içindeki hekimler için uygun değildir. Üstelik her zaman sonuç alınmaz. Bu yukarıdaki nedenlerle çoğu psikiyatrin başarımamasından kaynaklanır. Kaldı ki, yöntemin yanlışlığından değil, Freud'un izdaşlarının beden ve ruh ikilemi üzerine ele avuca gelir fazla bir şey söylemediklerinden burada onlara değinme gereği duymuyoruz.

Psikiyatri ihtisasına başlayan her hekim ilk önce ruhsal işlevlerin muayenesi öğretilir. Psikiyatri bilimine göre bu ruhsal işlevler akıl yürütme, düşünme, zekâ, dikkat5, algı, duygulanım, bellek ve iradeler. Bütün bu işlevlerin artık, beynin birer işlevi olduğu konusunda hiçbir psikiyatrin şüphesi yoktur. Ancak aşk, orgazm, öfke, korku vb. gibi bazı ruhsal kavramların hâlâ açıklanamadığı ve beyin hakkında daha bilemediğimiz pek çok şey olduğu gibi, bilimezci yaklaşımlar zaman zaman ileri sürülmektedir. Tam aksine, beyin hakkında günümüz bilimi artık çok şey biliyor. En azından beyin fizyolojisi, biyokimyası, anatomisi, mikroskobik ve mikroskopaltı yapısı ve moleküler mekanizmaları hakkında bilinenler hiç de azımsanamaz. Bu gibi iddiaları ortaya atanlara, iddiaları

Birçok hastalığın ne tür genetik bozukluklardan kaynaklandığı da açığa çıktı. Belki 5-10 yıl içinde hemen hepsinin hangi gendeki bozukluktan kaynaklandığı gösterilecek." diyerek Diyalektik materyalist tutumun psikiyatriyi bilimsel, gerçek temeline oturtacağını göstermiş oluyor.

eğer kasıtlı değil ve halkın bilgilenme hakkını elinden alma niyeti taşııyorsa, son 20-30 yıldaki nörofizyoloji ve nörokimya alanındaki birikimi gözden geçirmelerini ve bilgilerini yenilemelerini öneririm. Aşkın, orgazm işlevinin hormonal aktivite ile başladığı, bütün heyecanların ve bununla ilgili bozuklukların merkezinin limbik sistem olduğu, dışardan gelen uyarılarla bu sistemin ve ilişkili hipokampal sistem, hipotalamus ve hipofizün birbirini zincirleme aktive ettiğini anlatmak isterim. Daha yukarı merkezlerin etkisi ile hipotalamustan salgılanan releasing faktörlerin, hipofizün stimulan hormonlarını aktive ettiği ve bunların da bütün hormonal faaliyeti, bu arada üreme-seks faaliyetini düzenlediği, bunun için

bir "feed-back" mekanizma olduğu, 40 yıldır biliniyor. Sonradan nöronlar arası bağlantıların her birinin hipotalamusa gelineye kadar, belki ondan sonra da sayısı giderek artan en az 8-10 tür nörotansmitter ve reseptörleri ile nöronların uyarılabildiği ve bu uyarının sodyum, potasyum, kalsiyum, iyonlarının tübülleri aracılığıyla geçişleri

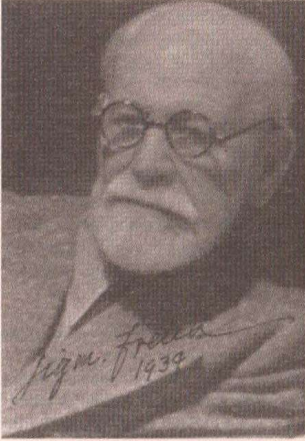
sayesinde olduğu ve bunun için gerekli enerjinin, glikozun oksidasyonu ile sağlandığı artık bütün detayları ile biliniyor. Yani beyin hakkındaki mevcut bilgi birikimimiz, birçok gizemli kavramı açıklığa kavuşturacak düzeydedir aslında. Ama bazı otorite kabul edilen beyler, bir şeyleri yeni arıyormuş, Amerika'yı yeniden keşfediyormuş havasına giriyorlar. Amerika (bu bilgiler) çoktan keşfedildi beyler! Bu bir niyet meselesi ve parçalarla bütünü tamamlayabilmek ve açığa çıkarabilmek önemli olan.

Bilim ve Ütopya'nın Ocak 2009 sayısı, nöroloji-psikiyatri ayrımı ve bununla ilgili makalelere ayrılmıştı. Bu makalelerden psikiyatr Dr.Cemal Dindar'ın "Türkiye'de psikiyatrinin işleyişi ve işlevi", psikiyatr Dr. Kaan Aslanoğlu'nun "Ticari psikiyatri, Bilimsel psikiyatri", Prof. Dr. M. Kerem Doksa'tın "Nöroloji ve Psikiyatrideki yol ayrımı", Prof. Dr. Erbil Gözükrü'müzün "Psikiyatri ve Nörolojinin geleceği", Uz. Dr. Sultan Tarlacı'nın "Psikiyatri ve sinir bilimi için neden kuantum fiziği gereklidir?" adlı makaleleri burada saygı ile bahsedilmesi gereken övgüye layık bilimsel makalelerdir. Diğer makalelerin de bilimselliğinden şüphe edilemez, yazarlarına ve emeğine haksızlık edilemez. Ancak Diyalektik materyalizmin ruh hakkındaki önermelerine değinme gereği duymamışlardır. Bu olsa olsa ele aldıkları konu ve onu işleyişleri nede- niyledir.

Dr. Kaan Aslanoğlu makalesinin bir bölümünde, "Psikiyatrik hastalıklarda da bozulan değişik psikiyatrik hastalıklarda değişik oranlarda olmak üzere bedendir; daha doğrusu onun içindeki özelleşmiş organ olan beyndir. Birçok hastalıkta, beyin de bozulanın ne olduğu maddeten gösterilebilir. Bundan 40-50 yıl önce beyindeki belli, gösterilebilir maddi bozukluklardan kaynaklanan psikiyatrik hastalıklara 'organik akıl bozukluğu' denirdi. Beyindeki kaynağı kesin biçimde gösterilemeyen hastalıklara da 'işlevsel bozukluk'... Şimdi artık işlevsel bozuklukların (depresyonun, panik atağın, psikozların vb.) beyinde ne tür bir arızadan kaynaklandığı biraz kabaca da olsa biliniyor ve verilen tedaviler de bunları dü-

Beynin elektriksel faaliyetinin ortadan kalkmasıyla ruhsal enerji tükenmektedir.

Sigmund Freud'un betimlemesi ile, yaşamının anlamı ruhsal doyuma ulaşmaktadır.

zeltmeye dönük işlev görüyor. Öte yandan birçok hastalığın ne tür genetik bozukluklardan kaynaklandığı da açığa çıktı. Belki 5-10 yıl içinde hemen hepsinin hangi gendeki bozukluklardan kaynaklandığı gösterilecek." diyerek Diyalektik materyalist tutumun psikiyatridi bilimsel, gerçek temeline oturtacağını göstermiş oluyor. Önünde saygı ile eğiliyorum. Prof. Dr. M. Kerem Doksat, "Zaten akıl hastalıklarının zihin ve onun organı olan beyin işlevsel hatta yapısal bozukluklarından kaynaklandığı artık net bir şekilde bilinmekteydi (Charney ve Nestler 2004, Tarazi ve Schetz 2005)." diyerek aynı sonuca varıyor ve bu yalın gerçeği gözlerden uzak tutmadığı için o da aynı saygıyı hak ediyor. Prof. Dr. Erbil Gözükırımı'nın, "Nöroloji ve psikiyatridin pek de bilimsel olmayan hatta bilim'e rağmen gelişen ayrıkları pozitif bilimlerin aslı görevleri olan 'maddeyi anlamak' olgusuna engel teşkil edici rol oynamıştır.", "Akıl, ruh hali, zihin ya da adı her ne ise, aslında beynin tümünün fonksiyonel kapasitesinin bir sonucu değil midir? Bu soruya olumsuz bir yanıt vermek bilimsel duruş ile bağdaşabilir mi? Beyin ve ruh birbirlerinden çok farklı kavramlar değildir.", "Obsesif-kompulsif bozukluk adı verilen bir bozukluğun tedavisinde etkin bir yöntem olan bilişsel davranış

tedavisinden sonra, ileri görüntüleme yöntemleri aracılığı ile beyin bazı bölgelerinin faaliyetinde değişiklik gözlenmiştir. Keza, çeşitli fobilerde de benzer bulgular bildirilmiştir." diyerek göstermiş bulunduğu bilimsel ahlaki dürüstlüğü burada teşekkürü bir borç bilirim. Uz. Dr. Sultan Tarlacı da makalesinde bilinç ve zihnin maddeden ayrılamayacağını izah ederek, doğru bilimsel (bilimsel maddeci) tavır almayı başararak övgüyü hak etmiştir. Makalesinde bir yerde (sf.38), "Kuantum mekaniğine özgü olan tünelleme, muhtemelen sinir iletilicilerinin kimyasal bağlantı noktalarında (sinaps) serbest bırakılmasında veya iyonların hücre zarından geçişlerinde de devreye girer. Bu tünelleme beyinde sürekli olan düşünce akışımız, elektriksel olarak kaydedilen beyindeki zemin gürültüsü ve minyatür son plak potansiyeli denen boşalmalardan sorumlu olabilir.", "Tünelleme olayı, beyne bütüncül olarak baktığımızda bilincimizi oluşturan önemli bir etken olabilir." diyor. Bunun böyle olduğunu test edecek ve doğrulayacak elimizde bir ilaç veya yöntem var mıdır? Evet, vardır. Bu, genel anestezi ilaçlarıdır (özellikle inhalasyon anestezikleri). Inhalasyon yoluyla verilen genel anestezi ilaçların, beyindeki sinir hücrelerinin zarlarındaki kalsiyum iyon tübüllülerinden kalsiyum iyonlarının geçişini durdurarak bilinci ve tüm duyarlı ortadan kaldırdığı, bu sayede ameliyat'ın yarattığı ağrı ve diğer sıkıntıları önlediği gösterilmiştir (Miller: General Anaesthesia volum I). Yani anestezikler, dış ve iç dünyamızı algılamamızı ve farkındalığımızı (yani bilinci) geçici olarak ortadan kaldırır. Buradan şu sonuç çıkarılabilir ki: beyinde kalsiyum iyonlarının mikroskobik düzeyde tübüllülerinden geçişinin inaktivasyonu bilincin kaybindan sorumludur.

Bir de, son olarak, ölümden sonra Ruh'a ne oluyor sorunu vardır. Bu sorunu Reanimasyon Bilimi (ölümekte olanı canlandırma uygulamaları bilimi) çözmüştür. Beyin ölümü, beyne gereksinim duyduğunda, kan ile taşınan oksijen ve besin maddelerinin en fazla 5 dk. gidememesi sonucu oluşmakta ve beyin ile beraber ruh da ölmektedir. Bunu beyin ölü-

Beyin öldükten sonra, ruhsal enerjinin tükenmesiyle, diğer organları ile birlikte tedicri olarak organizma da ölmekte ve doğanın sonsuz maddesel döngüsüne karışmaktadır.

mü gerçekleşikten sonra, elektroensefalografi monitöründe beyin elektriksel faaliyetinin ortadan kalktığını gösteren düz çizginin oluşması ile anlayabilmekteyiz. Beynin elektriksel faaliyetinin ortadan kalkmasıyla ruhsal enerji tükenmektedir. Yani ruhsal faaliyet, beyin yaşadığı, bunun için gerekli enerjiyi üretebildiği, metabolizmasının devam ettiği süreçte vardır. Beyin öldükten sonra, ruhsal enerjinin tükenmesiyle, diğer organları ile birlikte tedicri olarak organizma da ölmekte ve Doğanın sonsuz maddesel döngüsüne karışmaktadır.

Sonuç

Son çözümlemede sonsuz olan Madde'dir ve ne başlamak ne de bitmek bilen sonsuz Evren'i oluşturur. Bütün bu nedenlerle Diyalektik Materyalizm, ötesini düşünmeden bu dünyadaki yaşama değer vermeyi, çünkü yaşamın bir kez ele geçtiğini, bu nedenle yaşam standartlarını yükseltmeyi ve yaşamının anlamının "Mutlu Olmak" olduğunu vaaz eder. Bunun da ancak insan gereksinimlerinin karşılanması ile, aynı zamanda insan gelişiminin önündeki engellerin kaldırılmasıyla elde edileceğinin bilincindedir. Ancak bunu, Sosyalizm'den önceki bütün sistemlerden farklı olarak, bütün insanlık için ister. S. Freud'un betimlemesi ile, yaşamının anlamı ruhsal doyuma ulaşmaktadır.

Her şeyin madde ve maddi bir yapısının olduğunu anlaşıldığı günümüz Bilim Dünyası'nda makalenin başlığına geri dönebiliriz: Sadece Diyalektik Materyalizmin bakış açısı, Psikiyatridi bilimsel yapabilir. Psikiyatridi'deki gelişmeler ise Diyalektik Materyalizm'i doğruluyor ve insan var olduğu süreçte doğrulamaya ve geliştirmeye devam edecektir.

Kemalizm'in Milli Demokratik Devriminin eğitim ayağı:

Köy Enstitüleri-1

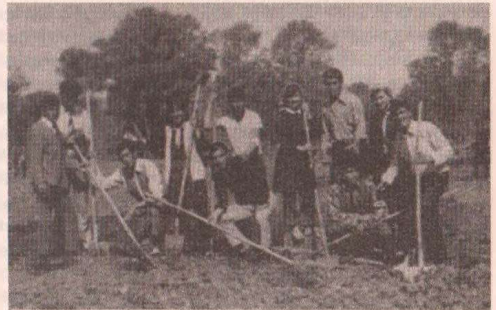
Mustafa Kemal'in 1936'da eğitim programına, 1937'de de Anayasa'ya yazdığı kuvvetli cumhuriyetçi, laik, milliyetçi, devletçi, halkçı ve devrimci insan yetiştirmenin en cömert fedaileri oldular eğitimciler... Anıları önünde saygıyla eğilmemizi fazlasıyla hak ettiler.

Köy Enstitüleri'nin kuruluşunun 69. yılındayız. Köy enstitüleri işleyişi, alınan sonuçlar ve toplumsal etkileri ile bugüne değin unutulmadı. Yalnızca öğretmenleri ve öğrencileri değil sevenleri... Enstitülerin çevresinde yer alan köyler de unutulmadılar. Enstitülerin kapatılmasından yıllar sonra görev yaptığı enstitüyü ve köylüleri ziyarete giden Rauf İnan'a, enstitü öğrencisi Azmi'nin anası şöyle diyecekti: "Eee, Müdür Bey! Siz buralardan gittiniz, bizleri unutmadınız. Gazetelere yazdınız, bizlere mektup gönderdiniz. Bak, buralara gelir gelmez de bizleri aradınız. O enstitünün duvarlarındaki taşlarda benim ellerimin derilerinden parçalar var. Oralar bizimdi. Bizler öyle bilirdik, öyleydi de... Hamidiye'nin yoluna, camisine, kahvesine elektrik vermişsiniz; onları kaldırdılar. Oralar bizden koptu, ayrıldı. Bizi kendilerinden saymaz oldular. Köye de aramıza da duvar çekildi! Bak, sizleri buraya getiren bu Müdür Bey oraya geleli üç yıl

oldu; ama bir kez kapımızı çalmadı. Böyle mi olacaktı?"(1)

Bugün de Köy Enstitüleri eğitim sorunlarımıza çözüm arayan aydınlarımızın ilgi, sevgi ve tartışma odağı olmaya devam etmektedir. Niçin? Köy Enstitüleri nasıl bir dünya görüşünün yarattığı kurumlarıdır? Yalnızca bir okul modeli midir, yoksa Türk ulusunu Ortaçağ karanlığından kurtarıp emperyalizmden koruyacak insanları yaratma atılımı mıdır? Dönemin ülke ve dünya koşullarının enstitülerin kuruluşundan eğitim programlarına, yöneldiği hedef kitleden yarattığı insan modeline kadar tüm nitelikleri üzerinde nasıl bir etkisi olmuştur? Köy Enstitüleri ülke ve eğitim yaşamımızda yarattığı sonuçlarla Türk ulusuna ve dünyaya neyi

"...O enstitünün duvarlarındaki taşlarda benim ellerimin derilerinden parçalar var. Oralar bizimdi. Bizler öyle bilirdik, öyleydi de..."

Türkiye'nin hakiki sahibi ve efendisi hakiki üretici olan köylüdür.

Ulusal bağımsızlık, ekonomik ve mali bağımsızlık ile mümkündür.

kanıtlamıştır? Bu çalışmanın amacı bu soruları yanıtlamaktır.

Osmanlı İmparatorluğu, 20. yüzyılın başlarında ekonomik, mali, kültürel ve eğitimsel pek çok alanda emperyalizmin ağır baskıları altına girerek "Dünyu Umumiye" noktasına gelmişti. 1. Dünya Savaşı sonrasında imzalanan Mondros ve Sevr ise, açık bir işgale yol açarak imparatorluğu fiilen bitirmiştir. Türkiye Cumhuriyeti işte bu silahlı işgal koşullarında ağır bedeller ödenerek kazanılan Kurtuluş Savaşı ile kurulabildi. Mustafa Kemal, bütün bu yaşanan olumsuzluklardan çıkardığı dersle "Tam Bağımsızlığı", yürütülen mücadelenin ana gayesi olarak ilan etti. Nitekim, Telgraf İdaresi'nin İngilizlerin elinde olması Lozan görüşmeleri sırasında İsmet Paşa ile Mustafa Kemal arasındaki tüm haberleşmelerin Lord Curzon'a ulaşmasına yetmişti. Ülke askeri işgalden kurtarılmıştı; ama madenler, demir yolları, limanlar ve haberleşme ağı yabancıların elindeydi. Bir başka deyişle ekonomik işgal sürüyordu. Dahası, eğitimde de misyoner okullarının ağı tüm yurdu sarmıştı. Bu okullardan Galatasaray Lisesi Müdürü M. De Salve: "Bu okulda yetişecek Müslüman öğrenciler, Fransız eğitim ve kültürü ile yoğurulmuş olarak yabancıların yerlerini tutacak ve Fransa'nın Doğu'daki çıkarlarını böylece korumak olacaktır." diyerek, asıl amaçlarını açıkça ifade etmektedir. Yine Mustafa Kemal'in Lozan'da kapatmayı başaramadığı Robert Kolej için Amerikan Board Teşkilatı Dış İlişkiler Sekreteri James

Barton, "Türkiye'deki bu modern eğitim kurumları bu ülkenin insanların hayat, düşünce, âdet ve alışkanlıklarını yeniden biçimlendirmede önemli bir güçtür. Modern düşünceli bu adamlar aracılığıyla fabrikalarımızın ürünleri ve Batı'nın makineleri, Doğu'nun bu bölüme artan oranlarda girebiliyor; bunun karşılığında, Türkiye'nin ürünleri (hammadde) bize ulaşabiliyor. Türkiye'deki

Amerikan kolejlerini kurmak ve desteklemek için Amerika'dan gönderilen paranın, bu ülke ile artan siyaset sayesinde yüklü faizi ile birlikte geri döndüğünü söylemek doğru olacaktır." (2) diyordu.

17 Şubat 1923'te Mustafa Kemal, "Siyasi ve askeri zaferler ne kadar büyük olurlarsa olsunlar, iktisadi zaferlerle taçlandırılmazlarsa kazanılan zaferler sürekli olmaz; az zamanda sönerler." diyerek bu kez de ekonomik ve mali bağımsızlığın önemine vurgu yapıyordu. O'na göre, Osmanlı döneminde, devlet yabancının sermayenin jandarmalığından başka bir şey yapmamıştı... Bu yabancı sermaye egemenliğinden çok daha ciddi bir sorun da "Osmanlı imparatorluğu'nu yabancı devletlere verilen tavizlerle günün gününe yaşatmaya çalışan bir zihniyet içinde yetişmiş ve bu zihniyeti benimsemiş kimseler ile Türkiye'nin milli çıkarlarının gereği gibi korunamayacağı..." gerçeği idi.

İşte genç Cumhuriyet bütün bu ahval ve şerait içinde yüzyılların ihmali ile çökmüş olan tarımsal üretimi canlandırmak, bunun için köylüyü ayağa kaldırmak zorundaydı. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 3. Çalışma Yılı açış konuşmasında bu konuya değinen Mustafa Kemal, şunları söyleyecekti: "Türkiye'nin sahibi ve efendisi kimdir? Bunun cevabını derhal beraber verelim: Türkiye'nin hakiki sahibi ve efendisi hakiki üretici olan köylüdür. O halde herkesten daha çok refah, saadet ve servete müstehak ve layık olan köylüdür. Dolayısıyla Türkiye Büyük Millet

Meclisi hükümetinin iktisadi siyaseti bu asli gayeyi elde etmeye yöneliktir." Sözlerinin devamında ise, "Hakikaten yedi asırdan beri cihanın muhtelif taraflarına sevk ederek kanlarını akıttığımız, kemiklerini topraklarında bıraktığımız ve yedi asırdan beri emeklerini ellerinden alıp israf eylediğimiz ve buna karşılık daima hakaret ve aşağılama ile mukabele ettiğimiz, bunca fedakârlık ve ihsanlarına karşılıksız nankörlük, küstahlık, cabbarlıkla uşak menzilesine indirerek istediğimiz bu asli sahibin huzurunda bugün büyük bir hicap ve ihtiramla hakiki vaziyetimizi alalım." diyerek, Kemalizm'in köylüye bakışını tespit ve ilan eder. Köylüyü milletin efendisi yapmanın ekonomik ayağı olarak reformu, eğitim ayağı ise eğitmen kurslarından başlayıp yüksek köy enstitülerine kadar uzanacak olan bir büyük projedir. Mustafa Kemal'in bütün çabalarına rağmen toprak reformu gerçekleştirilemeyecek; ama eğitim ayağı başlatılacaktır.

Köyleri ısıtmanın ilk adımı: Eğitmen çalışması

Geldik bir sel halinde yurdun dört bucağından

İşidıkaç kalemiz bu köylere ocağından
Alaçağız köylere gerinin kucağından
Ülküdü sonsuz olan biz köy öğretmenleri
İşaret Atatürk'ten köylüye tapacağız
Köyümüzü yarının cenneti yapacağız

Bir toplantı sırasında Atatürk, Bakan Saffet Arıkan'a bütün köylere öğretmen gönderme işinin ne kadar zaman alacağını sorar. Bakan, "Elimizdeki olanaklarla bu işi yüz yılda başarabiliriz. Efendim elimizde para var; ama köye eleman bulmakta çok zorluk çekiyorum. Bu nedenle çaresiz ve üzgünüm." karşılığını verir. Bunun üzerine Mustafa Kemal, Bakan'a,

Mustafa Kemal, "Siyasi ve askeri zaferler ne kadar büyük olurlarsa olsunlar, iktisadi zaferlerle taçlandırılmazlarsa kazanılan zaferler sürekli olmaz; az zamanda sönerler."

"Üzülme Saffet, elbet bunun da bir çaresi bulunur. Cumhuriyet sonrasında askere giden, orada yüzlerce askerin içinden yeteneğiyle sıyrılıp çıkan, okuma yazma öğrenen, onbaşı hatta çavuş olan gençlerden isteyenleri kurslardan geçirip onlardan yararlanabiliriz. Bunlara 'Eğitmen' adını veririk." diye çıkış yolunu gösterir.(3)

Bakan Arıkan, Müsteşar, Talim Terbiye Kurulu başkanı ve genel müdürlerden oluşan bir toplantıda öneriyi sunar. Düşüncenin Atatürk'e ait olduğu duyumu gönlümüzde olsa kabulü sağlar. Yalnız, Talim Terbiye Kurulu başkanı İhsan Sungu olumsuz tavrını korur. İ. Hakkı Tonguç, bu tasarının başarı şansı üzerine bir fikir edinebilmek için yanına kitap, kâğıt, kalem, tebeşir gibi malzemeler alarak bir Anadolu gezisine çıkar. Kayseri yöresinde gördükleri onu öylesine ürpertir ki izlenimlerini not etmeden geçemez: "Köyleri birer mezarlık kadar ıssızlaştıran, soyabildiği kadar soyup yoksul düşüren saraydır. Zulmün en ıssız köye kadar kanlı bir el gibi uzatan sarayın ülkeyi ne müt-hiş bir yıkıntıya çevirdiğini Anadolu köylerini görmedikçe, imparatorluk yönetiminin ne demek olduğu anlaşılmaz."(4) Tonguç'un kafasındaki tereddütleri ise Kurtuluş Savaşı gazisi olan bir çavuş giderecektir. Kendisinden "savaş" konusunu anlatması istenen çavuş, çocukları bir ağacın altına toplar, önüne bir masa koyar ve anlatmaya başlar: "Bana bakın, siz hiç savaş lafı duydunuz mu?

Ses çıkmayınca yeniden konuşmaya başlar: Savaş demek gavurlarla gırtlaklaştırmak demek. Hem de nasıl... Dişe diş, başa baş... Gelir girer herif senin top-raklarına. Ananı bacını keser, çocukları süngüler. Ekileni ezip geçer, tüm insanları aç bırakır! Mıntının sağ kolunu sıyırıp dirsekten aşağısı olmayan kolunu masaya küt küt vurarak başırın: "Bu yarım kolu görüyor musunuz? Bu, gavurla savaşırken oldu. Köyümüzü, tarlamızı, bağımızı korumak için tüfeğin, güllenin karşısına dikildiğimiz zaman koptu!" Sö-zünü bir ders ile bitirir: "Odumuz, ocağı-mız bedava kalmadı bize... Ne kanlar döktük, ne canlar verdik... Aklınızı başınıza toplayın!.. Yurdun bekliğini iyi yapın!"(5) Tonguç'un aklı bu işin olacağına yatmıştır. Artık sıra bu büyük savaşta gırışmektir; kendi deyişle kazma top-ra-ğa değdikten sonra arkası gelecektir.

Eğitmen kurslarına gerekli yer, yapı, araç gereç eğitmen adaylarına üretildi.

Edirne Karaağaç kursunun açıldığı yer toz, ayrıkotu yığını, pire ve kir içindedeydi. Öğretmenler, köylü adaylar, eğitim şefleri tozdan görülmeyecek hale gire-rek, pireye sıvanarak, pis suları ve insan pisliklerini kürüyerek, pislikleri teskere içinde taşıyarak, temizlenen yerleri badana ile ağırtarak insanın yaşayabileceği duruma soktular.(6) Bakanlık raporlarında böyle anlatılıyordu çalışmalar. Ve dahası vardı: Bir gün Tonguç, eğitmen kursu öğretmeni Süleyman Edip Balkır'ı yanına alıp bir yolculuğa çıktı. Kastamonu Gökçöy'e varıldı-ğında bir eğitmen kursunu da burada açacaklarını söyledi. Yapılacak işlerin bir listesini yazıp, "Hadi sana kolay gelsin!" dedi. Aradan aylar geçti. Ve bir gün Kastamonu'dan bir paket çıkageldi; paketin içinde nar gibi kızarmış dört tuğla vardı sadece! Tonguç'un gözleri dolar, Balkır'ın başardığını anlamıştır. Bu tuğla-

İ.Hakkı Tonguç, "Köyleri birer mezarlık kadar ıssızlaştıran, soyabildiği kadar soyup yoksul düşüren saraydır. . . Anadolu köylerini görmedikçe, imparatorluk yönetiminin ne demek olduğu anlaşılmaz."

lar, Kastamonulu tuğlacıların 1000 tuğla-ya 10 lira istemeleri üzerine eğitmen adaylarınca ürettiği; üstelik 1000 tane-si yalnızca 1 lira 30 kuruşa mal olmuş-tur. Bu olay ülke sorunlarının piyasacı anlayışla mı yoksa kamucu anlayışla mı daha iyi çözülebileceğini göstermek açısından da ilginç bir örnek.

Tonguç, "Köyde Eğitim" adlı yapıtın-da, eğitmen işine değinirken şöyle diye-cekli: "Eğitmen yetiştirme işinin büyüklü-ğünü, ne kadar ağır bir yük olduğunu tüm ince ayrıntılarına kadar hesaplıyorum. Yalnız para için işe sarılacak gibi görü-nenleri'nin davranışlarına hiç değeri vermi-yorum. Ama istediğimiz gibi insan toplu ve hazır şekilde bir tarafa yok. Adayı-mız adamları yaşamda, kurslarda yoğun-luk yoluyla elde edebileceğiz. Henüz hamur yoğunluk dönemindeyiz." Eğitmen kurslarında 7 aylık bir sürede görülen derslerin dökümü şöyledir:

Okuma yazma 210 85
Aritmetik geometri 175-40
Yurt-yaşama bilgisi 210-85
Eğitim bilgisi 85-90
Atölye dersleri 50-60

Eğitmenlere özel bir müzik dersi ya-pılmıyor gibi görünse de günlük yaşamın içinde aşağıdaki marş ve türküleri söyle-yebilir ve söyletebilir duruma gelmekte-dirler:

- 1) İstiklal Marşı
- 2) Ziraat Marşı
- 3) Çocuk Marşı
- 4) Çiftçi Marşı
- 5) Dumlupınar Marşı
- 6) Gençlik Marşı
- 7) Haticem türküsü
- 8) Ekin ekim
- 9) Kevenk yolu

Hasan Ali Yücel köylülerle beraber.

O dönemin Milli Eğitim Bakanı
Hasan Ali YÜCEL

- 10) Küçük oduncular
- 11) Ant Marşı
- 12) Yenice yolları

Ferit Oğuz Bayır, kursların işleyişini anlatırken, "Kursta öğretmenler, şefler hiç nutuk çekmiyorlardı. Her gece yapılan toplantılar, köylerine gidip dönen öğretmen adaylarının köylülerin iç hallerini açıkça anlatmaları ile dolup taşıyordu. Bu tutum bizlere hiç yaklaşmadığımız köyünü içini tanımamızda yardım etti." diyecekti.

Daha önceki deneyimlerin sonuçlarından ve öğretmen karşıtlarının kuşkulu bakışlarından tedirgin olan Tonguç bir süre sonra şunları not edecekti: "... Kursta katılan öğretmen adaylarının başlangıçtaki durumları hiç de umut vermiyordu. Başlarındaki müfettiş ve öğretmenler, bunlardan da yılmadı. Çok geçmeden öğretmen adaylarının durumları değişmeye başladı. Kursu başladıktan iki ay sonra tanınmayacak duruma geldi. Geceyi gündüze katarak, bu işte de başarılı olmayı bir onur meselesi yaparak çalışan adaylar, bekleneni kat kat aştılar. Hele kursun sonunda öyle bir hale geldiler ki onların bu işi başarıp başaramayacağı üzerinde en küçük bir şüphe bile kalmadı. Köy çocukları böylece neleri başarmak gücünde olduklarını, tarihi büyük bir olay gibi bir daha göstermiş oldular." (7)

Eğitmen çalışmasına karşı olanlar,

nasıl olsa bir gün gelecek olan fiyaskoyu beklemekteydiler. Bunların başında da Reşat Şemsettin Sirer gelmekteydi. Amerikan ekonomisini ve Amerikan eğitim sistemini öve öve bitiremeyen Sirer, ısrarla eğitimde özelleştirmeyi savunuyordu. Sirer ve Tonguç giderek karşıt konumlara düştüler. Bunun sonuçlarını ülke köy enstitülerini kaybederek yaşayacakları.

Sirer'in karşıtlığına rağmen, Tonguç'un yeni insanı üretme hamuru giderek kabarıyordu. Kursu ziyarete gelen gazetecilere genç eğitimci Süleyman Özkan şunları söyleyecekti: "Köyüme yepyeni bir insan olarak gidiyorum. Doğduğum ve büyüdüğüm, evladımın da doğup büyüyeceği bu topraklarda yeni ve mesut bir hayatın doğuşuna kendimi vereceğim. Köyümün toprağının verimini artırmak, onlardan biri olduğum için ruhunu, düşüncesini ve karakterini bildiğim köylü kardeşlerimi daha ileri genlikli kılmak için köyüme dönüyorum. Tohumu ilaçlamasını, ayıklamasını, yağını makine ile çıkarmasını öğreteceğim. Sıhhat müdürlüğü bize bir çanta verecektir. İçinde tentürdiyot, gazlı bez, oksijenli su, aspirin, kinin ve derece bulunacak. Köylüye kocakarı ilacını unutturacağım. Köye sporu sokacağım." (8)

Eğitmenlerin göreve başlamalarından sonrası ise başöğretmenlerin rapor-

İsmail Hakkı TONGUÇ
M.E.B. İlköğretim Genel Müdürü

larından izleniyordu: "... Hele öğretmenleri köylerde görmelisin. Hangi köye gittiysen o köyde eğitmeni ya sıra yaparken yahut dershaneye badana vururken veya ayaklarında çarıklar çekili bir aydın çiftçi halinde gördük. Bir kısmı da vazifesi başlamadığı halde köy okullarında çocuklara ders verirken müşahade ettik. Eğitimci Şükrü Soysal'ı sabah saat sekizde okul olarak kullanılacak camiyi tavanlarken, çocuklara sıra yaparken gördük. Yorgunluğumuz yok oldu, her şeyi unuttuk." (9)

Eğitmenler en çok Osmanlı geleneğinden gelen vali ve kaymakamlardan çektiler. Başadıkları hep görmezden gelindi. Kocaeli valisi, Süleyman Edip Bal-kır'a bir sürü kaymakamın önünde, "Canım efendim, körkütük cahil köylüleri al, şöyle böyle bir kurstan geçir, ham hum şaralop sal meydana! Ve sonra da bela et köylerin başına bunları." diyerek aşağılıyordu. Oysaki o öğretmenler için köylüler, kendilerine sorulduğunda: "Çok çalışkan bir adamdı.", "Çok iyi bir öğretmen-di.", "Bağlarda bahçelerde elinin değmediği ağaç yoktur; çoğunu o aşılamıştır." diyerek anlatırlar...

Tonguç, Ferit Oğuz Bayır'a yazdığı bir mektupta: "Köyün kenarına münevver (aydın) insanın mezar taşı dikmedikçe bu işler kökünden halledilmez." diyor. İşte öğretmenler, mezar taşları köy kenarlarına dikilen ilk, belki de tek aydın grubu oldular. Çoğu emeklilik hakkının tanınışına tanık olmadı. Şurası bir gerçek ki Mustafa Kemal'in 1936'da eğitim programına, 1937'de de Anayasa'ya yazdığı kuvvetli cumhuriyetçi, laik, milliyetçi, devletçi, halkçı ve devrimci insan yetiştirmenin en cömert fedailerini oldular öğretmenler... Anıları önünde saygıyla eğilmemiz fazlasıyla hak ettiler.

DİPNOTLAR

- 1) Rauf İnan Köy Enstitüleri ve Sonrası S-191
- 2) Necdet Savınç Osmanlıdan Günümüze Misyoner Faaliyetleri S-70
- 3) Bahattin Uyar Tonguç'un Eğitimcileri S73
- 4) Ergin Tonguç İ. Hakkı Tonguç S-182
- 5) Bahattin Uyar Tonguç'un Eğitimcileri S-81
- 6) AGE S-189
- 7) AGE S-143
- 8) AGE S-140
- 9) AGE S-191

Truvalılar mı Türk, Türkler mi Truvalı?

1444'te bölgeye gelen ve daha sonra Sultan 2. Mehmet'i de tanıyacak olan Anconali Cyriac, dünyanın ikiye bölünmüşlüğüne son vermenin sorumluluğunun iki kavme ait olduğunu belirtmişti: Yunanlıların çocuklarına ve Troyalıların çocukları Türklere!

"Dünyanın ortasının yakınlarına, bizim Turklend (Türkiye) dediğimiz yere, en gösterişli yapı yapıldı ve yurt kuruldu. Buraya Truva dendi." *Edda* (1)

Konu bin küsur yıldan beri dile getiriliyor.

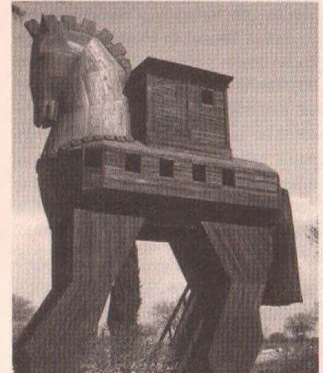
Prof. Dr. Stefanos Yerasimos, Toplumsal Tarih Dergisi'nin 2003 Ağustos sayısında yayımladığı, "Türkler Romalıların Mirasçısı mıdır?" adlı incelemesinde Fatih'in tarihçisi Kritovulos'un metinlerine dayandığı şu ilginç bilgilere yer vermişti: "1462 yılında Midilli'yi kuşatmaya giden Sultan II. Mehmed, Truva'da durup Homeros'da adı geçen kahramanların mezarlarını aramış ve şöyle demiştir: 'Tanrı, yıllar sonra olsa bile, bu kentin ve burada yaşayanların intikamını bana nasip etmiştir. Eskiden bu kenti yikan Yunanlıların, Makedonyalıların, Tesalyalıların, Moralıların çocukları, sayemde, uzun yıllar geçtikten sonra, biz Asyalılara karşı o dönemde ve ondan sonra da sık sık yaptıkları haksızlıklardan dolayı hak ettikleri cezayı sonunda bulmuşlardır.'

"Truvalılar Türk müydü?" Bu başlığı nı da Radikal gazetesi yazarı Haluk Şa-

hin 16 ve 25 Mayıs 2004 tarihli iki yazısında, Truva filmi oynadığı sıralarda kullandı.

Şahin'in ilk yazısında şu satırlar dikkati çekiyor: "Adları, Troya düştükten sonra Asya'nın içlerine kaçan Troyalı generallerden Turkus'tan geliyormuş. Binlerce yıl Asya'da kalan Türkler, Troya yenilgisinin öcünü almak için geri gelmişler, almışlar ve Avrupa'ya yönelmişler. (Kaynak: James Harper, Rome vs. İstanbul: Competing Claims and the Moral Value of Trojan Heritage)

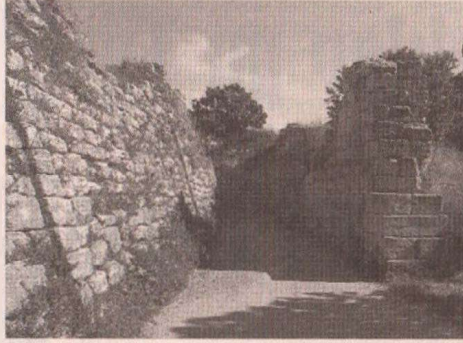
"Adları, Troya düştükten sonra Asya'nın içlerine kaçan Troyalı generallerden Turkus'tan geliyormuş. Binlerce yıl Asya'da kalan Türkler, Troya yenilgisinin öcünü almak için geri gelmişler, almışlar ve Avrupa'ya yönelmişler."

Ünlü tarihçi Gibbon'un bile Roma İmparatorluğu'yla ilgili dev eserinde değindiği gibi, bir başka açıklamaya göre: Türklerin soyu, Homeros'un değilse bile Virgil'in sözünü ettiği cengâver 'Teucriden' geliyormuş. 'Türk' anlamına gelen Latince 'Turci' ve İtalyanca 'Turchi' sözcükleri buradan esinlenmiş... 1453'te İstanbul'un muhasarası sırasında kentte bulunan Kardinal İsidore yazdığı bir mektupta Sultan ikinci Mehmet'ten 'Troyalıların Prensi' şeklinde söz etmiş. (Kaynak: Terence Spencer, 'Turks and Trojans in the Renaissance')

İkinci yazısında dikkatimizi çeken satırlar da şunlar: "Elmeddin Alibeyzade adlı bir Azeri tarihçisi Azerbaycan Halkının Manevi Medeniyet Tarihi adlı kitabında konuyu irdeledikten sonra şu sonuca varmış: 'Troyalıların halis Troya tayfası olduğu tasdik edilir.' Posta kutuma ulaşan bir başka kaynak da Fransız tarihçisi Jacques Poucet'in Le mythe de l'origine troyenne au Moyen age et a la Renaissance: un exemple d'ideologie politique adlı eseriydi. Poucet bu eserde, Avrupalı başka ulusların Troya kökenli olma iddialarını inceledikten sonra sözü Türklerle getiriyor ve Türklerin Troyalı olduğuna ilişkin ortaçağ kaynaklarından örnekler veriyor. Bunlardan bir kez daha anlıyoruz ki, o dönemde Avrupa'da bu iddialar çok yaygınmış ve hatta tarihsel olgu olarak değerlendiriliyormuş. Örneğin, Vincent de Beauvais (1190-1264) adlı bir tarihçi Speculum Historiale adlı eserinde şöyle yazmış: 'Troya'nın tahrip edilmesinden sonra, Troya askerleri ikiye ayrıldılar. Bir grup Troya kralı Priamos'un oğlu Hektor'dan torunu Franc'on'u takip etti; ötekilerse Priamos'un oğlu Troilus'tan torunu Turkus'un peşinden gittiler. İşte bu yüzden bugün adları Franklar ve Türkler olan iki halk var.'

Ortaçağda Türkiye'yi ziyaret eden yabancı gezginlerin Türklerin Troyallığı konusunda hiçbir şüphe duymamaları daha önce de dikkatimi çekmişti. Örneğin, İstanbul'un Fatih tarafından alınma-

Kazılar sonucu ortaya çıkan antik kentin duvarları.

sından 15 yıl kadar önce Troya'ya, Bozcaada'ya ve İstanbul'a gelen Katalan gezgin Petro Tafur, Türklerin Troyalı olmaları nedeniyle 'Troya'nın öcünü mutlaka alacakları'ni yazmıştı. Ondan 5-6 yıl sonra, 1444'te bölgeye gelen ve daha sonra Sultan 2. Mehmet'i de tanıyacak olan Anconalı Cyriac, dünyanın ikiye bölünmüşlüğüne son vermenin sorumluluğunun iki kavme ait olduğunu belirtmişti: Yunanlıların çocuklarına ve Troyalıların çocukları Türklerle!

Evet, Anconalı Cyriac bundan 560 yıl önce Türkleri ve Yunanlıları barış yaparak dünyayı birleştirmeye, uygarlıklar çatışmasına son vermeye çağırıyordu!

Ortaçağda Avrupa'da Türklerle Troyalıların özdeş tutulmasına, bir örneğe daha rastladım. Eski İzlandaca sözlüklerde 'Tyrrkir' kelimesinin iki anlamı var: 1) Türk, 2) Troyalı."

Biz Sayın Şahin'in Eski İzlandaca sözlüklerde 'Tyrrkir' kelimesinin iki anlamı var: 1) Türk, 2) Troyalı, sözü üzerinden iz sürelim.

En eski İzlandatarihçisi Are Frode ve en tanınmış İzlanda tarihçisi Snorre Sturlesson'un anlattıkları da "tyrrkir" sözcüğünün hem Türk hem Truvalı anlamına geldiği yönünde. Sturlesson, ünlü eseri Edda'da Truva'nın yerini şöyle açıklıyor: "Dünyanın ortasının yakınında bizim Turkland (Türkiye) dediğimiz yere en gösterişli yapı yapıldı ve yurt kuruldu. Buraya Truva dendi." (1)

Sturlesson: Ynglinge Saga'da, "Dağın güneyinde (Kafkas Dağları A.G.), yakında Tyrkland (Türkiye) vardır." (2)

Sturlesson'dan aktaran yazar Arvid Oseen, 'Tyrkland' sözcüğünün yanına bir not düşmüş. Diyor ki: "Tyrkland (Türkiye), 11. yüzyıldan beri Selçuk Türklerinin egemenliği altındaki Küçük Asya ve çevresindeki bölgelerdir. Türkler ortaçağda isim benzerliği yüzünden Teukrer (Teükrer), Trojaner (Truvalılar) ile aynı halk olarak görülmüşlerdir."

Buralara hükmeden Odin İskandinav'ya göçtü: "Hem Odin hem karısı çok dil biliyorlardı. Bu bilgeliliğiyle dünyanın kuzeyinde adının çok yüksek tutulacağını ve tüm kralların hepsinden daha fazla onurlandırılacağını anladı. Bu onda Türkiye'den ayrılma isteği uyandırdı. Arkasında genç, yaşlı, kadın, erkek, kalabalık bir grupla yola çıktı." (3)

"Oden kuzeye doğru yolunu sürdürdü. Bugün Svitjod (İsveç A.G.) dediğimiz ülkeye geldi. Oranın kralının adı Gylfe idi. Aslar denen Asyalıların geldiğini duyan Gylfe hemen davrandı ve onları karşılamaya çıktı. Oden'e baş eğerek ülkesinin egemenliğini sundu. Nereden geçse-ler bu mutluluk sürdü ve buralara mutlu yıllar ve barış geldi. Herkes onların barış ve mutluluk gibi şeyler üzerinde denetimleri olduğunu düşünüyordu. Nedeni, büyüklük, onların hem güzelliğe hem de mertlikte diğerlerinden apayrı yapıda olduklarını görmeleriydi. Odin, oraların kendileri için çok güzel ovalar ve çok iyi bir ortam olduğunu düşündü. Kendine, şimdiki adı Sigtuna (Stockholm yakınında A.G.) olan, güzel bir kale kent seçti. Orada beyleriyle (aşiret reisleriyle) Truva'dakine benzer bir düzen kurdu. On iki beyini ülkenin yasalarına göre yönetmek üzere kente yerleştirdi. Her yere, Türk geleneklerine uygun ve eskiden Truva'da var olana benzer, adalet getirdi. Daha sonra kuzeye doğru yola çıktı. Tüm kararları çevirdiğini düşündükleri denize dek geldiler. Bugün Norveç denilen bu yere de oğlu Saming'i kral yaptı.

Troya kazılarında ele geçen buluntular.

Håleygja Anlatısı'nda (Håleygjatal) belirtildiği gibi, tüm Norveç kralları, vezirleri (Jarl: Başbakan) ve diğer büyük adamlar onun soyundan türemişlerdir. Odin'in yanında, kendinden sonra gelecek olan ve şimdi İsveç (Svitjod) Kralı olan oğlu Yngve vardı. Onun soyundan gelenlere de Ynglingler (Ynglingar) denecekti."(4)

İzlanda'nın ilk tarihçisi Are Frode, Odin'in oğlunun adının Yngve Tyrkja Konung (Yngve Tirkar Konung) Yani Yngve Türkiye Kralı olduğunu söyler.(5)

Beş ciltlik İsveç tarihi yazmış ve İsveç Bilim Akademisi üyeliğine seçilmiş olan tarihçi Anders Magnus Strindholm (1786-1862), Truva konusunda şunları söylüyor: "Truva dediğimiz Asyalılar yurdunda (Asgård) tanrılar ve akrabaları yaşıyordu. Oden, oradaki yüksek karargahından dünyaya bakıyordu; orada en muhteşem ve güzel tapınak Gladshem vardı, orada 12 tanrı ve her şeyin babasının (Allfader: Odin A.G.) konutu vardı.

İnsanların yazgısı onlar tarafından belirleniyordu ve kentin bakımı yapılıyordu. Kentin ortasında kurultay yaptılar. İda Dağı'nda tanrılara konut kurdular. Ateş yaktılar, çekiç yaptılar, kerpeten yaptılar, örs yaptılar, çok daha başka gereçler yaptılar. Onlarla demiri, ağacı ve taşı işlediler ve altın denen madenden çok işlediler. Böylece evlerinde her şeyleri oldu. Bu Truva, önceki Asgård, şimdiye dek inşa edilenlerin en muhteşemi olan bu kent dünyanın ortasında Türkiye denen ülkede yer alıyordu. Burada her biri ayrı milleti yöneten 12 kral ve bir krallar kralı vardı.

Grek yazarlardan öğrendiğimize göre İda ve Truva'da Daktyller yaşıyordu. Bunlar maden eritmesini, bakını işlemini, demirden araç, gereç, silah,

eskiden tanrılar için yazılan kutsal , gizemli ve dinsel işlerde kullanılan buluşlar yapmasını ilk öğrenenlerdi. Bu demirciler aynı zamanda yeni şii öçüleri buluşları nedeniyle ödüllendirilirdi. Bunlar, Asyalılar, eski mitler ve anlatılarla büyük çapta uyuyordu. Truva kralları bizi İzlanda uzun anlatılarındaki Odin'e götürür. Ona aynı zamanda Türkiye kralı diyoruz."(6)

Türkler eski tarihlerini bilmezler.

Ünlü İsveçli yazar August Strindberg (1849-1912), Sveriges Anor (İsveç Gelenekleri) başlıklı yazısında bunu sorguluyor.

"Ama şimdi Türkiye (Tyria) kralı neyin nesidir? Snorre Sturlesson diyor ki, o "Türkiyeliydi (Turklandlıydı); ama Türkiye Snorre zamanında yoktu (1100)! O zaman aynı yerde bulunan başka bir ülkeyi kastetmiş olmasın. Bu ülke Trax, Threx, Threissa, Tark adlarıyla da anılan Traden de olabilir. İlk krallarının ismi Ti-

ras, Teires, Tyres'teki "tir"-Tirkia-land (Türk-İye A.G.), Trekialand, (Türkiye A.G.), Tråka, Traden şeklinde görülebilir..."

"Yngve Tyriakung (Yngve Türkiye kralı A.G.) da aynı şekilde Trak (Thraker) olabilir. Ancak bu, Snorre'den yüz yıl sonra Küçük Asya'ya giren Türklerin, önceden Doğuya göçmüş olan ve sonra Doğu'dan geri dönen Traklarla aynı oldukları olasılığını ortadan kaldırmaz. Türkler eski tarihlerini bilmezler."

"Türk ülke arması, hilal ve yıldız taşımaktadır. Kimse nedenini bilmez. Yanlış anımsamıyorsam, hilal ve yıldız, Etrüsk (Umbrik) sikkelerinde (Corssen tab. 21'e bak), Sabin sikkelerinde, Celtiber ve Run sikkelerinde, bir Efesli Diana sikkesinde ve Makedon sikkelerinde vardır. Bu da yeni araştırmalar için bir kılavuzdur."(7)

Sadede gelip biz de soralım: Truvalılar mı Türk'tür, Türkler mi Truvalı'dır?

Tavuk mu yumurtadan, yumurta mı tavuktan?

DİPNOTLAR

- 1- Edda, Snorre Sturlesson, çeviren: Björn Colander, Forum, 1978, s. 27 ve Sven Lagerbring İsveççenin Türkçeye Benzerlikleri İsveçlilerin Türk Ataları, Abdullah Gürgün, Kaynak Yayınları, 2008, s.75
- 2- Snorre Sturlesson Om Sverige, Arvid Oseen, Bonniers Förlag, 1910, s.10
- 3- Sven Lagerbring İsveççenin Türkçeye Benzerlikleri İsveçlilerin Türk Ataları, Abdullah Gürgün, Kaynak Yayınları, 2008, s. 76 - A.g.e. s.77
- 4- Nordisk familjebok, 1800 tals utg. 18. Værja (<http://runeberg.org/display.pl?mode=facsimile&work=nfar&page=0056>)
- 5- Svenska Folkets Historia från äldsta till närvarande tider (En eski zamanlardan bugünlere dek İsveç Tarihi), 1. band, Anders Magnus Strindholm, Stockholm Johan Hörnberg, 1834, s. 116
- 6- Samlade skrifter , 53. Delen, TALL SVENSKA NATIONEN samt ANDRA TIDNINGARTIKLAR 1910-1912, August Strindberg, Albert Bonniers förlag, 1919, s. 407-408

Dilim'e Göre

PARANTEZ (Ayraç)

Bu yazıyı *-dile sevdalı olanlarla paylaşmak amacıyla-* size doğru uçuşuyorum .. Zamanında, **Muallim Naci** (1850-1893) ve **Ahmed Haşim** (1885-1933) de fıkra, makale ya da bir mektubu birilerine ulaştırmak için **"uçurmak"** fiilini kullanırdı. Bugünlere ne kadar da yakışan bir söz değil mi? Yazılar, bir göz kıpmalık (*evet, "kıpmak" da denir!*) zamanda elinize/ekranınıza geliveriyor. Eskiden **"söz"** uçardı, şimdi ise **"yazılar"** uçuyor!

Hem peşrev yapmış olduk hem de büyüklerimizi andık; iyi oldu. Evet, konumuz parantez...

Cümlelerin kuruluşu ile ilgili olmayıp cümlelerin ya da içindeki kelimelerin anlamını açıklayıcı bir niteliğe sahip olan bu yay biçimli işaretin Osmanlı Türkçesindeki karşılığını öğrendiğimde, takdir dolu bir şaşkınlık yaşadığımı hatırlarım. (*Meraklısına: "parantez" kelimesinin kökeni Yunanca olup dilimize Fransızca "paranthese"den geçmiştir.*)

Türkçesi **"ayraç"** olan **"parantez"**in Osmanlı Türkçesindeki karşılığı, **"kulameteyn"**dir ve o da **"tırnak kesiği"** demek olan **"kulame"**den gelir. Yani, **"iki tırnak kesiği"**. (*Osmanlı Türkçesinde, mesela "iki kaleme"e "kalemeyn" denir; sondaki ek "çift" yapar.*) Tırnaklarını hilal biçiminde kesebilme becerisine (!) sahip olanlar, iki tırnak kesiğini dik ve birbirlerine bakar durumda, yani simetrik (*bakışmılı*) olarak düşünsünler bir an için: Evet, soldaki kesik **"aç parantez"**, sağdaki de **"kapa parantez"** oluyor gördüğünüz gibi...

Sizi, tırnaklarınızı keserken bile **"dil"** üzerine düşünmeye zorladığımı farkındayım! Ne dersiniz, iyi mi yapıyorum yoksa kötü mü? Fikrinizi, birkaç satır uçurarak benimle paylaşırsanız bunu da öğrenmiş olurum. Şimdilik, top sizdel

Mini pusula: *Aman yanlış anlamayın!.. "Parantez" yerine "kulameteyn"i kullanın tilan, demiyorum. Türkçede "ayraç" gibi pek güzel bir karşılığı var; siz elbette onu kullanın. Belki ilerde ben de öyle yaparım; adım "köhne dilci"ye çıkacak, diye korkuyorum çünkü!?*

TAV

Dünyanın en anlaşılır, en güzel, en melodik ve en matematiksel dili olan Türkçe ile yazıyor/konuşuyor olmak ne büyük bir mutluluktur, ne büyük bir kolaylıktır bilir misiniz?.. Elbette bilir-

siniz canım, benimki de laf iştel (*Alfedin: Söz dilden açılınca dünyam durur; heyecanlanırım. Hani, tabir yerindeyse, "kendimden geçerim"...*)

Tutmuraklı bir giriş yaptım, farkındayım; ama her kelimesi gönlü iklimimizde tatlı bir meltem estiren bu dil için azdır bile, inanın. Mesela, geçen gün **"tav"** kelimesi üzerine biraz kafa yordum ve dilimin zenginliği bir kez daha şaşırttı beni. Peşrevi biraz uzun tuttuğum için, **"tav"**ı anlatmaya ancak sıra geldi. Sizden saklım gizlim yok; ne biliyorsa aktarıyorum işte...

"Tav", köken olarak Farsça **"hararet"**, **"ışık"**, **"parıltı"**, **"ışın"**, **"akkor"** gibi anlamlara kucak açar... (*Tek heceli olması, bu kelimenin kökenini Türkçeye götürür aslında; ama biz bilenlerden devam edelim.*) Ayrıca *-Farsça dahi olsa-* bir kelime, geldiği dildeki kurallarıyla değil de *"Türkçemizin kurallarıyla"* (mesela, *"ekleriyle"*) kullanılıyorsa, bilin ki o kelime artık bizimdir (*o kelime Türkçedir, demiyorum*).

Gelelim, **"tav"**ın dilimizdeki kullanımına...

"Tav", genellikle toprak kelimesiyle beraber kullanılır: **"Tav-lı toprak"** ya da **"Toprak tava geldi"** örneklerinde görüldüğü gibi. Demek ki kök anlamında, belli şartların oluşması ve olgunlaşması var. Bununla beraber, **"Demir tavında dövülür."** diye bir deyimimiz de vardır. Burada, hemen akla şu geliyor: **"kızmak, kızarmak, kızgın olmak vb."** anlamlar da mı var yoksa bu kelime! Latife yolu bir yaklaşım olmakla beraber, bence var; çünkü, demirin tav'a gelmesi için ateşe tutulup kızdırılması gerekir öncelikle ... (*Bakin, "tava" da bu kökten gelmiş olmalı!*) İstanbul argosunda sıkça kullanılan ve bu savımı destekleyecek (*çoklukla da kavgada geçen*) **"Beni tav etme!"** ya da **"Bak, sana tav oldum; sonun kötü!"** gibi sözlerde geçen **"tav"** kelimesiye, bambaşka bir kızgınlığı ifade ediyor. Anlaşıyor ki **"kızma/kızgınlık"** ile yakın bir bağ söz konusu. Az kalsın unuttuyordum: Birini **"tavlamak"**, onu **"kandırmak"** ya da **"elde etmek"** anlamlarında da kullanılır... Gerçi, buradaki kızgınlık bir zaman sonra yerini **"sıcaklık"**a terk eder ya (!) neyse...

Sonlamayı da yazımın girişine bir göndermeyle yapayım: Meramınızı, niyetinizi ve hislerinizi anlatabilmek için **"mecaz ve deyim zengini güzel Türkçemiz"**den daha mükemmel bir dil aramayın boşuna; öyle bir dil yok çünkü!

Üçlemeler

"Üçlemeler"de, kelimelerin -etimolojik derinliğine girmeden- üç dille/coğrafyada ve zamanda, karşılıklarını ve kısaca anlamlarını bulacaksınız: Bugünkü Standart Türkiye Türkçesi (BSTT), Osmanlı Türkçesi ve Batı dilleri...

* **Kavram/Mefhum/Konsept:** 1- Bir nesnenin ya da düşüncenin zihindeki soyut ve genel tasarımı. 2- Nesnelerin veya olayların ortak özelliklerini kap-

sayan ve bir ortak ad altında toplayan genel tasarım.

* **İzdüşüm/İrtisam (mürtesem)/Projeksiyon:** 1- (Fiz.)

Bir ışık kaynağından çıkan ışınlarla ekran üzerinde görüntü oluşturma. 2- (Mat.) İzdüşüm düzlemi denilen bir düzlem üzerinde, kimi geometri kurallarına uyularak bir cismin gösterilmesi.

Tevfik Çavdar: "Kim için?" diye soran bir aydın...

"Özgürlük ama kime? İlk çağlarda, köleciler toplumda belli, özgürlük köle sahiplerinin hakkı... Ortaçağda özgürlük kime? Derebeylerine, serflere değil. Kapitalizmin yükseldiği çağda özgürlük kime? Sermayeye, sana bana değil."

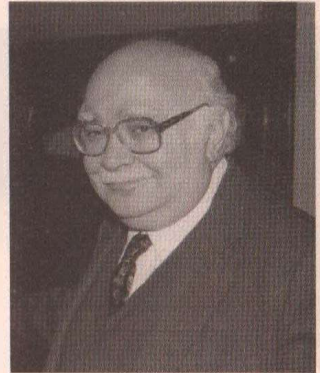
Tevfik Çavdar, sosyalist bir aydın; seçilen politikanın, alınan kararların kime, hangi sınıf ve kesimlere yaradığını hep sorguluyor. Akli ve yüreğiyle işçi sınıfından ve ezilenlerden yana... O sosyalist bir ekonomist... Hep şu ya da bu biçimde politikanın içinde olmuş, partilerde ve sendikalarda çalışmış.

"Partiye neden girdim? Birincisi, memuriyetten çıkmıştım; iki, ben zaten hep siyasetin içindeydim. Sendika eğitimcisi olmak, sol düşünceli olmak siyasetin içinde olmak demektir. Siyaset zaten bünyemizin içindedir, yani hava gibi su gibi her zaman karşı karşıya olduğumuz bir şeydir. O dönem Kenan Evren'e, Özal'a karşı mücadele edebiliriz gibi bir intiba vardı bende. Gerek parti meclisinde gerek merkez yürütmesinde gerekse başkan yardımcısı olduğumda, doğru bildiğimi söyledim. Söylediklerim parti egemenlerinin işine geliyorsa benimse- niyordu, gelmiyorsa yadsınıyordu. Bu- gün geçmişe bakınca amaçsız bir parti- ye üye olduğum ve bir şeyler yapabile- ceğime inandığım için hayıflanıyorum."

Kişiliğinin oluşumu

Kurtuluş Savaşı'na katılan, Talat Pa- şa'ya hayran İttihatçı bir babanın ve okumayı, sinemayı seven öğretmen bir annenin oğlu olmak Tevfik Çavdar'ın ki- şiliğini oluşturan temeli atmış. Sınıf farkı- nın açıkça gözler önünde olduğu Ada- na'da büyümesi ve iktisat eğitimi, politik seçimini biçimlendirmiş. Matematik tem- eli güçlü, sayıları, istatistiği kullanıyor; ama sayıların ve istatistiğin insanları al-

Tevfik Çavdar, sosyalist bir aydın; seçilen politikanın alınan kararların kime, hangi sınıf ve kesimlere yaradığını hep sorguluyor. Akli ve yüreğiyle işçi sınıfından ve ezilenlerden yana... O sosyalist bir ekonomist...

Tevfik ÇAVDAR

Tefik ÇAVDAR, anne ve babası ile birlikte.

datmak için de kullanıldığını biliyor, bizleri uyarıyor.

"İstatistik iki şeye yarar, biri doğru söylemeye diğeri yalan söylemeye... İstatistik, emekçilerin iktidarda olacağı yönetimler için bir can dostudur, yol göstericidir. Arabanın şoförüne, şu kadar hızla gideceksin, şurada viraj var, şeklinde yol gösterir. Ama zaman gelir sömürücüye de yol gösterir."

Tefik Çavdar, "Benim bilinç kaynağım Adana'dır, Çukurova'dır" diyor. Adana Erkek Lisesi, hem sağcı hem de solcu hocaların sürüldüğü bir yerdir. Arif Nihat Asya edebiyat öğretmenidir. Arif Akçabay ve Nuri Kodamanoğlu ise, ona matematiği sevdiren hocalardır. Adil Tol, harika bir tarih hocasıdır; tarihi olayları bireylerin değil, ekonomik ve sosyal devinimlerin yarattığını anlatır. Çavdar'ın şair Hasan Hüseyin Korkmazgil'le ömür boyu süren dostluğunun temeli bu lise-

Adana, sömürünün net olarak görüldüğü bir yerdir. Özellikle pamuk toplama zamanında bir yanda sefaleti görürsün bir yanda lüksü. Sabancılar, Haslar..."

nin sıralarında atılır. Lisede bir genel duvar gazetesi, ayrıca her sınıfın özel duvar gazeteleri vardır; Hasan Hüseyin'in şiirleri ilk olarak orada yer alır.

"Adana Erkek Lisesi'nin üzerinde başka etkileri de oldu. Adana'nın sosyal yapısını gördüm. Benim düşüncelerimin kristalleşmesinde, sınıflar üzerinde odaklaşmasında, ezilenlerden yana olmamda en büyük rolü oynayan bu kenttir. Adana, sömürünün net olarak görüldüğü bir yerdir. Özellikle pamuk toplama zamanında bir yanda sefaleti görürsün bir yanda lüksü. Sabancılar, Haslar..."

Ailesi

Tefik Çavdar'ın babası Ali Kemal Bey, Rodoslu bir baba ve Girtili bir annenin çocuğu... Ali Kemal Bey, rüştiye (ortaokul) ve idadiyi (lise) Rodos'ta okuyor; Rodos, İtalyanlar tarafından alınca İstanbul'a geliyor ve Mekteb-i Baytariye'de (Veteriner Fakültesi) eğitimine devam ediyor.

Çok iyi bir lise ve fakülte eğitimi alan, Fransızca bilen Ali Kemal Bey, İttihatçıları ve özellikle Talat Paşa'yı çok seviyor. Türk Ocağı hareketine katılıyor; 1914'te 1. Dünya Savaşı başlamadan kısa bir süre önce eskilerin değişiyse "ellerinde demir asa, Turan'a gitmek" üzere, arkadaşlarıyla birlikte yola çıkıyorlar ama Van'a yaklaştıklarında savaş başlıyor. İstanbul'a dönüp Bostancı'daki Yedek Zabit Mektebi'nde askeri eğitim gören Ali Kemal Bey, Cemal Paşa'nın kumandasındaki Sina Cephesi'ne atılıyor. 1. Kanal Harekâtı'na deve dönüşü olarak katılıyor, yanağına gelen bir şarapnel mermisiyle yaralanıyor. Artık süvari olamayacağı için, Fransızca bilgisi dikte alınarak Hicaz Demiryolu'nun Ürdün çevresindeki bir Alman demiryolu bölümünde görevlendiriliyor. Tüm nakliye işlemleri demiryolu ile yapıldığı için, demiryolları o yıllarda çok önemli... Ali Kemal Bey, Kurtuluş Savaşı'nda da Konya'daki demiryolu bölümünde görevlendiriliyor. Bölüğün görevi, Eskişehir'e, oradan Ankara'ya uzanan demiryolunu sağlamak... Ali Kemal Bey'e verilen istiklâl madalyasını, oğul Tefik Çavdar

bugün iftiharla tuttuğunu söylüyor.

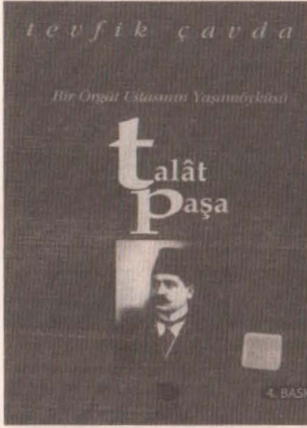
Manastırlı olan anne Fatma Lütfiye Hanım ise ilkokul öğretmenidir ama evlendikten sonra öğretmenliği bırakır. Fatma Lütfiye Hanım iyi bir eğitici iyi bir annedir; onun önemli bir özelliği de iyi bir anlatıcı olmasıdır. Okuduğu romanları, gördüğü filmleri çocuklarına çok güzel anlatır. Ali Kemal Bey, savaştan sonra da demiryolu müfettişi olarak tüm Türkiye'yi dolaşarak çalışmaya devam ediyor. Babasının görevi nedeniyle 1931'de Salihi'de doğan Tefik Çavdar, Samsun'da ilkokula başlıyor, Kayseri'de devam ediyor, İstanbul'da bitiriyor... Ortaokulu ve lise birinci sınıfı İstanbul'da, ikinci ve üçüncü sınıfları yine tavin nedeniyle gidilen Adana'da okuyor.

Hiç yara almayan bir birliktelik

Özden ve Tefik Çavdar çiftini önceden bazı panel ve toplantılardan tanıyorum. 6 Mart 2009 Perşembe günü, Ankara Yenimahalle'deki evlerinde çay içip uzun uzadıya sohbet ettik. Hatta bu fırsatı bulmuşken aklıma takılan bazı tarihi hareketleri nasıl değerlendirdiğini de sordum. Çünkü Tefik Çavdar'ın, Türkiye'nin yakın tarihini, gazeteleri gün gün okuyarak inceleyen insanlardan biri olduğunu öğrenmiştim. Tefik Çavdar güzel, tartışmacı ve heyecanlı bir üslupla

Almanlar sınıra dayanmış. Mersin'e gitmeden önce bir tür veda anısı.

konuşuyor, yaptığı araştırmaların sağladığı bilgi birikimiyle ve roman, sinema, müzik tutkusuyla damıttığı kültürle zenginleştirdiği yazıları, uyarıcı, akıcı ve zevkle okunuyor. Tevfik Çavdar kendisinden, ailesinden söz etmekten pek hoşlanmıyor. Eşi Özden Uraz'ı 1957 yılında dostlarıdır. Özden Uraz, ünlü aktör Ulvi Uraz'ın küçük kardeşi. Özden Uraz'ın ablası Özcan Hanım ve onun eşi yazar Kemal Bekir, Tevfik Çavdar'ın yakın dostlarıdır. Özden Uraz'ın babası da demiryolcudur ve iki aile iyi anlaşır. "İlk tanışmadan sonra Özden'le daha fazla ilgilenmeye başladım. Sevdim, anlaştık ve askerlik görevimi bitirdikten sonra 15 Temmuz 1959'da evlendik. Özden bu yarım asırlık yolculukta beni tamamlayan sevgilim, onun da ötesinde dayanağım olmuştur. Zor zamanlarımız, mutlu günlerimiz birbirini izlemiş ama bu birliklik hiç yara almamıştır."

Özden Çavdar, Atatürk tarafından kurulan Ankara Kız Lisesi mezunu olmaktan onur duyduğunu vurguluyor. Daha sonra Ankara Hukuk Fakültesi'ne bağlı olan Adalet Yüksek Okulu'nu bitirmiş. Sekiz yıl iki farklı bankada çalıştıktan sonra Sayıştay'a geçmiş ve oradan emekli olmuş.

Özden ve Tevfik Çavdar'ın iki kızı var: Işın Çavdar, kimya mühendisi olarak çeşitli kurumlarda çalıştıktan sonra en son TARİŞ'ten emekli olmuş. Ebru Çavdar ise Acıbadem Hastaneler Grubu

pazarlama bölümünde yönetici sekreter olarak çalışıyor.

Tevfik Çavdar, kişiliğinin oluşmasında, bir entelektüel olarak babasının ve idealist bir öğretmen olan annesinin etkisini özellikle belirtiyor. Adana Erkek Lisesi'ni bitiren Çavdar, babasının ısrarıyla 1948 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi'ne kaydoluyor. Ali Kemal Bey, veteriner olmasına karşın ömür boyu mühendislik yapmıştır. Babasının özlemi olsa da makine mühendisliği ona çekici gelmiyor, annesinden aldığı destekle, sevecek okuyacağı İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'ne geçiyor ve başarıyla bitiriyor. Tevfik Çavdar, 1950 yılı genel seçiminden sonra yapılan belediye seçimlerinde ilk defa oy veriyor. Babalarının hastalanıp ölmesinden sonra aile İstanbul'a taşınmıştır. "Demokrasi aldatmacasından etkilenen" ana oğul birlikte Demokrat Parti'ye oy veriyorlar. 1954 seçiminde, Çavdarların kafasında soru işaretleri oluşmaya başlıyor, karma bir liste yaparak oy kullanıyorlar ama Demokrat Parti daha bir ezici sonuçla yeniden iktidara geliyor. "Özgürlük ama kime? İlk çağlarda, köleciler toplumda belli, özgürlük köle sahiplerinin hakkı... Ortça'da özgürlük kime? Derebeylerine, serflere değil. Kapitalizmin yükseldiği çağda özgürlük kime? Sermayeye, sana bana değil. İşte biz bunu ancak elli yılların ikinci yarısında idrak ettik. Altmışlı yıllarda ise Anayasa değişti. Çok sevdiğim aziz arkadaşım Muzaffer Erdost'un Sol Yayınları ile temel kitaplarla tanıştık. Sonra Ant Yayınları... Bütün sol yayınlar bize çok şey öğretti."

Tevfik Çavdar üniversite yıllarında katıldığı münazaralarla tanınır. O yıllarda gazeteler münazaralara yer verir. "Münazara hem güzel

Tevfik Çavdar üniversite yıllarında katıldığı münazaralarla tanınır. O yıllarda gazeteler münazaralara yer verir. "Münazara hem güzel hem kötüdür. Güzeldir, belagati artırır. Belli bir konu üzerinde düşünmeni sağlar. Kötüdür, demagojiye yol verir."

hem kötüdür. Güzeldir, belagati artırır. Belli bir konu üzerinde düşünmeni sağlar. Kötüdür, demagojiye yol verir."

Sosyal politika ve istatistik

Toplumsal olaylar ve ekonomi Tevfik Çavdar'ın ilgisini daha çok çeker, bu nedenle İktisat Fakültesi ikinci sınıfta, sosyal politika ve istatistik seçer. Gerhard Kessler, Nakibe Topuz Uzgören, Haluk Cillov, Haydar Furgaç gibi sevdiği, değer verdiği hocaları tanır. "O zamanlar Rektör, Ömer Celal Sarç idi. O, Türkiye'de istatistiğin temellerini atan isimlerdendir. Üç asistanımız vardı: Fuat Andıç, Sencer Divitçioğlu, İdris Küçükömer. Bu üç asistan hayatım boyunca bana yol gösterdi. İdare hukuku hocamız Sıdk Sami Onar tam bir hukukçuydu. Hukukçu dengiğinde ben korkardım, çünkü yorum yap-

Tevfik ÇAVDAR eşi ve kızları ile birlikte yemekte iken.

tiği metnin doğru olup olmadığını yargılamaz. Ali Fuat Başgil anayasa dersi verirdi. Onun gelmediği zamanlarda derse Tank Zafer Tunaya gelirdi."

Tevfik Çavdar, fakülteyi bitirince asistan olarak kalmak ister ama olmaz. "İstanbul'da defterden silip" Ankara'ya gider. 1955 yılının Aralık ayında 9 lira yevmiyeyle İstatistik Genel Müdürlüğü Çalışma Şubesi'nde işe başlar; 1956 Mart'ından itibaren 350 lira aylıkla çalışmaya devam eder. 20 yıl İstatistik'te nüfus sayımı, sanayi sayımı gibi konulara, 5 yıl da Planlama'da çalışır.

Baba Tevfik

İçen Börtücene, Tevfik Çavdar'ın Planlama'daki yakın çalışma arkadaşlarından biridir: "İçen, benim gördüğüm en vefakâr, en fedakâr, en sadık dostlardan biridir. Turgut Özal zamanında ikimiz de Planlama'dan ayrıldık. Bana 'Tevfik Baba' derdi. Nendense bana lisede de Baba Tevfik derlerdi, yedek subayken de Baba Tevfik'tim."

Tevfik Çavdar, çabuk mutlu olan bir insan... Tüm ülkeyi dolaşarak işçiler için düzenlenen panellerde konuşmak, işçileri aydınlatacak broşürler hazırlamak onu mutlu ediyor. Eşine evlenme teklif ettiğinde, münazaraları kazandığında, uzmanlığı kazandığında, anımsandığında mutlu olduğunu söylüyor. 27 Mayıs 1960 akşamı Kızılay'da, hamile olan eşi, arkadaşları ve sokaktaki insanlarla kol kola girerek: "Ne oldu, ne oldu, Menderes sabık başbakan oldu!" diye bağırarak dolaştıklarını kahkahalarla güle-

Tevfik Çavdar'ın yazdığı roman eleştirileri Dost, Yedi Tepe, Yeni Ufuklar, Papirüs, Sanat Olayı ve Cönk dergilerinde yayımlanır. Bir de takma ismi olan Ömer Çinelî imzasıyla yazıları vardır. Bu ad, Özden Hanım'a jest olarak "Ö" harfiyle başlar.

rek anlatıyor. "Bu dünyada nefes aldığımız her an mutlu olmayı öğrendiğimizde, verimli olabiliyoruz. Mutluz olursan, evvela kendinle kavgalı oluyorsun ve hiçbir şey üretemiyorsun. Sevdığım insanların hatalıklarında çaresiz oluyorum. Kayınbiraderim Ulvi Uraz'ın ölümünü haber aldığım da bir yolculuk yapmak zorundaydım. O korkunç bir çaresizlikti. Çaresizlikle mutluluk insanın kardeşleridir."

Okuma tutkusunu ve kütüphane alışkanlığı

"Benim öümde bir kitap olsun kendimi unuturum. Klasik olur, Türk romanları olur, hatta ve hatta uçuk polisiyeler de olur. Kerime Nadir, Muazzez Tahsin... Ben popüler romanları severim. Bunlar bir görev yaptı. Bir, Cumhuriyetin ilk 25-30 yılı ailelerdeki modernleşme çabasını gösterdi. İkincisi de okuma ko laylığını verdi, insanları okumaya alıştırdı. Kütüphaneler benim için vazgeçilmez, olmazsa olmaz uğrak yerleriydi. Bu biraz da kitaba olan düşkünlüğümünden geliyor. İlkokul beşten itibaren bende bir kütüphane alışkanlığı başladı. Nasıl bir kütüphane olmalı, insanları okumaya nasıl alıştırmalı, diye düşünürken yanıtını 1979'da Sovyetler Birliği'ne gittiğimde gördüm. Özellikle Kiev'de emekçiler, memurlar için yapılmış bütün sosyal konutlarda mahalle ve bölge kütüphaneleri vardı. Bunlar on, on beş bin kitaplık kütüphaneler. O sitede oturanlar kütüphaneye ücret ödemeden abone oluyor ve belli sürelerle istediği kitabı alıp okuyabiliyorlardı. Bu tip kolaylıklar Cumhuriyetin ilk yıllarında da vardı. Adana Halkevi Kütüphanesi benim mekânımdı. Eminönü

Yıl 1963 Budapeşte, SSCB delegesi ile birlikte.

Halkevi yeniyetmelik dönemimde önemli bir yerd. Güzel bir spor ve tiyatro salonu vardı. Kütüphanesinde yeni harflerle çıkmış benim dönemime ait bütün kitapları bulmak mümkündü. Bir de bazı kitapçılardan ve gazete bayilerinden küçük ücretlerle gecelik kitap kiralanırdı. Babam her yıl sınıf geçme hediyesi olarak istediğimiz kitapları alırdı."

Tevfik Çavdar ilkokulda geçirdiği kuşpalazı hastalığından sonra zayıf düşer zaten çok hareketli bir çocuk değildir. Takla atamaz, kasadan atlayamaz, beden terbiyesi dersinden çoğu zaman düşük not alır. Fakat fanatik bir futbol ve basketbol izleyicisidir. Takım olarak Beşiktaş'ı tutuyor, maçları seyretmeye bayılıyor. Müzik de Tevfik Çavdar'ın merakları arasında: "Bir zamanlar klasik müzik tutkum tamdı. Şimdi Saray Muhallebisi'nin olduğu yerde Saray Sineması vardı. Orada Corteau'dan Kemp'e kadar birçok virtüözü dinledim. Pazar günleri Cemal Reşit Rey yönetimindeki orkestra, İstanbul Filarmoni Orkestrası Taksim Belediye Gazinosu'nda konserler verirdi onları kaçırmazdım."

Sinema, Tevfik Çavdar için tam bir tutkudur. Ailece sık sık sinemaya giderler. Sonraki yıllarda sinema ve filmler üzerine yazılar yazar, röportajlar yapar.

Yazma serüveni

Tevfik Çavdar yazma uğraşına ortaokulda, Victor Hugo'nun Seffiller kitabının özetini çıkararak başlar. 1948'de Yu-

nus Nadi ödülü için İskenderun yakınlarındaki Sariseki'de güneşin batışını anlattığı makalesi ilk elemeyi kazanır ve Cumhuriyet'te yayımlanır. Ellili ve altmışlı yıllarda, Ankara bir kültür merkezidir. Sanat ve düşün yaşamı çok canlıdır. Pazar Postası, Mavi, Dost ve Yeni Ufuklar yayımlanır. Tefvik Çavdar'ın, Vüs'at Bener'le sanat üzerine yaptığı ilk röportaj, 1956'da Pazar Postası'nın orta sayfasında yayımlanır. Tefvik Çavdar, yazar ve sanatçılardan oluşan bir dostlar ortamındadır. O günlerden sevgi ve özelemler söz ediyor. Ahmet Oktay, Tarık Dursun, Can Yücel, Muzaffer Erdost, İlhan Berk, Tefvik Akdağ, Özdemir Nutku ve o zamanki eşi Sevgi (Sevgi Soysal), Asaf Çiltepe, Demir Özlü, Yılmaz Gruda, Güner Sümer... Bu gruba askerlik için Ankara'ya gelen Atilla İlhan ve tayini Ankara'ya çıkan Asım Bezirci de katılır.

Tefvik Çavdar'ın yazdığı roman eleştiriler Dost, Yedi Tepe, Yeni Ufuklar, Papirüs, Sanat Olayı ve Cönk dergilerinde yayımlanır. Bir de takma ismi olan Ömer Çinelî imzasıyla yazıları vardır. Bu ad, Özden Hanım'a jest olarak "Ö" harfiyle başlar. "Üstü örtülü bir şekilde siyaset yapardık. İlgincî röportajlarım oldu: Güner Sümer'le sinema üzerine, zaman zaman da Tarık Dursun'la vizyondaki filmler üzerine... Benim, Orhan Kemal'in *Bereketli Toprakları* üzerine Yeni Ufuklar'da yaptığım analiz çok ses getirdi. Çünkü değişik bir eleştiriydi, sayısız eleştiriydi. Yani sayı kavramını, matematiği kullandım orada."

Amerikan etkisi

"1955'ten '65'e kadar pek hissedilmiyordu ama bu tarihlerde İstatistik Genel Müdürlüğü'nde Amerikan etkisi görülmeye başlandı. O dönem Amerikan yardım teşkilatı AID (Agency for International Development) İstatistik Genel Müdürlüğü'ne ve diğer kurumlara el atmıştı. Bizde bir grup uzmanları çalışırdı. Bu uzmanların hepsi bize tepeden bakardı. Ben de dahil, Amerika'da belli programlar çerçevesinde eğitime, durumumuz vardı. "Sampling", yani örnekleme olarak her şeye hâkim değildik. Tam bir ola-

sılık bilgisini elde etmiş değildik. Bizler ilk mezunlar olarak örnekleme-yi bu kavrama oturtamıyorduk. Onun eğitimini Amerika'da gördük. Amerika'ya Kennedy döneminde gittim, hafif liberal rüzgârların estiği dönemde. Ciddi bir eğitim gördük. Ben özellikle örnekleme konusunda çok faydalandığımı söyleyebilirim. Bu eğitimimden İstatistik Enstitüsü de başka kurumlar da yararlandı. Hacettepe Üniversitesi'nde Nusret Fişek'in bulunduğu nüfus-demografi bölümünde yapılan bir nüfus anketinin bütün örnekleme planını ben yaptım. Kamuoyu araştırmalarında farklı çalışmalar yaptım. Türkiye'de o zamanlar bu işi bilen, üç-dört adamdan biriydim.

Bence Amerikalılar şaibeli birtakım işlere de karıştılar. '60'lı yıllarda iki çalış-ma çok dikkat çekti. Bunlardan biri o dönem Köy Yol Su Elektrik Teşkilatı'nda yapılan bir köy envanteri çalışmasıydı. Aynı dönem bize de MIT'den (Massachusetts Institute of Technology) bir uzman geldi. Bizde de benzer bir köy çalışması yapıldı. Soruları onlar hazırladı, anketörler bizden kullanıldı, dışarıdan

"...Bu düzende hâkim piyasadır, görünmeyen eldir. Piyasa sizi izleyen büyük ağabeydir. Seyreder, karar verir. Kimi koruyacağını da zaten bilir."

alındı. O zamanlar kullanılan bilgisayar sistemi bugünkü gibi değildi. Delikli kartlara bilgi işlenirdi, sonra bu delikli kartlar ayrımcılara giderdi, tasnife girerdi. Bu kartlar 40 bin kadardı, tasnif edilebilir mi edilemez mi tartışması başladı. Amerikalı uzman: "Ben bunları Amerika'da tasnif ettireyim, size göndereyim" dedi. O kartlar bu şekilde gitti. Gerek köy envanteri, gerekse o kartlar bugün Güneydoğu'daki sorunun kaynaklarına ilişkin çok önemli bilgiler içeriyordu. Daha sonra Amerika'dan bir yığın "Barış Gönüllüsü" geldi ve bir dizi anketlere katıldılar. Bunların yaptığı anketler, köy envanterleri, kartlar hiçbir Türkiye'nin elinde değil maalesef. Bu faaliyetler Ecevit döneminde, '70'lerde yavaş yavaş bitti."

Planlama

Tefvik Çavdar, Sosyal Planlama'da birkaç çalışmaya katılır. Bunlardan bir tanesi eğitim üzerinedir, okullaşma oranları hesaplanır. Belirlenen sonuçlar tek-sir olarak basılır ve Planlama kütüphanesinde yerini alır. Çavdar'ın Planlama kütüphanesinde böyle birkaç kitapçığı daha vardır; bunlardan biri de kentleşme üzerinedir. "Türkiye'de planlama, program olarak doğmuş, kavgalı büyümüş, sadece ve sadece bir danışma kurulu halinde bitirilmiştir. İleride ne olur? Bu küreselleşme süreci devam ettiği sürece artık planlama gündeme gelmez. Oysa gelmesi lazım... Plan gündeme gelmez, toprak reformu gündeme gelmez. Ne olur? Piyasa zamanla kendi mekanizmaları içinde yatırımların dağılımını, hangi malın, niçin, kimin için, neden üretilceğini, hangi teknolojinin kullanılacağını tamamen belirler hale gelir. Bu düzende hâkim piyasadır, görünmeyen eldir. Piyasa sizi izleyen büyük ağabeydir.

Dilki'deki bir panelde Halit ÇELENK ile birlikte.

Seyreder, karar verir. Kimi koruyacağını da zaten bilir."

Yüksek öğrenimde hocalık

Tevfik Çavdar, çeşitli yüksek öğrenim kurumlarında akademik öğretim görevi yapar. ODTÜ'de Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nde "Araştırma Teknikleri" dersini iki yılı aşkın bir süre Türkçe olarak verir. "ODTÜ'de eğitim dili İngilizceydi, ama beş bin kelimeye bile ulaşmayan bir İngilizce düzeyleri vardı. Bu seviyedeki bir dil dağarcığı akademik eğitim için yeterli değildir. Kanımca akademik eğitimde ve aynı düzeydeki bilimsel çalışmalarda anadil temel olmalıdır. Bu benim için aynı zamanda bir ilke meselesiydi."

Çavdar, Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü'nde (TODAİE) 1960'lı yılların ortalarından itibaren, matematik ve istatistik konularında dersler verir. 1980'den sonra "Türk Siyasi Tarihi" konusu da bu derslere eklenir. TODAİE bizim ve komşu ülkelerin kamu yöneticilerine, lisansüstü eğitim veren, çeşitli seminerlerle kamu yöneticilerini aydınlatmaya çalışan bir kurumdur. Enstitü 1970'li yıllarda kendine bağlı bir Sevk ve İdare Yüksek Okulu (SİYO) açınca Çavdar'ın derslerinin ağırlığı yeni açılan bu okula kayar. Burada Çavdar "Matematik", Mümtaz Soysal "Anayasa", Cahit Talas "Çalışma Ekonomisi". Uğur Korum "İstatistik" derslerine girerler.

Sendikalarda eğitimcilik

Tevfik Çavdar, eğitimciliğini sendikalarda da sürdürür. Bu eğitim, Yol-İş'te Muzaffer Saraç'ın eğitim sekreteri olduğu zaman başlar, Petrol-İş, Kristal-İş, Genel-İş'te devam eder. "Bu eğitimler bana birçok şey gösterdi: Birincisi, işçinin bilinçlenmesinin ne kadar zor olduğunu gördüm. Gerçek işçi sınıfı bilincine sahip insanlar tanıdım. Bizim sendikacı-lardan bazıları sendikacılığı meslek kabul eder. Sendika ağırlığı da böyle doğar. Oysa sendikacılık meslek değildir, sendikacılık işçi sınıfı örgütünün, kendi haklarını korumak için verdiği görevdir. Türk-İş'i de DISK'i de böyledir."

Tevfik Çavdar, sendikalar için emekçinin el kitabı niteliğinde küçük kitapçıklar hazırlar, bunların bazıları Ali ile Fitnat'ın Öyküsündeki gibi resimli roman biçimindedir. Tevfik Çavdar radyo ve televizyonda ekonomi ağırlıklı programlar yapar.

Bir sayfasında...

Parti çalışması

Tevfik Çavdar, 1980'de emekli oluyor ve aslında hep içinde olduğu politik çalışmayı, 1983 yılında Muzaffer Saraç ve bir grup sendikacı tarafından kurulan SODEP'te sürdürmeye karar veriyor. Belediye seçimlerinde, hem Yenimahalle Belediye Meclisi üyeliğine hem de Ankara Büyükşehir Belediye Meclisi üyeliğine seçiliyor. O dönemde ANAP iktidardadır. Çavdar'ın izlenimi şu: "İster meclis üyesi ol ister milletvekili, iktidarda olmadıkça bir şey yapamazsın." Çavdar, SODEP'in ilk kurultayında Kemal Anadol öncülüğündeki bir grubun önerisiyle Merkez Karar Yürütme Kurulu'na seçiliyor ve se-kiz seneye yakın bu görevi yürütüyor. İnönü ve Aydın Güven Gürkan dönemlerinde üç sene kadar da başkan yardımcılığı yapıyor. "Partide daha çok düşüncelerinden yararlanan bir kişi oldum."

"Bizim sendikacı-lardan bazıları sendikacılığı meslek kabul eder. Sendika ağırlığı da böyle doğar. Oysa sendikacılık meslek değildir, sendikacılık işçi sınıfı örgütünün, kendi haklarını korumak için verdiği görevdir. Türk-İş'i de DISK'i de böyledir."

Hiçbir zaman milletvekili adayı olmuyor. Neden: "Görürsün ki olmaz, seni yapmazlar. Çok değerli, birikimli bir insan, emekli Profesör Cahit Talas, aday oldu ama merkez yoklamasında parti egemenleri tarafından listeye alınmadı. Erdal İnönü akıllı, öngörüsü olan, babası gibi bir adamdı. Türkiye'nin nereye gittiğini görüyordu. Çiller gibi biryle onun başbakan yardımcısı olarak çalışma yükünü taşıyamayacağını gördü, çekildi. Erdal İnönü, Türkiye'deki politikayı biliyor, halkı tanımiyordu. Politikayı sevmeyi de hep söylüyordu. Ama gerçek bir aydındı, parti otobüsleriyle bir yerlere gidilirken, daima bir denklem çözmeye çalışırdı. TÜBİTAK'ı ciddi bir akademi seviyesine getirdi ve Bilimler Akademisini oluşturdu. Nükleer enerji konusunda çok net bir tavır vardı. Nükleer fizikten, nükleer santrallerden uzaklaşmamayı öğütüyordu. Nükleer santrallerde güvenlik tedbirleri çok iyi alınırsa, çok ucuza elektrik elde edilebileceğini savunuyordu. "Yapmayın, bunu reddetmeyin!" derdi. Çekirdek fizikçisi olduğu için bu konuları iyi biliyordu.

Murat Karayalçın başkan oldu, Murat'la geçinemedik. En önemli sorunlar, bir kere Çiller'e bağlılığı ciddi bir politik sorundu. İkincisi özelleştirmeyi benimsemişti. Cevdet Selvi, ben, Nami Çağan yapıyoruz, dedik ve DSP'ye katıldık. Ecevit bizi alırken bir basın toplantısı yaptı, kongrede tanıttı, alkışlar koptu ama benim daha sonra DSP ile hiçbir temasım olmadı.

1980'den sonra özelleştirme denen

"...12 Eylül, bugün Cumhuriyetin temel ilkeleri dediğimiz ilkeleri değiştirme yolunda atılan en önemli adımdır. 12 Eylül, 24 Ocak 1980'le başlayan sermaye iktidarının askeri olarak onaylanması ve sürdürülmesidir."

büyük yağma başladı. Cumhuriyetin, bizim, hepimizin paralarıyla oluşturduğu sermaye birikimi kamu malları, tesisler, fabrikalar -kimin, nasıl belirlediği belli olmayan ön teklif fiyatlarıyla- ihaleye çıkarılıp yağmalandı, yağmalanıyor. En seçkin, en verimli ekonomik birimler gitti. Ecevit'in bir günahı bir gecede karara bağlayıp hemen Helsinki'ye giderek Türkiye'yi Avrupa Birliği'ne aday yapmasıdır. İşte bu Kopenhag Kriterleri vs. hep bu şekilde ortaya çıktı. ABD ile zaten eklemelenmişin bir de AB'ye eklemeleniyor. Bu da yetmedi bir ekonomik tetikçi yi gene Ecevit bakan yaptı. Kemal Deriş Hazine'den sorumlu Bakan oldu. Neler yaptığı malum..."

Kitapları

Türkiye'nin yakın dönem siyasi ve iktisadi tarihi üzerine çalışmalar yapan Çavdar'ın, değişik gazete ve dergilerde yayımlanan makale ve incelemelerinin yanı sıra 20 kadar kitabı basılmış. Türkiye 1968, Çavdar'ın, ders notlarını geliştirerek hazırladığı matematik kitabını saymazsak, ilk eseridir. 100-120 sayfalık bu kitapçık, sayılar ve diğer verilerle Türkiye'nin 1968'deki fotoğrafıdır. British Museum'un kütüphanesinde yaptığı araştırmaların ürünü olan iki kitap: *Osmanlı İmparatorluğu'nun Yan Sömürgeleşme Süreci*, *Milli Mücadele Başlarken Sayılarla ve Vaziyetle Manzara-i Umumi-*

ye'dir. Bu çalışma "Karacan Ödülleri"nde ikincilik alır.

Tevfik Çavdar'ın yayımlanan diğer kitaplarından bazıları: *İktisat Kılavuzu*, *Türkiye'de Yüzyıllık Pahallılık*, *Türkiye'de Liberalizmin Doğuşu*, *Özgürlük Mücadelesinde Yaşayan Geçmiş*, *İkinci Seçmen'den Seçmene*, *Talat Paşa*, *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi* (iki cilt) *Ekonomi Tarihi*, *İz Birakan Gazeteler ve Gazeteciler*, *Türkiye'nin Yüzyılına Romanın Tanıklığı'dır.*

İttihat Terakki Hareketi, Cumhuriyet ve Aydınlanma

"Yapmak isteyip yapamadığım bir tek şey var: Roman yazmadım. Ben çok iyi roman okurum, romanın değerlendirilmesini, eleştirisini iyi yaparım. Ama yazma konusu ayrı, kurgu var ya, işte onu kurmak ayrı bir şey. Talât Paşa'nın biyografisini yazarken bunu dedim. O, bir roman denemesidir. Talât Paşa'nın yaşamıyla beraber bir parti, bir örgüt nasıl olmalıdır konusunu da ele aldım. Yakın tarihimizde cuntalar, 'Partileri kapattım.' diyorlar; hepsi uslu uslu kapanıyor. 1912-13'te Kâmil Paşa, İttihat Terakki'nin canına okuyor; adamlar yeraltında Babâli baskınına hazırlıyor ve başarılı oluyorlar. 1860'ların başında Méc-mua-i Fünûn'la yeni bir aydınlanma hareketi başlamıştır.

Dârülfünûn'un ilk adımları atılmış, eğitimde yenilikler gelmiştir. Arapça kaligrafı, özellikle gazete, kitap yazılarında basitleştirilmiş; bu da okumayı kolaylaştı-

tırmış, geliştirmiştir. Yeni Osmanlılar hareketi, Batı siyasi doktrinleri çerçevesinde bir hareket olarak gelişti. Özgürlük ve liberalizme yandaş, tek kişi egemenliğine yani padişaha karşı bir hareketti. Gerek Yeni Osmanlılar gerek Jön Türk hareketi düşünsel hareketlerdi, siyasi eyleme dönüşmemişlerdi. Sadece düşünce bildiren cemiyetlerdi. 'Osmanlı' gazetesi etrafında toplanan Tunalı Hilmi grubu farklı bir yapıdaydı, onlar bir eylem ihtiyacı içindeydiler. Tunalı Hilmi'nin Osmanlı imparatorluğu'nda düzenin değişmesine yönelik hutbeleri vardır. Bu düşünsel muhalefet, 1906'da Selanik'te siyasi eyleme dönüştü. İttihat Terakki adını alıp Rumeli'deki genç subayları örgütlediler. Bu subaylar arasında o zaman Suriye'de olan Mustafa Kemal de vardı. Bir yanda Cemiyetin görünen düşünsel yapısı vardı, bir yanda da önce fedailer olarak bilinen sonra iktidardayken Teşkilat-ı Mahsusa adını alan gizli silahlı grup vardı. Hücre tipi bir örgütlenmeydi. Bu konuda MASONLAR örnek alınmıştı. Türk inkılabını irdelerken milat olarak Cumhuriyet'i değil, 1908'i almak gerekir, çünkü kadrolar ayındır. Milli Mücadele döneminde dış politika çok netti. Meclis açıldıktan sonra yayımlanan bildirge amacın belirlenmesidir ve aynı zamanda 1921 Anayasası'nın temellerini de oluşturur. Orada, 'Emperyalizme ve onun anası olan kapitalizme karşıyız ve mazlum milletleri temsil ediyoruz.' deniyordu. Cumhuriyetin kendi felsefesine ihaneti, kapitalist yolun seçilmesinin doğal sonucudur. Ancak bu sınırlar içinde kalınsa daha işlenen çok büyük günahlar vardır. Ve bugün karşı karşıya olduğumuz tablonun nedenlerini, bu günahlar açıklar. Bir, liberal ekonominin, serbest piyasanın de facto kabulü. İki, laikliğin daha ilk adımda ıgdis edilmesi... Üç, '46'daki yanlış demokrasi tanımı... Dört, sorun daha ana rahmindeyken öldürülmesi.

Sınıf bilinçlenmesi için önce sol partilerin güçlenmesi gerekiyor, sol partilerin legal olması gerekiyor. Türkiye'de 1961-1962'ye kadar hiçbir sol

Soldan Sağa, Şükran Soner, Tevfik ÇAVDAR ve en başta Şenâl Saruhan. Cumhuriyet Kadınları Derneğinin bir yemeğinde...

parti legale çıkamadı. Şefik Hüsnü'nün partisi, 46'dan sonra Müstecaplıoğlu'nun partisi: bunlar hep kısa sürdü. İlegalde de ezildiler, işçi sınıfıyla irtibat kuramadılar.

1960'dan sonra bilinçli sendikacılar önder parti kurma çalışmasına girdiler, Türkiye İşçi Partisi (TİP) böyle doğdu. TİP'le beraber büyük bir sosyalist eylem ortaya çıktı, bilimsel sosyalist kitaplar yayımlandı, sosyalist düşünceler gençler üzerinde etkili oldu. Ama ne yazık ki bizim işçi sınıfımız birkaç önderin dışında önder bulamadı."

Mücadele sabır işidir

Okumak, araştırmak, politik ve ekonomik gelişmeleri analiz edip vardığı so-

nuçları cesaretle söylemek, yazmak Tefvik Çavdar için bir yaşam tarzı olmuş. Son yıllarda güncel gelişmelerle ilgili görüşleri, haftada bir, Pazartesi günleri, internet dergisi Sol'da yayımlanıyor. "Ömrümün beşte dördü çevreme, işçi sınıfına, yazıyla ve çeşitli iletişim kanallarıyla sermaye sınıfının yarattığı körleşmeyi anlatmakla geçti. Sermaye, ekonomik ve siyasal egemenliğini aydınlardan toplumun tüm kılcal damarlarına uzanan yaygın bir körleştirme operasyonu pekiştirir. Medya günlerce 'incir çekirdeğini doldurmayan' olayları yaşamsal olmayan sorunları tartışır durur. Aydınlar kendilerine enjekte edilmiş kavramları papağan gibi yineleyerek ahkâm keserler."

Tefvik Çavdar, mücadele, umut ko-

nusunda ne düşünüyor: "Bizim kuşak, her şeyin birden olmasını bekledi. Sovyetler Birliği'nin sönmümesi meselesi... Molotov da söylüyor: 'Sosyalizmi kurduk mu kuramadık mı?' Onlar da kafalarında bunu tartışıyor. Ama 70 yıl iktidarda kaldılar. Spartaküs'ün 7 gün sürdü, Paris Komünü 70 gün sürdü. Bundan sonraki belki 700 yıl sürecek. Ama bir şey öğrendim: Mücadele sabır işidir. Sabırlı olmayan mücadelede yanılır."

Tefvik Çavdar'a tüm emekleri, sabrı ve cesareti için teşekkür ediyor, sağ olun diyoruz.

KAYNAKLAR ve DİPNOTLAR

1- 26 Mart 2009 Perşembe günü Ankara Yenil Mahalle'deki evinde Tefvik Çavdar'la yapılan görüşmenin bant kaydı.

2- Tefvik Çavdar'ın Kitabı, Gamze Erbil.

3- www.solog.tr

Ekonomik kriz ve Obama

Obama, ezilen yığınlara, açlara yoksullara bir ümit ışığı gibi algılanıyorsa da onun asıl görevi küreselleşen sermaye hegemonyasının sarsılan itibarını iade etmektir. Bunu gerçekleştirebilmek için de kadife eldivenle saklanan demir bir yumruk olmak zorundadır. Ünlü yapıttaki gibi (İkiyüzlü Adam) hem "Mr. İyi"yi hem de "Mr. Kötü"nü oynayacaktır.

Küresel kapitalist ekonominin tamiri bu kez 1929'dan daha zor olacaktır. İkinci Dünya Savaşı, Kore, Vietnam savaşlarında 50 milyonu çoktan aşan mezar, binlerce kentlin harabesi, açlık, hastalık üzerine tamir edilen 1929 bunalımı bugünkünün yanına orta şiddette bir depreme eşdeğerdir. Oysa bu kez açgözlü bir kumarbaz dönmüş küresel finans sistemi iflasın eşiğindedir. Yeniden kumar masasına dönmek için elindeki mirası sonuna kadar satıp savma niyetindedir. Bu bakımdan saldırganlaşmayı da göze alabilecektir. 1929'un "Keynes-gil" reçeteleri bu krizi aşamaz, talebi artırsa da bu artış ancak kent sektörü bir ölçüde rahatlatır. 1970'ten sonra hızla ucuz emek alanlarına yayılan

(Çin, Vietnam, Endonezya, Malezya vb.) uluslararası şirketlerin üretimleri beklendiği ölçüde artmamıştır. Görünen büyüme, bilanço kârları finansal oyunlardan gelmektedir. Şirketlerin satış ve faiz gelirleri arasındaki hızla gelişen ters orantı bunu ortaya koymaktadır. W. Greider'in Tek Dünya: Küresel Kapitalizmin Manik Mantığı (İmge Yay. 2003) adlı yapıtı bu gerçeği çok net sergilemektedir. Yazar "Büyük Felaket İhtimali"ni (Say.137) açıklığa dillendirmiştir.

Obama, başta ABD olmak üzere küresel kapitalist düzeni sarsan bu krizi "eko mahşer"e dönüştürmeden ayağa kaldırma ile yükümlüdür. Yeni bir ekonomik restorasyon modelini yaratmak ve uygulama sorumluluğunu üstlenmiştir. Bu sadece ekonomik modellerle sınırlı bir sorumluluk değildir. Bir de modelin tüm dünyada arızası çalışması için "Sezar"laşması da gerekecektir: son yirmi yıl içerisinde raydan çıkmış olan sistemi yeniden regüle edecek kurumları oluşturmak, onları uluslar üstü bir güç haline getirmek, yıkılan Bretton-Woods anlaşmasını (IMF) yenileştirmek. Dünya Ticaret

Örgütü'nü yaratan Geatts vb. gibi sözleşmeleri gözden geçirmek, hepsinin ötesinde ultra liberalleşen pervasız finans sistemini yeniden zapturapt altına almak: bunlar ilk anda akla gelen noktalar.

Bu ekonomik çözülmenin yanı sıra, küresel egemenliği pekiştirecek siyasi bir dizi eylemi gerçekleştirmek zorunluluğu da ortadadır. Nitekim ilk adım olarak Ortadoğu ve Afgan-Pakistan coğrafyasına iki sorumlu atanmıştır. Eski aşına Richard Holbrook yeniden sahnededir, Afganistan-Pakistan'dan sorumludur. Bush'un dağıtık politikaları ile geri plana itilmiş olan Orta Asya yeniden odak haline gelmiştir. Anlaşıyor ki Obama ABD halkının milliyetçi duygularını kamçılayarak yeni bir küresel ağağına soyunuyor. Bu ağağın gereği Türkiye'ye de yeni bir görev verilecek. Yumuşak bir söylemle bize düşen iş bölümü ne olacaktır? Bunu sanırım kısa sürede öğreneceğiz. Ama şimdiden ekleyebiliriz ki gerek ekonomi gerekse siyasi anlamda bu iş bölümü ülkemizin siyasal yaşamındaki istikameti belirleyecektir.

Üniversitelerde cumhuriyetçilere operasyon büyük tepkiyle karşılaştı

Ergenekon operasyonları adı altında Türkiye'nin laik, yurtsever, aydın kesimine yönelen saldırının son dalgası üniversiteyi hedef almıştır. Toplum tarafından amacının ne olduğu ve hangi güçler tarafından planlandığı ve desteklendiği aşikar olan bu operasyonların asıl hedefi Türkiye Cumhuriyeti'dir.

1 3 Nisan 2009 pazartesi sabahı Cumhuriyet gazetesi yazarı Prof. Dr. Erol Manisalı, Başkent Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Mehmet Haberal, ADD Genel Başkan Vekili ve Uludağ Üniversitesi Eski Rektörü Prof. Dr. Mustafa Yurtkuran, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eski Rektörü Prof. Dr. Ferit Bernay, İnönü Üniversitesi Eski Rektörü Prof. Dr. Fatih Hilmioglu, Giresun Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Osman Metin Öztürk evlerinde ve çalışma alanlarında aramalar yapılarak gözaltına alındılar. Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği Genel Başkanı Prof. Dr. Türkan Saylan'ın tedavi görmekte olduğu sırada evinde aramalar yapılarak içinde Dernek tarafından burs verilen öğrencilerle ilgili bilgilerin de bulunduğu çeşitli evrakların alındığı öğrenildi. Başkent Üniversitesi'nin desteğinde yayın yapan Kanal B televizyonunda da aramalar yapıldı. Bu arada ÇYDD bursiyeri bazı gençler ve derneğin yöneticileri ile Ulusal Sivil Toplum Kuruluşları ve 68'liiler Vakfı yöneticilerinden de gözaltına alınanlar oldu. Dört gün süren sorgulamanın ardından Prof. Dr. Erol Manisalı, Prof. Dr. Mehmet Haberal, Prof. Dr. Mustafa Yurtkuran, Prof. Dr. Ferit Bernay, Prof. Dr. Fatih Hilmioglu, Yü-

zuncü Yıl Üniversitesi Eski Rektör Yardımcısı Prof. Dr. Ayşe Yüksel, USTKB Yöneticileri Gökhan Ecevit ve Sadun Özyaltrık tutuklandılar.

Bu gelişmeler üniversiteler başta olmak üzere toplumda büyük tepkilere yol açtı. Ergenekon adıyla tanıtılan operasyonun hukuk ve insan hakları gözetilmeksizin bir siyasi operasyon olarak yürütüldüğüne ilişkin görüşlerin hızla yaygınlaştığı görüldü. Üniversite Senatoları, dernekler ve kitle örgütleri tepkilerini yayınladıkları mesajlarla iletirken, akademisyenlere ve öğrencilere destek vermek amacıyla ziyaretler ve gösteriler yapıldı. 18 Nisan günü Anıtkabir'de sayıları 100.000'i aşan ziyaretçiler uygulamaları protesto ederek hükümeti eleştirdiler.

Üniversite Senatoları: Cumhuriyet'i ve hukuk devleti ilkelerini savunuyoruz

Başkent Üniversitesi Senatosu: Üniversitenin Kurucusu ve Rektörü Prof. Dr. Sayın Mehmet Haberal ve Tıp Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Sayın Fatih Hilmioglu'nun tutuklu olarak yargılanmaları kararı karşısında "Benim manevi mirasım bilim ve akıldır" diyen Büyük Önder

Ulusal Hekim Birliği:
"Kemalist bilim insanı ve aydınlarımız üstünde estirilen terör operasyonunu şiddetle kınıyoruz.."

Atatürk'ün açtığı yolda, çalışmalarımızı daha büyük bir azimle sürdüreceğimizi açıkladı.

Uludağ Üniversitesi Senatosu: Cumhuriyetimizin en önemli kazanımlarından birinin üniversiteler olduğuna hiç kuşku yoktur. Üniversitelerin Anayasal sınırlar içindeki özerkliği, ülkenin sorunları ile ilgili görüşlerini ortaya koymalarının en önemli güvencesini oluşturmaktadır. Senatamız, Türkiye Cumhuriyeti'nin demokratik ve laik ilkelelerinin korunması ve kollanması hususunu tüm bireylere düşen bir görev olduğunu düşünmektedir. Hatta, ortaya çıkan sorunlarla ilgili üniversitelerin, Atatürk ilke ve Devrimleri ekseninde taraf olması bir gereklilik olarak değerlendirilmektedir. Son günlerde üniversite rektörlerimizin gözetilmesine alınmalarından büyük üzüntü duyduğumuzu belirtmek isteriz. Tüm rektörlerimizin en kısa zamanda görevlerine dönceğini ümit ediyor, yüce Türk yargısının hukuk devleti olmanin gereklerini eksiksiz ve titizlikle yerine getireceğine inanıyoruz.

Hacettepe Üniversitesi Senatosu: Üniversitemiz, ülkemiz kamuoyunda Ergenekon Davası adı ile anılan yargılama süreci içinde yaşanan kimi gelişmeleri başından beri kaygıyla izlemektedir. 13.04.2009 Pazartesi günü gerçekleştirilen ve "12. dalga" olarak adlandırılan gözetilme alma eylemleri üniversitemiz senatosunun derinden etkilemiştir. Mevcut ortamın demokratik yapısına giderek zarar veren bu tutumun son olaylarla üniversitemize kadar dayanması kaygılarımızı daha da artırmaktadır.

Gizli olması gereken soruşturma süreci ile ilgili gelişmelerin ayrıntı düzeyinde medyaya yansıtılması; kişilerin kendilerine yöneltilen suçlamaları bilmeden gözetilme alınıp kamuoyu önünde potansiyel suçluymuş gibi gösterilmeleri toplum vicdanının derinden yaralanmaktadır. Evrensel hukuk kurallarının, fikir ve ifade özgürlüğünün demokratik çerçevede yaşama geçirilmesini, başta laiklik ve hukukun üstünlüğü olmak üzere Cumhuriyet'in temel değerlerinin her alanda koru-

Cumhuriyet Mitingi-2007

nup geliştirilmesini amaç edinen üniversitelerin ve diğer anayasal kurumların toplumdaki imajını zedelemeye yönelik girişimler kamuoyunun dikkatinden kaçmamaktadır.

Senatamız, Anayasanın 90. maddesinde ifade edildiği gibi, adli sürecin milletlerarası anlaşmaların öngördüğü hak ve özgürlüklere uygun şekilde işletilip bir an önce tamamlanarak mevcut kaygı ortamının ortadan kaldırılmasının gereğine inanmaktadır.

Marmara Üniversitesi Senatosu: Bir toplumun öncü kurumları ve toplumsal gelişmenin en önemli paydaşları olarak üniversitelerin ülke sorunlarına duyarlı kalmaları beklenemez. Bu bağlamda temel ilkelerimizden biri de, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletinin tüm kurum ve kuruluşlarıyla sürekliliği olup, bu konudaki duyarlılığımızdan ödün verememiz söz konusu olamaz. Marmara Üniversitesi olarak, hukuk kurallarının hak ve özgürlüklere, masumiyet karnesine ve insan onuruna uygun şekilde işletilmesi, toplumda ve üniversitemizde oluşan kaygı ve güvensizlik ortamının bir an önce giderilmesi gerektiği konusundaki görüşümüzü kamuoyuna saygıyla sunarız.

Süleyman Demirel Üniversitesi Yönetim Kurulu: Çok zor koşullarda, yoğun emek ve kaynak sarf edilerek yetişen bilim ve eğitim insanlarının içinde bulundukları kimi özel koşullar göz önünde bulundurulmadan hukukun ve insan haklarının temel ilkelerine aykırı bir biçimde karşı karşıya kaldıkları uygulamalardan kaygı ve üzüntü duymaktayız. Tüm yaşamını bilime, çağdaş eğitime, insanların yararına, aydınlanmalarına adanmış bulu-

nan değerli rektörlerimizin, bilim insanlarımızın hukuki ve insani ölçülere uygun olarak değerlendirilmeleri beklentimizi dile getirerek söz konusu insanlarımızın uğradıkları yaralayıcı uygulamaların tüm Süleyman Demirel Üniversitesi çalışanlarını ve öğrencilerini vicdani anlamda rahatsız ettiğini kamuoyuna saygıyla duyururuz.

Hacettepe Üniversitesi Senatosu, 16 Nisan günü Beytepe Yerleşkesi Atatürk Anıtı önünde toplanarak görüşlerini kamuoyuna duyurdu. Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi öğretim elemanları önceki rektörleri Prof. Dr. Ferit Bernay'a yapılan uygulamalara tepki gösterdiler. Uludağ Üniversitesi Öğretim elemanları önceki rektörleri Prof. Dr. Mustafa Yurtkuran'ın soruşturma kapsamına alınmasına karşı bir gazete ilanı yayınladılar. Giresun Üniversitesi de bir açıklama yaparak Rektör Prof. Dr. Osman Metin Öztürk'ün gözetilmesine tepki gösterdi.

ODTÜ, Ankara, Bilkent, Çankaya Üniversitesi Yöneticileri Başkent Üniversitesi'ne giderek dayanışma ziyaretinde bulundular. Ege Üniversitesi öğretim elemanları da Ege Öğretim Elemanları Derneği (EGÖDER)'nin "İnaniyoruz ki, bilim - bilim kuruluşlarımıza - yurtsever bilim insanlarına ve aydınlarımıza yapılan hukuk dışı uygulamalara ve baskıya karşı çıkmak, biz öğretim üyelerinin öncelikli duyarlılığı ve ortak görevidir" çağrısıyla 21 Nisan günü Ziraat Fakültesi Atatürk Anıtı önünde toplantı yaptılar.

Meslek ve kitle örgütlerinden operasyona tepkiler

İstanbul Üniversitesi Öğretim Üyeleri Derneği, Tüm Öğretim Elemanları Derneği (TÜMÖD), Türkiye Gençlik Birliği, Eğitim-İş Sendikası ortak açıklama yaparak tepki gösterdiler. İstanbul Üniversitesi Öğretim Üyeleri Derneği'nin açıklamasında "Ergenekon operasyonları adı altında Türkiye'nin laik, yurtsever, aydın kesimine yönelen saldırının son dalgası Üniversitesi hedef almıştır. Toplum tarafından amacının ne olduğu ve hangi güçler tarafından planlandığı ve desteklendi-

gi aşikar olan bu operasyonların asıl hedefi Türkiye Cumhuriyeti'dir. Dolayısıyla Cumhuriyeti savunan, Cumhuriyetin kurucusu Atatürk ve devrimlerine sahip çıkan her kesimi korkutmak, sindirmek, temel hak ve hürriyetlerini hukuksuz bir biçimde çiğneyerek gaspetmek AKP iktidarının tek amacı haline gelmiştir. Buna karşı çıkan ve ülkesinin birliğini, bütünlüğünü savunan siyasi parti, medya, üniversite, ordu, sivil toplum örgütleri mensupları sırayla gözaltına alınmaya başlanmıştır. Bu operasyonun sorumluları, az gelişmiş ülkelere demokrasi ihraç eden ABD ve AB'nin işbirliğiyle AKP iktidarındır. Türkiye'nin bugüne kadar yetiştirdiği en değerli varlığı olan bilim insanlarını uygulanan hukuksuzluğa ve baskıya karşı çıkmak, önce bizlerin görevidir" görüşlerine yer verildi.

İzmir'de Cumhuriyet için Güçbirliği platformu altında toplanan kuruluşlar bir miting yaparak tepkilerini dile getirirken birçok ilimide de yargılama sürecine ilişkin kaygı ve talepler ifade edildi. Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği'nin yapılan baskınların burs alan öğrencileri de güç durumda bırakması derneğe yapılan destek bağışlarında patlamaya yol açtı. Sanatçı Genco Erkal aldığı Onur Ödülü nedeniyle verilen 50 bin doları derneğe bağışladı.

Tabip Odaları: Cumhuriyet değerlerine ve Atatürk'e yakın olanların tasfiye edilmesi operasyonu

Türk Tabipleri Birliği Merkez Konseyi Başkanı Prof. Dr. Gençay Gürsoy, evinde arama yapılan Prof. Dr. Türkân Saylan'a sahip çıkarken Aydın Tabip Odası, Antalya Tabip Odası, Balıkesir Tabip Odası, Isparta - Burdur Tabip Odası, İzmir Tabip Odası "Bugün kamuoyunda Ergenekon diye adlandırılan soruşturmanın yeni bir aşaması ile karşı karşıya gelmiş bulunuyoruz. Cumhuriyet Devrimleri ve Atatürk ilkelerini ödün vermeden savunan herkes, hırsız ile yolsuz ile aynı çuvala atılmakta; haklı ile haksızın, suçlu ile masumun ayırt edilmesi zorlaştırılmaya çalışılmaktadır. Cumhuriyet mitingleri gibi toplumun hassasiyetlerinin demokratik bir ortamda dile getirilmesini sağlayan

Tüm Öğretim Elemanları Derneği (TÜMÖD) ve Ankara'da bulunan Öğretim Üyeleri - Elemanları Dernekleri'nin ortak basın açıklaması

Gücünü siyasal iktidardan alan YÖK'ün, üniversite kamuoyuna danışma gereği görmeden aldığı kararlar arasında, üniversite öğretim üyelerine yönelik "zorunlu rotasyon" anlamına gelen son girişimi, üniversitemizde çok ciddi ve haklı tepkilere yol açmıştır.

Sorunun kaynağında gerekli kadro ve fiziksel altyapı gereksinimleri sağlanmadan, çok sayıda üniversitenin plansız bir şekilde açılmış olduğu gerçeği yatmaktadır.

Akademik, sosyal, stratejik ve ekonomik planları yapılmadan, altyapıları tamamlanmadan açılan yeni üniversitelerimizle, yıllardır faaliyette oldukları halde gelişmelerini hala tamamlamamış olan bazı üniversitemizin öğretim üyesi ihtiyacının, gelişmiş kabul edilen üniversitelerden "öğretim üyesi taşıma" yoluyla karşılanmaya çalışılması, öğretim üyesi sayısı ancak kendilerine yeten kıdemli üniversitemizde de "eğitim - öğretim ve araştırma" kalitesinin düşmesine yol açabilecek sonuçlar doğuracaktır.

YÖK tarafından uygulanması planlanan zorunlu rotasyon kararı sorun çözücü olmayacak, aksine üniversitelerdeki sorunların katlanarak artmasına neden olacaktır. Gelişmekte olan bölgelerde açılan üniversitemizin arzu

edilen akademik standartlara ulaşması için alınması gereken önlemlerin dışında, akademik ve fiziksel altyapı çalışmalarının tamamlanması gerekmektedir. Bu amaçla, geçici çözümler yerine, kalıcı çözümlere yönelik uzun dönemli stratejiler geliştirilmesi ve öğretim üyesi yetiştirme programının (ÖYP) daha kapsamlı hale getirilerek kendi öğretim üyesi kadrolarının oluşturulması sağlanmalıdır.

Bu nedenle, YÖK'ün üniversitemizde başlatacağı "zorunlu rotasyon" uygulamasından vazgeçmesi, üniversitemizde huzursuzluğa yol açmayacak ve öğretim üyelerinin çalışma seviğini kırmayacak yeni çözümler üretmesi gerekmektedir.

Diğer yandan, basına yansıtıldığına göre, YÖK'ün kendi üyelerinin bir kısmının bile bilgisi dışında yapılmak istenen değişikliklerle üniversite özerkliğinin tümüyle ortadan kaldırarak hükümler getirmeye çalıştığı anlaşılmaktadır. Derneklerimiz, üniversitemizi "düzey ve nitelik" kaybına uğratacak her tasarıya ve uygulamaya karşı kamuoyunu aydınlatma ve dirençle mücadele etme kararlılığındadır. (20.04.2009)

TÜMÖD - Tüm Öğretim Elemanları Derneği
Gazi Üniversitesi Öğretim Elemanları Derneği
HÖDER - Hacettepe Öğretim Üyeleri Derneği
ODTÜ Öğretim Elemanları Derneği

kurum ve kuruluşlar, terör örgütleri ile aynı kefeye konarak toplumun gözünde yıpratılmaya çalışılmaktadır. Gelinek nokta, Cumhuriyet değerlerine ve Atatürk'e yakın olanların tasfiye edilmesi operasyonlarının devamıdır. Bu noktada herkesi uyanık olmaya ve bu yanlışla dur demeye çağırıyoruz. Sessiz çoğunluğu uyarımayıp bir görev olarak görüyoruz. Türkiye'yi sevenler susmayacaklar. Demokratik ve çağdaş bir ülkede, ülkemiz için inandığımız doğruları, düşüncelerimizi uygarca ifade ederek yaşamaktan da vazgeçmeyeceğiz" açıklaması yaptı.

Ulusal Hekim Birliği de "Kemalist bilim insanı ve aydınlarımız üstünde estiri-

len terör operasyonunu şiddetle kınıyoruz. Cumhuriyetimizin temel değerlerinin, ulusal bağımsızlık ve bütünlüğümüzün yılmaz savunucuları, başta değerli meslektaşlarımız Prof. Dr. Mehmet Haberal, Prof. Dr. Ferit Bernay, Prof. Dr. Fatih Hilmioglu, Prof. Dr. Mustafa Yurtkuran, Prof. Dr. Türkân Saylan olmak üzere, tüm yurtsever ve Kemalist bilim insanı ve aydınlarımız üstünde estirilen terör operasyonunu kendimize yapmış sayıyoruz. Ulusal Hekim Birliği olarak dostlarımızla dayanışma içinde olduğumuzun ve bundan sonraki mücadelelerinde de omuz omuz olacağımızın bilmesini isteriz" duyurusunda bulundu.

Sağlıkta Ulusal Gündem'e başlarken

ABD, AB ve onların küresel organları olan IMF ve Dünya Bankası'nın temel felsefesi ve amacı yaşamın tüm alanlarını, bu arada da sağlık hizmetlerini liberalleştirmek, özelleştirmek ve bir sömürü alanına dönüştürmektir.

Kişinin sağlığı, yaşam kalitesi dolayısı ile de toplumun sağlık düzeyi doğrudan çevre (fizik biyolojik, sosyal) tarafından belirlenir. Başka bir anlatımla kişinin ve toplumun sağlığı doğrudan doğruya çevrenin olumlu hale getirilmesine ve koruyucu hizmetlere bağlıdır. Bundan ötürü, sağlık ve sağlık hizmetleri çevreden, yaşam koşullarından, beslenme, barınma gibi temel haklardan bağımsız olarak düşünülemez.

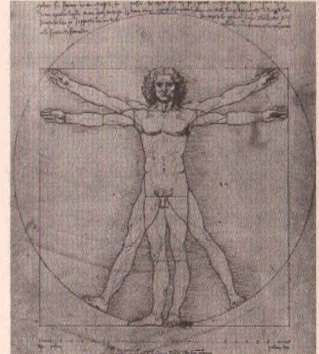
Kişileri hastalıklardan korumak, tedavi etmeye göre, daha kolay, daha etkili ve daha ucuzdur. Bu özelliği nedeniyle de, koruyucu hizmetler ekonomik, verimli ve de tüketimi baskılayan hizmetlerdir. Bu özelliklerinden ötürü, özel girişim ve piyasacı sitemle bağdaşmaz.

Sağlık hizmeti, kaçınılmaz ve anında karşılınması gereken bir gereksinimdir. Üstelik kişinin bu gereksinimi karşılamada, hekim tarafından belirlenmiş tek bir seçeneği vardır. Bu özelliği ya da doğası nedeniyle serbest piyasanın arz ve talep kurallarına uymaz. Daha klasik bir söylemle sağlık hizmetlerinin serbest piyasası olamaz. Buna rağmen, eğer serbest piyasa koşullarına bırakılır ise, özelde hastalar genelde ise yurttaşlar insafsızca sömürülür. Günlük bir anlatımla, sağlık hizmetlerinin özelleştirilmesi ve taşeronlaştırılması bir yandan hiz-

metlerin metalaşmasına öte yandan da sektörün acımasız bir sömürü alanına dönüşmesine neden olur.

Sağlık hizmetinin yalnızca hizmeti tüketene değil aynı zamanda diğer insanlara ve topluma da yararı vardır. Bu nedenle, bireysel olarak tüketilmekle birlikte aynı zamanda bir kamusal mal ve hizmettir. Bundan ötürü de mülkiyetinin kamusal olması ve ederinin paylaşılması gerekir. Öte yandan hastalık anı, kişinin kendisini en zayıf hissettiği, yardıma en çok gereksinim duyduğu, ailesini, ulusunu ve devletini yanında görmek istediği bir andır. Böyle bir zamanda ailesini, ulusunu ve devletini yanında görmeyen kişilerin bu kurumlara olan sevgi-

Sağlık hizmetlerinin serbest piyasası olamaz. Buna rağmen, eğer serbest piyasa koşullarına bırakılır ise, özelde hastalar genelde ise yurttaşlar insafsızca sömürülür.

si, bağı ve gereksinimi zayıflar. Tüm bu nedenlerle sağlık hizmeti bütün yurttaşlar için kamusal bir hak ve ulusal dayanışmanın bir aracı olarak tanımlanır.

Teknolojideki hızlı gelişme, hizmetlerdeki çeşitlenme, araştırma ve geliştirme çalışmalarının yüksek maliyetli olması, ömrün uzaması, nüfusun yaşlanması, insanların hizmet ve kalite beklentilerinin yükselmesi gibi nedenlerle yıllar ilerledikçe sağlık harcamaları hızla artmaktadır. Buna bir de tedavi ve piyasa ekonomisine dayalı sistem eklenmesi halinde, sağlık harcamalarındaki hızlı artışın önüne geçilemez. Buna karşılık, şirketlerin kârlılığı yüksek, komplice ve pahalı uygulamaları tercih etmesi, tüketimi körüklemesi gibi nedenlerle aşırı artan fiyatlar ve insafsız piyasa karşısında hastaları/yurttaşları koruyacak herhangi bir mekanizma da yoktur. Sonuçta, sağlık harcamaları güvenlik sistemleri ve ülke ekonomisinin altından kalkamayacağı boyuta ulaşırken, öte yandan yurttaşlar sağlık güvencesinden ve sağlık hizmetlerinden yoksun kalırlar.

ABD, AB ve onların küresel organları olan IMF ve Dünya Bankası'nın temel felsefesi ve amacı yaşamın tüm alanlarını, bu arada da sağlık hizmetlerini liberalleştirmek, özelleştirmek ve bir sömür alanına dönüştürmektir. Tüm ulusları egemenlikleri altına alabilmelerinin yolu ise küreselleşmekten geçmektedir. Bu nedenle de sağlıkta özelleştirme ve küresel sermayeye karşı mücadele, Türkiye'ye dayatılan AB, IMF ve Dünya Ban-

kası politikalarına karşı mücadeleden ayrılmaz.

Ulus ötesi şirketlerin kâr, daha çok kâr elde edebilmesi; tedaviye, tüketime dayalı ve piyasacı bir sağlık sektörü oluşturulmasına, insanların hastalıklarının insafsızca sömürmesine ve hatta hastalık olmayan durumların bile hastalık gibi algılatmasına bağlıdır. Bu nedenle de sağlık sektörü ulus ötesi şirketlerin egemenliğine girmiş olan ülkelerin kaynak ve öncelikleri korunamaz.

Sağlık araç-gereç ve tüketim maddelerinin stratejik bir önemi vardır. Bu bağlamda dışa bağımlılık ulusal egemenliği zayıflatır ve zedeler. Sağlıkta dönen paraların sürekli dış kaynaklara akışı, ulusal ekonomiyi zayıflattığı gibi ulusal kalkınmayı da baskılar. Sayılan bu nedenlerle ülkenin bağımsızlığı ve bütünlüğü savunulmaksızın sağlık alanındaki sorunlara çözüm bulunamaz.

Atatürk ve Cumhuriyet felsefesinin temel ilkeleri günlük yaşamda altı ok olarak bilinen cumhuriyetçilik, halkçılık, milliyetçilik, laiklik, devletçilik ve devrimci-

**Bu sayfalarda hep birlikte
ulusalci bir sağlık
politikasının bileşenleri
geliştirilip olgunlaştırılacaktır.**

liktir. Bu ilkeler yaşamın diğer alanları için olduğu gibi sağlık alanı için de geçerlidir. Öte yandan da bu ilkeler yukarıda özetlenen düşüncelerin veciz bir biçimde ifadesinden başka bir şey de değildir. Bu nedenle de sağlık çalışanları Atatürk ve Cumhuriyet felsefesine, Cumhuriyet Devrimi ve kazanımlarına sahip çıkmak zorundadır.

Özetlenen bu bilgi ve düşünceler ışığında, sağlık çalışanlarının önünde iki seçenek vardır. Bunlardan biri küreselci, piyasacı sağlık sistemine teslim olarak, halkı sömürmenin bir aracı, örgütsüz ve biçare bir emekçi haline gelmektir. İkinci ise, temel görevinin halka hizmet olduğu bilinci ile sağlık hakkına ve çalışanlarına yönelik her tür saldırıya karşı, halkın yanında ve onunla birlikte mücadele etmek, mesleki gelişmesi için çalışan insanca yaşam koşullarına ve güvencesine sahip örgütlü birerler olmaktır.

Dergimizde, bu sayıdan itibaren, "Sağlıkta Ulusal Gündem" adlı bir bölüm oluşturulmuştur. Bir yandan okuyucular güncel konular hakkında bilgilendirilirken, öte yandan da bu konulardaki ulusalci, halkçı ve devletçi politikalar aktarılacaktır. Böylece bir yandan tüm okuyucuların dikkatlerinin bu alana çekilmesi sağlanırken, öte yandan da hep birlikte ulusalci bir sağlık politikasının bileşenleri geliştirilip olgunlaştırılacaktır. (R.A.)

Kalp damarlarının darlığında yapılan köprüleme ameliyatları

Son günlerde ilgi merkezi olan kalp damarları köprüleme (koroner bypass) ameliyatları ve damar sertliği hakkında kısaca bilgi vermek istiyoruz.

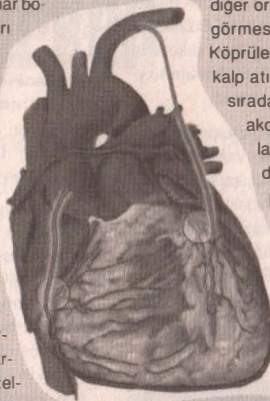
Damar sertlikleri ve buna bağlı ölümler, dünyada en fazla görülen

ölüm nedenidir. Damar iç zarında görülen sayırlıklı değişimler, damar iç zarının savunma mekanizmalarını ortadan kaldırıp damar bütünlüğü bozarak damar sertliği ve sonuçta damar darlığına neden olur. Daralma, kan akımını düşürür, beslediği organlarda kan-

sızlığı, dolayısıyla o bölgede çalışma bozukluğuna yol açar. Kalp damarları darlıklarında en belirgin özellik hareketle gelen bastırıcı tarzda göğüs ağrısıdır. Bu ağrı yaşam niteliğini düşüren sert karakterdedir. Pıhtılaşma süreci içinde oluşacak değişiklikler sonu-

cunda, darlık bölgelerine oturan pıhtı nedeni ile kan akımı bütünü ile durur. Kalp krizinde ölüm bu nedenle görülmüştür.

Kalp damarlarındaki daralma, damarların başlangıç kısmında görülür. Bu nedenle geride kan akımındaki artışı bekleyen sağlam damar bolumü kalır; kalp damarları hastalıkları sağaltımında bu konu temeldir. Tedavi başlamadan önce, darlığın önemli olup olmadığı değişik testlerle değerlendirilir. İlaçla iyileştirilmesi olası olmayan durumlarda iki sağaltım seçeneği vardır: Biri, damara kafes yerleştirme işlemi diğeri de köprüleme ameliyatıdır. İleri ve birden fazla kalp damarı darlıklarında ameliyatla düzeltim temeldir. Köprüleme ameliyatları darlık bölgesini açacak tamamlayıcı damarlarla yapılır. Söz konusu damarlar bacak toplardamarları, iman tahtasının her iki yanında seyreden atardamarlardır. Bazen kol ve diğer bölgelerdeki atardamarlar da kullanılır. Kalbin kendi damarları gibi, ta-

kılan damarların da bir ömrü vardır; bunlar da zamanla tıkanabilir. Bu nedenle ameliyat planlaması iyi yapılmalıdır.

Ameliyat kararı alan hastalarda kalp ameliyatı iki şekilde yapılır.

Amaç, işlem sırasında kalbin ve diğer organların en az hasar görmesinin sağlanmasıdır. Köprüleme ameliyatlarında kalp atımı ya durdurulur (bu sırada kalbin işlevini kalp akciğer makinesi sağlar) ya da kalp atımları durdurulmadan çarpan kalpte bu işlem yapılır. Her bir tekniğin kendine göre üstünlüğü ya da eksikliği vardır. Temel amaç, uzun süreli sağlıklı kan akımının oluşmasını sağlamaktır. Başarı ile biten bu işlemden sonra ameliyat sonrası dönemde hastanın hareketle olan yakınlıkları bütünü ile ortadan kalkar.

Köprüleme ameliyatları dünyanın her yerinde güvenli şekilde yapılan ameliyatlardır. Güncel ifade ile şöyle-

mek gerekirse: Sağlık açısından köprüleme ameliyatlarının sonuçları nelerdir? Bu ameliyatlara acil durumlar dışında, sol ana koroner darlığında, sol kalp kaslarında yayıllık olan hastalarda önemli ölçüde yarar sağlar. Ancak uzun süreli yayınlar incelendiğinde (epidemiolojik araştırmalar), tedavi olan ve olmayanlar arasında hasta gruplarında yaşam grafikleri açısından belirgin ayırım yoktur; ancak ameliyat olan hastalarda yakınmalar önemli ölçüde azalır.

Türkiye'de bu konuda yeterli birikim mevcuttur; sayıları hızla artan kalp merkezleri bunun en önemli göstergesidir. Kamuoyu bilinci, hastalığın türü bu sorunla daha titiz ilgilenilmesini sağlamaktadır. Hasta çekmek zorunda olan merkezler ister istemez yarışma ortamı içine girmektedirler. Bu ortam topluma, yapılan aynı işi farklı imiş gibi göstermekte, toplumsal bilinci çaltında bu konu önemli imiş gibi algılanmaktadır. Konu tecimsel kaygılarla yönlendirilmekte, toplum buna göre oluşturulmaktadır. Sağlık hizmetlerinin değerlendirilmesi ve topluma sunulması toplum hekimlerince yapılmalı ve toplum hekimlerinin verileri ışığında kamuoyu oluşturulmalıdır. (S.F.K.)

Sağlık haberleri üzerine

Gazete köşelerinde sağlıklı ilgili haberlere giderek artan sıklıkta rastlanmaktadır. Bireylerin tıptaki gelişmeleri izlemeleri, bu gelişmelerden kültür taşıyıcılarına aktaracakları bilgiler kadar, sağlıklı ile bilgilenmeleri kadar doğal bir şey olmaz. Ancak sağlıklı ilgili kamuoyu yaratılırken bazı gerçeklerin göz ardı edildiği, toplum bilincinin bulandırıldığı görülmektedir. Kentlerimizde tanıtım levhalarında hastane tanıtımları görülmekte, her bir hastanenin en iyi olduğu yazılmaktadır. En yeni cihazların hastanelerinde bulunduğunu söyleyen reklamlar neyi hedeflemektedir? Sağlık sistemi özelliklerinin bu tür tanıtımlar artan sıklıkta görülmekte, sağlık ile ilgili hedefleri saptamak zorlaşmaktadır.

Sağlık sistemi bu yönde gelişirken alternatif tıp adı altında tedavi yöntemleri, gazete ve televizyonlarda tartışılarak (bilimsel olarak kabul gören uygulamalar) yaşam pratiğine sokulmaktadır. Yanlışlar arasına doğrular katılarak, sağduyulu tartışma ortamı gidecek zorlaşmaktadır.

Bu karmaşık ortamda tıp haberlerinin ve tanıtımlarının tabip odalarının yetkili kurullarınca yapıldıktan sonra yapılması, neyin bilim neyin bilim dışı olduğunun iyi vurgulanması gerekmektedir. Konu her zaman vurgulanan, sağlıklı belirleyen temel değerlerin ne olduğunu kamuya açıklamaktan geçmektedir. Sağlık bireyselleştikçe, hastalık yok hasta vardır, tanımlaması

ile her birey kendi sağlığını sorgulayan kendi hastalığını araştıran insanlara durumuna dönüşmektedir.

Burada asıl vurgulanmak istenen, sağlıktan çok sağlık harcamalarını artıran tıp anlayışıdır. Yeteri kadar temiz su, temiz hava, temiz çevre, beslenme ve sağlıklı toplu taşımacılığın, sağlıklı insan ilişkilerinin olmadığı yerlerde kişinin kendi sağlığını araştırması yorucu bir uğraş olmaktan öteye bir anlam taşımaz. Sağlıkta gerçek ve bilim dışı yollara sapmayı kolaylaştırır. Ne kadar sağlıklı yaşıyoruz sorusunu da toplum hekimlerimizin ruh bilimci arkadaşlarımızın yanıtlaması gerekmektedir. (S.F.K.)

Ezoterizme ve Mısır tarihine bilimsel bir bakış

Mısırbilim dalında ordinaryüs profesör olan Hornung "Ezoterik Mısır" imgesinin tarih içinde ortaya çıkışını, gelişimini ve günümüzde geldiği noktayı tartışmaktadır. Hornung, kitabında ayrıca tarihsel gerçeklerle doğrudan alakasının olmadığını ifade ettiği bu hayali imgenin Batı kültürünü nasıl etkilediği sorusuna da yanıt veriyor.

Yaygınlaşan postmodernizmin Aydınlanma ve devrim düşmanlığın körüklemesi, ezoterizmin tekrar güç kazanmasının önünü açıyor. Özellikle 1980'li yıllardan sonra New Age (Yeni Çağ) akımlarının da etkisiyle ezoterizm, alternatif bir yol olarak gösterilmeye başlanmıştır.

Türk Dil Kurumu ezoterik kelimesinin karşılığının "icrek" olduğunu söylüyor. Ama dilimizde bu kelimenin karşılığında daha çok "bâtını" kullanılıyor. Belirli bir insan topluluğunun dışında kimseye bildirilmeyen, yalnızca sınırlı, dar bir çevreye aktarılan her türlü bilgi ya da öğreti anlamındadır. Kelime ilk kez Fransız Devrimi'nden sonra yaşanan büyük toplumsal ve siyasal kriz esnasında ortaya çıkıyor. Gerçekten de ezoterik akımlar için iki şey rahatlıkla söylemek mümkündür. Birincisi, söz konusu akımlar Aydınlanma'ya ve onun değerlerine karşı bir tür tepkiyi ifade etmektedir. İkincisiyse, ezoterizm büyük bir bunalım döneminin ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Kısacası Aydınlanma düşmanlığı ve toplumsal kriz, ezoterizmin alametifarikasıdır.

Ezoterik akımların son yıllarda bütün dünyada güç kazan-

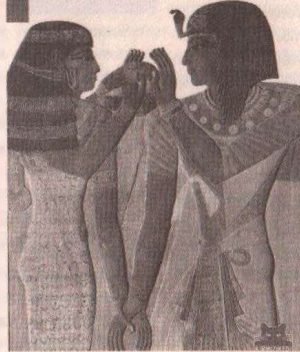
masının nedenleri de burada gizlidir. Yaygınlaşan postmodernizmin Aydınlanma ve devrim düşmanlığını körüklemesi, ezoterizmin tekrar güç kazanmasının önünü açıyor. Özellikle 1980'li yıllardan sonra New Age (Yeni Çağ) akımlarının da etkisiyle ezoterizm, alternatif bir yol olarak gösterilmeye başlanmıştır.

Günümüzde ezoterizm hakkında yapılan akademik çalışmalar konunun yaygınlığıyla ters orantılıdır. Birçok kanaldan gündelik hayatımızı etkileyen ezoterizm, bilim insanları tarafından küçümsenmek-

te ya da dikkate alınmamaktadır. Erik Hornung'un *Ezoterik Mısır* isimli kitabını bu konuda önemli bir tavır değişikliğinin habercisi olarak ele almak gerekiyor. Mısırbilim dalında ordinaryüs profesör olan Hornung "Ezoterik Mısır" imgesinin tarih içinde ortaya çıkışını, gelişimini ve günümüzde geldiği noktayı tartışmaktadır. Hornung, kitabında ayrıca tarihsel

EZOTERİK MISIR

ERIK HORNUNG

gerçeklerle doğrudan alakasının olmadığını ifade ettiği bu hayali imgenin Batı kültürünü nasıl etkilediği sorusuna da yanıt veriyor.

Avrupa'daki piramitler

Mısır, antik çağdan beri bilginin ve hermetik bilginin kaynağı olarak kabul ediliyor. Herodotus'tan Platon'a, Strabon'dan Pythagoras'a kadar birçok ünlü isim Nil kıyısındaki bu mucizeler ülkesinden bahsetmektedir. Mısır'ın astrolojiden simyaya, gnostizmden büyüye kadar birçok şeyin beşiği olduğuna inanılıyor. Zaman içerisinde İsis ve Osiris kültü Mısır'dan dünyanın diğer bölgelerine yayılıyor. Bu yayılmanın ve hayranlığın nedeni Mısır'ın uygarlık sürecinde zamanının önünde olmasıdır. Hristiyanlığın ilk dönemlerinde de bu tutum devam ediyor. Hornung, ilk dönem Hristiyanlığının paganlığa karşı bütün itirazlarına rağmen Eski Mısır'a karşı sessiz kalmayı tercih ettiğini söylüyor. Bu sessizliğin temelinde Hristiyanlığın öteki dünya tasavvurunun Eski Mısır'dan fazlasıyla etkilendiği olması yatmaktadır. Hatta ölüleri mumyalama geleneği bile bir süre devam ediyor. Fakat zaman içerisinde Hristiyanlık kurumsallaşıyor ve yeni bir bakış açısıyla hem dinsel merasimler hem de dini metinler elden geçiriliyor. Bu bir dönüm noktasıdır. Bundan sonra Eski Mısır imgesi el değiştiriyor ve heteredoks akımlar tarafından kullanılmaya başlanıyor.

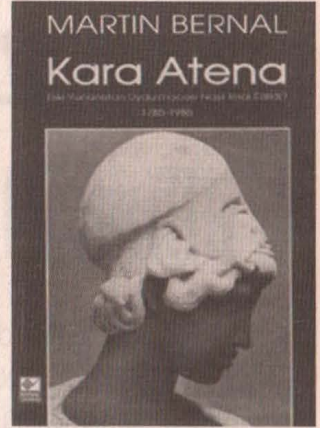
Avrupa'da Rönesans öncesi ve esnasında Mısır tekrar önem kazanıyor. Hornung, 13. yüzyılda Bolonya'daki Hristiyan mezarlarında, Venedik'teki San Marco Kilisesi'nde piramit, Lateran Bazilikası'nın avlusunu çevreleyen sıra kemerlerdeye sfenks figürünün kullanıldığını altını çiziyor. Floransa'daki Platon Akademisi'nde Mısır'a yönelik bir ilgi başlıyor. Cosimo de Medici'nin talimatıyla akademi 1463 yılında *Corpus Hermeticum*'u Latinceye çeviriyor. Francesco Colonna'nın bugün bile tartışılan ünlü kitabı *Hypnerotomachia Poliphili* piramit, obelisk ve dev heykellerle dolu fantastik bir yerde geçmektedir ve yazar sıkça antik çağ yazarlarının Mısır'la ilgili anlatılarına başvurmaktadır.

Sadece bu kadar da değil. Kopernik güneş merkezli dünya teorisinin temelini oluştururken Hermes Trismegistos'a atıfta bulunmuştur. Giordano Bruno ise Hristiyanlığın, Mısırlıların "iyi dinini" yıkmasından ve yerine "ölü şeylerin kültürünü, kötü ahlaki davranışları ve son bulmayan savaşları" koymasından şikayet etmiştir. Bu dönemde "eski Mısır" imgesinin yaygınlaşmasının ezoterizmden ziyade kilişeye karşı yükselen mücadeleyle ilişkisi olduğu açıktır.

Gülhaçlar ve masonlar

"Bilginin kaynağı Mısır" imgesi Gülhaç Kardeşliği ve masonluk gibi örgütler için de son derece önemlidir. Ama Hornung söz konusu imgenin gelişimini büyük bir titizlikle aktararak, bu önemin tarihsel bir gerçekliğe dayanmadığını gösteriyor. Masonluk bu konuda iyi bir örnek. Hornung'a göre masonlar açısından ilk dönemlerde Mısır'ın hiçbir özel önemi bulunmuyordu. Mısır vurgusunun belirginleşmesi 18. yüzyılın sonlarına doğrudur. Bütün dinlerin kökeninin Mısır'a uzandığı fikri ilk kez bu dönemde ortaya çıkıyordu. Hornung, bu süreçte College de France'da görev yapan Eski Yunan dili uzmanı Jean Terrason'un yazdığı *Sethos* isimli romanın önemli bir rol oynadığını ifade ediyor. Bu romanın da etkisiyle masonluk içerisinde ilk kez "Mısır masonluğu" lafları duyulmaya başlanmıştır. Burada asıl ismi Giuseppe Balsamo olan, ünlü sahtekâr Cagliostro'dan özellikle bahsetmek gerekmektedir. Cagliostro, kendi uydurduğu ritüellerle İsis, Memphis adını verdiği localar kurmuş, etrafındaki müritlerine fantastik hikâyeler anlatarak "Mısır piramitlerinin altındaki gizli mahzenlerde gizli bilimleri öğrendiğini" iddia etmişti. Kendi kendisine uydurma "Büyük Kofta" ünvanını veren Cagliostro Schiller, Goethe gibi isimler üzerinde bile etkili olmuştur. Cagliostro'nun yarğılandığı dönemde Mozart "Sihirli Flüt" isimli operasını sahneye koymuştu. Mozart eserinde açıkça İsis ve Osiris kültürüne ve Mısır'a gönderme yapıyordu.

Hornung, kitabında söz konusu çarpık Mısır imgesinin Cagliostro'nun sahtekârlığından bağımsız bir biçimde masonlar arasında yayılmaya devam ettiğini ör-

nekleriyle gösteriyor. Bir dönem sonra iş iyice çığrından çıkacak ve Amerikan Devrimi'nden sonra bu ülkedeki masonlar dolayın üzerine piramit ve üçgen içerisindeki göz şekillerini koyacaktır.

Afrikamerkezcilik eleştirisi

Ezoterik Mısır imgesi Helena P. Blavatsky tarafından kurulan Teozofî Topluluğu ve Rudolf Steiner'in Antropozofî Topluluğu tarafından da sıkça kullanılabildi. Hornung, Blavatsky'nin ünlü eseri *İsis Unveiled* (Örtüsü kalkmış İsis) adlı eserini bile doğru bilmediği kaynaklara ve yanlış çevrilen metinlere dayandığını ifade ediyor. Bu dönemde sadece yanlış çeviriler değil, yanlış ölçümler de yapılmaktadır. Yeni moda piramitlerin orasını burasını ölçerek, dünyanın çapıyla ya da güneşe olan uzaklığıyla ilintilendirmeye çalışılmaktadır. Bu türden her akıldışı ölçümün yanlışlığı kısa zaman içerisinde kanıtlanmakta ama bir süre sonra daha da saçma bir başka ölçü ya da oran iddiası ortaya atılmaktadır. Hornung, kitabında piramitlerle ilgili bu türden birbirinden zııva iddiaları teker teker teşhir ediyor.

Hornung'un kitabının son bölümüye Afrikamerkezcî teorilere ayrılmış. Hornung, Martin Bernal'in ünlü eseri *Kara Atena*'dan yola çıkarak bütün uygarlığın Afrika'dan yayıldığı teorilerinin bilimsel gerçeklerle uyummadığını öne sürerek ilginç bir tartışmanın kapılarını açıyor.

K i t a p k u r d u

1980 Sonrası Türk Sineması'nda

Akla Zarar Filmler

Tunca ARSLAN

Bay E'den Dansöz'e, Asansör'den Sarı Tebeşüm'e, Kız Kulesi Aşkaları'ndan Harem Sura'ya, Balans ve Manevra'dan Recep İvedik'e açılan yelpazede yeralan, 35 film... Sinan Çetin'den Yavuz Özkan'a, Ersin Pertan'dan Seçkin Yasar'a, İrfan Tözüm'den Mustafa Altıoklar'a uzanan çizgiye, 30 yöneltmen...

Türkiye'de yazılmış en ayrıksı, en sert ve eğlenceli sinema kitabı olan Akla Zarar Filmler, 1980 sonrasında ülkemizde çekilen; ne yazık ki sinema sanatına saygıya kusur eden, yedinci sanatın temel gereklerini yerine getirmeyen, çoğu sinemasever'e "aklıma şaşayım" dedirten filmler üzerine, açık sözlü bir inceleme, Gösterime büyük iddialarla giren ama büyük hayal kırıklığı yaratan, kof çıkan, fiyaskoya yol açan, akıllara zarar ve görmelere seza filmler, yönetmenler, senaryolar, oyuncular, isteyen'in "Eleştirmenin intikamı" diyerek de okuyabileceği bu kitapta buluşuyorlar. Siz de "Kötü film den iyi anlarım" diyorsanız...

Kırmızı Kedi Yayınları, 2009, 157 sayfa

Kayıp Savaş Sanatı

Sun BİN

Sun Bin ismi, yaklaşık bin yıl boyunca Çin'de bir efsane olarak kabul edildi. Hakkında bilinenler söylentilerden ibaretti. Mao Zedung bile yazılarında ona gönderme yaptı. 'Savaşan Devletler' döneminin (M.O.475-221) ortalarında yaşayan bu ünlü stratejistin Savaş Sanatı isminde olağanüstü bir kitap yazdığı biliniyordu. Ancak bin yıldan fazla bir süre önce kitabını kaybolması, hem Çin'de hem de diğer ülkelerde büyük tartışmalara neden olmuştu. Kimileri

Sun Tzu ile Sun Bin'in aynı kişi olduğunu öne sürerken, kimileri de bu eserin aslında hiç var olmadığını iddia ediyordu. Tartışmalar, 1972 yılının Nisan ayında son buldu. Bu tarihte Shandong bölgesindeki Yingue Dağı'nda bulunan Batı Han Hanedanlığı'na ait mezarlarda çeşitli bambu tabletler keşfedilmişti. Yapılan incelemeler sonucunda tabletlerin arasında Sun Bin'in Savaş Sanatı'nın da bulunduğu anlaşıldı. Böylece Sun Bin'in gerçekten yaşadığı ve kendisinden sonraki nesiller için bir kitap kaleme aldığı kanıtlanmış oluyordu. Bin yıllık bilmece çözülmüş, bir efsane yeniden ortaya çıkmıştı. Uzmanlar, Sun Bin'in Sun Tzu'nun soyundan geldiğini ifade ediyorlar. Sun Bin'in devraldığı strateji ve savaş sanatı mirasını daha da geliştirdiği biliniyor. Gerçekten de her iki strateji dehasının yazdıkları arasında benzerlikler olduğu kadar, farklar da bulunmaktadır. Belki de bu yüzden Sun Bin'i okumadan Sun Tzu'yu incelemelerin bir eksiklik olduğuna inanılıyor. Söz konusu eksikliği gidermek için strateji alanındaki bu kadim Doğu klasijini Türkiye'li okurların ilgisine sunuyoruz.

Kırmızı Kedi Yayınları, 2008, 65 sayfa

Babîâlî Vakanüvisleri

İlk Resmi Tarihçiler

Nazır ŞENTÜRK

Babîâlî ocağının en değerli köşelerinden biri, dönem olaylarını kaydetmekle görevli resmi devlet tarihçiliği olan vakanüvisliktir. Tarihî yazmanın gereği ve yararı anlaşıp, gelecek kuşaklara bir eser bırakma arzusu doğunca, tarihsel olayların kayıt ve zaptı için atanan resmi memura da vakanüvis denildi.

Bu kayıtlar ibret ve bilgi alınacak belgeler olarak yeni kuşaklara bırakıldı. İmparatorlukta önceleri şehnamenüvis adıyla bilinen görevli memurlar sonraları vakanüvis adını aldı. Onların yazdığı "vakayınâme"ler birer belge olarak eskilerden yenilere devredildi. İlk vakanüvis tarihi XVIII. yüzyılda yazılan Nâimâ Tarihî, son vakanüvis tarihîyse, Lütfî Tarihî'dir. Meşhur Nâimâ Tarihî Sadrazam Amcazade Hüseyin Paşa'nın emriyle yazılmıştır. Bundan sonra sırasıyla Raşid, Küçük Çelebizade Asım, Sami, Şakir, Refet Hıfzı, Suphi, İzzî, Şefik, Rahmi, Hâkim, Mehmed Said, Musazade Ubeydullah, Behçetî, Süleyman Molla, Enverî, Edib, Halil Nuri, Vasif, Pertev, Amir, Mütercim Asım, Şanizade Ataulah, Esad, Mehmed Recai efendiler, Cevdet Paşa, Lütfî Efendi ve son olarak Abdurrahman Şeref Bey vakanüvislik etmişlerdir. Bu görevi hakkıyla en çok yerine getirenler Nâimâ ile Cevdet Paşa olmuştur.

Doğan Kitap, 2008, 160 sayfa

Endüstrileşme Sürecinde Bilgi Birikiminin Öyküsü

Prof. Dr. Mustafa ÖZİLGİN

Endüstrileşme Sürecinde Bilgi Birikiminin Öyküsü'nde, teknoloji, endüstri ve eğitim alanından sağlanan gelişimde "Kim, neden gereksinim duymuş? Başarı için gerekli bilgiyi nereden bulmuş, bilgiye nasıl ulaşmış? Altyapıyı kim, neden, nasıl, hangi amaçla sağlamış?" sorularının yanıtları akıcı bir dille aktarılıyor. Teknoloji yaratan ülkelerin hangi nedenlerle ve nasıl organizasyon kurdıkları; araştırma üniversiteleri, teknoparklar ve araştırmaya parasal destek sağlayan kurumların öyküleri, endüstrinin gelişmesiyle ortaya çıkan standartlaşma, kalite kontrolü, patent ve seri üretim gibi kavramlar ile çevre kirliliği gibi problemler; Türkiye'nin süreçten nasıl etkilendiği ve gelişim sürecinin önemli aşamaları da kitabın kapsadığı konular arasında yer alıyor. Endüstrileşme Sürecinde Bilgi Birikiminin Öyküsü, teknoloji, endüstri, eğitim ve araştırmanın günümüzde ulaşıcaya kadar izlediği yolu merak edenler için kaleme alınmış, bir solukta okunan bir kitap.

Arkadaş Yayınevi, 2009, 438 Sayfa

Kültür Bilimleri ve Kültür Felsefesi

Doğan ÖZLEM

Ülkemizde bilim felsefesi araştırmalarında çok uzun süre pozitivist ve neopozitivist geleneğin ağır bastığını, hatta pozitivist ve neopozitivist

vist bilim felsefesinin neredeyse "tek" ve "biri-cik" bilim felsefesi olarak sunulduğunu belirtmek abartma olmayacaktır. Bu kitaptaki yazılar, en az yüz yıllık bir geleneğe sahip olan başka bir bilim felsefesi geleneğinin, pozitivist bilim felsefesi geleneğiyle yoğun bir tartışma içindeki gelişimini ta-nıtmaya yönelik yaniyla, ülkemizdeki bilim felsefesi çalışmalarına egemen olduğunu ileri sürdüğüm tek yanlılığı gidermeye de yöneliktir. Çünkü, ülkemizdeki bilim felsefesi çalışmalarının çoğu, pozitivist ve neopozitivist anlayışın doğal bir sonucu olarak, "bilim" kavramını "doğ-a bilimi" (Naturwissenschaft) kavramı ile özdeşleştiren, kültür bilimlerinin "bilimsellik"ini doğ-a bilimi modeli açısından değerlendiren ve bu değerlerlen-dirme genellikle olumsuz olduğundan, kültür bilimlerini ikincil kılan ve hattâ bu bilimleri dışlamaya kadar varabilen çalışma-lardır. Oysa bu kitaptaki yazılar, pek çok bakımdan kültür bilimlerinin birincilliğini sa-vunan ve onların felsefi dayanakla-rını sorgula-yan yazılar olarak, "doğ-a bilimleri felsefesi" olarak adlandırabileceğim bir bilim felsefesi geleneğiyle tartışma için-deki bir "kültür bilimleri felsefesi" ge-leneğini izlemektedir. Bu yönüyle yazıların, ülke-mizde yeni yeni başlayan felsefi içerikli bir doğ-a bilimleri-kültür bilimleri tartışmasının genişlemesi-ne vesile olmasından sevinç duyacağım.

Doğan Batı Yayınları, 2008, 269 sayfa

Ludwig Wittgenstein Erken Döneminde Dilin Sınırları ve Felsefe

Ali UTKU

Elinizdeki çalışmada, Tractatus Logico - Philosophicus çevriminde yer alan bir dizi soruna, erken Wittgenstein'in felsefenin artı ve eksi ha-nelerine yaptığı ekinیتی değerlendirerek ama-cıyla yaklaşıyor.

Wittgenstein'in erken dönem felsefesini be-lirleyen 'resim teorisinin' talepleri ve sonuçları açısından, felsefenin geleneksel anlamından koparılışı ve atfedilen yeni anlam ve görevlerle yeniden tanımlanışı, teorik yapıyı belirleyen argümantasyon ve yapı-sal / mantıksal çözümlemeler bağlamında sorunlaştırılıyor.

Doğan Batı Yayınları, 2009, 295 sayfa

nu anlamaya yönelik olmak üzere ülkemizdeki tarih araştırmalarına kü-çük bir katkı niteliğindedir. Bizans tarihine aşina olmanın Osmanlı İmpa-riorluğu'nun pek çok meselesini daha kolay anlamlandırmayı sağla-ya-cğını, okuyucular rahatlıkla görebilecektir.

Phoenix Yayınevi, Mart 2009, 287 sayfa

Yüzyıllardır Harbiye

Harbiye'nin 180 Yıtlık Tarihi ve En Büyük Harbiyeli Atatürk Prof. Dr. Cemalettin TAŞKIRAN

Harbiye'yi ve Harbiyeli'yi yakından tanıyan. 1982 yılından 1994 yılı sonuna kadar Harbiye'de görev yapan, yaklaşık 13 yıl Harbiye'de öğretmen subay olarak çalışan Cemalettin Taşkıran'ın kale-minden Harbiye tarihi.

Yaklaşık 180 yıllık bir süredir ordumuza subay yetiştiren bu şanlı ve şerefli okulun kuruluşundan itibaren geçirdiği evreler, tarihimizin önemli olayla-rındaki ağırlı yer, eğitim ve öğretiminin aşamaları, bu-gün ulaştığı seviye ve bugünkü sistemi.

Doğan Kitap, Nisan 2009, 328 sayfa

İskandinav Mitleri

R. I. PAGE

Tanrıların ve tanrıçaların, erkek ve kadın kahramanların, canavarların ve devlerin, eğlen-diren ve kimi zaman da dehşete düşüren efsane-ler, her ne kadar İskandinavlar kayda geçireme-mişlerse de, İskandinavya'da ayakta kalmayı ve günümüze ulaşmayı başarmıştır. Odin, Thor, Freyja, Loki, Volsung Sigurd, Gudrun ve Brynhild, öyküleri kayda geçirilebilmiş olan efsa-nevi karakterlerin en iyi bilinenleridir.

Konu hakkındaki yetkisi ve bilgisıyla Profesör Page, İskandinav ef-sanelerini bize yeniden anlatmakta ve geleneklerinin ne kadar karmaşık ve bazen de tutarsız olduğunu göstermektedir. Bu antik mitler aracılığıyla, insanın yaratılışı ve dünyanın sonuna ilişkin olarak İskandinavların hayalinde neler canlandığını öğrenebilmekteyiz.

Phoenix Yayınevi, Mart 2009, 157 sayfa

Bizans Döneminde Anadolu İktisadi ve Sosyal Yapı (900-1261)

M. Murat BASKICI

Anadolu Selçuklu ve erken dönem Osmanlı tarihini anlamlandırmak için bu devletlerin kendi tarihleri kadar Bizans İmparatorluğu tarihi-ne de bakılması gerekmektedir.

Elinizdeki çalışma, Türk kökenli hanedanla-rın -yönetici kadroların- tarihini başla-dığı 11. yüzyılda ve sonrasında Anadolu'da ne türden bir iktisadi-sosyal yapı bulunduğunu ve hâkim yerel nüfusun nasıl bir dünya görüşüne sahip olduğ-u-

Dünya Sinemasında Akımlar

Esin COŞKUN

Sinemanın sanat olma yolunda ilerlediği ilk yıllar, 20. yüzyılın ilk yıl-ları, dünyada her alanda ve tabii ki sanat alanında büyük değişimlerin yaşı-dığı, toplumsal sansürün birbiri ardına geldiği yıllardı. Yeni ye-ni gelişmekte olan sinema kendini bir anda sanayileşmenin, ekonomik bunalımların, emperyalizmin, savaşların ve devrimlerin ortasında buldu. Tüm bu gelişmeler zaten çoktan sanat alanına yansımış, Modern Sanat toplumlardaki ve dolayısıyla da sanattaki büyük bir değişim isteğinin so-nucu olarak ortaya çıkmıştı. Modern Sanatın çeşitli akımları, geçmişin değerlerinin yadsınması ve yeni bir değerler sisteminin yaratılması ça-basının ürünüydü ve yeni sanat sinema da ilk yıllarında Modern Sanat-ın çeşitli akımlarının yörüngesine girdi. Onlarla birlikte toplumlardaki

huzursuzlukları ve değişim isteğini dile getirmeye başladı. Bunun bir nedeni sinemanın kendi anlatım yöntemini yeni yeni geliştiriyor olmasısya, bir diğeri ilk yıllarda sinemaya ilgi duyan ve bu sanatın olanaklarını araştıran sanatçıların aslında diğer sanat dallarından geliyormalarıydı. Alman Ekspresyonist sineması, ilk başta edebiyat ve resim sanatında ortaya çıkan ve sonra diğer sanat dallarına yayılan Ekspresyonizmin ancak son yıllarına yetiştirmişti. Fütürizm önce bir edebiyat akımı olarak doğmuş, son olarak sinemaya yansımıştır; 1920'lerin Fransız Avant-Garde sineması aslında Dadaistlerin, Empresyonistlerin, Sürrealist sanatçıların deneysel çalışmalarının ürünüdür; Sovyet Toplumsal Gerçekçiliği ise, Fütürist ve Konstrüktivist sanatçıların devrimle birlikte kendi sanatlarını büyük ölçüde devrimin yararına sunmaları sonucu ortaya çıkmış, öncülerin deneysel çalışmaları bir toplumsal yarar anlayışıyla birlikte yürümüştür.

Phoenix Yayınevi, Mart 2009, 291 sayfa

Hunlar

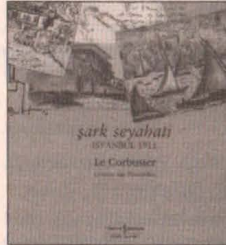
Elizabeth A. THOMPSON

Bu kitap Avrupa'daki Hunların, Kuzey Karadeniz'de Gotlara saldırılarından, ef-sanevi Atıllarının ölümünden sonra Orta Avrupa'daki imparatorlukların yıkımına kadarkı tarihlerdir. Hunların yükseliş ve çöküş tarihini bu anlatısında. Profesör Thompson onların yaptıkları seferleri, çok farklı ve bölük pörçük kaynaklardan bağıntılı ve detaylı bir şekilde bir araya getirmeyi başarmıştır. Bu süreçte, Hunların Orta ve Doğu Avrupa'nın Romalı olmayan uluslarına karşı sergiledikleri en çarpıcı başarıları ve yenilgileri ve Roma İmparatorluğu'nun doğu ve batı yarılarını birçok kez kuşatmışlıkları hakkında karışık net bir tablo oluşur.

Bu çarpıcı anlatı, Romalı Akdeniz'in daha gelişmiş dünyasıyla ilişkiler sonucunda Hun toplumunun değişmesine yol açan analitik bölümlerle çözümlenmiştir. Yazar bu bölümlerde, Hunların dördüncü ve beşinci yüzyıllarda aniden yükseliş ve bir o kadar da ani çöküşünü açıklamaya çalışmış ve bunun yanıtını, Romalıların zenginliğinin Hunların toplumsal yapılarına olan etki-sinde yakalamıştır.

Peter Heather'ın Hunlara dahil edilen Sonsöz'ü, Profesör Thompson'ın kitabını Hunlar üzerine yapılan son dönem çalışmaları kategorisine sokmaktadır.

Phoenix Yayınevi, 2008, 375 sayfa

Le Corbusier adıyla damgasını vuracak olan İsviçreli bu genç mimar, bu benzersiz tecrübesini defterler dolusu yazıya ve çizgiye döker. Geziye Avrupa modernleşmesi üzerine hınzırca eleştirilerle başlayan Le Corbusier, modernliğin eşindeki Osmanlı ülkesinde merak, keşif ve hayranlık duygularına teslim olur. Trablusgarp ve Balkan Savışlarının Meşrutiyet'in coşkısına gölge düşürmesine ramak kaldığı

bir dönemde tadını çıkarır İstanbul'u ve şehrin büyük bölümünü kül eden Fatih-Altımermer Yangını'na tanık olur. Le Corbusier'in önce kısım bir yerel gazetede yayımladığı, yarım asır sonra da kitaplaştırdığı mimarlık anlayışının oluşmasında önemli payı olan -bu kez zinsine ait notları, dilimizde ilk kez eksiksiz olarak yayımlanıyor.

T. İş Bankası Kültür Yayınları, Mart 2009, 186 sayfa

Tarih ve Psikanaliz

Michel de CERTEAU

Bu derlemede yer alan makaleler, 'Freud'un müdahaleleri'yle birlikte edebiyat ile tarih arasında kurulan ilişkilerden Michel Foucault'ya, tarihyazımının ürettiği 'yer' ile ilişkisinden Lacan'a ve bu bağlamda edebiyatın konumuna, Mallarmé'nin hiçbir deneyiminden işkence ile söylem üretimi arasındaki ilişkiye kadar uzanan geniş bir düşünsel yelpazede dolaşırken, tarih ile psikanaliz arasındaki kesişme alanını da ortaya koyuyorlar.

T. İş Bankası Kültür Yayınları, Mart 2009, 213 sayfa

Harbiye Mektebi'nde Hürriyet Mücadelesi

Ahmed Bedevi KURAN

II. Meşrutiyet'in yaklaştığı dönemde Harbiye Mektebi'nde özgürlükçü fikirleri savunan genç bir subayın okul yıllarındaki çabaları, kendi kaleminden... 'Hürriyet ilanın en büyük etkeni olan subayları yetiştiren Harbiye Mektebi hakkında birkaç söz söylemeyi, mektebin inkılabı temas eden ufak bir tarihçesini yapmayı vazife edindim. Bahsin daha kapsamlı olmasını temin için, diğer yüksek mekteplerin Meşrutiyet'ten evvel benimsedikleri hür fikirler de bu satırlarda işaret edilecektir. Bu suretle, hakikat daha ciddi bir tarzda ortaya çıkar zannındayım. Bu satırlarda Kuleli Askeri İdadisi'nde ve Harbiye'de, diğer yüksek mekteplerde Hürriyet ilanı arifesinde meydana gelmiş vakalar ve gayretlerle siyasi hadiseler hakkında kalem yürütülmüştür. Maksadım, bazıların hayatına mal olan vatani hissiyatı yad etmek ve bu fedakâr gençlere karşı şükran borcunu yerine getirmektir.' (Ahmet Bedevi Kuran)

T. İş Bankası Kültür Yayınları, Mart 2009, 213 sayfa

Şark Seyahati – İstanbul 1911

Le Corbusier

Viyana'dan doğuya, İstanbul'a uzanan bir yolculuk... Sanayileşmiş toplumlarla ve hayat tarzlarıyla tanışma... Osmanlı ve antik Yunan mimarlık mirasıyla karşılaşmalar... 20. yüzyıl mimarlığına ve sanatına

Matematiğin B & Ü'sü

B&Ü'nün Matemtiği 01
Bilim ve Ütopya'dan beklentilerim 1

Emekli bir sınıf öğretmeniyim.

Öğrencilerimden bulaşmış olmalı, öğrenmeyi severim. Hem yaparak, hem gözlemleyerek, hem okuyarak.

Eşim de emekli öğretmen. Evimiz var, arabamız yok, çocuğumuz da olmadı. Sabit gelirimizden belirli bir kısmı kitap ve dergilere ayırıyoruz. Öğretmen Dünyası ve ABC'yi düzenli alırsanız, başlangıcından beri. Bilim ve Teknik de alıyorduk; sonra bunun yerine Bilim ve Ütopya alır olduk. TV'de dizi seyretmeyiz, gazete okumayız. Haberleri yalnız ben sabahları izliyorum. Üç-beş dostumuz var ama çok sık buluşmuyoruz ve bir araya geldiklerimizde de birlikte akşam yemeği yeriz ve çay içip şundan bundan konuşuruz. Eşim iyi kötü bağlama çalar ama akşamları genellikle elimizde birer kitap, bir şeyler okuruz. Gezmeyi de severiz ama gelirimiz bunu sınırlıyor...

Bilim ve Ütopya'yı düzenli almam sekiz yılı aşmış. Yüzde beşten yüzde kırkına kadar okuyorum. Kapak konusuna göre. Konu Higgs ve benzeri ise yalnızca göz gezdiriyorum. "Cern'de Evren'in Kökenine iniliyor." Benimle birlikte değil. Ne ben ona katkıda bulunabilirim, ne de bu bana katkıda bulunabiliyor. "Neden?" diye sormayı okula yeni gelen çocuklardan öğrendim. Hem onları bu soruyu sık sık sormaya kıskırttım, hem kendim de sık sık sorar oldum.

Öğretmen Dünyası ve ABC yi almayı görev sayıyorum. Bilgi edinmeye onlarla başladım: Öğretmen oldum, bir dağ köyüne gittim. Az bilgilii, deneyimsiz, çevreden uzaktaki. Köydeki insanlar ise babadan, anadan, atadan öğrendiği ile yaşamını sürdürüyor. Ben de köy enstitülü değilim ki onlara üretimlerinde yardımcı olayım. Yapabildiğim, çocuklarına okumayı yazmayı, saymayı, hesaplamayı öğretmek ve kent yaşamından bazı yararlı bilgileri aktarmak. Çocukları da, görevimi de sevdiğim için köylüler de beni benimsedi.... Gereklesim duyduğum bazı bilgileri, Öğretmen Dünyası ve ABC de buldum. Ayrıca köyümüz dışı dünya ile de bağı bu iki dergi aracılığıyla kurdum. Bu iki dergide kendi özel izlenim ve deneyimlerimi anlatan birkaç yazı da yazdım. Önce Bilim ve Teknik'te, şimdi de Bilim ve Ütopya'da aradığım ise benim ufku genişletmesi...

Benim ufku genişletmesi ama nasıl? Bunu ben de tam bilmiyorum. Öğretmen Dünyası ve ABC yi başlangıçta daha coşkuylla okuyordum. Sonra Marksist, Leninist yazınla tanışım. Çok kitap aldım. Çok kitap okudum. Bazen yararlandım, bazen anlamadım bile. Bu kitapların bir olumsuz etkisi de oldu; bu iki meslek dergimiz beni doyuramamaya başladı. İngilizcemi ilerlettim, kitap okuyabilir düzeye ulaştım. Şimdi bazen özgün yazılar da bulabiliyor, okuyabiliyorum. Eğitim, öğretim ana konum, mesleğim öğretmenlik çünkü, bugün emekli olsam da. Ama insana genel kültür de gerekli. İşte bu genel kültürü-ana çizgileriyle de olsa-Bilim ve Ütopya'dan bekliyorum.

Düşüm şu: Felsefe-Matematik-Bilim-Sanat-Tarih-Politika-...

Bunların hepsinde Bilim ve Ütopya bana yol gösterici olsa, ana hatları, genel bilgileri verse, benim adıma yayın taraması yap-sa, kitap önerilerinde buluns-a, bundan sonra ben kendi seçi-mimle yanılmadan, yorulmadan ilerleyebilsem... Bilim ve Ütopya bu düşümü, belirli bir oranda, gerçekleştirmiyor mu? Gerçekleştiriyor. Ama insan daima daha fazlasını istiyor. Bilim ve Ütopya'nın okurunun da çok az olduğunu öğrendim. -Böyle bir derginin, kanımca, okur sayısı en az yüz bin olmalı-

Önce beklentimi, düşüncemi editor@bilimutopya.com.tr'ye yazayım dedim, sonra bunu çok iddialı buldum. 'Matematiğin B&Ü' sünde verilen umutakas@gmail.com'a yazdım. Hemen yanıt geldi. Böylece Mustafa Saka'yla iletişim kurdum. Onunla uzun konuşmalar sonucu onların yerinde 'B&Ü'nün Matematiği' başlığı altında tüm derdimi, tüm isteğimi, tüm düşümü yazmamda karar kıldık. Mustafa Saka neyi, nasıl yazacağımı üze-re de çok yardımcı oldu ve bana öncelik bile verdi.

Mustafa Saka, önce, Anadolu Grubu'nun Matematiğin B&Ü'sü yazılarını ele almamı önerdi. Tüm yazılar elimdeydi; bir süre çalıştım ama zor geldi. Sonra bir dergi almamda ve onu irdeleyerek düşümü somutlaştırmamda karar kıldık. Elimdeki son sayı Bilim ve Ütopya, sayı 176, Şubat 2009 du. Ben çalışmamı yaptım. Sağ olsun Ufuk Akas bilgisayar yazımını ve düzeltmeleri üstlendi. Bu yazım böylece oluştu. Umarım yarar-lı bulunur, umarım yazarlarımız da bu yürekliğini aşırı bul-maz, umarım okurlarımız da ya bana katılır, ya da eleştirilerini umutakas@gmail.com a yollar, umarım bu yazım, Bilim ve Ütopya'nın yüz bin okura ulaşmasında bir adım olur...

Kendimi tanıttım, yazımı tanıttım; sanırım yanıtlamam ge-reken son bir soru kaldı: bu matematik mi? Bu sorunun yanıtı-nı Mustafa Saka verdi. Matematiğin B&Ü'sünden birçok yargı-ya dayandırarak, her çözümlemenin, her çıkarımın -doğruluk-tan, hatta gereklilikten ayrılmadığı süreç, bağıntılı olduğu sü-rece- matematik olduğunu söyleyerek. Bu, ana uğraş konusu bilim ve matematik olan akademisyenlerimizin değil, benim -ama belki benimle birlikte yüz binlerin- doğrusu, gerçeği, ma-tematiği olacak.

Elimdeki dergi başlığı

Düşüncede DEVRİM EVRİM.

Sümeritlerden Darwin'e bilimin öyküsü.

Evrim Kuramını anlayamayanlar Kemalizm'i de anlaya-mazlar!

Evrim Kuramının bilimsel literatürdeki yeri.

Evrim eğitimi ve öneriler.

Beni de çok ilgilendiren, hatta kıskırtan bir başlık. Önce Çi-vi Yazısını bir daha okudum -Çivi Yazısını her zaman okurum.- ve kitaplığımızdan Descartes'ın *Aklın İradesi için Kurallarını*, Poincare'nin *Bilim ve Varsayımını* -bilim söz konusu olunca bunlar benim temel kitaplarım-Darwin'in *Türlerin Kökeni* ve İn-

sanların *Türeyişini* çıkardım ve başladım dergideki ilgili yazıları okumaya. Yazdıklarım, benim doğrularım, benim gerçeklerim olacak. -Bu nedenle başta kendimi tanıttım.- Açık yüreklilikle, belki bazen dobra dobra. Yanlışlarımı hoşgörün. -Düzeltilseniz sevinirim.- Sınırımı aştığımı düşünürseniz hoşgörün. Bunu, eleştiri, 'müsademe-i efkar' veya karşı tez olarak da görmeyin. Bu, öğrenmek isteyen, dikkatli bir okurun anlamadığı, yararlanamadığı zamanki yakarışı.

İlk yazı -aynı zamanda *Sunuş*- Prof. Dr. Ali Nihat Bozcuk'un **Evrim Dosyası**.

(Bu ilk yazıyı okudum, bitirdim. Ne anladım, ne anlamadım, ne denli yararlandım, yazayım dedim. Ama duraksadım, kaleğim başkaldırdı. Bir şeyin ayırımına vardım: Önce bir dizge kurmalıydım; her yazı için yineleyebileceğim basit bir dizge. Geleceğin yüz binlerce okuruna öncülük edebildim. Dobra dobra sınırımı aşmaktan, yanlış yapmaktan korkmadan ama dizgeli. Bu dizgeyi oluşturmak için epey uğraştım; yazdım, karaladım. Sonunda yürekleşip şu dizgeyi oluşturdum:

1) Duygusal tepkim ne oldu? -Çoşkuyla okudum, ilgiyle okudum, olumlu buldum, benimsedim, zorlandım, bana yazılmamış,...

2) Nasıl yararlandım?

3) -Kanımcı- kime yazılmış, kime ne yararı olur?

4) Yanlış buldularım, eksik buldularım, karşı düşüncelerim ne?

sorularını yanıtlarsam amacımı matematiksel bir biçimde yerine getirmiş olurudum.

1) Evrim dosyasını ilgiyle okudum.

2) Yazıyı tümce tümce bir daha okuyarak bana yararını şöyle belirledim: a) Steven Stanley ismini ilk defa duyuyordum. Yazar ne yazık ki alıntı yaptığı kitabını belirtmemiş. b) Yazarın da alıntılarında bulunduğu S. J. Gould'un *Darwin ve Sonrası-Doğa Tarihi üzerine Düşüncelerini* satın almaya karar verdim. c) Campell-Reece'den alınan *İnsanla, beş ayrı türün hemoglobinin polipeptitlerindeki aminoasit dizeleri karşılaştırması* ilgimi çekti. Acaba bu Biyoloji kitabını da almalı mıyım? d) Evrim ve doğal seçim iki ayrı kuram mı? Evrim kuramını Darwin, Wallace ile mi paylaşıyor? Son sorumun yanıtını *Türlerin Kökeninde* buldum, unuttuğum. Bu sorularla ilk defa karşılaştım. e) Palme Yayınçılık ile ilk defa tanıştım.

3) Darwin ve çalışması tüm aydınlarımız için önemli olmalı. Ama bu konuda özel ve ayrıntılı bilgi aramayanlar yani aydınlarımızın çoğu için ne Gould, ne başkalarının yorumları önemli olmasa gerek. Onlar ne isterler? Darwin ne yapmış, nasıl yapmış? Yani *Darwin ve Beagle'dan* -Tübitak Yayını- kısa bir özet ve *Türlerin Kökeni* ve *İnsanın Türeyişinden* ilginç bir seçim. Yazı böyle mi, kanımcıca değil. Yani çok kişi okumaz. Kime ne yararı olur? Benim gibi Darwin'in çalışmalarını özelde ilgilenip de, çok zaman ayrıntılara -yani az kişiye- bazı bir şeyler öğretir.

4) Akademisyenlerimizden bizim beklentilerimiz, onların bi-

ze sunduklarından farklı : bilimi tüm ayrıntılarıyla özümlemeleri, bundan bize gerekli olanı ayırt etmeleri ve bunu bizim anlayacağımız bir dille öykümeleri. Öyle ki yazılanları biz ilginin üzerinde bir tutku ve coşku ile okuyabilelim.

İkinci yazı Prof. Dr. Şevket Ruacan'ın **Evrim ve Tıp : Yeni kavramlar**

1) Sanırım bana yazılmamış.

2) Sabırla baştan sona okudum. Dizgemize uygun bir irdelene yapabilmek için becerebildiğim kadarıyla, ne öğrendim, nasıl yararlandım? Bence hiç.

3) -Kanımcı- kime yazılmış? Buna sonuç bölümünde çok açık yanıt verilmiş: "*Diğer bilimlerde olduğu gibi tıp bilminde de evrimin yer alması ve yeni nesil hekimlerde de evrim bilincinin yerleştirilmesi büyük yararlar sağlayacaktır.*"

4) Konu -evrimin tıptaki yansımaları- o denli akademik ki, olumlu-olumsuz bir yargıda bulunamıyorum.

Üçüncü yazı, Prof. Dr. Ali Demirsoy'un **Gerçikler, çeşitli bilim dallarını ilgilendiren Evrim Kuramını anlayamazlar; bu nedenle Kemalizm'i de anlayamazlar.**

1) İlgiyle, çoğu kez coşkuyla okudum.

2) Konfüçyüs'ün "*Bildiğini bilen arkasından gidiniz, ..., bilmediğini bilmeyenden kaçınız.*", Marcus Aurelius'un "... *Hayatınızın gidişini değiştirmek istiyorsanız, düşüncelerinizi değiştirin.*", H. J. Brown'un "*Her zaman yaptığınız şeyleri yapmaya devam ettiğiniz sürece, her zaman elde ettiğiniz şeyleri elde edeceksiniz.*", "*Gerçek mücadele, ortamda olanaklar kısıtlanmaya başlarken ortaya çıkar.*" değişlerini bir kıyıya not ettim.

Yazarın *Kalıtım ve Evrim* kitabını öğrendim.

Genetik şifre farklılaşması üzere bilgi edindim. Mutasyonlar ve bunların evrimi oluşturmaları üzere bilgimi pekiştirdim.

Tarihsel gelişim içinde evrimin anlaşılmasını ve Vatikan'ın evrime karşı zorunlu değişen tepkisini zevkle okudum.

"Felsefi açıdan evrim" kavramı, beni düşüncede evrim ve düşünce evriminde doğal seçim üzerine düşünmeye itti.

Yazarın, uzun süreli dogmatik eğitiminden geçmiş gençlerin değişme gücünü yitirdiği deneyiminde bir çalışma konusu buldum.

"*Bilim yaşayarak öğrenmemin adı değil, olayları önceden sezineleyip ya da hesap edip gerekli önlemleri almanın adı.*" tanımlamasını not ettim.

'Atatürk Devrimleri' ve aydınlarımızın farklı tepkileri ve bu tepkilerin zamanla değişimi üzere yazılanları ilgi ile okudum. Atatürk döneminde yapılanların nedeni listelenmesinden mutlu oldum. Son dersten de.

3) Yazı yüz binlere yazılmış. Dergimizin genel yapısı nedeniyle çok daha az kişiye okunması üzücü.

4) Talat Turhan Bey'den duymuştum, "En yararlı şey dost eleştirisi." diye. Bu söze sığınarak burada da eleştirmek iste-

rim: Akademisyenler geniş kitlelere yazı yazarken derin bilgilerini, ayrıntıları, özel terimleri kendilerine saklayabilmeli. Hatta akademisyenlerimiz yazarları uzman olmayan birine düzeltirmeli. Böylece a) Wegener dünya haritası açıklamasız ortada kalmaz; b) diğer türlerle ortak atalarımızın tahmini tarihinin ve benzerlik oranlarımızın kaynağı unutulmaz, olasılık değerlerinin hesabı verilir; c) anlatım belki daha basitleştirilir; d) çok daha önemlisi evrime ve toplumsal gelişime karşı çıkanların nedenleri ve amaçları daha anlaşılır ve daha gerçekçi açıklanır. Maymundan 6.5 milyon yıl önce farklılaşmış, değil mi? Öyleyse en bağnazımız da bu 6.5 milyon yıllık genetik zekaya sahip, değil mi? Öyleyse o da en az benim kadar evrimi anlıyor ve doğruluğunu biliyor, değil mi? Neden karşı çıkıyor? Neden aynı kişiler Kemalizm'e de karşı? Neden emperyalist güçler ve onlarla birlik olanlar çocuklarımızın bilgisiz, daha önemlisi çözümleyemez, yargılayamaz, çıkarım yapamaz olmasına, anlamsız dogmaları yineleyip durur kalmasına çalışıyor? Neden akademisyenlerimizin, ancak akademisyenlerce anlaşılacak bir dille yazdıklarına hiç karşı çıkmıyor da, gerçekleri, doğruları halk diliyle anlatmaları korku yaratıyor? Neden en anlamsız dogmaları savunurlar, para söz konusu olunca bizlerden daha gerçekçi? Evrimi, toplumsal gelişimi savunmak bireysel çıkar sağlasaydı, en önde kimler olurdu? Toprak ağası Emin Sazak köy enstitülerini kapatma sürecinde "Bindiğin atın senden akıllı olmasını ister misin?" -Üstelik bu İngiliz atasözümüştü. "Bu çocukların her biri kendini Atatürk sanıyor." derken benden daha akıllı değil mi? Bugünkü Kemalist olmayan Atatürkçüler bireyciliği esas alınca akıllıca davranmıyorlar mı?...

Dördüncü yazı, Prof. Dr. Battal Çıplak'ın **Sayıların dili ile evrim ve alternatif görüşler bilim çevrelerinde ne oranda dikkate alınmaktadır?**

1) Bana yazılmamış. Dergiyi genelde incelemiyor olsaydım hiç okumazdım. Şimdi de okurken zorlandım ama bazı bilgiler ilgimi çekti.

2) Bazı kısa notlar aldım: a) SCI (Science Citation Index), b) akıllı tasarım (intelligent design) ve ayrı yaratılma teorisi (the theory of special creation), c) "Bilimsel bilgi, belirli süzgeçlerden geçerek nesnelleşmiş bilgi. Nesnellik önce mantıksal olmayı, sonra metodolojik sınanmayı gerektirir."

3) Kime yazılmış? Kime yararı olur? Bu soruyu ancak soruyu olumsuzlaştırarak yanıtlayabiliyorum. Bana değil, çok sayıda aydına da değil, kanımca akıllı tasarımlı savunucularına da etkilemez.

4) Bu yazı üzere bir yorumum olamaz.

Beşinci yazı, Prof. Dr. Murat Özmen'in **Biyoloji Eğitiminin Evrimi**.

1) Bana yazılmamış. Başlık bunu söylüyor. Ama hemen başlığın altında evrimin öğrenilmesinin "bilimsel düşünme becerisi edinme"de gerekli görülmesi bu düşüncemi değiştirmiyor.

2) Aldığım kısa notlar: a) ISI (Institute of Scientific Informa-

tion) veri tabanı, b) Cumhuriyetin ilk yıllarındaki tarih kitabı -ne yazık ki basım tarihi yanlış- ve Liseler için Biyoloji I. 1990, c) <http://www.biyoloji.inonu.edu.tr/evrimsempozyumu> ve İnönü Üniversitesi kitap satış merkezi.

3) Yazı her aydınımızca okunabilir, okunmalı. Ülkemizde oynanan oyunlarla ilgili ayrıntıları da bilmeliyiz.

4) Anladım, beğendim.

Altıncı yazı, Prof. Dr. H. Başbüyük'ün **Evrim Eğitimi Üzerine**.

1) Benim için yazılmamış. Genelde üniversitelerde evrimi işleyecek öğretmen üyelerine yazılmış ama ara ara ilginç.

2) Bu yazıda da bazı kısa notlar aldım: a) Moleküler Biyoloji ve Genetik programlarında bile 4/8 oranında evrimin dışarıda bırakılması üzücü, b) Atatürk'ün doğa üzerine kısa notları, c) "Evrimin doğası, Evrimsel düşüncelerin tarihi, Evrim ile ilgili kanıtlar" bölümlerinden kısa bir özet, d) <http://www.evolution.berkeley.edu.tr/evosite/evehome.html>

3) Yazı, genelde akademik ortam için olmalı.

4) Benim değerlendirme yapmam söz konusu değil.

Yedinci yazı, Dr. Serhat İrez'in **Bilimin Doğası ve Evrim Eğitimi**.

1) Bilimsel kavramlarla ilgili açıklamaları ilgi ile okudum, bunları Mustafa Saka'ya da aktardım. Onunla tartıştım.

2) Nasıl yararlandım? Aşağıda yanıtlamış olacağım.

3) Kanımca, bu yazı genlikle bilimle, bilimsel kavramlarla, evrimle ilgilenen tüm aydınlarla yazılmış.

4) Evrim üzere yazılanları tartışacak bilgim yok. Ama "Bilim ne? Ben de bilim insanı olabiliyormuyum? Nasıl?" diye ilkokul öğrencilerinin sorularıyla çok karşılaştım ve kendimce bunları yanıtlamaya çalıştım. Burada da bilim ve bilimle ilgili kavramları yazımla tartışmak isterim. Hem de ilkokul öğrencilerinin de izleyebileceği bir düzeyde. Önce, özelden genele, yazıda geçen kavramları sıralayalım: gözlem, deney, araştırma, varsayım(hypothesis), kural, yasa, kuram(theory), bilim ve bunlarla ilgili ilkökili kavramlar: kuşku, özgür tartışma, yanlışlamacılık, dolaylı gözlemler. Eğer bir ilkököl öğrencisi bu kavramları açıklayamamızı isterse ne derdik?

Sanırım, ikincil kaynaklardan alınan tanımlamaları yapamazdık; birçok kişinin bu konuda ne gibi yorumlar yaptığını söyleyemezdik. Anlamadığını kabullenmeyen, başkalarının ne söylediğiyle ilgilenmeyen çocuklar bizi dinlemezdi. Öyleyse, Dekart'ı izleyerek -açık, apaçık gözlemleyip, özümlediklerimizi tümevarımla yaşamdan türettiklerimizi veya varsayıdıklarımızdan özelleterek çıkardıklarımızı- tümdengelimle matematikten buldıklarımızı yazalım:

a) gözlem, deney, araştırma çocuklarımızın doğuştan-genetik getirdikleri yetileri. Birçoğumuz bunu yanlış eğitim sonucu zamanla kaybediyor; bilim insanları ise, başkalarının bilgisinden de yararlanarak, geliştiriyor.

b) varsayım, matematikteki özel anlamıyla, soyut başlangıç bilgileri, ön kabuller. Bilim insanları için ise araştırmalar sonucu ulaştıkları ve belki kimseye açıklamadıkları önsözler. Bilim insanları bunları sınıyor, irdeleyip, kurumsallaştırmaya çalışıyor.

c) kural, toplumda yönetenlerin koydukları, matematikte tımdengelimle çıkarılan, bilimde deneyimle oluşan basit bildiriler. Yasa, toplumda yönetenlerin koydukları, genelde yazılı kurallar; matematikte varsayımlardan -Anadolu Grubunun terimiyle temel yapıdan- türetilen kurallar; bilimde ise deney ve gözlemlerden tümevarımla türetilen nicel yani matematiksel genel kurallar. Kuram ise bilimde, karmaşıklığı nedeniyle nicelemeyen yani matematikselleştirilemeyen daha genel kurallardır. Matematikte kuram terimi, belirli bir irdeleme alanının tümü için kullanılıyor.

d) Bilim, bu araştırmalar, yasalar, kuramlar topluluğunun küme adı.

e) Yukandaki tüm ikincil kavramlar, bilimin genel niteliğinin sonucu. Tümevarım her zaman tartışılabilir, bundan kuşku duyulabilir; matematik de, temel yapısıyla, tümevarımsal yani bilim...

Şimdi yazımıza sormak isteriz, böyle bir başlangıç daha anlaşılır, üzerinde daha kolay tartışılır değil mi? Ekleyelim, Lenin, 2 Ekim 1920 de tüm gençlik birliklerine seslenirken söylediği "Burjuva biliminin onda dokuzu boş, onda biri çarpıtılmış" derken bilimsel konuşmuyor mu? Ama bundan sonra Lenin'in öğütü, özetle, bu onda dokuzu ayıklamak, onda biri çözmek ve topluma yararlı gerçek bilimi oluşturmak...?

Sekizinci yazı Doç. Dr. Ayhan Sol'un Eyvah! Evrim Teorisi, sadece bir Teoriymiş (1)

1) Kanımcı, bana yazılmamış. Bu yazı bana 'bilinmeyenlerin sayısını arttıran bilinmeyenleri tanımlama' gibi geliyor. Yazar ile benzer bir dil kullanmak için böyle bir tümce kurdum.

2) Yazar felsefe doçenti ve felsefeyi Sokrat'tan sonrasına götürmemiş, benim için yararlı değil.

3) Kime yazılmış? Bu tür irdelemeleri beğenenleri biliyorum ama bunlar somut toplumsal sorunlardan uzak duran aydınlar değil mi?

4) Bu yazıda ele alınan kavramlar üzere yorumumu bir önceki yazıda yazdım. Eleştirinin iç ve dış diye, kuramın bilimsel, iyi bilimsel diye, bildirinin örneğe "proposition" un yanlış bir çevirisi değil mi? betimleyici, açıklayıcı, analitik diye ayrımı veya yazıdaki tanım ve kavramlar bana daha çok şey söylemiyor.

Dokuzuncu yazı Prof. Dr. Atıl Bulu'nun Evrim = Tümevarım = Bilim Yararımlık = Tımdengelim = Metafizik

1) Yazıyı şaşırarak okudum. 'Sonuçlar'dan anladığımıza göre "din ve geleneğe bağlı bir çok önyargı" ya karşı bilimi hatıta evrimi savunan yazarımız üzülererek ve özür dileyerek, kanımcı Ökilt'ten, Arşimet, Newton'dan,... söz ederken hiçbir özgün kaynaktan -Elemanlar'dan, Arşimet'in bütün eserlerinden,

Philosophiae Naturalis Principia Mathematica'dan,...- veya hiç olmazsa kaynakçasında bunlar olan ikincil kaynaklardan yararlanmamış, aktarmalardan aktarmış. Üstelik, kendisinin de önemsemediği bu çalışmaları birkaç tümceyle betimlerken, sanırım kendisinin de bilime karşı sayacağı kişilerden Prof. Dr. Osman Eskicioğlu'ndan, Prof. Dr. Zekai Şen'den uzun alıntılar yapmış.

2) Bu yazının bana bir yararı olmadı. Sanırım, ilkokul öğrencilerime de böyle bir anlatımda bulunmazdım.

3) Kime yazılmışı da yanıtlıyorum.

4) Genel bir karşı çıkışı yarım yetmez. Bu nedenle, bir örnek vermek için başlığı alayım.

Eşit (=) matematiksel bir simge. Matematikte çok anlamlı. (Ben ayrıntılı bilgiyi 'matematiğin B&Ü'sünde buldum.') Evrim ile bilim arasında böyle bir bağ olamaz. Bu bağ ancak Evrim A bilim diye simgelenebilir. Tümevarım ise bilimde bir yöntem. Eksik de olsa, simgesel, tümevarım w bilim -tümevarımla bilim ulaşılır- anlamında- yazılabilir. Buna koşut yaratıcılık A metafizik ama metafiziği fizik öncesi değil, fizik dışı olarak. Matematiğin genel çıkarım yöntemi olan tımdengelim burada yeri de, suçu da yok. Tabii ben doğru biliyorsam, haklıysam...

Dokuzuncu yazı Prof. Dr. Oktay Guseinov, Dr. Sinan Kaanyerli'nin Fizik doğa bilimidir ve matematiğin uzantısı olmaz.

- 'Bergama ve Tıp'ı evrim ve bilim tartışmasıyla bağlantısız olduğundan atlattım. Yoksa bu tür bireysel bilgi aktarımına çok saygılıyım. Bu yazı da kapak yazısı değil ama genel tartışma içi.-

1) Kesinlikle bana yazılmamış. Burada yazılanları, ansiklopedik bilgi olarak, ya zaten biliyorum, ya da anlıyorum.

2) Bu yazıdan hiç yararlanmadım.

3) Kime yazılmış, hatta neden yazılmış, bilemiyorum. Yazarların okuyana yararı mı, zararı mı olur bunu da bilemiyorum.

4) Beşinci sınıfta öğrencilerle ortaöğretim matematiği de, ortaöğretim fiziği de çalıştığımız olurdu. Onlardan çok şey öğrendim. Eğer öğrencilerle önceden arkadaş olursan, kendilerini baskı altında hissetmezlerse, inanılmaz sorular sorarlar. Bir ilkokul öğretmeni de ne bilir, ne söyleyebilir diyorsanız ve ancak Batıya saygınız varsa İbrah'in 'Rakamların Evrensel Tarihi'nin önsözünü okuyun. Şimdi emekliyim, bu yazıyı çocuklarla okuyamam ama onların nasıl tepki gösterebileceğini sanırım biliyorum. Burada da bu yazıyı, onların ağızıyla eleştirmeye çalışayım:

a) Matematiğin uzantısı ne demek ki, fizik böyle olsun veya olmasın?

b) Bizde gelin adayı kız bile övülürken yaptığı mantı veya işlediği oya anlatılır. Burada övülen fizikçiler ne yapmış, bu nedenle anlatılmıyor?

c) Matematik ayrı, fizik ayrı şey mi? Yazıda verilen doğa

yasaları matematik değil mi? Matematik ve fiziği nasıl ayıracağız?

d) Burada birçok şey anlatılmış. Bu şunu yapmış, şu bunu yapmış; biz anlayamıyoruz, anlatanlar da bunları zaten biliyorlar mı?

e) Newton başına elma düşüncesi mi çekim yasasını bulmuş? Biz de elma ağaçlarının altında mı oturulmuş?

f) Başlığı, 'Fizikte önemli yasalar bulmak için yalnız gözlem ve deney yapmak ve çok iyi matematik bilmek de yetmez' diye anlayalım. O zaman başka ne gerekli?

g) "Lui Aristotle" bizim bildiğimiz Aristo değil mi? Lui onun kimsenin bilmediği adı mı?

h) "Kütle çekim için doğrusu 'enerji çekimi' olmalı." diyorusunuz. Türkçe hatası bir yana formül $F = G \cdot \frac{m_1 m_2}{r^2}$ mi? Hem şekideki okların boyu neden farklı?

i) En sonda Papa da nereden çıktı? Bilim, Tanrı ve Şeytan arasındaki savaş olarak tanımlanınca matematikle ilişkiz olmasa doğal değil mi?

k) Bu bizim pek anlamadığımız öyküler, "şeytanın getirdiği" Einstein'dan denilen sözler nereden alınmış? Biz 'çağdaş uygarlığı' böyle mi geçeceğiz?

Bizim akademisyenlerimizden beklediğimiz, kendileri doğayı çözümlemeseler bile, özgün kaynakları titizlikle incelemeleri -Newton'u Newton'dan, Einstein'ı Einstein'dan öğrenmeleri-çözümlediklerini bize bizim anlayabileceğimiz bir dille sunmaları. En azından bizim anlayacağımız kadarını.

Burada dergi incelememizi bitirelim. Ama ben de bir sonuç bölümü ekleyelim: önce, uzun yıllar dağ köylerinde yaşayarak öğrendiğim, öğrenci-öğretmen ilişkilerinin, sonra da buradan türettiğim okur-yazar ilişkilerinin genel bilgileri. Öğrenmeye çok hevesli ama öğrenme düzeyi düşük emekli bir sınıf öğretmenin yorumuyla. Ama dergi yayıncıları unutmamalı, hem bizim sayımız daha çok, hem de biz daha sadık oluruz.

a) Öğretmen öğrenciyle arkadaş olmalı. Eğitim fakültelerimizde öğütlenen "aradaki mesafeyi koruma" yanlış. Öğretmen öğrencinin saygısını, onlara göstereceği saygı ile kazanır.

b) Öğrenme birlikte olmalı. Birlikte araştırarak, birlikte işleyerek, birlikte değerlendirerek ...

c) Başarı öğrencilerin, çünkü gerekeni yapmış; başarısızlık öğretmenin, çünkü bilirkişi o, ücret alan o, yardımcı olamamış. Bunu öğrenci bilir: "Ben beş aldım" der, "Öğretmen yazılı verdi." der. Öğretmen de bilmeli.

d) Anlaşılmayan, uygulanamayan bilgi, bilgi değil.

Somut yaşam, bilginin denetimi veya daha üst düzeyde "deneylerle test edilebilen gerçek."

Bilim ve Ütopya da bir okul değil mi? Öğretmenler yazarlarımızı, öğrenciler biz okurları, yanlıyor muyum? Yanılmıyorsa sıra ile yukarıdan aktararak.

a) Bilim ve Ütopya yazarı okur için yazmalı; yazdıklarının okurların ilgisini çekmesine, onların anlayabileceği düzey ve dille olmasına, onlara yarar sağlamasına özen göstermeli.

b) Bilim ve Ütopya'da kesinlikle bir okur köşesi olmalı. Çivi yazısından hemen sonra. Geribildirim sağlanmalı; birlikte ilerlemek için.

c) Bilim ve Ütopya çok okunursa, çok satılırsa bu okurların başarısı, az okunursa başarısızlık yayın kurulunun denilebilmeli.

d) Her yazarın kendine ilk sorusu "Kime yazıyorum" olmalı. Buna göre anlattıklarını, anlatımını düzenlemeli.

Ne dersiniz, aşırı mı gittim, saygısızlık mı ettim? Yazımı özür dileyerek bitireyim.

TÜRKİYE'DE NELER OLUYOR, GERÇEKTEN BİLİYOR MUSUNUZ? TÜRKİYE ÜZERİNE OYNANAN OYUNLARI ÖĞRENMEYE HAZIR OLUN...

▲ 215 SAYFA
13 TL

▲ 267 SAYFA
15 TL

▲ 128 SAYFA
10 TL

YENİ
ÇIKANLAR

NİSAN 2009
SAYISI DERGİ
7,50 TL

392 SAYFA
10 TL

Ayrıntılı bilgi
mudafaaiahukuk.com da

Yeni Anadolü Yayıncılık
Büro: İstanbul, Feri Caddesi
4. Kat Kat: 242 244 22 65 - 244 47 43 Faks: 242 244 48 95
E-posta: mudafaaiahukuk@mudafaaiahukuk.com

Çetin Ceviz Problemleri

Bu köşemizde, eğlenceli zekâ oyunları, matematik ve fizik soruları bulacaksınız. Sorular, çıraklık, kalfalık ve ustalık başlıkları altında zorluk derecelerine göre sıralanacaktır. Bu soruları doğru yanıtlayan 3 okurumuza Kaynak Yayınları'nın yayımladığı İrmak Zileli AYDEDİM'in "Bayram Çocukları" adlı kitabını hediye ediyoruz. Yanıtlar en geç 19 Mayıs 2009 tarihine kadar e-posta, faks veya posta ile dergi adresine ulaşmalıdır.

Çıraklık

Kırkağaç kavunları satan bir manav, çevresi 60 cm gelen kavunları birinci sınıf, çevresi 50 cm gelenleri ise ikinci sınıf diye ayırıyor. Birinci sınıf kavunları, ikincisinden 1.5 misli daha pahalıya satıyor. Acaba bu satış yöntemi manav için mi yoksa alıcı için mi kazançlıdır?

Kalfalık

Otomobilini sabit bir hızla süren

Can'nın eşi Lale: "Can, farkettin mi? Bira reklamı panoları hep aynı aralıklarla konulmuş gibi. Acaba kaç metre ara ile konmuşlar?" diye sorduktan sonra, kol saatine bakarak, bir dakika içinde geçtikleri reklam panolarını sayar ve "ne tesadüf, eğer saydığımı on ile çarparsam sonuç otomobilimizin hızına (km/saat) eşit oluyor!" diye söylenir.

Panoların eşit aralıklarla konduğunu ve Lale'nin bir dakikalık ölçümünün, iki panonun tam orta yerinde başlayarak yine iki panonun tam orta yerinde bittiğini varsayarsak, ardarda gelen iki pano arasındaki mesafe kaç metredir?

Ustalık

Büyük bir inşaat firmasında çalışan dostlarından, Ali, Bilgin, Can, Demir ve Erol adlı beş kişi aynı yaşlarda olmaları na karşın, doğum günlerini aynı günde kutlarlar. Böyle bir kutlama eğlencesi sırasında, aralarında geçen aşağıdaki konuşmalara tanık oldum:

• Demir, Bilgin'e : "Ben, Erol'dan do-

kuz yaş büyüğüm."

• Erol, Bilgin'e : "Ben, Ali'den yedi yaş büyüğüm."

• Ali, Bilgin'e : " Sen benden, tamı tamına, %70 daha yaşlısın."

• Bilgin, Can'a: " Erol senden gençtir"

• Can, Demir'e : "Aramızda altı yaş fark var."

• Can, Ali'ye : "Senden on yaş büyüğüm. Ayrıca Bilgin de Demir'den daha gençtir".

• Bilgin; Can'a: "Seninle Demir'in arasındaki yaş farkı, Demir ile Erol'un yaş farkı kadardır."

Bu arkadaşlarımla yaşlarını bildiğim için, bazı söylenenlerin tam doğru olmadığının farkındaydım. Konu üzerinde biraz daha dikkatli durduğumda, kendisinden yaşlı olan birisiyle konuşanların söylediklerinin tümü doğru, tersine, kendisinden genç olan kişiyle konuşanların söylediklerinin tümü yanlıştı.

Arkadaşlarım kaç yaşındadır?

Nisan ayı cevapları**Çıraklık**

Levent 88, Burhan 87, Davut 86, Muzafer 85, Hasan 84 ve Tahsin 83 yaşındadır.

Kalfalık

3	4	1	5
1	5	2	3
2	3	4	1
4	1	5	2

Ustalık

Eczacı, önce kartonun boyutlarını ölçer ve bulduğu boyutları kullanarak kartonun alanını hesaplar. Sonra, kartonu hasas eczacı terazisinde tartarak ağırlığını da bulur. Daha sonra, şekli maket bıçağıyla keserek çıkarır ve tartar. Bulduğu bu ağırlığın kartonun ağırlığına olan oranı, şeklin alanının kartonun alanına olan oranına eşit olacağı açıklar. Böylece, şeklin alanını iyi bir yaklaşıklıkla belirlemiş olur.

Bu anlatımı kısa bir denklem şeklinde ifade etmek için; şeklin alanı X, tüm kartonun alanını A, kesilerek çıkartılan şeklin ağırlığını P ve tüm kartonun ağırlığını da K ile göstererek, orantılardan elde edilen denklem

$$P / K = X / A$$

şeklinde olacaktır. Buradan da,

$$X = A \cdot P / K$$

bulunur.

BİLİM VE TOPLUM**ULUSAL KANAL'da Her Cumartesi Saat: 11.15'te**

Bilim ve Ütopya dergisi Yazı Kurulu Üyeleri Prof. Dr. Kürşat YILDIZ ve Prof. Dr. Osman Şadi YENEN'in birlikte sundukları programda, Türkiye'nin ve dünyanın bilim gündemi ve bu gündem içinde önemli konular işleniyor. Üniversiteler, yükseköğretim ile ilgili gelişme ve haberler, bilimsel yayınlar, bilimsel çalışmalar, kongreler, dünyada ve ülkemizde bir hafta boyunca bilim ve teknoloji alanında yaşanan gelişmeler ile gelecek haftanın bilimsel olayları aktarılıyor.

Ö d ü l l ü S ö z c ü k B u l m a c a s ı

SOLDAN SAĞA:

1) Hamdolsun Açız isimli betiğinde, emekli çalışanı, işçisi patronu, evlisi evsizi, işsizi emeksizi, çalını çırpanı, genci yaşlıyla bugünkü toplumumuzun öykülerini kaleme almış olan, 1933 yılında doğmuş, "Her Eve Bir Karakol" ve "Oturaklı Başkan" betiklerini de üretmiş yazarımız. Ulaşım ve iletişim gibi alanlarda ülkenin her yerine yaygınlaştırmış şebeke.

2) Bilgiçlik taslayan-Biber konulan küçük kap.

3) 1938- 2004 yılları arasında yaşamış, nöro-psikiyatri dalında eğitim almış ve bir dönem "Didik Didik Freud" isimli bir radyo programı da yapmış psikiyatr ve yazarımız.-Acıklı.

4) Bazı yiyecek ve içecekleri kokulandır-makta kullanılan, ince kıyılmış portakal, limon ve ağaçkavunu kabuğu.-Azerbaycan kökenli bir halk oyunu.

5) Sümerlerde gök tanrısı.-Kabadayı.-Gazi-antep'in İslahiye ilçesinde Hitit dönemine ait ünlü açık hava heykel atölyesi.

6) İspanya'da düzenlenen her çeşit şenliğe verilen ad.-İleri sürülerek savunulan düşünce-ölçe.

7) Atletizmle uğraşan kimse.-Kenarı on metre olan bir karenin alanı.- "Kara Kedi ...Kedi" (Emir Kusturica'nın bir filmi).-Duvar içinde bırakılan oyuk.

8) Çeklerin arka yüzünde işlemler için yer kalmadığında eklenen parça.-Arap edebiyatında kullanılan bir rubal çeşidi.

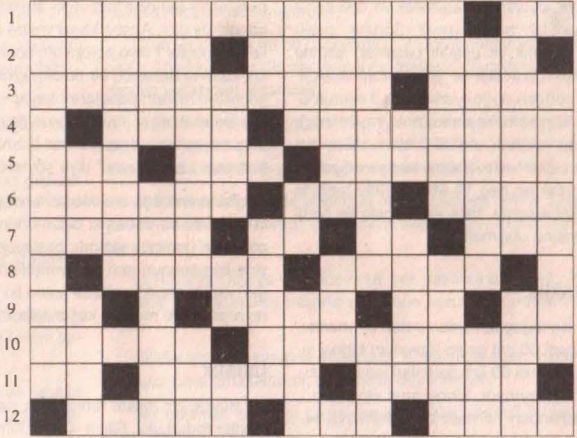
9) Nikel elementinin simgesi.-Fransa'nın güneyinde bir körfüz.-Sümerlerde sağlık tanrısı.-Kırgızistan'ın plaka imi.

10) Gemilerde türlü işlerde kullanılan bir tür demir halka.-Genetikte üç karakter bakımından farklı iki an döñün çaprazlanmasına verilen ad.

11) Sodyum elementinin simgesi.-Ahlak kurallarına bağlı olma durumu, sililik.-Gelenek.

12) İkkel toplumlarda topluluğun ondan türediği sanılan ve kutsal sayılan hayvan, ağaç, rüzgâr vb. herhangi bir doğal nesne, ongun. -"...merdiveni"(eğritiotuna verilen başka bir ad). -İşviçre'ye özgü ağaç kutüklerinden yapılmış dağ evi.

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15

YUKARIDAN AŞAĞIYA:

1) 1911- 1967 yılları arasında yaşamış, yaşam öyküsü Oğuz Atay tarafından "Bir Bilim Adamının Romanı" adıyla kitaplaştırılmış bilim insanımız.

2) Jüdo'da, teknik olarak rakibinden zayıf olan tarafa verilen ad.-Metrekarede bir kandelaya eşdeğer ışıltı birimi.-Ayak direme.

3) Konuşmalı bölümler, şarkılar, koro parçaları ve danslardan oluşan İspanyol müzikli oyunu.

4) Sansarbit bitkisinde elde edilerek parfüm sanayisinde kullanılan özüt.-Bağ dokusu iltihabı.

5) Müzikte, erkek seslerinin normal alan dışında tiz, kadın sesine benzer sesler çıkarmak amacıyla başvurdukları yöntem. -Fırın temizliğinde kullanılan ucuna bez sarılı sırk.

6) Transit Taşımacılık Çerçeve Anlaşması'nın kısa yazılışı. -Hollanda'nın plaka imi.-Metrenin birinde bir değerindeki uzunluk biriminin kısa yazılışı.

7) Doğum yaptran kadın.-Kışkırtılmış.

8) İslam dininde haram sayılan faiz.-Stronsiyum elementinin simgesi.-Çankırı ilinin bir ilçesi.

9) Üzerinde İspanya ve Portekiz'in yer aldığı Avrupa'nın Afrika'ya uzanan ucunu oluşturan büyük yarımada.-Kars'ın doğusundaki ünlü eski-çağ kenti.

10) Sebze. -"...bellediğin yola yalnız gideceksin" (Tevfik Fikret).

11) Ağırlık ölçüsü birimi gramın kısa yazılışı.-Akıl.-Küçük, özel bölme.

12) Halk dilinde, balta, bıçak vb. nesneleri sivriltecek, bilemek.-Halk dilinde, küçük böcek.

13) Cezayir Sahrası'nda bir tepe.-Hücre yapısında bulunan ve proteinlerin oluşturulmasında önemli rol oynayan bir asit grubunun kısa yazılışı.

14) Parkinson hastalığının başlıca belirtisi olan, otomatik hareket yeteneğinin kaybolması.-Almanya'da bir kent.

15) Küçük kuvars bilyeleriyle miktardan ölçmüş, yaprak biçiminde başkalaşmış kaya.

1	C	E	M	A	L	S	Ü	R	E	Y	A	A	B	A
2	A	T	A	R	A	K	S	I	Y	A	A	H	A	R
3	N	A	T	I	L	A	A	T	B	A	L	I	G	I
4	I	N	A	N	D	E	L	A	S	O	S	K		
5	T	O	M	S	A	L	A	S	I	T	K	I		
6	B	L	A	Z	E	R	P	I	M	R	A	N	T	
7	E	T	I	K	D	O	M	I	N	O	T	E		
8	R	E	A	K	T	A	N	S	K	A	P	T	A	N
9	K	S	L	E	A	T	Ç	A	I	A	N	E		
10	A	N	G	O	R	A	R	E	D	E	R	I	K	
11	Y	A	A	N	I	R	O	K	O	P	A	Y	E	
12	F	R	E	L	I	F	I	S	I	K	E			

Nisan sayımızın bulmaca yanıtları

Nisan ayı ödüllü bulmacamızı doğru yanıtlayan okurlarımızdan Osman DENİZ / Antalya, Hikmet UĞURLU / Antalya, Eylem TEZEL / İstanbul, Uyum Yayınları'nın yayımladığı Halil DURMUŞ'un *Bilişçilikteki Sosyalizm* adlı kitabını kazandılar.

Mayıs ayı ödüllü bulmacamızı çözecek okurlarımız arasından kurayla belirleyeceğiz üç kişi. Kaynak Yayınları'nın yayımladığı Bedrettin ŞİMŞEK'in *"Sahte Peygamberin Vaaz Kitabı"* adlı kitabını kazanacaklar.

ÜTOPYA
İZMİR

tatil köyü

MERCANOTEL | APART

HERKES TATİL YAPABİLECEK!

**Aile ortamında eğlenceye, dostluğa,
sosyal ve kültürel etkinliklere
doyamayacaksınız.**

Ülkemizin seçkin Aydınlarıyla söyleşi ve konferanslarla birlikte olacağınız, denize sıfır, klimalı odaları, Yörük Çadırı, çocuklarımızın oynayacağı geniş çim alan, ağaçlar altında bungalovları, sahil yürüyüş yolu ve spor etkinlikleriyle ütopyalarınız gerçek olacak.

Otel Odaları Yarım Pansiyon:

Nisan, Mayıs, Haziran 35 TL
1 Temmuz - 20 Ağustos 45 TL

Bungalov Odaları:

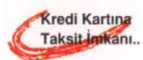
Nisan, Mayıs, Haziran 25 TL
1 Temmuz - 20 Ağustos 35 TL

0-6 Yaş ÜCRETSİZ
7-12 Yaş
% 25 İNDİRİM

Ulusal Gönüllü
Kart Sahiplerine
% 10 İNDİRİM

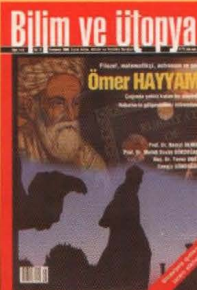
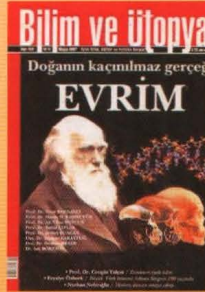
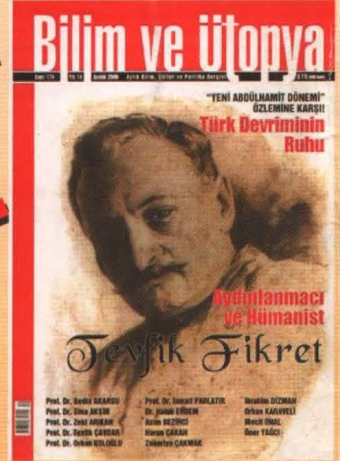

ÜTOPYATURİZM SAN. VE TİC. LTD. ŞTİ.
Ürkmez Cad. Bengiler Mah. 272. Sokak No:2 Ürkmez - İZMİR / TURKEY
Tel: +90 232 742 22 94 Faks: +90 232 742 21 17
Cep Tel: 0533 572 48 33
www.utyoyamotel.com • e-mail: utopyaizmir@gmail.com

Aydınlanma Mücadelesinde 15. Yıl!

ABONE OL! GÜÇ VER!

“Hayatta en hakiki mürşit ilimdir.”

K. Atatürk